JANUARII PARRINI

J. C. NEAPOLITANI

COLLOQUIA

Nunc primum in unum collecta;

QUIBUS ACCESSERE

BELVEDERIUS SIVE THEATRUM

Et Dialogi varii argumenti.

NEAPOLI MDCCLIX.

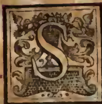
Typis VINCENTII MANFREDI.

PUBLICA AUTHORITATE.

JANUARII PARRINI
J. C. NEAPOLITANI
COLLOQUIA
AD MARCHIONEM
BERNARDUM TANUCIUM
FERDINANDI
REGIS NOSTRI

In regendo Regno a Consiliis : ac negociorum ad exteros Reges, ad Sacrae Domus, Sacrarumque Villarum, necnon ad Cursum publicum, atque ad Theatrum pertinentium a Secretis,

VIRUM EXCELLENTISSIMUM.

TATIM ac Fortuna, MARCHIO BERNARDE TANUCJ, *quod ab ea in Palinodia enixe petieram, in eum me locum, unde sane imprudentem ac inscientem olim rapuerat, restituit, me ipsum protinus collegi, rationesque meas serio supputare atque expedire coepi, ut quod institutum in reliqua vita servandum mihi esset, mecum ipse decernerem. Primum mihi omnium in mentem venit Horatianum illud*

illud (1) *scite dictum de Fortuna*, Laudo manentem: si celeres quatit pennas (*ut illa mecum se se gesserat*) resigno quae dedit, & mea virtute me involvo: *ab ea itaque primò, ejusque blanditiis prorsus mihi avertendum animum censui, nihilque ulterius, quod in ejus potestate esset omnino concupiscendum. Deinde, quoniam mihi in dignitate sine periculo, nescio quo fato, vitam agere non licuerat, sive consilio, sive remissione quadam animi in id consilium descendi, ut, quod unum supererat, privatam vitam ex animo amplexarer, bonumque me civem praestarem; ac legibus per omnia obtemperans, eaque me virtute, quae in talem vitae statum cadere poterat, involvens, obscuritatem meam tuerer. In forum itaque rursum uti patronus, veterem Provinciam meam, quindecim prope annis post pene senex ingressus, unde in ipso juventutis flore blandientem ultro Fortunam secutus, exieram, eum ibi locum inveni, ac tenui, qui aliis fortasse modicus, & angustus videri posset, mihi vero, mea merita syncere animo reputanti, satis amplus.*

Quem nihilominus vitae cursum, quum tranquille duodecim prope annis tenuissem, diutius mihi tenere non licuit: quandoquidem Tu, Vir Excellentissime, reliquique Novemviri cum summa potestate regendae consiliis Ferdinandi Regis nostri pueritiae selecti ab augusto Rege Carolo, dum ad capessendum Hispaniarum Regnum festinaret, me alia omnia cogitantem, Primum inter Quatuorviros in Salernitana Provincia jus dicentes satis quidem benigne ac humaniter hoc ipso mense Novembri renunciastis: unde omnia vitae meae consilia frustra inita in irritum reciderunt.

Fie-

(1) Hor. Carm. lib. 3. Od. 29.

Fieri autem non potuit, ut dum patronus in foro versarer, ab iis disciplinis, quibus a puero operam dederam, omnino ad forum deficerem: sed quidquid mihi horarum forensis opella vacuum reliquit, id in eas artes insumsi, quae unae efficiunt, ut mihi jucunda sit vita. Quae inter repetere in animum induxi veterem quamdam recordationem, quam non satis explicatam habebam, cujusdam sermonis a doctissimis viris non multis annis ante habiti de Tragoedia & Comoedia: de quo, me puero, Xaverium Pansutum affinem meum saepe locutum cum eruditis amicis recordabar: ita tamen, ut nonnulla mihi ex illo sermone haerere, pleraque autem deleta prorsus atque elapsa intelligerem.

Inter eximios profecto viros id colloquium aliquando fuit habitum in ejusdem Pansuti villa, quae est ad Mergellinam in prima radice Pausilypi promontorii: quae loca Actius Syncerus Sannazarius quondam Friderici Regis donum habuit, ibique Deiparae Virgini, immortali carmine antea ab ipso calebratae, templum posuit. Ii fuerunt Janus Vincentius Gravina, qui tunc postremum Roma Neapolim advenerat, nam paucis post mensibus Romam reversus obiit: Gregorius Caloprefius, Gravinae amitinus frater: Andreas Belvederius, atque ipsemet Pansutus. De Gravina quid tibi dicam, quem Tu, Vir Excellentiss. clarissimi nominis Iureconsultum ac Philosophum, maximus ipse Jurisconsultus & Philosophus, doctiores omnes in Europa aemulatus, in deliciis habes? Caloprefium quidem non novimus, verum constanti fama accepimus, maxime omni literarum genere excultum, acutissimum praecipue fuisse Philosophum, eumque primum apud nos Renati Cartesii placita magno cum plausu probasse ac docuisse. Is a fratre, ut fit saepe in literario negotio, diffidere haud raro solitus erat, & praesertim Comoediam prae Tragoedia

po-

ponere , forte ut in hac quoque opinione fratri tragoediarum scriptori adversaretur . Pansutum , in cujus villa sermo hic , quem conamur referre , fuit habitus , si parum gesti Catoniana probitate summi honores , Tibi , Vir Excellentiss. externisque notum efficiunt , gravissimae profecto eum ac doctissimae Tragoediae , atque ea carmina , quae nitidissime vernacula lyra protulit , omnibus , ac praecipue posteritati commendant . Belvederii complures adhuc meminerunt , postremus enim eorum omnium , qui hunc habuerunt sermonem , nonagenario major post vitam innocentissime actam ad plures commigravit . Is equidem ad quascunque doctrinas artesque appulit animum , mira felicitate omnia consecutus est , ita ut nemini aequalium suorum , quod ad literas pertinet , cederet , quanquam nihil unquam in illo viro ad ostentationem doctrinae atque eruditionis , qua supellectile abundabat , quispiam animadvertit . Longe vero Belvederius omnes , quorum quidem memoria extet , praecelluit Theatri peritia , ut quamplurimi adhuc meminisse possunt , floresque , pomaque & alia hujuscemodi prope ad veritatem naturae pingendi arte : quibus rebus animi gratia , otiique oblectandi per adolescentiae , ac juventutis annos operam dedit : tanta hoc in genere etiam apud exteras gentes fama , ut a Carolo II. Hispaniarum Rege ideo magnis pollicitationibus in Regnum accitus fuerit ; unde , ob nimis acerbam Regis mortem , vix aliquod tam longinquae peregrinationis pretium in patriam retulit . Haec vero externa quaedam & minima tanti viri ornamenta fuerunt : nam tanta probitate , fide , ac virtute fuit , ingenioq; tam acri & acuto, ut plerique apud nos Neapolitanum Socratem illum appellare non dubitarint . Condiebat haec doctissimus senex (nam valde senem eum primùm mihi vidisse contigit) singulari quodam lepore , & urbanitate , ut nemo suavitate

ipso

ipso conditior in loquendo nostra memoria extiterit: utque loquentem eum nemo profecto interpellare, magnaque ejus audiendi voluptate carere vellet. Tanta fuit praeterea in illo viro in amicos benevolentia, & caritas, ut omnes, quos semel amicitia complexus erat, beneficiis cumulaverit, potentiorum civium gratia, qua maxime unus in nostra Civitate floruit, ad amicos juvandos unice usus; quum pro se ipso nunquam quicquam ab iis requisierit.

Tales ergo viri ad Mergellinam convenerunt, & eos tantis ingeniis tantaque eruditione digna de Theatro credibile est protulisse; at quis ea, ut ab illis dicta sunt, referre potis sit? quum vix pauca quaedam nos memoria teneamus, a Pansuto pluries quidem audita, sed in pueritia, & cursim, ut in familiaribus solet sermonibus evenire. Eum nihilominus sermonem animo repetere statui, & literis mandare, quamvis vix quaedam inde, & leviora fortasse memoriae haesisse sentiam: quod talium virorum famae aequum est neutiquam officere; sed prorsus mihi, atque imbecillitati memoriae meae tribui. Aliquos tamen adeo benignos mihi fore spero, ut laudi mihi potius vertendum arbitrentur, quod quaedam saltem ex illo sermone, memoriter servata protulerim, quam perire prorsus siverim omnia. Quos inter Te, Vir excellentissime, numerare cuperem, cujus vel unius judicio contentus essem.

Quum itaque hunc dialogum instruerem, idque amicis innotuisset, amplissimorum virorum authoritate factum est, Marchionis scilicet Nicolai Fraggiannii, e sanctiore Quinquevirûm Consilio, viri ingenio, scientiisque clarissimo, ac Josephi Aurelii de Ianuario in XXIV.virûm Consilio doctissimo Senatore, ac late per Europam Jurisprudentiae, eloquentiaeque pedestris pariter & equestris singu-

gulari laude praefulgentis , ut alios dialogos , quos a prima usque adolescentia publici juris feceram , in unum veluti corpus colligerem , & cum Theatro , aliquotque e dialogis varii argumenti , quos plurimos exercitationis gratia confeceram , simul edendos Vincentio Manfredo instanter petenti darem .

Verum me talium virorum authoritati , ut par erat, volentem obsequi diu retardavit cogitatio illa , ne male rursus illis ipsis impingerem , qui pluribus ab hinc annis crimini mihi vertendum censuerant , quod Convivium Rabularum, Dialogosque forenses *edidissem . Quem profecto dialogum , syncere fateor , edendum curaveram non ut forum , &* Jurisconsultos, *qui in ipso versantur traducerem , quos inter & ipse haberi pro magnifico habebam , verum potius , ut prae antecedente seculo nostri doctrinam ; atque eruditionem extollerem . Nec ideo illius ipsius seculi clariores* Jureconsultos *illaudatos omisi ; nam omnes prope , qui postremis illius temporibus nostro in foro claruerant , recensui ; in malam partem neminem prorsus nominavi . Ita ut nullus mihi irasci jure potuerit , nisi qui de seipso voluerit ea confiteri , quae in fori faecem , & corruptelam , quam nemo sanus probaverit , sunt a nobis jocose dicta . Et sane nimis apposite mihi , quod ad hoc attinet , D. Hieronymi verbis uti licet , qui sapienter Rufino scripsit* (1) : Quando sine nomine in vitia scribitur , qui irascitur , accusator est sui .

Hoc itaque , quicquid est , quod disjectum antea in unum cum Theatro colligi clarissimi viri effecerunt , quod ipsum magnam partem jamdiu tuum est , Tibi quoque ,

Vir

(1) D. Hieron. ad Rufin. lib. 1. cap. 3.

Vir excellentissime, *inscribere decrevi*, *quem unum novi prae cunctis doctrina*, *ingenio*, *eloquentia*, *virtute praecellentem*. *Non enim antea ambitione factum est, vel captandae benevolentiae causa*, *quod aliquis fortasse suspicari possit*, *ut Tibi* Palinodiam ad Fortunam, & Convivium Rabularum *inscriberem*, *sed*, *Deum* O. *M. testor*, *sola admiratione tanti viri*. *Tu enim magno omnium ingenuarum artium*, *ac scientiarum apparatu ad* Remp. *gerendam sub maximo*, *ac sapientissimo Rege Carolo aggressus, statim veluti ad id unice factus a Natura Siculis*, *Neapolitanisque visus es*: *ut Te externum quidem hominem admirarentur omnes tanta dexteritate*, *acumine*, *diligentia, constantia ingentem doctrinam civilemque praecipue scientiam condientem*. *Et quod Te prae cunctis suspiciendum effecit*, *id nimirum est*, *quod vigintiquinque per annos uno semper*, *eodemque vitae tenore Te gesseris*, *nunquam a semel receptis ne latum quidem unguem aberrans*: *unde facile colligi potuit*, *Te animumque tuum aeternis sapientiae praeceptis imbutum constanter placitis insistere*, *non simulata quadam virtute temporibusque accomodata*, *alium videri velle, alium revera esse*. *Et quisnam fuerit qui tantam virtutem in tanta gerendarum rerum mole admiratione non prosequatur*, *si reputare velit*, *quod*, *Tibi*, *Vir* Excellentissime, *non ut Catoni contigit*, *quem beatum M. Tullius dixit*, *quod nemo iniquum quid ab ipso auderet expetere*: *sed inter infinitam prope injusta quotidie petentium turbam*, *inoffenso semper pede idem iter tenuisti*, *nec quicquam unquam Te*, *aut cujusvis favor aut gratia a recta semita abduxit*. *Haec de Te modo ideo liberius praedicare licet*, *quod*, *ut ita dicam*, *jam peracta tua est fabula*, *alioque Tu jam es provectus a sapientissimo Rege*: *unde rerum Te domi gestarum merita gloria privare maxime injurium videretur*. *At quando tanti Regis mentio facta est*, *haud abs re fuerit pro coronide*

hic subnectere , ingens habere Te ab eo virtutis tuae praemium simul ac testimonium . Nam quum ille octo e Siciliae ac Neapolis Regnis lectissimos nobilitate, honoribus, ingenio, fide, moribus proceres nuper selegisset, quibus Ferdinandi Regis nostri ejus filii pupilli , ad maxima quaeque adolescentis , curam in Regno administrando mandaret , Te unum ex externis , novo in historiis exemplo , iis addidit : Idemq; omnibus coram , jam in Hispanias properans , Te peramanter complexus atque exosculatus , antea Te quidem tempore dixit sibi obsequentem ac optimum Ministrum fuisse , in posterum vero amicum fore. Sane haec maxima laudum tuarum est , & quascunque privatorum laudes longo vincit intervallo : ut me pudeat post hanc commemorationem aliud quicquam de Te dicere , putidum namque ac vere nihili esset .

Quod superest , Te , Vir Excellentissime , opere maximo precor , ut me ac Dialogos hosce meos authoritate tua tueare : quod satis abundeque praestabis , si Tibi aliquid eos esse videri innotescet ; nemo etenim volet tanti , tamque docti acutique viri judicio adversari .

CLA-

CLARISSIMO JURISCONSULTO
JANUARIO PARRINO
JOSEPHUS AURELIUS DE JANUARIO

Regi Neapolis, ac Siciliæ a Consiliis.

S.

OVOS, quos in lucem profers, Dialogos, avide legi; quos olim typis mandasti, non incuriose relegi; utrosque ingenti cum voluptate; illos, ut magnam de te opinionem, quam semper conceperam, abunde confirmarem; hosce, ut in recolenda eorum memoria, animum iterum, ac suaviter demulcerem. Summa in omnibus ars, quae, uti latet magis, eo magis se explicat, ac placet; summus in omnibus lepos, qui sponte sua manat, ac diffunditur, nec per miseram diligentiam quaeritur, quo pacto nauseam creat potius, quam delectat. Res non tam dilucide narras, quam affabre pingis, & apposite coloras. Mentes hominum, quas fato temporum, vel pravis internis affectionibus corruptos vides, eo proposito describis, ut quales esse debeant ingenui, faciles,

ac

ac pudibundi, sapientissime moneas: quantum incommodi celata vitia, quantum mali falsae virtutes societati afferant, mirum in modum sub oculos ponis; jocos adhibes, ut seria praecipias: aculeatis quandoque dictis uteris, non ut quempiam carpas; sed ut, aspectu turpitudinis eos, qui a recta semita aberrant, ad bonam frugem redigas. Ea est Dialogorum non illiberalis, nec petulans, ac flagitiosa, sed urbana, ac faceta indoles (quae prae reliquis inter Graecos Platoni, inter Latinos Ciceroni maxime arrisit) ut jucunditatem cum utilitate grato nexu misceat, & sententias, ex ipsa severa Philosophiae disciplina petitas, quae prima facie contumax ingenium nec frenant, nec vincunt, amoeno mutui colloquii condimento, & sub personatis fabulis, reddat acceptas, & prono alveo in animum confluentes. Hanc sequi normam in deliciis habuisti: & res procul dubio prospere successit: quod enim a te susceptum institutum est, pro voto es adeptus, & luculenta veterum exempla nobili conatu, eximiaque dignitate imitari nos posse, feliciter ostendisti. Quamobrem e singulorum manibus libellus tuus, hisce dotibus praeditus, numquam excidet, perpetuo, oculis veluti emissitiis, revolvetur: non semel ac pluries lectorem suis illecebris invitabit. Sub ipso quidem vestibulo ad coronidem usque cuncta sese offerunt suse laudanda: quoties vero lectio renovabitur, nedum par, sed longe major superveniet voluptas, numquam defutura, nisi quando a legendo quis abstineat. Porro, ut elegantes istos foetus in unum corpus colligeres, & publica luce donares, ipse (quod forti meae tribuo) auctor fui. Rogavi saepius, ut id faceres: reluctabaris semper, tuae nimium modestiae studiosus, quam ego morae impatiens, timidi ac inconsulti pudoris vehementer, & pene iracunde accusabam. Tandem aliquando precibus meis victus ac defa-

ti-

tigatus me compotem desiderii mei fecisti : qua de re tibi gratias ago, mihi ab iis referendas, quorum votis morem gerere conatus sum . Multum enim huic meo consilio viri eruditi debent, qui egregiis tuis laboribus in praesens non carent : debebunt quoque multum posteri , qui ditatam , me impellente , lectissimis hisce opusculis literariam Rempublicam fuisse , magnopere laetabuntur . Caeterum judicio meo non indiges , ut tuae famae consulas . Sat communi calculo probatur ingenium tuum in tot argumentis inveniendis , labor in adquirendis tot cognitionibus , industria tot in rebus exornandis . Lucubrationes enim , quae merito suo nitent , privatas , paupere quodam genio , non affectant commendationes , sed procul ab ambitione universorum plausu gaudent , & supra invidiam extolluntur . Igitur ne desinas nova doctrinae tuae monumenta in Patriae ornamentum , & juxta amicorum expectationem , palam edere ; ut exteri probe noscant , in hoc Sirenum domicilio , tamquam in ipso sapientiae templo , bonas artes sedulo coli , & in dies magnifice augeri . Vale.

QUAE

QUÆ IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

PHILIPPUS DE MARTINIS

JANUARIO PARRINO

Cl. Jurisconsulto

S.

QUUM nihil in Venere culpare lyncaeis emissitiisque illam circumspectans oculis posset Momus, ne suae, quam apud Deos profitetur carpendi omnia, arti deesset, sandalia aut laxa nimis rusticarum, aut arcta Sinensium more carpere occoepit; id mihi tuas opellas, doctas Juppiter & laboriosas, Attico sale, ut non solum Erasmum superes ipsis parasanghis, sed & Luciani aeques Dialogos, inspersas legenti, licet tamquam canis venaticus iterum & tertio lustrassem, nec semel nares, quarum obesiorum me esse agnosco, emunxissem, usuvenit. Quum enim nihil prorsus offendissem quod obelo transfigi, aut miniatula Attici cerula, quam ipse pertimescebat Cicero, notari posset: sive phrasium nitorem, sive ornatum stylum, sive periodorum concinnitatem, Augusteo omnia, hercule, saeculo dignissima spectes: in Chalcographorum menda, paucasque labeculas, immo naevos, ni etiam fallar, genuinum infigere vix mihi posse datum est. Quae si ea calami libertate, quae mea propria est, & quam, quum haec provincia mihi demandata, inculcare tibi visum fuit, notabo, boni certe consules; ea enim est animi tui moderatio, ea est tua facilis & ingenua indoles, ne te extra omnem ingenii aleam situm, hominemque te esse, nihilque humani a te alienum esse putes, & quemcumque, non morosum tamen monitorem, nec putidum Censorem aequo animo patiaris. Longe enim ab his Literatoribus, quorum supercilium & fastus intolerabilis est, abes; quippe qui bene calleas effatum illud Venusini, *Quandoque bonus dormitat Homerus*. Haec breviter praefatus res ipsas aggrediar, singulas ad libellam appendens, adamussim componens, & applicans ad Lydium lapidem. Vale.

ER-

ERRATA. CORRIGE.

ERRATA			CORRIGE
Pag. 5.	*verʃ.* 14.	contiʃcente	conticeʃcente.
6.	22.	id equidem	equidem id.
23.	*ult.*	Vaeʃevum	Veʃevum.
33.	30.	Numemque.	Numenque.
35.	18.	ʃcuriʃſima	obʃcuriʃſima.
ead.	19.	viddentur	videntur.
38.	33.	Dononaæ	Dodonææ.
49.	17.	Tor rei jo. udicatai	Tor. Rei. Joudicatai.
55.	27.	Hyeroʃolimas	Hieroʃolymas.
57.	24.	Suppelleƈtile	Supelleƈtile.
61.	28.	effaetam	effetam.
62.	9.	Craeʃus	Croeʃus.
63.	*ult.*	Craeʃus	Croeʃus.
73.	34.	exagerare	exaggerare.
100.	*ult.*	Dyoniʃio	Dionyʃio.
120.	16.	evevit	evenit.
128.	24.	fraudolentos	fraudulentos.
150.	9.	at	A
ead.	*ult.*	deʃtinguere	diʃtinguere.
191.	3.	ʃquallere	ʃqualere.
226.	7.	Demoʃtenis	Demoʃthenis.
238.	1.	naxa	naʃſa.
ead.	25.	Camillum fecit	Camillum.
261.	5.	Phrigioni	Phrygioni.
268.	26.	devincindos	devinciendos.
272.	19.	ʃit	ʃi.
274.	33.	puliees	culices.
280.	1.	ambabis	ambabus.
303.	6.	ʃtrategemate	ʃtratagemate.
306.	17.	foeculenta	faeculenta.
317.	3.	Zephirum	Zephyrum.
319.	23.	conʃpicebant	conʃpiciebant.
338.	12.	diʃcordiae, peʃtes.	diʃcordiae peʃtes.
344.	17.	Triʃtino	Triʃſino.
357.	8.	Gnei	Cnei.
358.	24.	otii nam	nam otii.
373.	25.	poedagogis	paedagogis.
374.	24.	hac poematis	hoc poematis.

Pag.

ERRATA.			CORRIGE.
Pag. 375.	*verſ.* 6.	ſimile	ſimili.
377.	30.	quod	quid.
384.	3.	ablaterandi	blaterandi.
387.	27.& 33.	Dyoniſius, Dyoniſium	Dionyſius, Dionyſium.
411.	11.	ſervi nam	nam ſervi.
412.	12.	deviƈtum	devinƈtum.
415.	2.	cavendum nam	nam cavendum.
416.	10.	ſoli nam	nam ſoli.
427.	*ult.*	traſmigraturum	tranſmigraturum.
478.	10.	interpetror	interpretor.
430.	13.	ſervire verum	verum ſervire.
ead.	32.	incomodum	incommodum.

EMINENTISS. SIGNORE :

Vincenzo Manfredi, supplicando espone a V. E. come vorrebbe stampare nella sua pubblica Stamperia un'Opera, intitolata: *Januarii Parrini J. C. Neapolitani Belvederius, sive Theatrum & Dialogi varii argumenti*. E perche vi bisogna il permesso dell' E. V. perciò la supplica a destinare un Revisore, il quale debba osservare se in tal' Opera siavi cosa contro i buoni costumi, e la Santa nostra Religione: affinchè non essendoci alcun legittimo impedimento possa quella darsi alla luce: e lo riceverà a grazia ut Deus &c.

Adm. Rev. P. Joachimus Majus Ordinis Prædicatorum S. Th. Baccalaureus revideat, & in scriptis referat. Datum Idibus Sextilibus 1758.

J. Episcopus Philadel. Vic. Gen.

Joseph Sparanus Can. Dep.

Eminentissime Princeps.

Opuscula inscripta *Belvederius, sive Theatrum, & Dialogi varii argumenti*, ad quæ aggressus est Vir clarissimus Januarius Parrinus eximius Jurisconsultus Neapolitanus, quum te mandante serio lustraverim oculo; ita ad libellam Catholicæ Religionis exacta, & cusa deprehendi, ut nihil in iis aut Christianæ Ethicæ dissonum, aut veris Jesu Christi dogmatis refragans offenderim, immo firmum, atque versatile viri ingenium sum demiratus, qui laboriosis, acerbisque distentus fori negotiis, curisque, in re seu gravi, seu levi omne tulit punctum miscens utilia dulcibus, styli candorem, latii puritatem, sententiarumque firmitatem miro fœdere jungens. Ita censeo.

Ex almo D. Thomæ Collegio Neapolitano XII. Calend. Septemb. Æræ Christ. ann. MDCCLIX.

Fr. Joachimus Majus Ord. Præd. Sac. Th. Baccal. &c.

Attenta relatione Domini Revisoris imprimatur. Datum Calendis Decembris 1759.

J. Episcopus Philadel. Vic. Gen.

Joseph Sparanus Can. Dep.

S. R. M.

S. R. M.

SIG:

VIncenzo Manfredi publico Stampatore di questa Città rappresenta a V. M. come dovendo stampare un' Opera intitolata: *Januarii Parrini J. C. Neapolitani Belvederius sive Theatrum , & Dialogi varii argumenti* , le bisogna secondo le leggi il Sovrano permesso della M.V. Pertanto la supplica a volersi degnare di destinare un Revisore, che meglio le parerà, affinchè osservi se in detta Opera vi sia cosa contro i buoni costumi e la Real giurisdizione della M. V. onde possa poi sicuramente darsi alla luce , e lo riceverà a grazia ut Deus &c.

A. & M. Doctor D. Franciscus Serao in hac Regia Universitate Professor revideat , & in scriptis referat : Neap. die 9. *mensis Septembris* 1758.

Nicolaus de Rosa Episcopus Put. C. M.

Januarii Parrini Viri clarissimi ingenium in Dialogis conscribendis ab ineunte aetate feliciter strenueque in primis versatum , nec valetudine , nec curis negotiisque forensibus interturbantibus ab instituto avocari potuit , quin pergeret ; novumque exercitationis argumentum quaereret in Theatri historia , praeceptionibusque persequendis : in quo praeter uberis elimatissimiaeque doctrinae fructum , prostat commemoratio satis opportuna quorundam nostratium doctorum Virorum , quorum nomen meritissime posteritati commendatur. Eum ego Dialogum , aliosque complures fere extemporales varii argumenti jussu Regio perlegi quam diligenter ; nec invenire quidquam fuit , quod morum integritati, Regiisque Sanctionibus ulla ex parte officeret.

Neapoli X. Kal. Octobris MDCCLVIIII.

Francifcus Seraus Prof. Regius.

Die

Die 10. *mensis Octobris* 1759. *Neapoli*.

VIso Rescripto suæ Regalis Majestatis sub die 8. currentis mensis, & anni, ac relatione Doct. D. Francisci Serao de commissione Rev. Regii Cappellani Majoris. Regalis Camera Sanctæ Claræ providet, decernit, atque mandat, quod imprimatur cum inserta forma præsentis supplicis libelli, ac approbationis dicti Revisoris; Verum in publicatione servetur Regia Pragmatica hoc suum.

Castagnola. Fraggianni. Gaeta. Romanus.

Ill. Marchio Danza Præf. S. R. C.
tempore subscriptionis impeditus.

Reg. fol. 86.

Carulli.

Athanasius.

All' Illustrissimo Signor Marchese D. Niccolò Fraggianni Delegato della Real Giurisdizione e Consigliere della Real Real Camera di Santa Chiara.

VIncenzo Manfredi pubblico Stampatore in questa Città di Napoli con suppliche rappresenta a V. S. Illustriss. come intende di ristampare alcuni Opuscoli dell' Avvocato D. Gennaro Parrino, intitolati: *Neptunus*, *Fortuna*, *Palinodia ad Fortunam*, *& Convivium Rabularum & Dialogi Forenses decem*, altra volta stampati in Napoli ed altrove. Perlochè bisognandole il permesso di V. S. Illustriss. umilmente la supplica a volercelo concedere, e l'avrà in luogo di special grazia &c.

Die 4. *mensis Novembris* 1759.
Reimprimantur.

FRAGGIANNI.

Carulli.

JANUARII PARRINI

J. C. NEAPOLITANI

NEPTUNUS

SIVE

DE TUTELA MEDICINAE

Colloquium.

JANUARII PARRINI J.C.
NEPTUNUS
AD THOMAM CARACCIOLUM
Casarboris Dominum, Turrisnovae
Principem, &c.
VIRUM EXCELLENTISSIMUM.

Hilopoemenem, Romanorum, Graecorumque historiae referunt, si quando ei a bellorum administratione ocium obtigisset, plurimum temporis in bellicarum rerum meditatione solitum insumere; ita ut vel iter faciens, vel Urbe animi gratia egressus, id ludibundus secum ipse cogitaret; ubinam potissimum, si in eum ipsum locum forte fortuna cum exercitu delatus esset, castra metaretur, unde opportunius in hostes irrumperet, ubi insidias locaret, quo fusus fortasse fugatusque se reciperet, commeatum, aquationem, & caetera, quorum satagere Imperatorium munus est, quonam pacto commodius expediret. Ex hac assidua belli commentatione adeo semper paratus, promptusque ad omnes casus, & subita praeliorum discrimina extitit, ut nemo firmiore animo Dux, majorisque in re trepida consilii eo fuisse perhibeatur. Hanc summi Imperatoris diligentiam ac sedulitatem nos in umbratili hoc nostro pugnarum genere, & forensibus praeliis, pro virium nostrarum captu, aemulantes, quum, prolatis rebus, Alcyonia sunt circa forum, declamationes, ludicrorumque judiciorum pertractationes instituimus, ne diuturna cessatione ingenium desuefactum hebesceret; simulque ut bo-

bonarum artium , quibus a pueritia studuimus , aliquem usum ea exercitatione retineremus . Quod quum saepe alias , tum hisce potissimum contractioribus noctibus per summos aestatis calores efficere conati sumus , Apollini , AEsculapioque dicam scribentes Neptuni verbis , eosque de vario Medicinae fato , ac praecipue de ejus subita conversione , quae intra hos paucos annos accidit , rationem coram Diis omnibus reddere coegimus . Quo facto & communes locos , defendendi accusandique necessitate , pertractavimus , artemque illam Lucianea festivitate respersimus. Id Tibi opusculum, THOMA CARACCIOLE PRINCEPS AMPLISSIME , pluribus de causis debitum , inscripsimus , ac sub tuis auspiciis in publicum prodire voluimus ; ut nostrae huic literariae palestrae e Tui nominis amplitudine , & claritate nitor accederet : utque gratum erga Te animum nostrum hoc qualicumque munere patefaceremus . Tanta vero in Te elucet excelsi praeclarique ingenii indoles ; tanta est optimarum rerum cupiditas , ut nullus hercle dubitem , quin hoc obsequii nostri ; ac observantiae testimonium benigno , hilarique animo sis excepturus . Etenim a clarissimis Majorum Tuorum imaginibus non superbiam , inanemque elationem hausisti , sed comitatem , humanitatemque , queis potissimum virtutibus nobilem virum supra caeteros elucescere debere censes , non humiliorum contemptu , ventosaque sui ipsius admiratione . Porro , quum Tu ex ea Gente ortus sis , quae suis egregiis facinoribus , fortibusque factis Terrarum Orbem compleverit ; praecipuasque praeterea habeas ac peculiares Domus Tuae laudes , quae per quadringentos ferme annos summis belli pacisque honoribus , praeclarissimisque cognationibus , nunquam intermisso vetere splendore , floruit ; pudore Tuo , morumque sanctimonia effecisti , ut in Te , tantarum virtutum lumine perculsi ,

culsi ; nil parcius admiraremur , quam illustrium imaginum seriem , quibus nonnullorum tota commendatio continetur . Sanè angusti animi est , adeo magnis Majorum nominibus Titulisque stupentem tumere , ut nihil proprii ad vetera decora addatur , omnisque laus in uno nascendi casu reponatur . Tu vero ab assidua accurataque historiarum lectione , quibus jure meritoque maximopere delectaris , ut alia quamplurima , ita & illud assecutus es , ut Principum virorum , Regumque , ac Imperatorum famam , non a divitiarum affluentia , generisque vetustate , nec ab ipso Regali fastigio pendere intellexeris , sed a virtute , qua tantummodo posteritas laudes metitur , superbiam , crudelitatem , ac caetera vitia , conticescente prorsus adulantium voce , inexorabili calculo ad perpetuam nominis infamiam , condemnans . Quamvis hanc animi aequabilitatem ac moderationem non a rerum ab aliis gestarum monumentis petere necesse habueris , qui adeo domesticis Avorum , ac Gentilium Tuorum exemplis abundas , ut , quum Tuos tantummodo imitatus fueris , Te absolutissimum in omni laudum ac virtutum genere praebere possis . Quapropter perge , ut facis , Vir excellentissime , novaque semper macte virtute , ut familiae Tuae claritudinem , qua tantopere nites , Tuo vicissim splendore augeas , & quam a Majoribus Tuis magnam accepisti , eam maximam cumulatamque Posteris tradas . Interea hos nostros lusus , forensisque belli effigiem , quam Tibi hoc libello spectandam proponimus , volens libensque perlege . Valde etenim ad exhilarandum recreandumque animum festiva , nec inerudita lectio valet . Quod quidem nos assidue experimur , quum a gravioribus literis ad has humaniores descendimus , nosque hoc peramoeno ac suavi diverticulo oblectamur . Nec aliquem unquam adeo acerbum , durumque studiorum

no-

nostrorum Censorem fore suspicamur , ut hoc nostrum institutum damnet , quieteque nobis , atque hoc veluti laborum portu censeat interdicendum . Nam cur caeteris , vel rusticationibus , vel ocio , & amicorum conviviis , aliisque voluptatibus feriarum tempus detur insumere , nobis probro vertatur , si quod somno , ipsisque aliquando vitae opportunitatibus subtrahimus , id in hasce literas , summorum virorum exemplo conferamus ? Id autem non alia de causa a certis hominibus reprehendi comperimus , quam , quod Jurisprudentiam laedi , eique graviter offici censent , si vel punctum temporis in alia studia insumatur . Mibi vero , ut saepe nos inter nos , Caracciole *optime , collocutos memini , praeteritorum ac nostrorum temporum Oratores aliquando conferenti , ideo ab illa eloquentia nos videmur descivisse , quod toti in Jurisconsultorum commentariis simus , caetera veluti inania ac supervacua , nescio an optimo consilio despicientes. Quod vel hoc uno adversae sententiae propugnatoribus probare mibi posse videor , quod omnes , qui apud nos vel nostra vel patrum aetate supra caeteros eloquentiae gloria floruerunt , id equidem non a Pragmaticorum libris , sed ab interiori rerum cognitione , philosophia, historia , veterumque Authorum perpetua lectione aud dubie sint assecuti . Nam quis censeat , Franciscum Andreae , cujus ingenii dum haec Civitas vivet memoria extabit , Seraphinum Biscardum , Caesarem Natalem , Nicolaum Caravitam , Cajetanum Argentum (Qui mibi unus instar omnium est ; etenim , cum incredibili praecellentis ingenii nisu Latinas , Graecasque literas , disciplinas , artesque omnes ita complexus sit , ut nemo in unaquaque ita excellat , ut ipse in omnibus , tamen Jurisconsultorum quotquot sunt , vel fuerunt apud nos Jurisconsultissimus concordi hominum suffragio habeatur) aliosque hujus notae Oratores , non ab Academiae Spatiis ,*

tiis, optimarumque Artium scientia, sed a jejunis forensium commentariis tantos, tamque praeclaros extitisse? Profecto id mihi nullo pacto eripi potest; neminem unquam dicendo valere posse, quem non philosophia instituerit, caeteraeque disciplinae erudierint. Sed haec alias & fortasse fusius: modo quod superest expediamus. Etenim in alteram forte nos reprehensionem incursuros suspicor, quasi Medicos potissimum delegerimus, quos in hac nostra exercitatione veluti per ludibrium traduceremus. Verum, ut satis etiam his faciamus, Te, CARACCIOLE Princeps humanissime, satis locupletem Testem producemus, qui in familiaribus nostris colloquiis a me saepissime audieris, nullam modo in Europa universa Urbem extare, quae probioribus doctioribusque Medicis floreat, quam haec nostra, in qua post aliquot annos ipsa Medicina stabilem sedem, fixumque domicilium posuisse videatur. Nam quae unquam aetas, quae barbaries Schipani, Severini, Borrelli, Cornelii, Portii, Capuae clarissima nomina est deletura? Magna vero esset judicii perversitas, & nimium coeca praeteritarum rerum admiratio, fato functos admirari, quorum autem praesentium virtutem intuearis, eos illaudatos praetermittere. Nam Cirillum, Vitulum, Castaldum, Alterios, Poetam, Crescentium, reliquos, quorum, ne nimius sim, nomina praetermitto, summos sane philosophos, cunctisque bonarum artium ornamentis praefulgentes, quis tam in nostris rebus rudis, ac plane peregrinus est, qui nesciat, trans maria etiam & Alpes ab exteris gentibus celebrari? Itaque omnibus facillime persuasum iri confido, me non ut tantos viros in scenam, contra quam meus pudor, eorumque authoritas postularet, deridiculi causa producerem, paucula haec lusisse; sed tantummodo, ut veterem morem meum ingenii exercendi obtinerem; & Medicinae potius nimis

cre-

crebram viciſſitudinem , quam Medicorum inſtituta ſale jocisque perfunderem . Praeterea casu mehercule evenit, non certo conſilio, ut hoc potiſſimum colloquium quod tempore poſtremum eſt, omnium primum in lucem prodiret : Quod nos speculatum doctorum hominum ſententiam mittimus, ut ſi, poſtquam erit deguſtatum genus hoc exercitationis noſtrae, aut adverſis eorum ſuffragiis id nos facere poſſe animadverterimus, continuo ad caetera vulganda, deſcendamus. Quodcumque vero aliorum hac de re futurum erit judicium, nos magnum certè operae precium laturos arbitramur, ſi illud ſaltem aſſecuti erimus, ut Tibi, cujus judicium tanti facimus, quanti fieri viri acutiſſimi judicium debet, operam, ut eſt, in proverbio, minime quidem luſiſſe : omnibus vero ut grati, ut beneficiorum memores, quae plurima in nos, Vir excellentiſſime, contuliſti, videamur. At jam Mercurium video, admoto ad os digito, ſilentium Patri facientem : audiamus ergo quid narret.

JUP-

JUPITER. NEPTUNUS. APOLLO. MERCURIUS.

UPITER. Novum omnino ſpectaculum, Mercuri, & quod nunquam antidhac exhibitum ſit, Diis omnibus hodierno die praebituri ſumus: Siquidem ad nos, ut noſti, e ſuis fluctibus & pumiceis ſpecubus Neptunus adſcendet cum Apolline judicio certaturus. MERCURIUS. Quod quidem, Pater, Tibi, nobiſque adeo omnibus glorioſum ac magnificum eſſe reor, quum ſummus aquarum Regnator, quaſi unus è Deorum turba, ſponte ſua Tuo ſe & Coelicolarum ſuffragiis ſubjiciat. JUP. Proinde Ego Te diligenter curare juſſi, ut omnia pro noſtra dignitate, potentiaque compoſita ſint; nam volo Fratrem meum quam honorificentiſſime excipere, & prae ſuis aquis, ſcopuliſq; Regni mei majeſtatem, atq; opulentiam oſtentare, maximo rerum omnium apparatu. Quae vereor, ut probe, atq; ex animi mei ſententia parata ſint, tandiu te vidi oſcitantem, & quaſi mea juſſa faſtidientem. MERC. Jamdudum ſenſi, Pater, meam apud Te operam ſordeſcere, & pro nihilo eſſe. JUP. Curnam iſthoc, amabo? MERC. Nam poſtquam Tibi vel ſenectus, vel valetudo fibulam impoſuit, nec amplius in taurum, aut aquilam verſus amores, ut olim, exerces, vix me aliquando praeterlabente oculo forte fortuna intueris, neque ſinis ex veteri illo more tuis arcanis intereſſe. JUP. Cenſen' ergo, Fili, hoc ita fieri, ut memoras? MERCUR. Quidni cenſeam? Sane aud dubia res eſt. JUPIT. Nugas garris. MERCUR. Quanta vero induſtria & ſedulitate hoc etiam tempore paterna juſſa capeſſam, ac voluntati ſubſerviam Tuae, non mea verba apud Te, ſed res ipſa erit teſtis.

 Qua-

Quare jam paullulùm hoc progredere ad locum, ubi pompam erigi imperasti, ut videas nimisne gloriosè modo me efferam. JUP. Faciam sane quod mones. MERC. Quin ergo imus, Pater? JUP. Nil moror. MERC. I ergo prae, ego pone sequar. JVP. Euge, Fili, euge! Vt scite, ut graphice disposita omnia! Vt magnifice Judicum subsellia exornasti! Deorum autem Concilium nunquando sedit decentius! Porro te non eloquio tantum,nunciisque,& mercaturæ praeesse deinceps aequum est, verum Architecturam insuper in tuam clientelam suscipere, quandoquidem tam te egregium hodie Architectum praebuisti. Atque hoc pacto fortasse de intermissâ erga Te benevolentia mea queri desines, cum videas propter unum hoc opus, Me tibi Vulcanum posthabere, qui & aedes nostras scientissime aedificavit, & fulmina mihi ad quotidianum usum nulla mercede tandiu jam praestat. MERC. Hui! Palpo me aggrederis? At operam ludis profecto. Nam ego morem tuum non calleam, qui Tibi, quicquid egisti, perpetuus fuerim comes? Qui, ut caetera sileam, quum servili etiam schema amori tuo aliquando velificatus fuerim, nusquam memini me, nisi nimium sero, idque ipsum aegre, a Te collaudatum; quamobrem..... JVP. Tacesis jam: audin strepitum venientium? At at, Frater est, age, tu cito convoca Deos: Ego ibo obviam Fratri. MER. Pudet me solenni die pedestribus assuetisque verbis tam augustum Consilium cogere. Ab Homero itaque splendidissima carmina mutuabor, atque ita digniorem praeconem agam. At enim vero quis Homeri versus ferat hoc tempore? Sane nimis vetus Poeta est, & plerisque Diis vix nomine tenus cognitus; quapropter officiosius me facturum puto si suetum usque teneam morem, ne me hujusmodi vieta aevoque confecta ad eruditionem ostentandam effodere Deorum vulgus criminetur. Audite ergo Dii

omnes

omnes, mares, foeminae, Nymphae, Fluviique quotquot estis, secundae postremaeque classis Genii, & quicumque fruimini aliqua Divorum sorte; omnes ad Consilium citato gradu concurrite. Jupiter vos praesto esse jubet. Agite ergo jam, properate. Papae! Ut undique conveniunt plenis viis! norunt sane quid modo vocentur. Heus vos Superi sublimioribus illis subselliis considite; vos vero Inferi, qui abs tenebricosis locis advenitis, concedite huc ad dexteram. Ohe! istoccine pacto! non testudineum istum grandibitis gradum? Quid vero ociosi adstatis Medioxumi? quin sedes hasce ad sinistram occupatis? nam quae a fronte sunt, eas marinis Diis asservari jussit Pater; quos omni honoris significatione excipi aequum est. Vobis vero minutissimis Diis, Laribus, Patellariis, iisque omnibus, qui angustissimis finibus circumscripti, certis locis affixi estis, area haec destinata est, atque hinc de plano audietis. Perbelle. At jam omnes Jovi summo, Maximo, Optimo, Omniparenti assurgite. JVP. Gaudeo sane, Frater, quod mihi tam longo intervallo Tui conspiciendi, atque adeo amplexandi facultas tandem oblata sit. Siquidem postquam inter nos paternum Regnum divisimus, Iliumque evertimus Graecorum ultioni faventes, vix aliquando te ab alto despexi vel tempestates sedantem, vel Vrbes & Terras tridenti quatientem. NEPT. Id quidem, Frater, aeque mihi acerbum fuit. At nosti miseram imperandi necessitatem; in qua illud durissimum est, quod aliquando necesse sit, ab eo quod vel maxime cupias, abstinere. Ne te rebus gerundis mussitent privatas voluptates praeferre: neve quam ad subjectorum solummodo utilitatem referre debeas, in propria commoda clament vertere potestatem. JUP. Nimis vera praedicas. Quanvis longe majus mihi negocium hominum importunitas facessat; quibus satisfieri utique non potest; in tam

varias, tamque abſurdas ſcinduntur uſque ſententias, ac praeſertim intolerandi ſunt qui ſapientes eos inter perhibentur, quibus noſtrae res, & noſmetipſi adeo diſplicemus, ut quandoque ſerio videantur inſanire, atque intemperiis agi. NEPT. Vetus quidem eſt tua haec adverſus philoſophos querela; at quid ad Te? Ipſi poſtmodum maximas poenas pendunt dementiae ſuae. At ubinam, Frater, Citharoedus noſter eſt, cui mecum eſt dies haec conſtituta? Num fortaſſe cincinnos vibrat calamiſtro? An potius in ſolum aliquem locum receſſit, defenſionem moliens ut inde in judicium adveniat meditatus? JUP. Nonne jam ſuo loco ſedet? NEPT. Nuſquam apparet. JUP. Viden contumaciam! I cito, Mercuri, atque illum continuo ad nos. Quin is? MERC. Nihil accerſito opus eſt; jam ipſe contendit huc quantum poteſt; reſpice dum ad dexteram. JUP. En tibi reus adeſt, Neptune: indue jam animos accuſatoris. NEPT. Ut venuſte, & eleganter, ut amatorie concinnatus eſt! Ut bene pexit caeſariem! Credo, eum cum Daphnide, aut Hyacintho ſe ſe hodie congreſſurum arbitrari, aud cum Neptuno. JUP. Quid Tu? Vnde tandem appares, o Phoebe? APOLL. Ne mireris, quaeſo Te, Pater, quod ad judicium aliquanto ſerius advenerim: nam magnus me Serum Imperator properantem retinuit de difficili ſane re conſulturus: cui dum ſuetis ambagibus reſponſum involvere, atque obſcurare impenſius curo, diei tempus me, quippe aliud agentem, fefellit. NEPT. Porro frater nimis veriſimile eſt quod narrat. AP. Verumtamen, ut harum rerum facies eſt, aud diutinam videor accuſatori meo moram attuliſſe. JVP. Sede jam. Tibique, pro imperio ſilentium indico, dum optimus hic Patruus tuus actionem ſuam exequitur. Ap. Fiet, Pater, ut jubes. JVP. Ageſis, Neptune; Tu modo ipſe moraris reum aeque ac Judices.

NE-

NEPTUNUS.

Mirabitur fortaſſe Deorum quiſpiam, & ſecum ipſe quaeret, cur poſt tam diuturnum ſilentium hoc potiſſimum tempore contra fratris mei filium inſurrexerim, ac de Medicina judicium inſtituerim. Cui ego poſtmodum de ſilentio meo ſatisfaciam, modo de judicii cauſis reſpondebo. Porro non ambitione, nec repentina aliqua voluntate, in propinquum meum, tot jam ſaeculis Medicam provinciam obtinentem, invaſi: neque ad accuſandum ea fortaſſe de cauſa deſcendi, ut eum de ſuo veteri Regno deturbarem, meque in ejus locum obtruderem. Etenim non hac levitate ſum, nec tam humilia cum animo meo agito. Majus quoddam eſt quod me impulit, quodque, Judices, quam maxime noſtra omnium intereſt. Noſtis quam diuturnum & acre bellum cum certis hominibus geramus, noſtrum in res humanas imperium pertinaciſſime detrectantibus, ita ut (dubium ſane, majorine contumacia, an caecitate) nec providere nos rebus ſuis affirment, nec quicquam boni pro meritis expectare a nobis homines debere, nec malum aliquod ab noſtra ira formidare. Cui generi hominum cur aegre ad haec uſque loca reſtiterimus non eſt neceſſe apud conſcios, participeſque narrare. Hoc vero tempore, quum homines non modo non juvari ſe ſe a Diis videant, verum ſuperbe ludificari fidem ſuam, ſeque innocuos occidi, niſi omnibus opibus & induſtriis contendimus, profecto hujus rei omnem cito ſpem deplorabimus. Quis enim ſatis aegrotorum querelis faciet? Quis ſurgentibus opinionibus hominum obviam ibit? Nam quum Medicinam, patefactis tandem iſtorum fallaciis, inclinatam jam omni ex parte & ruentem adſpiciant, & nihilominus Intonſum hunc noſtrum, ejuſque gnatum praeclariſſimum AEſculapium vetera illa ſomnia & commenta, ſuorum clientum ore, modo etiam im-

pu-

pudentiſſime venditare, omneſque mortales ſuis egregiis reſponſis veluti ſica jugulare, anne dubium cuiquam eſt, quin, excuſſà demum omni opinione de Deorum bonitate & providentia, ad impietatem, tamquam ad aram, docti paſſim, indoctique confugiant? Qua de re cogitanti mihi illud optimum factu occurrebat, ut in tantis rerum noſtrarum turbinibus fluctibuſque, juvandos, tutandos, conſervandoſque homines certatim ſuſciperemus; atque ita effuſa beneficentia impiorum maledicentiam retunderemus, hujuſque mali truncum, imaſque radices tandem aliquando excinderemus; ne nobis ſit alternis pene diebus quaſi pro aris & focis decertandum. Cujus rei caput eſt, Judices, ut hunc Vatem, Citharoedum, Poetam, ejuſque filium, qui nimium diu ſuis mendaciis nugiſque homines ſefellerunt, atque acerbiſſime interfecerunt, a Medicinae gubernaculis ad oraculorum technas, cantuſque & tibias relegemus. Atque ut alacriore animo in meam ſententiam eatis, iſtius facta breviter percurrere; meaque jura vos edocere in animo eſt, quibus perſpectis, & hunc obrepſiſſe ad eam tutelam, & ad me Medicinae patrocinium apertiſſime pertinere cognoſcetis.

Principio quum homines, quae eſt humanae naturae conditio, a morbis tentarentur, nec adhuc vel a Medicis, vel a philoſophia opem exquirere conſueſſent, naturam ducem ſequebantur. Itaque ſimulac alicui ea tempeſtate febri corpus incaleſcebat, illam ex proximiore flumine aqua hauſta continuo extinguebant, quippe qui ignem ſuperfuſa aqua quotidie viderent deleri atque reſtingui: vel ſi ob cruditatem & redundantiam (quod raro admodum propter illorum temporum frugalitatem & temperantiam eveniebat) venter fortaſſe, aut caput indolebat, dolores patientia, & conſtanti abſtinentia ſedabant. Eodemque pacto in caeteris ſe ſe morbis ge-

re-

rebant, cum noxia, & innoxia, utilia, atque inutilia sola experientia aestimarent; nondum fucatas splendidasque Medicorum fraudes, nec egregie ad fallendum excogitatas istorum rationes cognoscentes. Atque ita quietum, nullisque opinionibus conturbatum primi illi mortales felicissime aevum egerunt. Tum iste a Coronide, quam tunc temporis perdite deperibat (lepida sane puella, at quae uni viro morigerari nimis illepidum duceret) AEsculapium, pessimo hominibus auspicio suscepit. Et quum quo pacto eum ad divinitatis fastigium eveheret aud facile inveniret, sollicite circumspicere omnia coepit, ac diligentissime excutere. Denique nihil opportunius ad eam rem, quam parabat, esse ratus est, quam artem quandam medendi hominum morbis comminisci, quam filio suo veluti patrimonium traderet, & occasionem ei hoc invento praeberet, ut tamquam Baccho Cererique propter vinum, & fruges evenerat, pariter & ille ob tale beneficium in Deorum Collegium cooptaretur. Coepit itaque apud aegrotos ipse primum divino Numine abuti, aliosque eadem docentes immittere. Post deinde quum jam gnatus adolevisset, magnamque jam inde calliditatis atque malitiae spem praeberet, amantissimus Pater paullatim ipsum apud homines obtrudere, inq; Eum, addito ad speciem Chirone, medicinae opinionem transferre, eamque artem veluti propriam ad filium sensim rejicere. Cui praeterea, quum ipse imberbis esset, barbulam adhuc puero affinxit, ut senilem, vereque medicam prudentiam praeseferret. Ego, Judices, quamquam tunc temporis hujus fraudem satis compertam habebam, adolescentis ambitioni nihilominus aliquid indulgendum ratus, in re praesertim, ut tunc quidem erat, innoxia, facile me jure meo spoliari perpessus sum. Quid verò opus est, AEsculapii in ipsis statim Regni principiis efferatam crudelitatem ostendere? Nam cum fallendi artem,

quam

quam tunc primum cudebant, non bene adhuc divinus candidatus calleret, neque herbis adhuc, lapidibus, & quae postea invasere, abuti coepisset, carminibus & incantationibus aegrorum mentes stupefacere solebat, aut sono futilibusque cantionibus demulcere; vel amuletis, ac hujuscemodi inanibus mysteriis homines decipere consuebat, ut deinde his ambagibus anxios, & implicitos tutius atque facilius obtruncaret. At satis superque ea de re dictum esse censeo, si Te, Frater, dicam eo tandem ab illius sceleribus adductum fuisse, ut fulmine eum ad Acherontem, aeternamque noctem detruseris. Licet irae tuae causam, non illius nefaria facinora fuisse Pulchellus noster affirmare non dubitaverit, sed invidentiam, quasi Tu egregiam AEsculapii virtutem, & summam, planeque divinam medendi scientiam, qua is mortuos etiam ad vitam revocaret, aequo animo ferre non potuisses. Iste vero ob dulcissimi filii acerbissimam calamitatem incredibili rabie percitus, innocuos Cyclopas egregio scilicet ac memorabili facinore occidit, quod fulmen, quo Tu Gnatum suum perculeras, inscii imprudentesque conflaverant. Quumque abs Te ob tam immane scelus in Terram dejectus esset, ut erat omnium rerum, propter ingentem exilii dolorem, impatiens, coepit humanis negociis se se immiscere, & mortalium animos variis rationibus conturbare. Tunc enim futurorum praedictione homines, rei novitate stupentes, perculit, atque in sui admirationem convertit; Carmina tunc primum pangere ignaros antea harum deliciarum perdocuit: postremoque, cum nullis repagulis ejus ambitio contineri posset, nihil praeteritarum rerum memoria retardatus, denuo medicinam invasit. O miseram mortalium conditionem! quae quum innumeris ipsa malis scateat, ac maximis aerumnis suo fato subjiciatur, tantam insuper plagam ab istius audacia accepit, ut ei nec tot saecu-

culorum prudentia mederi unquam potuerit, nec, nisi aliquid hoc judicio, Judices, proficietur, ulla in posterum aetas aliquam opem sit allatura. Hic itaque, ut acceptam injuriam aliquo pacto ulcisceretur, Medicinam, quae antea liberis a Parente, qui ab Avo prius acceperat, nullo negocio per manus tradebatur, tam caecis involucris, obscurisque integumentis involvit, ut homines occulta vi numinis correpti, experientia posthabita, qua duce tamdiu incolumes vixerant, hujus ambages, inextricabilesque fallacias amplecterentur. Quum autem iste in aqua, quam jure meritoque optimam optimus Poeta appellavit, maximam vel ad omnes morbos vim esse intelligeret, nec eam puram putam commendare e re sua esset, herbulas, ut quaeque in manus veniebant, aqua macerabat, sicque demum tanquam praesentissimum pharmacum, mutato non colore tantum & sapore; sed ejus etiam facultate aud leviter affecta, atque imminuta, eandem aquam venditabat. His artibus, atque hac potissimum sapientia magnum sibi nomen, & authoritatem apud mortales comparavit. Quumque exactis jam exilii temporibus in Coelum remigrasset, homines, qui plerumque, neque quid expetant, neque quid oderint satis compertum habent, superstitione insuper, & errore mentis praepediti, hunc sibi Tutorem, Patronumque in rebus ad valetudinem pertinentibus abs Te suis votis expetiverunt. Ego, Judices, haec omnia videbam fieri, tamen quo tandem evaderent expectabam. At vero quum iste, parum sua authoritate contentus, Gnatum etiam suum, Te facillime (ut sumus nimia erga filios indulgentia) exorato, e vinculis, pallentibusque Erebi umbris quasi ad paternum Regnum rursus extulisset, vicem hominum graviter dolui, Judices, qui duos Tyrannos, tot tantisque cladibus exasperatos, Dominos sibi suis precibus imprudentes optavissent. Jamque ab eo loci hanc actio-

 nem

nem mecum ipſe meditatus, neceſſitudine deinde, & regni negociis retardatus eas cogitationes in aliud tempus rejeci. Sed iſtorum importunitas atque ſaevitia longe meam patientiam ſuperavit. Etenim ut ſuam apud homines authoritatem ſatis invaluiſſe, profundaſque jam radices egiſſe animadverterunt, immiſſis primo e ſuo gremio familiaque Podalirio & Machaone, deindeque aliis ad eam rem opportune ſuffectis, omnia pro libidine agere coeperunt, hominesq; miſeris modis ludificare, atque occidere. Porro Judices, optarem alium mihi reum, quam fratris mei filium obtigiſſe: at quando aliter comparatum eſt, dicam ſi minus volenti hilarique animo, ſaltem omni prorſus odio, aliaque perturbatione libero, vacuoque. Sane brevi, Generoſo iſto praemonſtratore, ejus interpretes, atque internuncii adeo Medicinam labefactaverunt, ac rem ſuo ingenio maxime ſimplicem, adſcitis AEgyptiorum deliramentis, ita variam compoſitamque ad eradicandum genus humanum reddiderunt, ut ne veſtigium quidem ejus, quae antea fuerat, Medicinae ſupereſſet. Immo tam crebris mutationibus modo hanc, modo illam medendi methodum labentibus saeculis induxerunt; quum hi rationem, illi experientiam ſequerentur; ut deſperati laboris eſſet pugnantes inter ſe diſſidenteſque Medicorum opiniones aliquo pacto non dicam conciliare, ſed utcunque recenſere. Nam ad inſtar earum haereſum, quae plurimae in philoſophia ſunt, ſuas ſectas Medici quoque inſtituerunt, (quas ſingillatim referre hujus inſtituti ratio non patitur) atq; ut quiſque huic, vel illi diſciplinae adhaerebant, ita in diverſa nomina, diverſaſque pariter ſententias ibant; ſuiſque diſſenſionibus, & concertationibus Medicinam, morbos, aegrotos, ſeque metipſos funditus conturbabant. Ita ut non modo in quibus corporis partibus morborum ſedes eſſet, quove pacto eis mederentur mini-

nime inter Medicos constaret; verum, quod quidem incredibile videtur, nec quidnam morbi esset, aut quo vocabulo potissimum appellari deberet, conveniret. Quantas hinc clades, quae funera, quam stragem hominum censetis ortam esse? Inde eam rem aliqua conjectura assequi poteritis, quod sicuti militibus (quis crederet, Judices, militem inter, & Medicum exemplum conferri posse?) magnificum apud homines est, & gloriosum, hostes quamplurimos virtute, & armis obtruncasse; ita Medicis praeclarum, ac egregium habetur, sua inscitia, vel, quod verius est, fraude dolisque innumeros mortales interfecisse. Siccine agi? Tam crudeliter, tam nefarie homines in hominum clades ruere? Communem cognationem; jura omnia, Deorum metum, ut Bellissimo huic satisfiat, susque deque haberi? Quid ergo censetis, Judices? Hunc istorum furorem in hominum generis perniciem crudelissime incitatum, retardandum vobis, an impertita impunitate inflammandum arbitramini? At audite, quaeso, quibus artibus Poeta noster mortalium infortunia cumularit, divinumque etiam numen ad eos excruciandos adjunxerit; ut tandem cognoscatis cuinam hominum salutem, vitamque commiseritis. Porro, praeterquamquod aegrotis ipse magnus vates & Delphis, & ubiq; gentium ex Tripode, & Cortina responsitaret, atque ita mirifice illuderet, certam quamdam Filio suo respondendi facultatem attribuit, non voce, & oraculo, ut ipse, sed alio pacto, omnino, Judices, novo atque mirabili. Nocturnum etenim vatem eum constituit, tenebrasque, & obscuritatem maxime ad fallendum idoneas delegit, quo tempore ridendo sane astu miseras aegrotorum mentes circumageret. Nam in templis, quae plurima mortales (proh coeca hominum pectora!) AEsculapio per celeberrimas Europae Asiaeque Urbes excitaverant, auro, argento, tabulis, signisque, atq;

omnis generis donariis referta, visebantur attonitae superstitione mulieres, viriq; continuas noctes precibus, ac votis trahentes, Deique numen per somnia vanasque species expectantes. Tum optimus istius filius non quidem primis noctibus, sed octava demum, aut decima huic simiam humano capite per somnum immittebat, illi serpentem sua colla humerosque ambientem, alteri semetipsum inflatis buccis, minantemque ostendebat; atque omnes hujuscemodi fallaciis circumventos, rerumque omnium incertos, ad hariolos insuper, & somniorum interpretes, pro malorum cumulo cogebat accedere. Quae omnia ex istius consilio prorsus gerebantur; quum hic mentem, ac veteratoriam solertiam, Ille manum tantummodo rei gerundae, ac vocem praeberet. Interea summis laudibus, ac honoribus caeci mortales istum extollebant. Phoebum vocabant, quem tenebras, & noctem appellare jure debebant; morborum expulsorem dicebant eum, qui universam morborum cohortem incredibili astu in ipsos immiserat. Iste autem, quum haec a supplicibus audiret, nec erubescebat, Judices, quod se tot laudibus, alia omnia merentem, celebrari intelligeret; nec tanto obsequio delinitus suae eum crudelitatis pro aliqua saltem parte poenitebat. Nulla frons unquam, Judices, tanta impudentia, nullum os tam durum fuit. At magnum modo operae precium me facturum puto, si vobis egregia medicamenta indicavero, quae isti aegrotantibus per somnum vel per suorum Sacerdotum vocem imperabant. Caeco: ut postquam ante suam aram procubuisset, tunc a dextera altaris parte ad sinistram quam celerrime transiret, ibique expansam manum arae imponeret, quam deinde oculis admoveret. Laterum dolore laboranti, cinerem e sua ara; uni malvam suillosque pedes, alteri mel & nucleos pineos; huic vinum, illi mulsum commendabat: omnibus vero anilia quaedam figmenta, ac nugacissimas nugas obtrudebat. Atque miras

pro-

profecto naenias Chalcedone istiusmodi oraculis Paflago ille Alexander credulitate mortalium abusus aliquando excitavit; Pellaeoque dracone, & nobilissimis clarissimisque praestigiis Europae, Asiaeque universae mirifice imposuit; opulentissimasque Provincias, ea religione praetenta, avarissime compilavit; cujus apud homines sempiternis monumentis historia consignata est. At iste non modo ea omnia sciebat, & patiebatur, verum insuper omni ope, auxilioque juvabat. O saevitiam incredibilem! Tu ne miseros gementesque, quibus auxiliari debueras, ausus es tam acerbe contemnere? Tu Deorum nomen tam indignis factis commaculare? Tu imperium nostrum propter importunam crudelitatem tuam in summum discrimen adducere? Atque omnia haec, si Dis placet, impune feceris? Omnem notam effugeris, omnem poenam perpetuo declinaveris? Sed hoc, Judices, vestris suffragiis, vestraeque severitati reservemus. Modo e diverticulo in viam. Ita Arcitenens noster, stupefactis omnium late gentium animis, non cultu hominum, tantaque observantia mitigatus, crudelissimum in eos imperium exercebat. Adeo ut abs tuo ore aliquando, Frater, nimia profecto, & intoleranda istorum potentia memorabilem illam vocem elicuerit; quod postquam Parens Delphis, Gnatus autem Pergami oracula venditare, & cum mortalibus veluti familiarius colloqui instituissent, Tu ipse jam Deorum Pater frigeres, & prope nauci numen tuum ab hominibus tuaeque vires aestimarentur.

Vt autem fastidium vobis, mihique dicendi laborem demam, caetera quam celerrime fieri potest perstringam. Brevi itaque, Judices, eo res redit, ut puerorum more ab generosis istis riderentur homines, & vilissima quaeque, & sordidissima, atque olentissima, pro optima certissimaque medicina obtinerent. Radices amarissimae, baccae incredibili asperitate, animalium adeps, oculi,

cor-

cornua, & quid dicam ultra? ſtercora, urinae, ſperma. Nec mihi, meoque Regno pepercerunt. Frutices etiam noſtros, herbaſque aliquot, viſui fortaſſe, & naribus permulcendis idoneas, caeterarum rerum cumulo impudentiſſime adjecerunt. Nam quid me cenſetis, Judices, cum animo meo tunc volutaſſe? Quum viderem, me poſt tam gravem injuriam, ademtamque per fraudem Medicinae tutelam, ludibrio inſuper haberi, regnumque meum hoſtili animo diripi, ſpoliari? At nihil unquam animo meo fuit aegrius, nunquam vehementius exarſi, (ut ad poſtrema tandem veniam, ad quae jamdudum feſtinat animus) quam quum egregii iſti poſt diutinam conſultationem aquam omnino, quaſi magnam gravemque perniciem aut peſtem, repente ab aegrotorum ore, manibus oculiſq; etiam, ac cogitatione ad beſtias ablegaverunt. Nec enim ſatis ſibi ſaevire videbantur, dum aqua quantumvis mixta, & fucata mortalibus ſupereſſet. Omnem iis ad ſanitatem aditum intercludere, omnem ad longaevitatem viam ſepire contendebant. Etiamſi nihil adderem amplius, plane, Judices, apertiſſime conſpiceretis iſtorum perverſitatem animi ſingularem, immanitatemque praedicandam. Nam quid tantum homines in eos commeriti fuerant? Profecto Te, Pulcricome, nec facto, nec dicto laeſerant, non Epidamnium Regnatorem: Immò Te unum omnium Deorum impenſe colebant; Gnatumque maxime venerabantur; iis igitur pro honore cruciatus, dolores pro cultu, pro obſervantia mortem improbiſſime benemerentibus reddidiſtis. Itaque, Judices, poſt hoc praeſtantiſſimum ſcitum, aquarum nomen omnino a medicamentorum albo eraſum eſt, & Medicis capital eſſe coepit earum uſum, quocumque id pacto fieret, retinere. Hic ſi aliquis ſubreptitio aquae hauſtu (quod vulgo factitatum eſt, ſtimulante ſcilicet natura) e difficili gravique morbo evaſiſſet, continuo Medici oſtenti loco rem eſſe ajebant,

bant, Apollinique, & AEsculapio grates habendas, qui rem nempe mortem allaturam, in bonam salubremque vertissent. Et contra quum aliquis vel repentina vi morbi correptus, vel suis malis medicamentis celerius, quam ipsi prolixe affirmaverant, interiisset, bibisse statim eum scientissimi veteratores clamabant; aquasque innoxias perfricta fronte taetricoque supercilio homicidii postulabant. Hac malitia, dolisque malis mortales ab eo quod optimum erat, absterrebant; & passim aegrotos urebant, atque acerbissimo mortis genere igni ac siti necabant. Invexerant etenim istius Operae & Emissarii intolerabilem quamdam, & absurdam medendi rationem. Nam saxa, herbas, vinum, fruges, metalla, & hujuscemodi quam diligentissime per tubos quosdam, varia arte multiplicique compositos, excoquebant, & sal inde, utque ipsi magnifice loqui consueverunt, spiritum, vitamque ipsam extrahebant; nec quicquam unquam, nisi ex hoc latifundio aegrotis apponebant. Quorum domesticis ac necessariis illud cum primis, Jovem Patrem Deosque omnes si secus fieret testati, imperabatur, ut ne vel guttam aquae eorum ori admoverent; sed (audite Judices ingeniosissimum, idemque scelestissimum commentum) aquae vice globulos quosdam crystallinos effingendos curaverant, queis in aegrotorum os conjectis, saevientem sitim, seu potius clamantem naturam fallerent. Atque ipsi Medici saepenumero hujusmodi decipulas amoris, & benevolentiae ergo amicis aegrotantibus afferebant. Quod eo quidem recidebat, ut corpora humana, quae nonnisi justo, ac naturali frigoris, ac caloris, humidi, & sicci temperamento sustinentur, & vivunt, maxima caloris vi primo mire siccarentur, deindeque veluti facibus admotis incenderentur. Quae Incendiariorum ratio sub Septemtrionibus forte minus noxio consilio excogitata, ut primo per omnes fere gentes disseminata, ita & inter Vaelevum

dein-

deinde, & Dicaearchaeae sulphura ab istorum discipulis importune nefarieque translata, sub miti tepentique Coelo quasi coctorum lignorum incendium ad cremandam amoenissimam regionem excitavit. Quid ego vobis, Judices, tenebricosissima, & funestissima humano generi tempora narrem? Quaeve acerbissima funera istorum immanitas hominibus objecerit? Horret profecto animus, atque abs tam tristi luctuosaque narratione oppido refugit. Quot enim creditis miseras Matres moerore, & lacrimis confectas e suo sinu raptos dulcissimos natos, incredibili istorum crudelitate, dimisisse? Quot infelicissimos senes liberos suos, spem senectutis, turbato ordine composuisse? Quot sponsas Junoni Pronubae, dulcissimaeq; spei in ipso aetatis flore subreptas istorum saevitia Libitinae traditas esse? Quot honestissimas domos patribus familias orbatas in sempiternum luctum, summamque egestatem esse demersas? Nequeo, Judices, nequeo crudelissima istorum facinora, infinitam atque omnigenam stragem, acerbos hominum casus, familiarum calamitates, Urbium clades, Orbis Terrarum vastitatem oratione complecti. Aud secus, Judices, eo medendi instituto necabantur mortales Medicorum manibus, ac si igni Coelum plueret (nec enim alia imagine tantum malum referri posse mihi videtur) totasque late regiones incenderet.

Moriebantur itaque homines, nec quo se verterent, quave ope tam grave incendium restinguerent, inveniebant. Donec eos desperatio tandem, sive eadem Natura, quae primum eos ad flumina, fontesque perduxerat, unde non suo peccato, sed maxima istorum culpa aberraverant, duce viro acerrimo, & experientissimo, quem nominatim appellare non est necesse, ad aquas denuo reduxit. Quo facto salus, valetudo, spes bona continuo ad homines remigrarunt; quae omnia isti, veluti ostracismo ab omnibus Terrarum confiniis jampridem ex-

expulerant, Ego vero magnam modo mihi facundiam, dicendique copiam optaverim, quî possem ingentem hominum laetitiam, mutuasque gratulationes explicare, quibus inter se praecipuo mutuoq; gaudio exultantes triumphant, quod ad haec potissimum tempora reservati sint, quibus tam leni, jucundoque medicamine ad valetudinem recuperandam uti detur: nec amplius amarulenta, & novercalia illa pocula cogantur maximo gemitu, & totius corporis tremore sorbere. Mortemque ipsam gratulantur veluti longius abesse: atque eo ipso tempore, quo ad vasa conclametur, extremamque necessitatem subire necesse sit; eam non ita truci terribilique facie videri, quippe quam semper spes, expectatioque quaedam bona comitetur. Etenim quum in omnibus fere morbis, quicquid isti contra effutiant, eandem prope vim aquas habere experiantur, easque non febribus tantummodo omnigenis, sed & vulneribus (quae vetustissimis temporibus consuetudo tenuit) & difficillimo cuique lethalique morbo, apoplexiae, pleuritidi, ipsique hydropi, ut hoc uno omnia complectar, praesentissime mederi, cur, obsecro vos Judices, non ad summum usque diem, verisimili spe, & quamplurimorum exitu confirmata teneantur? Quum præsertim moribundos vulgo videant, animamque jam agentes, ab illorum interpretibus certissimis suffragiis morti damnatos, uno aut altero gelidae haustu illico reviviscere. Nolite enim arbitrari, Judices, post excussas tenebras, veteremque caliginem, aliquid clarius; aut vulgatius apud homines esse, quam mirabilis aquarum vis, quas sibi vitae, sanitatisque vindices extitisse adversus taeterrimam istorum tyrannidem arbitrantur. Summos viros ante oculos habent, quos aquae ab ipsis mortis faucibus, inspectantibus, ac moerentibus Medicis, eripuerunt. Vident quotidie Virum Patricium, egregie moratum, & quod apud istum nonnihil valere debuit, Musarum delicium, incolumem valentemque volitare,

quem extremo ſpiritu jacentem, ac pene exanimem luxerint. Vident ampliſſimum genere, literis, fama Senatorem, tuum, Minerva, corculum, jus integerrime, & ſapientiſſime dicere, quem aliquando magna civium ſuorum jactura iſti, quantum quidem in iis fuerat, e medio plane ſuſtulerant. At quid ſingulis enumerandis immoror? Nullam ego domum, nullum hominem eſſe affirmo, quin ei aquae magnam aliquam utilitatem attulerint. Quibus rebus nemo veſtrum eſt, Judices, quin illud eveniſſe arbitretur, ut nimirum iſti, ſuorumque ſomniorum propugnatores, detecta jam, conteſtataque innumeris exemplis veritate, niſi alia de cauſa, pudore ſaltem deterriti ſint, atque a fallendi conſuetudine inviti tandem receſſerint. Sed tanta in iſtis eſt, neſcio an dicam contumacia, & impudentia, vel diritas, & immanitas, ut obfirmato animo eandem conſtantiſſime ſemitam terant; grandiloquentiaque inſuper, & exotica eruditione, atque vocabulorum portentis, nimiumque ſane callida ſimulatione prudentiae ad mendacia ſua confirmanda abutantur. Et quum aegrotos e vetere ſuo inſtituto confecerint, tunc demum deſperatis rebus omnibus, ad aquas eos ire jubent; ut hoc pacto in periculoſam nimium aleam aquarum virtutem conjiciant, unde admodum difficile ſit, eas ſalva integraque exiſtimatione ſemper evadere. Atque hîc illud obiter a te, Medicinae Parens, exquiſierim, cur confecto tantum acciſoque corpori aquae mederi poſſint, valido firmoque non item? At nobis, qui tua iſta praeclara ſapientia aud inviti caremus, videbatur, quod ſolae ſuoque Marte in deſtituto corpore aquae poſſunt, id in ipſis morbi principiis, viribus, robuſtoque corpore adjutas validius & certius, ſore praeſtaturas. Quid tu verò ais Herbipotens? Fallimur nempe; ita aſpere frontem contraxiſti. Verum uter decipiatur hujus judicii eventus pateſaciet: modo quae ſuperſunt tranſigamus. Sane nonnullorum Medicorum ſuaviſ-

vissimum est, medendi modo rationem agnoscere. Nam hi diffisi rebus suis, priscasque fabellas magnam partem rejicientes, aquis vero (quas pauci admodum ab istis transfugae bona fide amplexati sunt, atque ad aquarios ex animo defecerunt) nec damnatis magnopere, nec commendatis, in infinitam dubitationem demerguntur; atque ita Medici monogrammi anxio incertoque vultu ad ægroti lectulum taciti sedent, primo septimum valetudinis diem, inde decimumquartum, & demum illius mortem vel sanitatem expectantes. Verum ne videar ignaviam, ingeniiq; imbecillitatem hominibus crimini vertere, quod nimis acerbi accusatoris esset, ad maximum istorum scelus, idemque occultissimum, Judices, transibo. Quam etenim rem generosi isti palam inceptare non audent, eam occulte cuniculis oppugnant. Nam quum aquas a morborum curationibus expellere, ne prorsus decoquant, accisis rebus suis omnino necessarium ducant, nec tam recenti re, unanimique omnium hominum consensu, id aperte aggredi possint, plani vaferrimi, qui nullum laborem, dolum, aut fraudem ad pristinam dignitatem recuperandam sibi praetermittendam esse censent, illud nuper e penitissima fallendi arte expromserunt, ut quum maxime aquis insidias struerent, tunc maxime bona fide iis uti, atque in summo precio habere existimarentur. Etenim in omnibus fere morbis (idque quo possunt serius uti monuimus) aquas adhibent, neque eas ullo in conventu illaudatas ire sinunt, sed quasi ex animo illarum vim ultro admirantur. Interea illas modo calidas, modo tepentes, raro gelidas praebent, nunc modice ac dubitanter veluti ex occulta quapiam ratione, nunc profuse & plenis rivis, dandique methodum non unam usque servant, sed variam incertamque. Atque in uno eodemque aegroto omnes hasce vices quam saepissime alternant, ut quem calida inceperint, gelida, deindeque tepenti curare desinant, & mox conversa repente medendi ratione, aquas

 omni-

omnino abjiciant, aliisque medicamentis utantur. Saepe etiam pulverem aliquem aquis, vel herbam, aut oleum, quasi aliud agentes, admiscent, ut paullatim non in aqua curandi vis, sed vel in sua methodo, vel in iis, quae aquis addunt, inesse videatur. Si qui vero tam crebra importunaque mutatione & mistura confecti moriuntur, eorum obitus aud dubie ad aquas referunt: verum id modeste nimium faciunt, ne se se ipsi prodant, dolique tam bene naviterque excogitati fructum per imprudentiam amittant. Ita diligentissime ab sua simplicitate, quod caput rei est, optimoque iis utendi instituto aquas abducunt, atque in ingentem paullatim suspicionem, propter nonnullorum interitus eas conjiciunt. Inde quum studia multitudinis sensim desuefactae deservisse intellexerint (quod serius, ocius eventurum esse confidunt) tunc demum rupta, ut ajunt, testudine, apertoque Marte aquas, omnium fraudum suarum everticulum, aggredientur. Quas cum nullo praesidio, ac ne populari quidem opinione munitas facillime expulerint, tunc in vetera mala, pristinamque servitutem mortalibus recidendum erit; quibus frustra fuerit aliquando veritatis lumen affulsisse. Proh summe Jupiter! Te enim appellabo, mi Frater. Quid expectas? Quid sedes? Nonne jampridem universam fulminum tuorum iram in istos, istorumque emissarios oportuit esse conversam? Viden quo tandem ob paucorum audaciam, uniusque istius compendium res humanae redactae sint? Sane aequum est, si minus Te praeterita tetigerunt, modo saltem consulere calamitatibus hominum, istorumque furorem in posterum pio bonoque consilio celeriter antevenire. Licet enim ad id nulla necessitate cogereris, misericordia tamen, quae maxime omnium Deum decet, ad sublevandos, recreandosque homines deberes adduci. Nihil hic de jure meo loquor, nihil de debita mihi Medicinae tutela mutio: vestram ego rem, Judices, ago. Deorum imperium & majestatem

hoc

hoc judicio periclitari confirmo . Videte quaeso , ne vos nimis sero indulgentiae vestrae poeniteat ; tempestive consulite rebus vestris , quae , ut est in proverbio , in acie novaculae constitutae sunt : tempestive vestris suffragiis consulite vobismetipsis . Neu sinite ut isti , quae jam valide quatefecerunt , Imperii vestri fundamenta prorsus ac funditus evertant : quod quidem , si istos aliquis casus ex hoc judicio incolumes eripuerit , cito perfectum iri confidite . Nam quid censetis denique consilii capturos homines , quum se se , liberos , uxoresque suas veluti victimas animadvertent istorum furori atque acerbitati a vobis permissos , ac traditos esse ? Scilicet supplices ad vestras aras confugient : auro , argentoque , & lapillis templa vestra decorabunt : hostias de more immolabunt : vos pro bonis , & beneficentibus habebunt ; Nihil , Judices , nihil vobis apud homines reliquum erit : imperium, nomenque ipsum imperii vestri , quod jam satis grave est , justissimo dolore incensi , confestim pervertent , excutient , delebunt . Quod vero ad me attinet , illud velim vobis , Judices , pro inconcusso esse , me non ut istorum calamitati insultarem , quod improbum esset , neque ut Medicinae praeessem , quod ambitiosum & puerile videretur , hunc laborem suscepisse ; verum simul ut genus humanum tantis cladibus afflictum atque confectum sublevarem , vehementer enim ejus malis permoveor , atque ut nostris omnium rebus , quae porro praecipua accusationis causa fuit , quoad ejus rei facere possem , patrocinarer . Nec enim tanti apud me Medicinae tutela esse potuit , ut ideo Regalis fastigii oblitus vestro me judicio sponte subjicerem , Fratris mei amantissimi filium accusarem , tantasque turbas in meammet , Judices , domum excitarem . Nam licet meis viribus , aquis nimirum , in quas post divisum Imperium solus regnum obtineo , pene omnia , rejectis istorum figmentis , in medicina aud dubie conficiantur ; potuissem tamen in tam levi

levi negocio mea jura modo etiam negligere, vel Apollinem ipſum vice mea in eam ditionem ſubmittere: niſi quanta in nos tempeſtas excitaretur, quanta, Coelitibus impenderet procella proſpexiſſem. Itaque ſi vos vel iſtius gratia, vel alia quaepiam privata ratio a recto, utilique ad injuſtitiam malumque tranſverſos rapiet; me ſcitote Regem nihilominus fore, nec quicquam adverſo judicio mali ſubiturum; vos vero omnes, quod, ut praedictum recordemini, qua poſſum maxima voce praenuncio, quum nullo pacto homines veſtrum ſint Numen ultra veneraturi, nec thura & hoſtias unquam deinceps oblaturi, neglectos, atque contemtos, pro Deorum inſignibus poſt hac vix nectar & ambroſiam retenturos.

JUP. Euge!, Frater, Euge! Sane ignorabam, tantum te in eloquentiae ſtudiis proceſſiſſe. Atque equidem miratus ſum, te tam grandem natu juvenili alacritate tandiu declamitaſſe. At, ſi videtur, Apollinem audiamus. NEPT. AEquum eſt. JUP. Ehus Tu, loquere, ſi quid habes.

A P O L L O.

Fateor, Judices, me dum Patruus meus diceret, vehementer addubitaſſe, utrum accuſationi ſuae adverſa oratione reſpondere ſatius eſſet, an Medicis, & Medicinae tacitum volentemque cedere, atque omnino ſilere. Et quamvis ad ſilentium animus meus proclivior eſſet, vicit nihilominus, ac omnem dubitationem meam fregit cogitatio illa, ne ſi tacuiſſem, vel judicium veſtrum me ſpreviſſe ſuſpicaremini, vel rerum mearum deſperatione potius, quam pudore, & verecundia adductum, tam vetere dominatu decedere crederetis. Surrexi itaque, ut eam vobis ſuſpicionem adimerem, ſimulque, ut nudam nulloque oratorio indumento perſonatam veritatem ante oculos veſtros ſtatuerem. Qua perſpecta,

ſicuti

ſicuti pro certo habeo ; vos fallaciam , & imbecillitatem argumentorum , ac rationum , quibus Patruus meus uſus eſt , nullo negocio deprehenſuros , ita a vobis , Judices , & ſapientia fideque veſtra maximo opere , ſummiſque precibus poſtulo , ne magna accuſatoris authoritas, quam unice mihi hoc judicio pertimeſcendam intelligo , me , gnatumque meum innocentes evertat . Itaque ita me , obſecro , audiatis , ut anteceptas animis veſtris adverſum me opiniones , tantiſper , dum loquor , ſeponatis ; utque poſtquam ſingulis accuſationis partibus reſpondero , tunc demum , libratis utrinque rationum ponderibus , ad judicandum deſcendatis . Te autem , Neptune , itane aſpere , ita infeſte in me , meoſque invehi decuit ? Tam putidis maledictis , tantaque acerbitate ultro in meam , & Medicorum famam incurrere ? Quid durius unquam , aut odioſius ab inimiciſſimo adverſus inimiciſſimum excogitatum eſt ? Nequeo profecto ſatis tragoedias illas mirari , Judices , quas in ipſo ſtatim orationis limine accuſator noſter excitavit , vereri nimirum ſe , ne propter meam , filiique mei crudelitatem , atque malitiam adeo impiorum ſententiae invaleſcant , ut vulgo homines, abjecta omni de Diis opinione , impietatem veluti ſacram anchoram amplectantur . Ingemui , Judices , tanti criminis invidiam mihi a conjunctiſſimo meo propter effraenem ambitionem ſuam inuri . Egone , Neptune , qui ſummos labores pro mortalium commodis maxime omnium Deorum ſuſceperim , & uſque ſuſcipiam , luce eos quotidie , caloriſque temperamento enixe juvando , nec non per templa paſſim in trepidis rebus reſpondendo ; Egone , inquam , ad impietatem mortales compello ? Ut autem me tanti ſceleris inſimulares , amores mihi , ac exilium exprobraſti , calamitatem filii acerbiſſimam objeciſti , aegros , herbas , aquas commentus es . Haeccine ſomnia , haſce tenebras in me Patruum meum cudere ? Scilicet veſtra ei Majeſtas , ve-

ſtrum-

ſtrumque, Judices, imperium cordi eſt, qui arctiſſima ſanguinis vincula, Jovem, Jovisque filium, ob leve incertumque compendium, ſuperbe contemnit. At jam ex abrupto hoc, & desultorio dicendi genere ad perpetuam orationem me conferam, atque accuſationem veſtigio premam, daboque operam, ne quid aut noſtram memoriam effugiſſe, aut dolose diſſimulatum eſſe videatur. Quum me igitur Pater, ob inconſultum illum furorem, Judices, in Terras ablegaſſet (nec enim nugari de primis illis temporibus cum Neptuno ferunt haec noſtra tempora) quandoquidem mihi inter mortales verſari, vitamque agere neceſſe erat, exiſtimavi, nil mihi antiquius eſſe debere, quam eos, quibuſcum viverem, quammaximis beneficiis afficere, noſtrique apud eos hoſpitii memoriam ſempiternam relinquere. Itaque, quum eos rudes, & agreſtes offendiſſem, verſibus, & cantionibus, Deorum facta & potentiam magnam partem continentibus, cœpi ipſorum feritatem ſenſim mollire, atque ad humaniorem cultum hoc pacto traducere. Deinde, quum mente, & ratione, queis potiſſimum homines caetera animantia antecellunt, raro admodum uterentur, ſed caeco impetu in voluptates ruerent, proindeque in rixas, & ultiones vecordes agerentur, quae mala iis eventura eſſent praedicendo, nonnullam inſolita re Deorum opinionem in eorum mentes injeci. Et retardato paullatim veteri eorum furore, impetuq; illo ac immanitate temperata, eos docui ex praeteritarum rerum eventu de futuris conjicere, indeque ſibi leges advitam in poſterum aſſumere: unde omnis hominum prudentia orta eſt. Poſtremo, ut ſexcenta alia praeteream, quum aegrotantes in triviis viderem tamquam bruta animantia jacere, nullaque prorſus ope juvari, miſertus eorum vicem, vivendi rationem, & nonullarum iis herbarum vim & uſum indicavi, ut deinceps, unde ſibi praeſidium peterent, haberent. His rebus permoti homines, quum tandem aliquando

do in Coelum rediissem, uno ore me Poesi, vaticinationi, & Medicinae praefecerunt. Ego vero tunc demum harum rerum patrocinium suscipere ausus sum, quum Pater, adhibito omni Deorum Consilio, authoritate sua me etiam atque etiam hortatus esset, ne precantium voces superbe despicerem, sed amplexarer divinam opem implorantes. Nequibam enimvero ego tot insimul rebus moderari, ut si Poeseos, & Oraculorum satagerem, Medicinam nullo pacto curare possem. Ne totam ergo rem abjicerem, AEsculapium (cui non quod aliquid deliquisset, sed ob malevolorum calumnias antea, mi Pater, iratus fueras) medicinae scientia praestantissimum, quippe quem, & ego, & peritissimus Chiron diligentissime docuissemus, vice mea huic Provinciae praefeci. Nec alioqui injuria me id fecisse dici potest: nam quod ego Hominum, Deorumque primus inveneram, recte quidem, optimoque jure poteram filio meo delegare. En vobis, Judices, meas fraudes, quibus ad Medicinae regnum perveni, atque ad filium meum transtuli. Exponam modo vobis eadem brevitate quibus artibus, quove astu administraverim. Primum autem illud a te quaero, Neptune, quamobrem putes, cujusque compendii causa, me, quum bene mortalibus facere possem, superbe, & tyrannice dominationem exercuisse? Nisi me scelestum, & omnium improbissimum, non maledictis e trivio temere arreptis, sed veris certisque criminibus, esse confirmas, cui te Deorum persuasurum reris, me sponte mea tantarum cladium, & malorum hominibus causam fuisse? Quod si contra apertissimum est, me totas vires, atque omnem potentiam, numemque meum in id sedulo impendere, atque omni tempore constanter impendisse, ut hominum generi quoquo modo possem opitularer, atque inservirem, quam rem agimus, Neptune? Judiciumne tu hocce fore putasti, an Nereidum convivium, in quo tu, olentissimis herbulis coronatus,

tus, inter lectissimorum piscium delicias oscitanter recubans, pro libidine ludere, & quidquid liberet effutire posses? & profecto suspicor, ideo te tanta libertate, atque inclementia contumeliarum, ac maledictorum jacula in nos, innocuosque Medicos, amarissimo felle illita, conjecisse. Nam si hunc locum, hos Judices, hanc coronam cogitasses, certe nunquam talia effudisses; quibus nescio, turpius mihi sit, an gravius respondere. At facile equidem patior, maledicendi licentia a Te superari, integramque tibi eam victoriam libentissime concedam: vobis etiam, Judices, vestraeque dignitati id tribuam; & tantum in respondendo digrediar, quantum defensionis necessitas postulabit.

Porro quaenam istatandem fuisset ambitio, quae dominandi cupiditas tam inhumana tanque praepostera, quae amantissimos, & obsequentissimos per summos cruciatus, nulla de causa interficeret? Nonne id mihi potius faciendum fuit, quod revera feci, ut eos nunquam intermissa beneficentia ita mihi addictos, deditosque redderem, ut impietatem, vel maxime hoc nomine exhorrerent, quod eam sine summo ingrati animi crimine amplecti non possent? Quod si ego, Judices, ad mea genua provolutos doloribus & morte affecissem, tantamne creditis tarditatem hominum, ut tandiu mea templa stare, statuas thure & odoribus coli sivissent? An potius per omnia delubra vindices circumlaturos fuisse ignes, simulacra foede truncata deturbaturos, omni denique contumelia atque dedecore authoritatem numenque meum affecturos. At, clamabit Neptunus, Medici tuis permoti consiliis, tuoque numine adacti mortalibus tot cladium ministri extiterunt. Scilicet, Neptune, in tanta criminum meorum copia, nimium cito ad aliena, & translatitia confugisti. Primum enim Tibi respondere possum, minime quidem verisimile esse, ullos unquam Medicos extitisse, qui ultro, ac

vo-

voluntaria immanitate tam crudeliter in mortales saevierint; quos ipsos (si quis aliquando tanta improbitate fuit) malos sane non ego, aut Medicina, verum suapte potius saevitia, & prava indoles effecerunt. Deinde valde equidem demiror, unde tibi in mentem venerit dicere, me hujus generis criminum authorem esse, quum posses ea, & reliqua omnia hominum scelera ad Jovem ipsum, qui in iis connivere soleat, jure referre. Nam ego, mi Patrue, quid facerem? Quo pacto hominum malitiae obsisterem? Quo fulmine, quave adeo potestate eos percellerem? Frater tuus tibi, ea de re arcessendus fuerat, non ego. Atque ipse fortasse tibi, pro conjunctione & necessitudine vestra, suorum consiliorum arcana reserasset, quibus de causis nedum malos Medicos, sed tot omnis generis sicarios, parricidas, aliisque sceleribus commaculatos atque inquinatos sinat plerunque incolumes, alacresque volitare. Quae omnia nobis omnibus scurissima, profundaque nocte, ac densa caligine viobdentur involuta atque contecta. At quando malorum Medicorum delicta mihi potissimum objicere tibi, Neptune, visum fuit; debueras idem quae ab iis benefacta, & sapienti utilique consilio inventa, atque excogitata sunt, ad me quoque referre. Quae tot tantaque sunt, ut omnia Medicorum crimina, si quae aliquando fuerunt, vel a te ipso possint facillime deprecari. Qua in re non ego vobis, Judices, aliquid proferam; sed sciens & volens silebo. Ii ipsi, quos excruciatos, ludificatos, necatos a Medicis Neptunus dixit, loquantur. Testes sint homines, iterumque, atque iterum homines. Horum ego fidei ac testimoniis, quorum de re agitur, acquiescere vos, Judices, velim, non odiosis, inanibusque Neptuni calumniis. Adeo enim referta est apud mortales omnium annalium memoria praeclarissimorum & plane divinorum facinorum, quae Medici omni aetate, atque in unaquaque Terrarum Orbis regione in curandis

 ho-

hominum morbis egregie & fideliter effecerunt, ut omne profecto defensionis meae tempus deberem absumere; si minimam ex iis partem conarer modo referre. Illud autem sufficiat, ceu per transennam, vobis indicasse, eos tanto semper apud mortales in honore habitos, ut praeterquamquod divitiis longe ceteris praestiterint, gratiaque apud omnes mirifice floruerint, summi etiam, principesque viri Medicinam exercere, ad laudis & gloriae participationem, non sint dedignati. Nec mihi in tam aperta re aliud agendum esset, quam clarissima tantummodo Medicorum nomina memorare, ut omnem continuo dubitationem ab animis vestris excuterem. Verum patientia vestra, Judices, abuterer, tempusque male disperderem, si in omnibus, quae in me Medicosque, nescio quo furore ac iracundia percitus accusator meus congessit, nimium diu immorarer. Percurram nihilominus leviter omnia, ne forte ulla in me criminis nota propter silentium meum inhaesisse videatur. Sane quod Medicinam, rem suapte natura simplicem, Medicos, me authore, affirmasti, variam, compositamque ad conficiendum humanum genus, reddidisse; Ea vox, mi Patrue, quod tua pace dixerim, imperiti indoctique est. Nam, obsecro Te, quo pacto simplex Medicina dici posset, quum ei tot tamque varia morborum genera proponantur? Quum non eadem mulieribus, eadem viris, nec eadem diversis, & aliquando nec iisdem etiam aetatibus praeberi possint; sed pro temporum, aetatum, locorum, corporumque varietate, varia itidem medendi ratione uti necesse sit? Sectarum autem multitudinem quis nobis nisi Neptunus objiciat? Quod philosophiae, Judices, oppido gloriosum est, id iste Medicinae, quae & ipsa magnam partem philosophiâ continetur, crimini vertere contendit. Praeterea quaenam ars, aut quae unquam disciplina eos omnes, qui eam sequerentur, concordes unanimesque habuit? Non Pictura, non Poesis,

non

non Rhetorice; immo, quod portenti simile est, nec Geometria. Hominum natura haec est, mi Patrue; ut nunquam multi idem probent; duo vero vel tres quam rarissime. At in tanta opinionum diversitate, & repugnantia, quid tutius est aut prudentius, quam nulli effuse favere, seque nemini veluti vinctum, constrictumque tradere? Itaque ut inter philosophos, qui maxime assensum cohibere norunt, nihilque audent pro vero affirmare, omnium sapientissimi apud homines perhibentur: ita, quos tu per summam injuriam monogrammos Medicos appellas, caeteros omnes authoritate supereminere aequum est, ac optimos scientissimosque censeri. Nam nil sapientius ab humano ingenio fieri aut excogitari potuit, in tanta Medicinae rerumque Medicarum dubietate, quam observationibus diligenter insistere, nihil temere probare, & se, aegrotumque nunquam in irrevocabilem casum dare. Verum haec omnia, ut percipitis, Judices, quanquam longiore oratione vix indigent; nimis tamen properanter. Vocat etenim me ea criminationis pars, qua Neptunus de aegrotorum somniis, Aesculapiique responsis sane quam diserte disseruit. Debueras profecto, Neptune, hominum potius superstitionem ridere, eorumque, quibus tuendorum templorum cura demandata erat; avaritiam & astum ejus fraudis insimulare, quam me aut Aesculapium inscios, innocentesque ea de re obtorto collo in judicium rapere. Etenim (quod aliquanto pluribus verbis referam, quum vos, Judices, benignitate vestra tam attente me audire videam) ut quisque aegrotus paullo difficilior erat, vel a longiusculo morbo distinebatur, continuo ad AEdituos, & Sacerdotes Aesculapii accedebat, datoque aere, locum in templo ad deprecandam a Deo salutem, quae erat illorum persuasio, facillime ab iis impetrabat; Ibique usque eo manebat, donec de Dei voluntate sibi certior factus esse videretur; atque hinc

nimi-

nimirum omnia illa somniorum monstra oriebantur; Nam quum multa secum ipsi vigilantes, pro maxima convalescendi cupiditate, imaginarentur; aliorumque aegrorum exitus, & admirabilia portenta ab ipsis Sacerdotibus saepissime acciperent: atque draconem, qua forma homines filium meum effingere consueverunt, intentis oculis acerrime intuerentur; quid mirum, si eadem fere dormientes, paullo fortasse confusiora, & turbatiora sibi conspicere, ac audire videbantur? Eo pacto, Judices, aegroti in fraudes se se ipsi inducebant, nulla ope profecto coelitus adjuncta. Oracula autem aud minus facilem & expeditam defensionis rationem habent. Ea etenim ex iis, atque ea magna pars est, quae vere a me, Gnatoque meo reddita sunt; optima nempe & apposita eorum morbis medicamenta continent, qui a nobis expetiverunt. Quae res adeo nullam dubitationem habet; ut omnino nullum ejus generis responsum proferri posse audacter affirmem, quod non utilem salubremque medicinam contineat. Pauca vero oracula subditiva, quae innocuo bonoque Sacerdotum nostrorum dolo (perspicite Judices, quam parum dissimulanter tantis de rebus loquar, ita me fidentem humanitas vestra effecit) conficta, nostroque nomine hominibus sunt prolata; nugatoria scilicet sunt; & plerumque nec utilia, nec noxia. Quam consuetudinem ideo aud magnopere excindendam expellendamque curavimus, quod quum nihil omnino reprehendendum contineret, quammaxime ad Deorum cultum apud mortales adaugendum, nostramque omnium authoritatem potentiamque amplificandam mirifice pertinebat. Nec ego, Judices, eum morem, si is forte minus alicui vestrum probabitur, primus induxi. Nam celeberrimae Patris mei Dononaeae quercus, quod vetutissimum omnium oraculum est, satis mihi amplam vel ad excusandum authoritatem, vel ad imitan-

tandum exemplum praebuerunt. Venio nunc ad rem ipsam; ad amaras nimirum baccas, animalium oculos, cornua, & id genus quisquilias. Qua in re quidem jocularem quamdam, & circulatoriam facundiam praeseferre mihi Patruus meus visus est: ac contra tanti Imperatoris Majestatem risum in re maxime seria captare. At quid voluerit, quid eo loci respexerit, plane Judices, ignoro: nisi quod ea ideo videbatur tantopere exagitare, quasi meis, ac medicorum dolis non suapte natura hujusmodi res vim quamdam medicam, atque ad sanitatem insita semina continerent. Cui tanto in crimine quid respondeam? Quove pacto me apud eum, maxime acerbum, & inexorabilem, Judices purgem? Praesertim quum longe majus mihi malum imminere suspicer; idem enim paullo post mihi objecturum credo, quod ignis fraude mea caloris causam in se habeat, nix refrigerandi, ac similia hujuscemodi. Num ergo jocamur, Judices? Num huc tanta expectatione ludendi causa convenimus? Nam quum talia objiciantur, quis hoc judicium esse, vosque Judices, quis serio Neptunum agere suspicetur? Nisi forte, Medicos non iis, quae aut ratio aut experientia commendaret, sed pectinibus, & echinis morbos depellere maluisset. Quae quum obtrudere non auderet, aquas, suum patrimonium, arripuit, iisque mihi bellum denunciavit. Atque, caeteros accusationis scopulos praetervecta, eo tandem pervenit oratio mea, Judices, quo eam & summa expectatione vestra vocari, & ab accusatore jampridem flagitari, tristi minacique vultu, adductisque ad frontem superciliis, intellexi. Expectas fortasse, Neptune, ut ea, quae tot verbis de mirifica aquarum virtute memorasti refellam; at vana spe illectus, mi Patrue, ut id expectares animum induxisti tuum. Nam quis tam praerupta unquam erit audacia, ut apertissimam rem, tamque quotidianis experimentis firmatam audeat oppugnare? Quod si alicui

un-

unquam tam durum os obrigerit, ac tanta contumacia animum efferaverit, ut adversus aquas insurgat aliquando: equidem mihi certum, immotumque est, aquarum virtutem contra invidorum atque ignavorum calumnias enixe, omnique studio tueri. Verum quoniam ad Te hanc aquariam Provinciam dixisti pertinere; & me, filiumque meum, nostrosque vulgo discipulos aquas, tamquam durissimum hostem, exhorrere copiosissime declamasti; necessitatem mihi injectam esse arbitror, de aquis, earumque usu brevi differere. Et nisi ipse mihi ansam, quam in hac disputatione apprehenderem, dedisses, longe modo repetenda mihi esset defensio mea. Nam quum me jam inde ab initio herbas aqua macerasse dixeris, fundamenta mihi jacta esse existimo, quibus innixus universam defensionem ad culmen usque possim attollere. Hinc enim Judices, ipso criminatoris mei testimonio, me nullo tempore ab aquarum usu refugisse colligere potestis, immo eas omnibus pene medicamentis immiscuisse. Quod quum criminatori nostro, judices, propter maximam vim veritatis, inconsulto excidisset, incogitantiam suam callido certe consilio emendavit. Dixit etenim, me eo pacto fucum fecisse mortalibus, & magnum nequitiae exemplum eo invento edidisse; quum herbis ea per dolum tribuerem, quae solae, nulloque prorsus adjumento aquae possent. O suavem accusatorem! O crimen horribile! Nec Deorum, nec hominum quisquam, qui sana mente esset, adhuc dubitavit, Neptune, quin magna ad arcendos, sanandosque morbos vis herbis inesset. Tu modo, ab alga arenisque subito emersus, inventus es, qui ad conflandum mihi crimen id negare volueris, rerumque etiam Naturam in meam perniciem acerbe converteris. Ideo autem ad eum modum aquis usus sum, quod Tibi uni dictum volo Neptune, ut eae latitantem herbarum virtutem elicerent, illamque per humanum corpus facilius sua fluiditate diffunderent. Atque hinc illud etiam

facil-

facillime perſpici poteſt, quam inane, ac mere accuſatorium ſit quod dixiſti, Emiſſarios meos aquis adeo infenſos fuiſſe, ut eas ab oculis, etiam aegrotorum amoverint. Factum id quidem eſt, Judices, & vere maxima vulnera hoc inſtitutum hominibus inuſſit. At nec a meis diſcipulis, nec conſilio meo id ſceleris admiſſum eſt. Quorumdam Medicorum poſtremis hiſce temporibus ſingulari audacia, atque infinita ingenii oſtentandi intemperantia illud incendium, quo remotiſſimae regiones vaſtabantur, in amoeniſſimam quoque Campaniae oram, veluti Palladium quoddam accitum eſt. Ut hoc lethali munere, frequentiſſimiſque civium ſuorum funeribus inſignem ſibi gloriam, opeſque maximas compararent. Quorum equidem diſciplina, Judices, nihilo aſperius in iſtius aquas, quam in me, Gnatumque meum invecta eſt. Etenim hi veterem inſtitutionem, gravem eam, ipſaque vetuſtate venerandam, tanta confidentia aggreſſi ſunt, ut, perterrefactis rei novitate atque inſolentia meorum interpretum animis, terga continuo verterent, campoque paventes decederent; illorumque facibus apertam atque expeditam quaquaverſum incendendi viam relinquerent. Quo factum eſt, ut homines extremi caloris, quem illi induxerant, impatientes, ſiccitate ac ſiti compulſi, ad extremum frigus temerario ſane conſilio confugerint. Meorum autem diſcipulorum aequabilis uſquequaque fuit, ac temperata doctrina. Aquas etenim nec effuſe amplexati ſunt, nec omnino rejecerunt. Verum eas, uti caetera medicamenta, aliquando quidem prodeſſe, alias vero inutiles, aut etiam lethales eſſe crediderunt. Exundationes autem iſtas, quas in quodam Italiae angulo (nec enim ulterius, Judices, progreſſae ſunt iſtius aquae, ſed reliquus, immo totus Terrarum Orbis mea jura conſtantiſſime reveretur) modo in uſu eſſe cognovimus, quam maxime ancipitem medendi rationem continent: ideoque prudentiores Medici nonniſi deſperata ſalute, atque in

F qui-

quibusdam tantummodo morbis ad eas descendendum esse arbitrati sunt. Quae ne a me conficta esse, temporis causa, suspiceris, Neptune, ad optimorum Medicorum, & Philosophorum commentarios te mitto, ut eos aquarum quidem usum retinuisse, abusum rejecisse cognoscas. Nequaquam vero praetermittendum est, ad me meosque interpretes abs tuis calumniis vindicandos, eos quodammodo impensius quam aquarii isti tui aquas coluisse, atque ad hominum utilitatem adhibuisse. Siquidem balnearum usum, quà tepentium, quà frigidarum, aegris pariter, ac benevalentibus adeo apud omnes Gentes ob maximam earum utilitatem, inculcarunt, ut solenne omnibus aliquando Populis fuerit, publice privatimque Thermas extruere. Quod modo etiam pene ab omnibus Asiae, Africaeque nationibus retinetur, quae vel ob idipsum omnes reliquarum regionum homines longe valetudine, ac sanitate antecellunt. Et quamvis alicubi, propter nimiam rei voluptatem atque frequentiam, in luxum molliciemque ea abierit consuetudo; turpe tamen tibi est, Neptune, ab asseclis quoque tuis, eam quasi in totum esse rejectam. Quinetiam, si te ea quae apud homines fiunt scire, aut omnino curare intelligerem, Antonium Musam, clarissimi nominis apud mortales medicum in medium adducerem, qui ad morem istum tuum aquis vulgo usus est, idque notissimo experimento in hominum historiis testatum reliquit. Nam is Caesarem Octavianum Romanorum Imperatorem, gravissimo morbo implicitum gelida restituit; deindeque semper frigidis medicamentis curavit, quod ei ad longaevitatem aud leviter profuisse compertum est. At idem Musa paullo post Marcellum Augusti generum, ipsissimo soceri morbo laborantem iisdem aquis interemit. A qua exitus dissimilitudine apertissime intelligere potestis, Judices, aquas, ut caetera medicamenta, quae huic saluti modo fuerint, eodem in morbo alteri occultissimis sane rationibus,

mor-

mortem afferre. Et si Tu, mi Patrue, ex fide loqui velles, nonnullos (vide quam tecum modeste agam) tuis etiam istis aquis extinctos esse confitereris, quum vel non suis temporibus, vel non suis morbis exhibitae essent aegrotantibus. Cognovistis igitur, Judices, vetustissimos medicos non modo non respuisse aquas, sed frigidarios etiam, & aquarios fuisse, cum res nivem, & aquam postularet: atque eosdem aliam, atque aliam personam, pro temporum opportunitate, aegrorumque indigentia induisse. Multiplex etenim & varia res est Medicina; & singuli fere homines peculiarem quandam medendi rationem requirunt. Idque tum propter dissimilem corporum constitutionem, tum propter regionum, quas incolunt, aerisque & ciborum diversitatem. Ut eorum stultitia nunquam satis reprehendi possit, qui ubi aliquis ingruit morbus, confestim solenni, statoque medicamento omnibus, cujuscumque aevi, ac valetudinis sint, imprudentissime medentur: ne paullulum quidem de aegri corporis innatis, propriisque affectionibus cogitantes. Qua modo imprudentia carere prudentissimos medicos audistis, Judices, Neptunum acerbissime ferre: qui veluti parricidium iis objicere paullo ante ausus est, quod non gelidis usque utantur aquis, sed tepentes aliquando, vel calidas adhibeant; quasi nil aetas, aut valetudo, nil morborum varietas, aut temporum, Regionumque dissimilitudo ad variandam medendi methodum, apud sapientissimos Philosophos valere debeat: sed, veluti e Praetoris albo formula ad agendum accepta, nil ultra eam Medicis liceat moliri, aut audere. At pudet me tanto apparatu, & coram tantae dignationis Judicibus haec serio declamare, quae sane flocci non sunt. Quare, his missis, ad alia progrediamur. Tu vero, Neptune tantum quod aquarum magnus Imperator es, & omnia maria summo imperio coerces, Tibi tuisque Medicinae Regnum deberi censes? Verum enim vero non bene ratio-

nes subduxisti, & gravis nimium error in isto calculo tuo latet. Etenim non modo pars tantum Medicinae, aquae sunt: sed haec ipsa pars ut aliquid prodesse possit alienis viribus frequentissime indiget. Nam plerumque aqua ista tua nive comite, seu potius duce opus habet; sine cujus ope inutilem & noxiam eam aegrotis esse aud raris experimentis animadversum est. Nix vero, mi Patrue, Patris mei, nequaquam tua est. Ideoque Juppiter nubium coactor ab hominibus dicitur, pluviaque, & nive omnia late loca conspergere. Si Tu ergo mihi aquas tendes objicere, ego Tibi continuo nivem opponam. Et quando aquarum Tibi nomine Medicinae tutelam deberi dices, ego propter paternas nives id patrocinii ad me traham. Praeterea loqui nos de fontium ac fluminum aquis profecto non inficiaberis; salsae etenim illae tuae ad omnes humanos usus quam insulsissimae sunt. At oppido incertum est, a marine, an potius a pluviis nivibusque flumina ac fontes oriantur. Possem igitur hanc tibi quoque dicam impingere, scholaeque disputationibus, & argumentorum angustiis, & ambiguitatibus te implicare. Qua una re jura illa tua, quae tam vehementer paullo ante jactitabas, nullo negocio ruere posse animadvertis. Verum, mi dulcissime Patrue, (vide quid inter tuam asperitatem, meamque lenitatem & largitatem intersit) omne hac in re meum jus tibi libentissime largior. Tam enim apertis firmisque rationibus defensio mea subnixa est, ut haec & nonnulla hujuscemodi negligere, atque contemnere tuto possim. Esto igitur tuae aquae sint. Age jam quid fiet, Neptune, si Dii omnes tuo permoti exemplo, vel tua potius incensi contumelia, suum quisque jus vindicabunt? Neque enim me tantummodo intempestiva isthaec ambitio tua aggressa est; verum Deos omnes, quibus aliquo nomine medicarum rerum, quas Tu nullas esse putas, patrocinium est. Quid si Li bero visum fuerit ab uvis, & vino, quae in sua tu-

tela

tela sunt, Medicorum manus arcere? Quantumne censes vulnus hoc jussu infligi Medicinae? Incredibile enim dictu est, Judices, quantam in se vim vina contineant. Immo, ne plus aequo aquarum tuarum honore superbias, scito Neptune, ea omnia, quae mira fieri ab aquis modo praedicabas, egregie, cumulateque vinum etiam efficere: idque in iis praesertim regionibus, quae ad Borealem plagam jacent. Immodica etenim frigora, quibus Terrarum totus tractus ille riget, adeo humana corpora firmant atque obstipant, ut longe aptius, & utilius illorum locorum homines calidis medicamentis, ac potionibus curentur. Deinde haec sapientissima Soror mea oleam sibi, quam propriam jamdudum habet, jure meritissimo vindicabit. Detracta autem olea, truncatam, & mancam nimis opportuna parte Medicinam habebimus. Quod vero majus quoddam, seu totum potius est, si Ceres, quae frugum herbarumque omnium patrocinium habet, in suum jus Medicos vetet irrumpere, quid, amabo Te, Medicina fiet? Aut quid demum Tu cum aquis tuis rerum geres? Aquas videlicet iterumque aquas sitientibus & nec sitientibus effuse ingerens, egregium sane te medicum, haud vero nimis accuratum ac diligentem Pincernam praebebis. Extimescendum vero est, ne homines sub tua tutela Pyrrae rursum ac Deucalionis tempora formidare pavidi incipiant, quum, se suosque omnes aquis undequaque perfusos, atque madentes miseri circumspicient. Quamobrem Judices, si unquam secundum Neptunum causam dandam existimabitis, quod sapientia atque aequitas vestra suspicari me vetat, brevi dilacerandam vobis, & in frustra comminuendam Medicinam praenuncio. Omnes etenim Dii, qui spoliatos se se potestate sua a Neptuno videbunt, suas protinus sibi res a vobis attribui jure contendent, ut iis pro arbitrio hominibus juvandis utantur. Tunc, per Jovem impietatem, a qua tantum vos timere Neptunus voluit

pro-

propter duos in Medicina Tyrannos, egregie, Judices, tot Regulis, ac Dinaftis conftitutis, reftinxeritis. Et tunc Neptunum ad vos denuo afcenfurum confido, non quidem, ut modo, longinquis terroribus Deos perterrefacientem, & terribilia quaedam vaticinantem; fed flentem ac gemebundum, quod jam homines ob tot dominorum infolentiam, aquario Patrono expulfo, novaque dignitate protinus exuto, fefe a veftra dominatione fubtraxerint, atque in plenam libertatem vindicaverint. Longiufcule, quam ab initio conftitueram, orationis aeftu abreptus locutus fum: idque non tantum ob trifte hoc, & lentum Medicinae imperium retinendum; fed ad veritatem vobis patefaciendam, neve tantorum fcelerum in me opinionem fufciperem. Sane fi Gigantes iterum Terra pareret, quibus fedes hafce excindendas, delendafque impius furor proponeret, aud tantus equidem pavor nobis, Judices, injiceretur, quantum ob fomnia fua, ac aniles delirationes Neptunus inferre conatus eft. Cui quoniam, vobis bene juvantibus, refpondi, nil amplius plane laboro. Eripite mihi, Judices Poefim, eripite Vaticinium, in Terras rurfum dejicite, alia quoque fuppliciorum genera excogitate; omnia firmo, hilarique etiam animo ferre poffum; dummodo crudelis, faevus, perfidus, fcelerofus effe non dicar. Egone hoc ampliffimo loco me dignum exiftimarem; ego confpectum veftrum, Judices, quo nihil auguftius effe poteft, non exhorrerem, fi tam foeda, & immania facinora, non dicam, admififfem, fed animo tantum ac cogitatione verfaviffem? Magna eft, Judices, confcientiae vis; atque adeo magna, ut etiam occulto crimine nulloque accufatore, & judicio, vultus tamen ipfe, oculique nos prodant, & quod animo nequicquam premimus, nobis invitis patefaciamus. At me quidem praeter delictorum participationem, aud magnam hoc judicio jacturam facere poffe cognofcitis. Æfculapium hacc tela petunt. Is,
omnia

omnia, quaecumque vobis visum fuerit ei hoc judicio inferre, suo pectore vulnera excipiet. Qua re, Judices, quid potest indignius esse? Eum, qui ob medicinam in Deorum numerum relatus sit, ob idipsum post tot secula dejici, atque infami judicio damnari? Quid tunc faciet infelix? quo se conferet? Ad homineſne ibit? Quos sua crudelitate dilacerasse vos judicaveritis? Ad Deosne, atque in hoc Concilium veniet? Ubi pro foribus triste decretum adspiciat: ideo se a Medicinae gubernaculis depulsum fuisse, quod adductis ad impietatem mortalibus, imperium vestrum prope deleverit. Vel ad infelicissimum Patrem confugiet? Cum quo calamitatem, & lacrimas communes habet? Suscipite igitur innocentium patrocinium, Judices, neve nos, alienae ambitioni inservientes, nullo crimine, sed frigidis jejunisque calumniis condemnetis. Absit a Deorum judiciis invidia: absit omnis in judicando temeritas, quae ne in sapientum quidem hominum coetibus locum habet. Atque eo fortius malivolentiae, atque saevitiae, Judices, vestris suffragiis resistite, quo praeclarius, majorisque animi est, gravius alienis, quam suis injuriis commoveri.

MERCUR. Ehus vos Dii omnes, quibus suffragii ferendi jus non est, nec sententiam aliquo pacto dicturi estis, protinus exurgite foras, atque abscedite in proximum hoc conclave. NEPT. Ego jus meum tenebo, & sinminus sententiam, utpote reus, dicam, tacitus tamen interero. APOLLO. Enimvero id iniquissimum esset. Explora Patris sententiam mi Frater. MERC. Quammaxime. Tibi Neptune, cum primis discedendum est; ita Juppiter, ac omne Deorum consilium censet. NEPT. Quando ita censent, nil moror. MERC. Ego jam hoc ostium ambobus pessulis occludam, nequis fortasse curiosus rimari possit. Sane, Frater, disertissime te tuumque Regnum tutatus es; atque ego miratus sum,

Te

Te qui Poeta sis,egisse hodie Rhetorem profecto aud insulse.APOL. Quid tibi visus est Pater?MERC.Quid faceret, quaeso?Cui Neptunus tam prope esset,ut non modo loqui, sed ne nutare, quidem, aut nictare ei liberum fuerit. APOL. Caeteri vero Dii? MERC. Caeteri vero Dii aud mediocriter mihi oratione tua commoveri visi sunt, ita ut spei plenus sim, Neptunum primo quoque tempore ad suos fluctus, & antra rediturum surdo agmine. APOL. Timeo ne quid Juno turbet. Et Minerva nimis severa fronte sedit; nec me unquam intuita est. MERC. Ne verere, Diana Tibi pro sexcentis erit. APOL. At vereor ut possit. MERC. Nimium formidolosus es: quid faceres, si manifeste tenereris? APOL. Ah Frater, animus mihi male conscius est; nam vera magnam partem sunt quae in me Neptunus conjecit. MERC. Aintu vera? APOL. Vera. At id ego, non culpa aut voluntate mea Tibi pro fraterna caritate factum confirmo: Filii hoc, Filii peccatum est. At Neptunus ad nos; cave de his mutias Frater. NEPT. Quid vos adolescentuli in angulum hocce recessistis? Tuque, Mercuri, jam aperte, quantum quidem in Te est, plus Fratri faves, quam Patruo. MERC. Ignoscendum si adolescens adolescentem, Frater Fratrem diligo. At quidnam obsecro meus favor huic proderit? Mihi non judicandi, sed jussa pronunciandi munus est. APOL. Sine, per Amphitritem te Patrue oro, ut saltem Fratrem germanum mearum fortunarum misereat: neve si Regnum a me, & vetustissimam tutelam extorquere conatus es, odiis tendas ulterius, mihique contendas meorum eripere & lacrimas. NEPT. Vide ne ominosum Tibi sit Apollo, qui futura cognoscis, tuis rebus ante peractum judicium tam luctuose illacrimari. MERC. At haec alias videbitis. Nunc intro properate, factum consultum est. JUP. Adesdum Mercuri, Deorum decretum quammaxima voce pronuncia.

MER-

MERCURIUS.

JOVIS. SATOURNEI. F. DEORUM. SENATOM. CONSOLOIT. DE MEDICINAI. TOUTELA. SENATOSQUE. QUOM. FREQUENTISSIMOS. ESSET. EX. PALLADOS. SENTENTIA. ITAI. EXDEICENDOM· CENSOIT. UTEI. APOLLO. EEIUSQUE. GNATOS. AISCULAPIOS. EEA. TOUTELA. CONTINOUO. DECEDANT. NEVE. COUIQUAM. EEORUM, DISCIPOLO. POUBLICE. MEDICINAM . EXERCENDEI . JOUS . AMPLIOUS . SIET . PREIVATEIM. VERO SEIQUIDEM . VELINT . EXERCENDEI. JOUS. SIET. POUBLICE. AUTEM. PREIVATEIMQUE. DE MEDICINA. RESPONSITANDEI. JOUS. PENES . NEPTUNOM . EEOSQUE . QUEI . EEI . REI. PRAIFICIENTOR. ESTO. SEI. QUEIS. NEC. AQUARIOS. MEDICOS. SECUS. AC. DI. JOUSSERONT. FACERE. AUSOS. SIET. CONTINOUO. ENDO. IGNEAS. AD. EXTREMOM. MERIDIEM. TERRAS. DEPORTETOR REI. JO. UDICATAI. DIES. X. JUSTEI. SUNTO. MERCOURIOS. HAIC. JOUSSA. PER. OMNEIS. GENTEIS PROMULGATO.

SCRIB. DI. OMNEIS. ADFUERONT. PRAITER. DIANAM.

POST. GEIGANT. VICTOR. OLYMP. CIↃIↃIIX.

FINIS.

JANUARII PARRINI
J. C. NEAPOLITANI
FORTUNA
DIALOGUS.

Ἀσκεῖν μὲν ἀρετὴν, εὐτυχεῖν δ' αἰτεῖν θεοῖς

Carcin. in Tereo.

JA-

JANUARII PARRINI J.C.
FORTUNA,
AD THOMAM FIRRAUM
Sanctae Agathae Principem, Fagnani, Rosae, Sancti Geniti, Lutiorum, Jogis &c.
DOMINUM,
VIRUM EXCELLENTISSIMUM.

Irari saepe soleo, Thoma Firrae Princeps amplissime, quamobrem fiat, ut, quum in omnibus ferme artibus doctiores, atque excellentiores ii habeantur, qui ad eam disciplinam, quam profitentur, alias praeterea artes adjunxerunt, in una Jurisprudentia secus se res habeat; atque ineptiores vulgo apud nos Jurisconsulti aestimentur, qui aliarum quoque doctrinarum peritia censentur expoliti. Quod quam pravum sit, & perversum, quam a ratione, reique natura alienum, & abhorrens, nemo non videt. Nam si quos in Civitate doctrina, & sapientia decet excellere, ii profecto sunt Jurisconsulti, quibus quotidie privatorum opes, atque existimatio, ac ipsius nonnumquam Reipublicae cura committitur. Doctos vero, & sapientes puerilis equidem literularum institutio, & forensis sive calliditas, sive exercitatio non efficit, sed gravissimorum Philosophorum praecepta, veterum, novarumque Rerumpublicarum leges atque instituta, historia, totiusque humanae vitae diuturna ac diligens observatio. Nec enim mihi satis Jurisconsultus videtur is, qui non solum apposite interpetrari, verum etiam emendare leges, novasque, si fuerit opus, condere non possit. Quid vero

ro de eloquentia dicam, quae modo Jurisprudentiae adjuncta est? ut quae olim in duo hominum genera dispertita fuerant, juris peritia, & dicendi copia, nunc simul in uno Jurisprudente requirantur. Variam autem, atque multiplicem maximarum rerum scientiam, excultumque literis, ac probe subactum ingenium in Oratore requiri, & veterum orationes, & mira eorum paucitas, qui eloquentiae laude floruerunt, abunde probaverit. Quocirca quod studium, quae doctrina inutilis, & extranea in Jurisconsulto dici possit, cujus tam late patet officium, plane non intelligo. Suaves autem illi sunt, Vir Excellentissime, qui rei magnitudinem caussantur, & tantam forensium rerum molem, ac varietatem esse ajunt, ut quantum opera atque ingenio contendatur, vix eorum studiorum satagi posse affirmare non erubescant. Quibus vereor, ne si libere respondere velim, durior aliquanto, atque acerbior esse videar. Satis modo erit, si C. Plinii majoris consuetudinem, quem tu, Vir Clarissime, tantopere admirari soles, iis reponam. Eum etenim Plinius junior narrat, ad ducenta volumina, quum maximarum rerum administratione distineretur, condidisse; tam vero incredibili temporis parsimonia fuisse, ut non modo somno quicquid posset, mensae, balneis, horarum succideret; sed inter ipsa negotia, &, quod mirum fortasse fuerit, vel Romae sella circumjens, vel longius quoque iter faciens, ne quid literis deperiret, amanuensi dictaret. Porro numquam, si diligenter, ac sedulo id agas, tempus volenti defuerit. Quod vel tuo, Firrae optime, exemplo confirmare licet; cui amplissimae rei familiaris curam gerenti, & maximis vitae officiis implicato, amicis nihilominus, bonisque literis operam dandi tempus, cessandique etiam abunde suppetit: & nos in studiis nostris quotidie experimur. Divisis etenim lucubrationum temporibus, sane percommodum est, jurisprudentiae affatim satisfacere,

cere, & *in philosophiae*, *meliorumque artium sinum postea confugere*. *Quo minus aequo animo eorum reprehensiones ferimus*, *qui male nos egisse clamitant*, *quod deserta*, *ut ipsi ajunt*, *Jurisprudentia*, *quae nostra Sparta est*, *alienas Provincias susceperimus exornandas*. *Nam*, *Deum Immortalem*! *si omnino tacuissem*, & *me inertiae dedissem*, *isti ipsi qua me ratione reprehenderent non haberent*; *nunc quia aliquid scripsi*, *nec nihil agere potui*, *in crimen adducor*. *Non modo vero falsum est*, *me Jurisprudentiam neglexisse*, *sed*, *quod mei defendendi causa sine arrogantia dicam*, *nemo profecto aequalium meorum in eam scientiam magis assiduam*, & *diuturnam ac ego*, *operam impendit*; *quod brevi patefactum iri confido*, *si Deus O. M. quae jampridem scribere aggressus sum*, *longiorum noctium opera*, *dederit ad calcem adducere*. *Tu interea*, *Princeps amplissime*, *mei patrocinium*, *quod jamdudum suscepisti*, *constanter prosequere*, *atque hunc libellum*, *qui Tibi*, *cujus maxima in me extant merita*, *multis nominibus inscribendus fuit*, *a malevolorum*, *si qui sunt*, *calumniis protege*. *Nil etenim nobilem*, *magnumque virum magis decet*, *quam literarum*, *atque honestorum hominum tutela*. *Id igitur a Te quasi jure debitum petere posse mihi videor*; *quum vetustatem ac nobilitatem Tui generis ab usq*; *Raone illo Normanno reperiamus*: *quem sacro bello*; *quod ante sexcentos annos sub Gotifredo Bolionio a nonnullis illustribus Europae Regulis ad recuperandas Hyerosolymas gestum est*; *cum Tancredo*, & *Boemundo propria arma constat ad eam expeditionem consociasse*. *Hujus deinde Raonis posteri* (*qui* & *Filraones*, & *Firrai postmodum succedentibus temporibus appellati sunt*) *secundo honorum cursu*, *amplissimisque rebus gestis*, *veterem nominis gloriam mirifice adauxerunt*. *Nam Rogerius*, *ut Berardinus Martiranus auctor est*, *Brutiis*, *quos citeriores*, *atque ulteriores Calabros vocant*, *ducentesimo supra*

pra millesimum anno, pro Rege moderatus est: & Troilus ac Julianus, compluresque praeterea ex hac Gente, Andegavensium, & Tarraconensium Regum aevo amplissimos honores gesserunt, primariisque familiis innexi sunt. Quorum gloriae aemuli simul, heredesque deinde extiterant Petrus Antonius, Thomas, & Caesar Thomae avi tui Patruus (qui Regiae venationi memorabili quidem magnificentia praefuit) summo omnes splendore vitae, praeclarissimisque factis insignes. Merito igitur tantam modo Domus Tuae dignitatem atque amplitudinem intuemur; quum repetitis Caracciolorum, & Carafaeorum cognationibus, adauctaque plurimum vetere ditione, antiqua familiae decora continuato insuper propinquorum, ac divitiarum splendore magis usque confirmentur. Verum praecipuum Gentis Tuae decus Tu ipse, Thoma optime, es, qui tuum non satis esse quicquid ab aliis provenit, reputans, ita ab ineunte aetate te comparasti, ut potius ipse Te posteris tuis praeclarum nobilitatis auctorem praestares, quam majoribus heredem. Nam vix adolescens longe super aetatis captum excelluisti ingenio, equestrium artium peritia, pudore, humanarumque literarum studiis; vir, judicio, fortitudine, doctrina, liberalitate, omnibusque illius aetatis officiis egregie floruisti; nunc in isthac maturitate mirifico virtutum omnium concentu, summo consilio, exacta prudentia, animi magnitudine, morumque aequabilitate adeo excellis, ut vere Sapiens, & cuicumque ex laudata illa antiquitate comparandus videare. Quae tantum abest, ut tristem Te ac severum efficerint, ut potius nemo meo quidem judicio, Te facilior, atque hilarior sit, urbanoque sale affluentior. Condis etenim prudentissimos, gravissimosque sermones Tuos tempestiva ac decora festivitate, vel apologos opportune & venuste admiscens, vel breviter atque acute dicta. Quinetiam clarissimi Galeacii Tarsiae Belmontis Domini, propinqui

Tui,

Tui, & Pelii Firrai, ac Caesaris Patrui poeticam laudem aemulatus, nitidissima, & suavissima Etruscâ lyrâ pangis carmina: quae, si aliquando in lucem emitti modestia tua patietur, magnum profectò erunt felicissimi in hac quoque parte ingenii tui documentum. Hinc nil mirum est, si in Petro Maria, Sancti Geniti Domino Filio Tuo, quem mira diligentia ad paternarum, avitarumque laudum aemulationem instituis, tantam jam nunc morum suavitatem, atque modestiam, tam egregiam ad omne decus efflorescentem indolem intuemur, tamque illustria praestantis ingenii specimina. Iccirco tantam ego in Te humanitatem, atque sapientiam, excelsumque ac prudentem animum admiratus, unum omnium praecipue colendum, atque observandum suscepi, ut adolescentiam meam, tam perfecto atque excellenti exemplo proposito, ad honestatem, & gloriam excitarem. Hoc igitur opusculum, primus fuerit, Firrae amplissime, publicus erga Te observantiae meae testis, qui, si vita suppetet, ne postremus sit, curabitur a me diligenter. Piaculum vero foret, Josephum Firraum Archiepiscopum Nicenum, Fratrem Germanum Tuum silentio praetermittere, haud mediocre quidem tuarum laudum, ac familiae claritudinis additamentum. Is etenim optimis artibus, copiosaque omnigenae eruditionis suppellectile instructissimus, Romanae Urbis celebritatem delegit, ubi tantas, tamque praeclaras ingenii dotes explicaret. Ibi a Romanis Pontificibus summam viri industriam, vividamque mentis aciem admirantibus, gravissimarum rerum administratione exercitus, demum a Clemente XI. ad Lusitanam legationem emissus est. Qua difficillimis sane temporibus prudentissime obita, nuper a Clemente XII. ad amplificandam Ecclesiam a D. O. M. ad summum Sacerdotium evecto, ad destinatam tantae virtuti (ut suspicari licet) omniumq; suffragiis, jam desponsatam Romanae Purpurae dignitatem Romam est evoca-

tus(*). Talis ergo quum sis, taliq;ue prognatus genere, nil omnino verendum est, ne mihi, atque huic libello, qui jam tuus jure optimo est, libentissime patrocineris. Nam ego meum institutum retinens, ut superiore aestate Neptunum pro medicinae tutela cum Apolline altercantem induxi; (quod opus nobilissimo lectissimoque adolescenti Thomae Caracciolo Casarboris domino amitino Tuo dicavi) ita & hac, ne feriatus cessarem, majus, ut videtur, ac utilius opus aggressus sum. Vetus etenim est opinio, ab Homericis temporibus ad haec usque perducta, pleraque in hominum vita a vi quadam occulta ac temeraria peragi, quam Graeci Τύχην *nostri Fortunam vocaverunt. Huic vulgus infinitam quandam, atque immensam tribuere consuevit potestatem, ut nil agere, aut perficere, & nil pene cogitare sine hac adjutrice homines posse censeat. Philosophi vero, ac prudentiores haud ita raro casum & Fortunam in medium solent adducere, quum certarum rerum causas non bene perspiciunt. Nam ut missos faciam illos, qui fortuito atomorum concursu, & hunc Mundum effectum esse, & innumerabiles quotidie gigni affirmant: ex aliis quoque sectis doctissimi alioquin philosophi non defuerunt, qui sublunaria omnia temere, nulloque ordine misceri dicerent; vel majora tantum naturali certaque lege ire, minora verò ac minima Fortunae, & casui esse permissa. Has quidem sententias vix in philosopho ferendas, quis obsecro Te, Firrae pientissime, in Christiani hominis ore non abominetur? Quum nos porro non a dubia fallacique opinione, verum a Sacrorum Librorum auctoritate, ipsiusque Dei voce doceamur, aeterna atque immutabi-*

li.

(*) Scriptum hoc est anno 1730. & sequenti anno amplissimus Josephus Firraus S. R. E. Cardinalis a Clemente XII. renunciatus est.

li rerum serie a Divina Providentia sapientissime disposita, atque ordinata esse omnia. Non igitur nullum operae precium me facturum censui, Firrae Excellentissime, si, extra omnem disputationis aleam Providentiae veritate seposita, naturalibus atque humanis rationibus rerum ordinem aptum, undique ac necessarium assererem, & quantum quidem in me esset, totam hanc de Fortuna opinionem refellendam susciperem: Attamen quum omnia a mundi Conditore, & Gubernatore Deo regi, atque ad certam statamque legem, ab ipsomet cunctis creatis rebus datam, moveri saepius affirmare debuissem, & Dei, Divinaeque Providentiae appellationem jocosae ac festivae orationi immiscere indecorum, & tantum non impium videretur, Naturae nomen arripui, cui illa omnia, quae ab humano arbitrio non pendent, tribuerem. Multum autem interesse Naturam inter, & Deum, illamque ab hoc effectam esse, & conditam, profecto notior, atque apertior res est, quam ut longiore sermone egeat. A Te modo expeto, cujus humanitatem satis compertam habeo, ut quamcumque meam hanc de Fortuna commentationem aequi bonique consulas: neque si nil reconditum, atque novum, Tibi praesertim Vir doctissime, ea ferat, ideo industriam, laboremque meum abiiciendum, ac repudiandum arbitreris. Res etenim est ejusmodi, ut quum maxime ante oculos sit, minime quandoque cernatur, & nescio quo ingenii humani fato, docti etiam acutique viri, rerum veritate neglecta, ad opinionum errores nonnunquam sane deflectant. Inde nil frequentius vel in libris conspicere, vel in hominum ore audire est, quam aliquid fortuito, casuque accidisse; illi adspirasse, hunc vero pessumdedisse Fortunam; alteri bonum consilium, bonosque mores ab ea in exitium esse conversos, alteri imprudentiam, atque malitiam feliciter, ipsa imperante, cessisse. Quae, etsi a prudentibus, si altius inquiras, calore, & in-

 cogi-

cogitantia quadam dici comperias, nonnullam tamen malis atque improbis fiduciam pariunt. Quid enim sperarent mali sub justo ac sapientissimo Moderatore, quid sibi a sua improbitate, atque ignavia pollicerentur, nisi a Fortuna prosperas res, secundasque occasiones nequitiae, atque inertiae suae praebitum aliquando iri confiderent? At ne verba praeripiamus Fortunae, quae verissimum de se sermonem habitura jam prodiit, longiorem orationem nostris familiaribus colloquiis reservemus, ipsamque modo attente audiamus.

FOR-

FORTUNA, ET SIMO.

SIM.
AM quid hoc monſtri eſt, quaeſo? nudas incedere interdiu mulieres! Sequar hercle: hui! rota vehitur; & poſticum quidem calva eſt, frontem vero plus aequo capillatior. Moriar, ni ea Fortuna eſt. Quid igitur ceſſo? An eam ſinam effugere? Jam mulierem quantum poteſt corripiam. At, o generoſa, tandem aliquando te tenui: integros me ſeptuaginta annos mala male fruſtrata es. Nunquam vero hodie, per Jovem, effugies. FOR. Heus tu ſiccine aequum eſt? quid tibi alienas mulieres tactio eſt? SIM. Lubet. FORT. Num hic obſecro Regnum obtines, qui pro arbitrio in re ſua occupatos tam ſuperbe detines? SIM. Falleris, o fors Fortuna, ſi me, hoc aetatis quum ſim, nugis iſtis inductum te aliquo pacto fore dimiſſurum putas. Aſt aſt: Hercules adjuva me. Quam pene effugit! Improba: jam ego, relicto pede, comas invadam. Fuge modo, velum infla, age, rotam impelle. FORT. Numnam, obſecro, tecum etiam addictam trahes? SIM. Ni ea quæ tibi ocioſus imperabo faxis, compedibus injectis efficiam, ut periculum ex te ipſa facias, quid ſit anguſtam pauperiem pati, alienoque arbitrio precariam animam ducere. FORT. Ferox nimium es mi Senex, & ſane praeter aetatem. SIM. Immo quid te durius, aut ferocius? Porro ego a primis unguiculis ad hanc effaetam uſque ſenectutem, te opere maximo dies nocteſque precatus ſum, ut me ab hiſce ſordibus, honeſtum honeſtis deditum ſtudiis ad mediocres ſaltem opes educeres; tu vero, quae modo ferocem me appellas, ecquando fruſtum aliquod meminiſti, vel ecquas micas dediſſe? FORT. Ego vero nuſquam popinam exer-

exercui, & convivia haud ferme memini ad haec usque agitasse, ut tibi, vel frustum aliquod dare potuerim vel micas. SIM. Papae! delicias agis? At ego omnes tibi istasce delicias excutiam probe. Age jam, scelesta, descende rota,& mecum aequo jure colloquere:isthinc etenim quasi è tribunali ferre potius leges consuevisti, quam accipere. Descende inquam, descende. FORT. Nam cur me miseram Regno meo immeritam exturbas? Quod nec Craesus quidem olim, aut Polycrates, nec alii, quorum maxime studiis velificari visa sum, facere ausi sunt. SIM. Ideoque Sardus ille ante ipsam Regiam rogo impositus, hic in excelsissimo montis vertice in crucem actus, te conspexerunt vertentem terga, alioque venenatas blanditias ferentem. At jam non descendis? FORT. Quidvis potius jubeto, per Venerem. SIM. Au, au! Per Venerem obsecras senem vietum, veternosum? Tu vero descende per Plutum. Quod si inanes morae causas perges ulterius nectere, per Proserpinam jam te capillo praecipitem traham. FORT. Quando ita infeste, ita crudeliter cogis, descendo: At Deos hominesque testor, nunc primum me ad tam inhonestum facinus tam indignis modis esse adactam. Hei, hei.

SIM. Ne plora, o rerum omnium dominatrix, ne plora: immo potius bonum animum habe, Regina. Ego enim non quo te contumelia afficerem, sed ut aliquo pacto sisterem tam vagam, & mobilem Deam descendi in hoc consilium. Quare age, mecum hic aliquantisper sede, dum pauca quaedam ex te familiariter exquiro; ad quae velim vere, & sine fuco respondeas. FORT. Faciam hercle quod jubes, quandoquidem omnia mea tibi Dii permiserunt. SIM. Primum omnium, o Deorum Dearumque maxima, tibi persuadeas velim, neminem extare, qui te tantopere colat, atque ego. Nam tibi ego Mercurium, Apollinem, Martem, Minervam, Junonem, Jovemq; ipsum posthabeo: omnia mihi vilia, contemnenda, obscura, nihili

hili prae te videntur. FORT. Curnam obſecro? SIM. Quia ego te unam haec omnia ſimul eſſe arbitratus ſum; nec Fatum, Cererem, Pana, Jovem, caeteroſque, alios a te eſſe credidi, ſed te ipſam multis nominibus appellatam. Quamobrem ſpero te ſenectuti, ac paupertati meae aequam fore; & ſi me, propter maximarum rerum adminiſtrationem, adoleſcentem praeteriiſti, ſenem modo ſublevaturam confido atque adjuturam. Ita ut immortali beneficio tuo, caepis tandem ac porris vale dicam, laceramque hanc tunicam, paene mihi coaevam, abjiciam; mensaque atque veſtitu lautiore aliquando excipiar, ſervoſque habeam quamplures, argentum, villas, currus, & hujuſcemodi; quae tu omnia, ſi me benigne ſolummodo reſpexeris, affatim praebebis. FORT. O mirabilis ſenex! Ut repente cicur blanduſque effectus es! Mecaſtor nunquam virum te placabiliorem offendi: verumtamen quo tibi pacto opituler, & quae cupis efficiam, plane ignoro. SIM. At ego doceam magiſtram. Vel me potentem repente effice, vel theſaurum indica: aut ſi neutrum vis, alicui ex iſtis Satrapis me commenda, qui me amet, me cogitet, mihi omnia ſua committat, me unum omnium ſuſpiciat. FORT. Jocari porro te puto, quum ea a paupercula muliere petas, quae longe quantum ab omnibus ſuae poteſtatis finibus diſtant! SIM. Quid? nonne tu rebus hiſce omnibus ſola dominaris? Non tu omnium vocibus dominatrix, ac Regina invocaris? Una laudaris, una argueris, ut quaeque proſpera, aut adverſa evenere? Tu impeditum expedis, turpem efficis honeſtum, & vertis in divitias paupertatem. Tu mari, tu aeri, tu terrae moderaris. Non Oratori facundia, te renuente obvenit, non Philoſopho ſapientia. A te belligerantes, a te in pace degentes, amantes, ambientes reguntur: tibi artes, tibi ſcientiae, tibi quaevis humana facultas plurimum debet: tu enim duobus illis doliis praees, quae in Jovis limine dicuntur eſſe; Inde Craeſo aurum, Candaulae uxorem, Pe-

Peleo ensem, Nestori scutum, dilargita es, Alcibiadi pulcritudinem, Socrati prudentiam, Aristidi justitiam, mihi paupertatem: Tuque ipsa, ubi in mentem venit, haec omnia eripis illico, atque ad alios transfers. Quid igitur, o Mundi domina, egone jocor, an tu superbè miserum ludis? FORT. Non ego jocari te amplius, sed insanire jam arbitror; ita multa non extra rem tantum effudisti, sed prorsus extra rationem. SIM. Precibus malacissanda es. FORT. Tu autem elleboro curandus es. SIM. Novi mulierum morem, scio, exoraberis. FORT. Quid exorer, mi homo? Quo rationem, quo mentem expulisti tuam? SIM. Serione loqueris? FORT. Quidni serio? SIM. Tempus male perdis; scito enim, bellissima, cum Simone te loqui, cui imponere nulla unquam ope poteris. FORT. Neminem ego soleo fallere, vos vobis ipsis inextricabiles dolos nectitis. SIM. Desine jam, Fortuna, me hoc pacto frustrare, aufer, quaeso, cavillum. Nam, quod in rem tuam fuerit nosse, jam bili pectus mihi omne tumet. FORT. Nihil bili opus est, o sapientissime Simo; interroga potius, ut dixeras, si quid lubet; ista prorsus omitte.

SIM. Quando me per anfractus ire mavis, interrogemus. At quum meam de te opinionem acerbe irriseris, antequam aliud quippiam interrogem, cedo, eloquere, quaenam ipsa tandem, & qualis sis, mortalisne an Dea, quae, quantaeque sint vires; ut deinde facilius ad caetera progrediamur. FORT. Quî Tibi in mentem venit isthaec potissimum interrogare? Exquire, quaeso, alia omnia. SIM. Minime gentium alia: ad haec ego jubeo, aperte, ac perspicue respondeas. FORT. Enicas enimvero me importunis hisce interrogationibus tuis, senex durissime. SIM. Jam non dices, quae jussi? An me vis, praeclara, manibus rem gerere? Nosti triste ingenium, ac tot annorum paupertate exasperatam senectutem. FORT. Dii te omnes eradicent, ita me nunc atrocibus minis territas. Attamen dicam potius, quam tuae intemperantiae, & contuma-

ciae

ciae me committam. SIM. Incipe jam, tricas mitte. FOR. Ego quidem (ah pudet, pudet!) nihil revera ſum, niſi ſimulacrum quoddam (vide quo me adegeris, improbe!) & ſomnium effictum ab humani animi perturbatione, ac vanitate. Vos, adjuro, me Deam inscientem feciſtis, atque in Deorum collegium allegiſtis immerentem. SIM. Vah callidum conſilium! At progredere, FORT. Vires autem meas, & quam late opibus polleam, ut ipſa taceam, nuditas mea tibi diſertiſſime aperit. Nam quae malum! veſtra eſt hominum caecitas, me, quae tot jam ſecula ne vile quidem amiculum potuerim comparare, quî ſaltem muliebria tegerem, aurum, argentumque credere meis legibus addictum mecum trahere, utque lubitum mihi eſſet diſpenſare? Quinetiam. . . . . SIM. Ne oratione incaleſcas; video quam rem agas: iſtiuſmodi enim fabellis eum in me animum inducere cogitas, ut te credam pauperem quamdam è trivio mulierculam eſſe, & omnium rerum egentem. Atque ita quum Te (ſi Diis placet) dimiſerim rideas ſcilicet credulitatem, ne dicam ignaviam meam. At, ne operam diſperdas, ſcito, o ſapientiſſima, hoc te pacto in magnum diſcrimen tuum caput adducere. FORT. Nimium malum oportet eſſe te, qui obſtrepis tam impudenter veritati. Ego vero per quicquid in Coelo Deorum eſt affirmo & juro, me tibi puram putam veritatem elocutam eſſe. SIM. Etſi ego juranti nunquam fidem praeſtiterim, ac praeſertim mulieri; tibi nihilominus, ne me aſperum rurſus, malumque appelles, illud praecipuum dabo, ut rationes audiam tuas, nec continuo mentitam eſſe credam. En igitur philoſophi perſonam induam, & tecum, veluti cum altero philoſopho non cum Fortuna colloquar: Placet ne ita? FORT. Parum credo negotii facturum te mihi arbitratus es, niſi philoſophos inſuper, contentioſum hercle genus hominum, adjunxiſſes, veluti ſuppetias importunitati tuae. Verum quicquid mihi faciendum

 eſt,

est, ut effugiam baculum istum tuum, capiti meo saepius jam intentatum.

SIM. Nil equidem tam Fortunae, & casui contrarium est, quam ordo, & lex. Ut quod Fortuna, casuque non accidat, id lege, atque ordine necessarium sit fieri. Si ergo non tu, nec temeritas tua, Mundum ac omnia humana regunt, sequitur, ut cuncta certis legibus eant, ordinemque perpetuo servent. Num tibi falsa proloqui videor? FORT. Immo veritatem ipsam. SIM. Perridiculum autem est, umbram aliquam ordinis istius ac regulae velle in rebus invenire; nam ab antiquissima omnium aetatum memoria, sine lege, & sine constantia sursum deorsum jactata fuisse omnia compertum est; quid vetat itaque, ne ad te deferant homines chlamydem, sceptrum, ac caetera dominationis insignia? FOR. Euge, satis quidem dialectice, & satis etiam inepte. At ego te, mi Simo, unum ex purpuratis illico renunciarem, si quod Regnum mihi singulari liberalitate obtulisti, aliquo pacto possem invadere. SIM. Etiamne ludis? Videsne, te non cum puero, sed cum edentulo, canoque sene loqui? Jocos missos face, o Fortuna, serio jam responde. FORT. Iram cohibe, Simo, faciam, ut jubes. Res humanas vario agi, versarique motu nunquam abnuerim. At nil sane rei est, ut me ideo cogatis in scenam prodire; quum singularum rerum causae aliae ex aliis aptae & necessitate sint nexae, quas vos saepiuscule non perspicitis. Expende quaecumque accidunt, vel mille ante annis acciderunt, animadvertes, vel Naturam, vel hominum arbitrium earum rerum vicissitudinem peperisse: & cuncta eo pacto movisse, atque agitasse.

SIM. Callida nimium Dea es ac versuta; verum nescio an Simone callidior, & versutior. Quid, amabo, commune inter se habent Naturae leges, humanique animi affectiones cum iis, quae rebus aeterno quodam turbine accidunt? Cum imperiis huc illuc identidem transla-

la-

latis, cum varia praeliorum fortuna, Regum favore, potentia, divitiis, & hujus generis? Sane dici non potest, quam varia, quam diversa, quam inopina, quam nova ubique harum rerum facies sit. Gentes, Regesque passim videre est a summo gloriae fastigio dejectos repente atque afflictos; rursumque Gentem aliam ad potentiae nominisque decus sine certa causa erigi, atque imperio clarescere: qua paullo post, certo aevi spatio emenso, raptim deturbata, novum aliquem Populum aut Tyrannum temere oboriri, cui rerum summa conceditur, eadem sane lege qua caeteris. Bellorum, divitiarum, favoris omnino similes casus sunt. Quum modo hos, modo illos fortuito ad summas opes emergere videas, rursumque ad sordes quandoque adigi; & veterem paupertatem. Ducum quam lubrica, quam fluxa sors est? Isti profecto in ipsa tuae novaculae acie sunt. Eundem videas hic egregio facinore fudisse hostem; illic, te ita imperante, revinctis post terga manibus, per ludibrium ante currum victoris agi. Nec favor firmioribus nititur fundamentis. Quos corculum, amores, delicias hodie appellari; cras turpiter pulsos audias, aut crudeliter interfectos. Caetera, ne singula frustra prosequar, eadem inconstantia feruntur; nec aliquid in Orbe Terrarum est, quod non feratur hoc vicissitudinis, ac temeritatis Euripo. Haeccine Tibi, nostrum arbitrium efficere, o scientissima, ac Natura videtur? FORT. Cominus, ecastor certare tecum oportet. Tu enim ubi paullo liberius loquendi locus datur, vehementer sane inflas, & longe quantum praeterveheris. Quapropter ne in infinitam, nullisque circumseptam limitibus disputationem abripiamur, singillatim, obsecro, genera ipsa rerum inspiciamus, quae sub mea ditione esse credis. Atque ego ad singula capita causarum praecipuas tibi exponam, a quibus, veluti fontibus, facillime rivulos derivare possis ad caetera. Nam vel de omnibus insimul loquendo, vel mi-

nutissima quaeque insectando, nullus sermo, nullum acumen par esse potest. SIM. Mea quidem nil refert quo pacto dicas: taedet tantummodo longioris morae. Sane nollem Fortunam, segniter terendo tempus, amittere; at si sanus sum non amittam, nec capillum fortiter adprehensum per imprudentiam elabi sinam. Quare quidvis faciam, quid enim interest, hora serius, aut ocyus dives fiam? FORT. Nunc inaurandus esses, o Simo: ingredere igitur interrogationem, quo tu ordine mavis.

SIM. Initium nobis erunt imperia, & Regna, quae juris tui esse nemo ambigit. Quis enim in historia tam rudis est ac plane hospes, qui omnium imperiorum ortus atque obitus ab usque primis illis Assyriorum temporibus tua temeritate, & libidine evenisse non noverit? Quis Ninum, nova dominandi ambitione flagrantem, circumjectis pacatisque gentibus imposuit? Quis Cyrum deinde excitavit, qui florentem vetere imperio gentem audacissime perculit, nomenque ac potentiam ad Persas traduxit? In quos ipsos postea Alexander a te immissus est ex angustis Macedoniae finibus, opibusque sane per quam mediocribus. Demum Gentium omnium dominos, ac Regum cunctorum eversores Romanos, e latronibus rerumque capitalium reis, effecisti; ut in hoc uno populo infinitae in hisce rebus potentiae tuae magnum sane specimen, Fortuna, praebueris. I nunc, & in Regnis, vel condendis, vel proruendis, arbitrium vel Naturam comminiscere. FORT. Nil mecastor comminiscar; sed quicquid dixero, vel te Judice me probaturam confido: etenim si diligenter imperiorum omnium originem casumque perpendes, eandem fere nascendi in omnibus, eandemque rursus ruendi rationem deprehendes. Nam imperii initia virtus, aut simulatio virtutis, robur, solertia, ingenium, vigilantia, audacia, fraus etiam aliquando comitantur, atque perfidia: Casus vero luxuria, ocium, imperitia, imbecillitas, fastus, discordia. Atque ut a

Nino,

Nino; quem tu principem dixisti vicinos imperitandi cupidine invasisse, incipiamus; quid tandem mirum accidit, si dissitas ille passim per agros, Patrumfamiliarum domos, quae non moenibus, nec turribus defendebantur, ferro, & audacissimorum catervis aggressus, in potestatem redegit suam? Auctisque a victoria viribus, veluti torrens, quamplurimas late gentes eodem impetu oppressit? Haec initia duo dehinc mirifice confirmarunt: Regum adspectus procul in Regiam abditus, quo major in ignotum esset reverentia:& militum annuae mutationes, ne Ducibus nimis assuescerent, in dominantium perniciem: adde innatam toti Asiae serviendi cupidinem, atque ab hac prima Asyriorum aetate erga dominos inveteratum obsequium. SIM. Profecto non absurda locuta es, quare missa haec faciamus; de Cyro exequere jam.

FOR. Non hic ego tibi(ut jure possem)gesta Cyri ab ea institutione dicam provenisse,quam vir sapientissimus memoriae mandavit, potius ad posterorum disciplinam, quam ad historiae fidem: ne me dicas a fictis praesidium petere. A rebus ipsis uti effectae sunt, rationes sumam. Principio Cyrus, egregiam indolem regiosque animos vel inter mapalia & pastores retinens, Assyriorum regnum non, ut praedo invasit,sed uti nepos obtinuit. Deinde haud leviter Populorum animos misericordiâ commovit infantis expositio, & quasi a debita suis fatis successione abdicatio; ita ut jure ad eum deficere crederent, quem, nisi maturius Regnum occupasset, serius nihilominus sciebant avitas opes omnino habiturum. Caput vero rei est Astyagis saevitia, & infames coenae, quibus Patri filius ad barbaram ultionis ostentationem appositus est. Hunc postea Patrem per summam imprudentiam Regio exercitui ab eodem Astyage praefectum,miraris a tali Rege ad Cyrum descivisse, quem ipse ad Regnum capessendum hortatus fuerat? Adde Cyri lenitatem atque clementiam. Avo cuncta ex pristina fortuna reliquit, praeter Regnum; so-

cios

cios hujus expeditionis, prout antea pollicitus fuerat, ſumma liberalitate, & benevolentia proſecutus, promtiores effecit ad reliquas. Inſpice viri judicium, & imperatorias artes. Craeſum totius Graeciae ocellum incolumem dimiſit, ne pugnaciſſimae gentis odia atque inimicitias ſubiret: Perſas ignobilem tunc temporis gentem, optima diſciplina & perpetua exercitatione, brevi fortiſſimos Aſiae milites reddidit, quam pene univerſam perdomuit. Dum haec Cyrum comitata ſunt, merito viris ſuperior extitit: ubi ea deſeruere, & pertinacia, atque ſuperbia ſubiit animum, foeminae turpiter ceſſit. Nunquid ulterius de Cyro? SIM. Non. FORT. Ad Macedonas igitur tranſeamus, quandoquidem caeterorum Regnorum originem feſtinatio tua contemnit, SIM. Si me vis aequo animo audire, quae dixeris, quantum potes feſtina, nec enim diutius pauper eſſe poſſum. FORT. Geretur tibi mos; nam ego aeque me hinc cupio expedire. Profecto Alexander firmiter jacta imperii fundamenta a Patre accepit, & veteranum, victoremque militem, cui cum fortiſſimis Graecorum copiis, ac ſolertiſſimis Ducibus aſſidue res fuerat. Ipſe aetate florens, laudum ac gloriae immenſa cupidine flagrabat; ſumma in eo conſilii dexteritas, periculorum contemtus, in rebus aſperis conſtantia, ordinandi, armandique exercitus ſingularis peritia, in privatis voluptatibus parſimonia, ac temperantia, in amicos, & milites effuſa liberalitas. Prudentia quinetiam haud mediocris in eo fuit, & plurimarum rerum ſcientia, quam a maximi Philoſophi inſtitutione arripuerat; ſupraque humanum captum animi magnitudo, qua ſpe, & auſis Orbi terrarum imminebat. Hic igitur Rex, perterrefacta Graecia clariſſimae urbis excidio, perdomitiſque accolis nationibus, in Aſiam perrexit paternum ultorem gerens. SIM. Jam tu longe ſecus facis, ac ego juſſi; nam ea te dicere imperavi, quae ego neſcirem; verum tu ea modo narras, quae planius ego ſcio,

ſcio, quam tu quae narras. FORT. Gaudeo sane tam te memorem in hiſtoria eſſe. Itaque ne te plus teneam; an cuiquam veriſimile videri poteſt, Simo, Aſiaticos milites, magnam partem ex tempore collectos, a beatis illis Satrapis ductos, aurea atque argentea gerentes tela, tot praeterea gemmatos currus, mulierum, atque eunuchorum greges, robori fortiſſimarum phalangium, & tantae Regis, ac Ducum virtuti, ullo pacto pares eſſe potuiſſe? SIM. Tu autem, impudentiſſima, cunctos parietes eadem fidelia dealbas. Mutato tantum nomine eandem prope modo de Alexandro, ac paullo ante de Cyro fabulam narraviſti. Perſas tunc mirabiles quosdam viros, quibus tota fere Aſia ceſſerit, effeciſti: modo eosdem, ubi ita tibi expediret, omnium hominum ignaviſſimos. An quaeso me cenſes, quum manus, & baculum integra habeam, haec tua ludibria laturum? FORT. Obſecro Simo ſerviles iſtas minas hinc amoveto. Amice inter nos agamus. Non ego praedixi tibi, ſimilia plerumque eſſe Imperiorum primordia, ſimileſque etiam eorum interitus? SIM. Memini. FORT. Sane dum Perſae eorumque Reges acceptam a Cyro inſtitutionem retinuere; mirabiles quidem viri, rerumque merito potentes extiterunt: Quum autem molliores Aſſyriis, quos antea vicerant, effecti ſunt, fortioribus Graecis, ac peritioribus ſuccubuerunt. Atque iidem iſti Perſarum victores, dilapſa vetere diſciplina, a melioribus, & validioribus Romanis domiti ſunt. Quid igitur excandeſcis, & tam cito philoſophi perſonam exuis, ſi quum veriſſima dicam, ſimilia ea ſunt veriſſimis? SIM. Bene habet: largior hoc ego tibi quicquid eſt. Itaque, utcumque jam tranſactis aliis, de Romanis ſermonem inſtitue. Hîc Tibi, o belliſſima nimis in arcto res eſt. Hîc omnes tibi pigmentorum tuorum arculas opus fuerit educere. FORT. Immo quid me opus eſt de notiſſimis atque apertiſſimis rebus diſſerere? Cui nunc puero, cui tam rudi atque indocto Romanorum

rum

rum facta atque instituta ignota sunt? SIM. Non a Te ego historiam exquiro; novimus eam & nos; Illud a Te expecto ut doceas, Romanos nulla Fortunae ope ad tantam pervenisse potentiam, & claritudinem. FORT. Et haec notior res est, quam ut sermonem meum requirat. SIM. Ego vero ita impero. FORT. Quandoquidem imperas, obtemperabimus domino.

Mecum, age Simo, omnia Reipublicae Romanae tempora cursim memoria repete, & statim ab ipsis cunabulis patebit, consilium & arma, non Fortunam tantum imperium constituisse. Vide, ut jam inde ab eo, quum incondita turba essent Romani, non connubia solum, queis ad propagandam stirpem unice indigebant, a vicinis per vim, & dolum paraverint, sed egregio ac singulari consilio vicinos ipsos in Civitatem cooptarint, sibique ab ipsis hostibus novas vires addiderint. Mox ut ferocientem plebem,militarique licentia effraenem religione injecta (quod maximum societatis vinculum est) compresserint; atque hoc pacto non Deorum tantum metuentes effecerint, verum etiam, quod Civitatis quammaxime intererat, fractis eo terrore animis, Regi ac magistratibus obsequentes. Inde hosti quam opportune ad arma revocati sint, ut ne longa pace desidiae ac inertiae assuescerent, vicinisque tandem praedae essent. Ut vero posthaec optimae Civitatis formam assecuti sint, in suos quemque ordines distributis civibus, censuque, re quammaxime salutari, instituto, utque egregio temperamento conjunxerint leges, & arma. SIM. Recte quidem; nam haec haud aliquis aeque callet, ac ego. FORT. Ergo caetera brevius prosequar. Ab optima hac politia, veluti a firmis, & ingentibus fundamentis tota, quanta fuit, Romanorum respublica excitata est. Etenim post compositas domi res, in id consilium totis viribus Romani Reges incubuere, ut imperium propagarent. Itaque Latinos conterminam ac validam gentem, qua dolo, qua armis

mis oppressere: quos postea militiae gnaros experti, laborum omnium socios, imperii vero ac gloriae voluerunt omnino expertes esse. His Æqui Volscique paullo post adjecti, ut assidua militia pugnare simul ac vincere Romanus assuesceret. Mox Regiam potestatem ob unius intemperantiam pertaesi, libertatem optima foeminarum proprio sanguine, durissimus idem, ac optimus virorum filiorum caede sancivit. En Tibi veluti per transennam gentis Romanae primordia. Ubinam casus, obsecro, ac Fortunae locum suspicaris fuisse, Simo, cum nonnulla vi & dolo, omnia vero consilio ac virtute prope divina confecta esse cernis?

SIM. Propemodum tibi assentirer; verum ipsorum Romanorum testimonio atque authoritate moveor, ne id faciam. FORT. Quidnam hoc erit tandem? SIM. Hoc nempe: cur Romanorum non Reges tantummodo, sed plerique posterioribus temporibus Duces prudentissimi, ac fortissimi viri, tibi potius gestorum suorum claritatem acceptam referre voluerunt, quam Virtuti? Equidem si ab hac, non vero a te gerendarum rerum eventus pendere credidissent, nunquam profecto tam praeclaram laudem a se abalienassent, tibique prorsus immerenti tradidissent, neque aras, & templa posuissent tibi longe prius, quam Menti, ac Virtuti. FORT. Quandoquidem te pene docilem sermoni meo praebere incipis; piaculum foret alicujus rei causam non indicare. SIM. Profer eam igitur. FORT. Rudis adhuc tunc temporis ac plane agrestis ex Albanis Latinisque agris collectus Populus Romanus erat, proindeque, ut ignavissimus quisque, superstitionibus quammaxime studebat. Hanc Populi sui stupiditatem Ancus ille, & Servius, caeterique deinceps Reges, Ducesque oppido cognoscentes, e re sua esse arbitrati sunt eam adaugere, vanisque persuasionibus eorum errorem exagerare. Itaque caecae, ignotaeque potentiae nomen in medium adduxerunt, cui pleraque referrent, seque

eidem gratissimos, atque acceptissimos vulgaverunt, ut hoc pacto maxima eos admiratione sui populares prosequerentur, quum a Dea, cui summam humanarum rerum potestatem tribuebant, diligi Reges, Ducesque suos conspicerent, cujus ope finitimos Populos facillime in suam ditionem redigerent. Virtutis vero nomen inane tunc fuisset apud barbaram gentem, quae ultra corporis firmitatem, ac lacertorum vires nullam praeterea Virtutem agnosceret. Atque ideo, nonnisi Graecorum sapientia in urbem illapsa, Virtutis templum excitatum est, ejusque nomen innotescere tandem vulgo coepit Romanis. SIM. Vide quam liberaliter tecum agam, jam hoc non ulterius inquiram: insani etenim esset nimis aspere cujusque rei rationem abs te exquirere, quae me beatum paullo post effectura es; quapropter ad caetera Romanorum tempora, transgredere. FORT. Perspicua vero sunt haec, atque in vulgari notitia posita: ideo dicam, quasi ad Ephoros. Post adeptam libertatem incredibile dictu est quanta imperii gloriaeque cupido Romanos invaserit. Nedum Principes Civitatis sed vilissimus, atque egentissimus quisque mirifico laudum ac potentiae desiderio flagrabat. Rempublicam privatae rei suae anteponebant, labores subire, algorem, inediam tolerare, vulneribus occurrere, mortem pro patria obire gloriosum ducebant. Quam animorum magnitudinem communicati post ingentia certamina plebi etiam honores, & promiscua connubia mirum in modum confirmarunt. Nec Patres, qui ingenio ac sapientia pollentes Reipublicae consulebant, neglexerunt prudentissimis consiliis Populi alacritatem incendere. Ideo prout quisque de Republica meritus fuerat, militaria atque urbana dona, laudationes, imagines, coronas, statuasque instituerunt; virtutis indicia, & claritudinis apud posteros documenta. Praeterea quicquid ubique Terrarum optimum erat in suam civitatem accire festinaverunt, ut quam sedem Orbis imperio parabant, optimis ute-

uteretur, qua militiae, qua domi, institutis. Quamobrem, ut praeteream integras nationes in civitatem propter virtutem, aut loci opportunitatem acceptas; sumserunt arma a Samnitibus, quorum disciplinam, & fortitudinem magnis saepe cladibus experti fuerant: Leges a Graecia, quam tunc temporis sapientia excellere intelligebant; Insignia magistratus, ac Religionum pertractationem ab Hetruscis habuerunt; denique non unquam superbia Romanis obstitit, quin aliena instituta asciscerent, modo ea esse conspicerent Reipub. opportuna. Militiam vero, quam egregiis legibus, quamque mirabili disciplina composuerint, nulli obscurum est. Ætatem militarem certis terminis incluserunt, ut adolescentes tempestivo labore, & periculis prudentiores ac fortiores efficerentur: utque rursum emeriti senes peractis stipendiis, ocio atque agris praeteritae vitae molestiam solarentur, simulque juventuti ostentui essent, ut liberalioris vitae spe militiam alacres tolerarent. Civibus, & sociis, quod hercle plurimum interfuit, non externo, ac mercenario milite, bella exercebant; eoque armaturae genere usi sunt, quod longe optimum esset, vel ad propulsandum vulnus, vel ad inferendum. Adhaec accedebat, praecipua Romani militis laus, ut ordinem constantissime servaret, Ducisque imperio dicto citius obtemperaret. Severa quinetiam in locum deserentes animadversio, & severior in eos, qui contra imperium in hostem depugnassent, carissimo sanguine ad retinendam disciplinam sancita. Quid memorem in fugitivos, captivosque ignominiam, ut nec cives nec vivi crederentur? SIM. Quorsum haec obsecro? FORT. Eccere suavis es Simo. Non tu me Romani imperii caussas jussisti? SIM. Profecto. FORT. Eas tibi quam brevissime indicavi, ut nosceres, quibus animis, atque institutis ea gens processerit ad terrarum imperium. SIM. Audivi haec quidem: at quid addes praeterea? FORT. Quid addam? Inspice tu ipse, & considera: Nullibi sanctiores

leges invenies, prudentiorem Senatum, peritiores Duces, constantiorem, majorisque animi Populum, praeclariorem, ac meliorem juventutis institutionem. Iidem ipsi prope per octingentos annos vix ter ab armis recesserunt, atque id ipsum brevibus intervallis. Ut prope nemo Romae natus sit, quin eum belli apparatus nascentem exceperint, puerum accenderint, adolescentem armorum meditatione ad praelium paraverint. Ita accidit, ut rerum bellicarum peritia, Patriae gloriaeq; studium per manus traderentur, atque major in dies glisceret summorum virorum aemulatio, quum egregia fortiaque facta illustriora quotidie suppeterent. His artibus, quum caeteris Populis meliores, ac fortiores Romani evasissent, aequissimum, atque adeo necessarium fuerat, ut eorum imperium esset in deteriores, atque ignaviores. Immo, vide quo progrediar, si ad Romanae Reipublicae exemplum gens aliqua, cui nonnullae vires, & Romanus adesset animus, his ipsis temporibus institueretur; mihi prope necessarium videtur, eam in reliquas aliquando gentes imperio potituram fore. SIM. Istuc ego, ut quidem modo se res habent, nescio an ita eventurum esset. Quod vero ad Romanos attinet, jam ego conclamassem: at id ne faciam, praeclarissimus philosophus (*) in causa est, cui te satisfacere est necesse. FORT. Audiamus quid iste narret. SIM. Hic nullus omnino dubitat Romanorum Fortunam prae Virtute ponere; & te affirmat, abjecta rota, alisque dissectis, in Capitolio constitisse. FORT. Jam vero ut vides renatae mihi sunt pennae, rotamque . . . . . SIM. Non hic erat jocandi locus. Audi reliqua. Et profecto, si verum amamus, quo pacto ei respondemus, Metellum, Paullum, Syllam, Pompejum, caeteraque fe-

(*) Plutarchus de Fortuna Romanorum.

felicia nomina objicienti? Anſeres, arcis haud dubie ſervatrices, vada Tyberina, Lupam, & hujuſmodi? Viden', o generoſa, non amplius Simonis ſomnia, ut vocas, ſed graviſſimum philoſophum tibi refellendum eſſe? FORT. Ergo eadem retractabimus? SIM. Neceſſe eſt. FORT. Quid? non id tibi in mentem quandoque venit, non philosophum ibi, ſed oratorem ab illo agi? Et cum alibi ſerio philoſophatur, ſibi ipſi reſpondere? Graecum praeterea hominem Romanorum gloriae pro viribus obtrectare, ut Alexandrum popularem ſuum extollat? SIM. Linque haec, rem ipſam explode, FORT. Strictim vero hoc attingam. Nec enim aut de Lupa, aut de Marte, & ejuſmodi naeniis verbum a me unum audies. SIM. Cur autem? FOR. Quid me vis fabulas, & commenta confutare? Niſi forte, aut Lupam credis Romulo ubera praebuiſſe, aut Martem cum Rhea congreſſum. SIM. Et iſthaec miſſa faciamus. Reliqua ingredere. FORT. Nil hercle tam durum atque incredibile eſt, quod dicendo molliri, & veriſimile fieri non poſſit. Profecto quid tam a temeritate, caſuque alienum, quam prudentia, quam fortitudo, quam diſciplina? Verumtamen quum earum opera in me transferenda vir eloquentiſſimus ſuſceperit, pene equidem tranſtulit. Sane cum ab iſtius ingenioſiſſima oratione diſceſſeris, teque ad Romanam hiſtoriam, ab ipſomet magnam partem conſcriptam, contuleris, ecquid fortuitum in Romuli virtute, in Numae ſapientia, ecquid in civili prudentia Servii, aliorumque Regum fortitudine ſuſpicaris? Percurre, ac diligenter excute quae ſequuntur: nil, per Jovem, niſi miram hominis eloquentiam deprehendes. Nam quod Macedonicus, optimam filiorum indolem nactus, egregie eos educavit, quod optimis praeceptis ad Rempublicam domi militiaeque capeſſendam inſtituit, ita ut praeclari Cives, & fortiſſimi Imperatores evaſerint, num Fortunae aliquid ideo tribuendum? Quid Pompejus? Si ejus expeditiones, ſummo conſilio, ſumma

ma virtute, incredibili celeritate, rebusque omnibus opportune provisis, confectas, ad examen revocaveris; si genus hostium, si sexcenta alia perpenderis; nil ecastor minus, quam casum, quam me cogitabis. Nec Sylla quicquam fortunae debebit, si statum Civitatis, si flagrantissima partium studia, si Ducum experientiam, veteranum exercitum, audaciam, & periculorum contemtum mediteris. Nam profecto gravem doctumque virum pudere debuit Nicopolim meretriculam nulla de causa in medium adducere. De Scauro quid dicam? Cur, quaeso, mireris, avitam nobilitatem plus paternis sordibus in magno AEmilii animo valuisse? Inspice paullulum hominis ingenium, constantiam, animi celsitudinem, caeterasque artes, quibus egregie floruit, porro non fortuitum tibi videtur, quod Consul, quod Imperator evaserit. Quod vero Lucio Paulo, quem virum Dii immortales, quibus moribus, qua frugalitate! omnibus imperatoriis artibus instructissimo, Persei ignavia pro Fortuna objecta est, quam brevissime dicam, ignavos, & fortes non Fortuna, sed natura, sed institutione fieri. Non autem possum quin exclamem, quum de Caesaris virtute video vel uno verbo addubitatum fuisse. Etenim si quem virum decuit non modo extra Fortunae aream, sed extra omnium Imperatorum comparationem, praecipuum seponi, profecto Caesarem hunc esse oportuit. SIM. Nihilne ergo casu, nil forte Fortuna accidisse unquam Romanis affirmas? Omnia, judicio, virtute, audacia? Quis te talia dicentem ferat? FORT. Ego te quae dixi in eam velim partem accipere, ut credas, Prudentiam, Leges, Institutionem, Fortitudinem, Arma Romanis imperium peperisse. Caeterum, si quaedam aliquando non humano consilio, sed Natura rerum ita comparante evenere, quae opportunitatem aliquam rei bene gerendae in se continerent, pro certo habe, vix ea parva quaedam adminicula ad eorum magnitudinem fuisse, atque ipsa haec adsue-

fuerint nec ne, parum sane ad rei summam pertinuisse. Sicuti nec offecisse vides tot classes mari absuintas, tot exercitus Ducesque a Gallis, Samnitibus, Poenis deletos, Urbem captam, crebras Civium, Sociorum, Italiae conjurationes, atque ejus generis, quae plurima occurrunt in Romanis historiis. Quare desine velle per Deos, Simo, Populo, qui tot seculis de gloria & Imperio cum omnibus gentibus fortissime dimicavit, propter anserum clangorem, & fabellas nescio quas, tantum decus per summam injustitiam avellere. Sed potius, si quid habes, ulterius percontare: jam enim haec acta res est. SIM. Etsi nonnulla adhuc supersunt, taedio tamen adducor, ut ab istis Terrae seu dominis, seu latronibus discedam libentissime. Exordire jam ..... Quid moliris? Eja vero indignum facinus! FORT. Ne verere, remitte paullulum capillos. SIM. Remittam! Parum hercle abfuit, quin avolares, venefica; Ideone amice inter nos agi volebas, ut me negligentem efficeres? Semper ego quorsum tandem ista tua comitas evaderet pertimui, perfida. At nunc ambabus manibus teneam, nodoque praeterea constringam: per Jovem hinc nisi me mortuo non effugies. FOR. Nimis hostiliter mecum agis. SIM. Nimis hostiliter, pessima! At hoc age. Deprome nobis causas, queis imperia ruunt, quando originem elocuta es. FORT. Quis huic fastidio par esse possit? Ideo ego abire conata sum, ne tam insulsis quaestionibus divexarer. Nam istarum rerum causae ita perspicuae sunt, ut omnis eas mediocri prudentia vir, percursas animo, & propemodum decantatas habere debeat. SIM. At ego eas ignoro. FORT. Quem ergo te magis blennum, magisque fungum dicam? Nonne perspicis ita ortus, interitusque causas conjunctas in extremo esse, ut unae alteris succedant, utque dilapsis, quae imperium pepererunt, subeant necessario, quae evertant? Sicuti occidente sole, qui diem effecerat, nox continuo Mundum occupat. SIM. Tu vero praesti-

gia-

giatrix, mentem ita mihi hebetasti dolis tuis, ut quid verum, & falsum intersit jam nequeam perspicere. Quare detur tibi, hoc ita esse: non confiteberis saltem, illud te efficere, ut nulla unquam Respublica aeternum perduret, sed necessario concidat, atque in novam, & diversam transeat? FORT. Obsequar importunitati tuae, & quasi unus e sophistis istis, tibi de obscuris scilicet rebus respondebo. SIM. At in pauca confer. FORT. Ne mone: praecipua haec quidem mihi est cura; nam tecum diutius morari sane non possum.

Vestrarum rerum omnium ea natura est, ut postquam per gradus ad summum cacumen adscenderint, optimumque in suo genere locum tenuerint, quum, quo ultra progrediantur, non habeant, necesse sit, propter insitam rebus aeternamque motionem, eas retrolabi, & paullatim ad sua initia reverti. Iccirco quum Respublica, vel Regnum aliquod ad optimum ac rectissimum regimen, summamque, pro suo captu, potentiam pervenerit, deficiente in quem transeat meliore statu, necessario in deterius labitur, brevique quandoque tempore plurium seculorum opera destruit. Atque ideo Medici, homini optime sese habere, perfectaque prorsus valetudine frui, periculosum esse autumant, ne repente invertatur corporis habitus, celerique nimium motu in contrarium feratur. SIM. Quid tu mihi Medicos infarcis? Non ego te quam brevissime respondere jussi? FORT. Ac propterea, quae longe uberiore oratione indigerent, quam levissime attigi. SIM. Pergis scelesta, me quasi puerum ludificari! Quasi aliquid de re ipsa dixeris, nec potius nescio quid extra rem elocuta sis. FORT. Quo isthoc pacto? SIM. Etenim si naturae rerum consentaneum est, ut Regna, & Respublicae certis periodis augescant, atque decrescant, cur, obsecro, tam diversis temporibus alia perdurant, alia ruunt? Et quaedam vix ad summum emerserunt, quum repente deficiunt, quaedam vero bene

diu

diu in optimo ſtatu permanent; quaedam autem ſemper in imo jacent, nec unquam caput attollunt. Hoc nempe tu, belliſſima, jubes, non neceſſitas illa, quam modo tam ſerio praetendebas. FORT. Dic age, o generoſe, quî fit, ut hic homo brevius, ille vero longius vivat? SIM. Scilicet dubium eſt, hoc vel a corporis conſtitutione pendere, vel a victus, totiuſque vitae ratione. FORT. Atque iiſdem de cauſis accidere tibi videbitur, ut hic diutius bona firmaque utatur valetudine, & juvenilem alacritatem ultra juventutis tempora retineat, utque contra ille ocyus, quam per aetatem, ſeneſcat, & citius etiam intereat. SIM. Ita porro. FORT. Si quis vero nunquam bene valeat, num aliunde, quam ab his ipſis cauſis rationes requiris? SIM. Inde profecto. FORT. Rerumpublicarum, atque Imperiorum eadem omnino ſors eſt, o ſapientiſſime Simo; nam aut bene a principio conſtituta ſunt, eaſdemque artes, quibus olim ordinata fuerant, retinent: & tunc ſine dubio, niſi vis quaedam major opprimat, quod & homini commune eſt, diuturna, ac longaeva erunt. Aut imprudenter ab initio inſtituta fuerunt; vel a veteri inſtitutione, quae bona & prudens erat, receſſerunt, & tunc brevis aevi ea eſſe neceſſum eſt. De iis vero gentibus, quae nunquam aliis dominatae ſunt, ſi bene rem tecum ipſe reputaveris, invenies, illud ejus rei cauſam fuiſſe, quod nec virtute, nec armis caeteris unquam fuere meliores. Omnes autem Reſpublicae, utcumque sese habeant, citius, ocyus ruere debent, propter perpetuam rerum viciſſitudinem: nam, veluti homines, alternis etiam temporibus vivunt Regna, atque Reſpublicae, nec procul abeſt ab unius ortu, alterius interitus. Nam virtus nunquam perpetuo in eadem regione manet, ſed modo per has, modo per illas gentes peragrat; & ſicuti imperia adventu excitat ſuo, ita proſternit diſceſſu. Quum haec, quae apertiſſima ſunt, intelli-

gas, Simo, contendes nihilominus, meam harum rerum ditionem esse?

SIM. Ægre nimium de his rebus assentior tibi, o Fortuna; nec si mihi modo quid reponam deest, ideo quod tu dixisti ex animo adprobo.

Illud vero mihi nulla ope extorqueri poterit, ut ne credam, tuo numine bellorum momenta regi, & pugnarum eventus, huc illuc inclinari. Siquidem tantas in bello tuas vires esse docti indoctique credimus, ut pene omnia inibi a te geri censeamus, pauca a virtute. Atque iccirco alios Duces fortes, ac peritos, verum infelices appellamus, alios modica militari scientia, sed fortunatos, tibique cariores: plusque felici horum imperitiae fidere Reges Populosque videre est, quam illorum infelici virtuti. FORT. Eandem cantionem recantas. Satis tibi factum credidi, Simo, quum Regnorum causas edisserui: quum enim in iis pariendis, & retinendis bella primas obtineant partes, haud potui bene de illis respondere, quin etiam de his una tibi satisfecerim. SIM. Id vero mihi non satis est. Integram ego hanc rem esse arbitror; ideo hoc mihi diligenter explanes impero. FORT. Viden', summe Jupiter, quo me hic homo pessimus adigat? SIM. Ut te scelestam, ac nefariam ille audiat! At cito quae jussi exsequere. FOR. Duo quidem bellum constituunt: Dux milesque in altero sunt, altero casus, ut perperam appellatis, fortuiti, continentur. SIM. Probe. FORT. Et certe Ducis prudentia, vel temeritate veluti habenis quibusdam bella reguntur. Et si prudenter ac scite imperitatur vix licet de bellorum eventu dubitare; si vero temere, atque imperite res agitur ab Imperatore, mirum est profecto, ni clades accipitur. Visne hanc rem exemplis ex universa historia comprobem? SIM. Quod quidem Deus avertat: Nam quis te decem millia exemplorum ingerentem audiens non disrumpatur? FOR. Da

ergo

ergo mihi quod dixi, quippe ipsa veritas est. SIM. Do; dono, ac largior. FORT. Basilice. Duces autem peritos, & imperitos, rei bellicae scientes, aut ignaros, prudentes, aut temerarios me credis efficere, Simo, an aliud quippiam? SIM. Quid tibi cum hujusmodi rebus, quaeso? FORT. Segregemus itaque Duces a mea rota. SIM. Lepidissime! quasi non idipsum in controversia modo sit, cur sapientes aliquando Duces fundantur, imprudentiores vero potiantur victoria. FORT. Et egregius quandoque sagittarius a scopo aberrat, optimusque nauclerus in syrtes impingit; at neuter fortuna. SIM. Qua ergo de causa? FORT. Quia nulla virtus hominem super humanitatem extollit. SIM. Dux vero, etiamsi ipse egregie vigilet, vincitur haud perraro nihilominus. FORT. Sane perraro. Ego vero in Duce quamplurima esse affirmavi, non omnia: Nam & milites, & alia quaedam efficere possunt, ut praestantissima consilia in irritum cadant. SIM. Inspiciamus igitur, quid in milites possis. FORT. Veteranum militem, & quammaxime exercitatum, qui ordines servare, jussa capessere calleat, frigus, famem, vigilias facile toleret, tyrone, ac laborum impatiente, disciplinaeque militaris ignaro, aptiorem ad victoriam esse ais, aut negas? SIM. Cur negem, quae res ipsa, etiamsi negem, affirmat? FORT. Jam ergo veteranus exercitus novum necdum disciplina, atque usu firmatum plerumque sine ope mea vincet. SIM. Plerumque. FOR. Illud tantummodo superest, ut quum novi pariter, vel veterani utrinque milites concurrunt, in mea potestate sit, utros velim vincere. SIM. Apparet. FORT. Rogo te, Simo, si cum alio quopiam tibi pugnare necesse esset, victor an victus inde discederes? SIM. Inepte interrogas; nam quid ea de re reponam tibi, ni prius doceas, cum fortiori ne ac paratiore adversario mihi concurrendum fingas, paribusque, vel non aequis viribus? Adhaec si aeque armati, aut nostrûm alter inermis praelium inituri essemus,

 quove

quove loco, quo corporis, animique habitu. Quae quum dixeris, tunc facillime conjectare de victoria potero. FORT. Victoriam itaque ab hisce rebus, quas enumerasti pendere censes? SIM. Quidni censeam? FORT. Fortes igitur, Simo, non ut est in proverbio, Fortuna, sed fortitudo, sed robur, sed opportunitas adjuvat. Nam sicuti tu in ista duorum pugna, non fortuna te victurum putas, sed fortitudine, sed armis, & locorum, temporumque opportunitate: ita prorsus milites non casu vincent; verum si numero, robore, audacia, armis praecellant; & si eo loco, eoque tempore in aciem descenderint, quod sibi opportunum maxime fuerit, hostibus vero importunum, atque adversum. Quid obmutuisti? Num fallo, num mentior, num commenta profero? SIM. Nimis cito triumphas. Tuam ego modo admirabar confidentiam, ideoque silebam. Non ego id a te, quod obtrusisti, exquisieram: nam quum ita se res habent, nil vate opus est, qui nos de exitu doceat. Illud mirum, ac prorsus tuum est; ut quum miles optimus, Duxque peritissimus sit, vincantur tamen ab inertiore milite, Duceque imperitiore. Quum tu aut subitum quemdam terrorem animis militum injicis, aut nebulas, ventosque cies, & pulverem in ora, oculosque immittis, solemque adversum, ac umbrarum simulacra in perniciem convertis, aut commeatum subtrahis; quibus rebus perculsi meliores concidunt, ignaviores vero, te ita comparante consequuntur victoriam. Haec ego a te explanari volo, non ea, quae vel anniculus puer divinare posset. FORT. Nimirum singularis obstinatio, & contumacia est tua. Campo manifeste decedis, teque pulsus in postrema confers propugnacula, atque id superbe interea dissimulas. At dum cedas, simula, & dissimula, ut lubet. Ut autem ego milites terream, mi homo? Ut ego territos in aciem educam? Infans adhuc in historia mihi videris. Sane modo singulari aliquo certamine, adversave pugna, mo-

do

do opinione, aut errore aliquo, vel portento perterrefactos milites legas, numquam autem ultro, nullaque de causa. Quod si ideo exercitus caesus est, nonne Imperator merito accusandus fuit, non ego? Hunc enim providere oportuit, ne eam animis opinionem milites antecaperent, quae eorum audaciam frangeret, & segniores redderet ad dimicandum: & ne vanae opiniones, & monstra, queis nil validius apud multitudinem est, pugnaturis officerent. Vel si ejusmodi res fuerit, ut Imperatoris solertia fieri nequiverit, quin animos militum irreperet; sane illud duci providendum fuerat, ut ne ante excussos vanos istos pavores, inanesque persuasiones, attonitos torpentesque milites in aciem educeret. Nosti, Simo, eloquentissimum illum, ac fortissimum Ducem, quum ex subita solis defectione perterritos milites cognovisset, praelium non ante commisisse, quam illos naturalem ejus rei causam diserte edocuisset, omnemque ab eorum animis absterisset timorem. Qui si temere egisset, nec militum mentes portento stupefactas ratione firmasset, profecto cum omni exercitu interiisset. Atque haec nihilominus clades a te non ejus ignaviae, sed fortunae fuisset tributa, quae.... SIM. Quis te jussit exemplis certare? Nolo verbum unum, quod ad haec attinet, audire. Auscultabisne tandem mihi? FORT. Illico taceo; en jam unde profecta sum redeo. Nebulas vero, pulverem, adversum solem, ventos quid memorem? Nam primum sapientem Ducem his dominari, non servire decet; atque haec providentiâ, & consilio praecipere, ne quid possint nocere; quod hercle consequetur, si Regionis, locique, ubi res agitur, indolem diligenter exploret, & quid quove tempore inibi soleat accidere: eaque in suam utilitatem convertat, atque in hostium perniciem. Dein, si quid aliquando inopinum, atque, ut vobis loqui mos est, fortuitum evenit; id satius fuerit causis efficientiam in

se

se naturalem continentibus tribui, quam arbitrio meo. Exorta est nebula? Cur me eam, amabo, in sinu ferentem fingitis, & agmina caligine, & obscuritate involventem, nec, quod verum est, potius dicitis, concretos nocturno frigore vapores eam effecisse, quam sol paullo post, aut ventus dissolvet? Ventum vero, rem maxime omnium liberam, voluntati meae inepte prorsus subjicitis. Sane si mihi Ulissaeum illum follem Æolus tradidisset, vix ea possem efficere, quae vos somniatis. Numquam ne adhuc didicisti, Simo, nubes, & superiora quaeque corpora aerem prementia ventos gignere, vel aquarum cursus, aut terrarum halitus, & ejuscemodi? Si didicisses, porro non ad me ventos ablegasses, sed ad aeternas causas rejecisses. Praeterea an non & ibi nebulae quotidie cooriuntur, venti saeviunt, pulvis attollitur, ubi nec pugnatur, nec umquam pugnatum iri suspicio est? Miror etiam incogitantiam tuam, qui commeatum quoque fortunae addixeris; atque hic vereri mihi in mentem venit, ne ubertatem quoque, & caritatem mihi tribuas. De sole, & umbra pudet me loqui: siquidem nil constantius est, quam solis cursus, & nil magis necessarium, ac naturae consentaneum, quam ut corpora, si adversa lux incidat, umbram edant. Ea si aliquando profuerunt, ad mediocrem Ducis peritiam, si offecere, ad nimiam ignorantiam, prorsusque supinam negligentiam, non ad casum sunt, fortunamque referenda.

SIM. Video ego extenuari spem meam, & paullatim in angustum adigi: semper enim tibi aliquid est concedendum, & maximarum rerum a te potestas abjudicanda. At mihi tanta humanitas videtur tua, ut ne levissima quidem suspicione tenear, frustra te luci hic ante meos oculos deambulatum ultro venisse, frustraque commisisse, ut in meas manus incideres. Quapropter quicquid tibi, o Deorum potentissima, credam;

posse

posse te, aut non posse, regere ac moderari Terrarum Orbi, largiri divitias, vel non, prout jusseris, dummodo paupertatis te meae misereat, egenumque sublèves tua liberalitate. FORT. Quid dem? Quid largiar? Vere morus es. Quin me potius hinc finis avolare, quum nec bene tibi, nec male per me esse possit? SIM. Immo constrictam usque tenebo omnibus opibus, ac industriis meis. Ut ego comas hasce, nisi dives dimittam! Tunc vere morus essem; tunc nemo me viveret stultior, atque ineptior. FORT. Agedum ergo, interrogationem urge; quid moramur, quid tempus ociosi conterímus? SIM. Summo ergó jure mecum vis agere, nulla est apud te aequi bonique ratio? FORT. Enicas me importunitate tua.SIM.Per dexteram ego tuam te numenque tuum oro . . . . . . FORT. Ah rursus! Credo ego, te gravi atque exitiabili errore mentis affici, tam aperte, & tam vehementer insanis. SIM. Quandoquidem me insanire ais, cape jam insaniae meae fructus; scelesta tene hoc, rursus hoc alterum. Ego tibi hodie caput istud scelerosum baculo probe comminuam: cape rursum! ut tibi videor insanire? Satis tibi vehemens videtur meus furor? FORT. Proh Deum atque hominum fidem! Ita ne agi, Simo? Siccine innocentem cædi? Hei, hei; hercle larvatum oportet esse te, ac furentem; flagitium hominis, dies nefastus; at pænas dabis, nisi inane nomen est Justitia. SIM. Pessima, tune audes justitiae mentionem facere? Quae non quidem injusta, sed ipsa injustitia es. Verum festina, jam te responsis tuis jugulabo; hocsis age; lacrimulas istas absterge, atque animum ad sermonem meum adverte. FORT. Nempe hoc ago. SIM. Missa jam imperia, & bella faciamus: quum nec regni potiundi spes me unquam tenuerit, nec imperatoria laude florere. Ad urbanas res, provinciam meam, venio; quarum adeo gnarus sum, adeo peritus, ut nullus sit hic tibi, o praeclara, fallaciis locus:

omnia

omnia plana, atque aperta ſunt. FORT. Pone jam ad quod tibi reſponderi vis.

SIM. Antequam vero hanc ingrediamur diſputationem ſatis mihi facias velim de re, quae ſummam inſimul injecit animo meo curioſitatem, atque admirationem. FORT. Quae res iſta? Dic ſtrenue. SIM. Quamobrem accidit, ut homines, qui in adverſa, tenuique fortuna probi, atque prudentes vivunt, ſimul ac potentes, & divites effecti ſunt, veluti Circaeo quodam hauſto poculo, ſuperbi ſtatim plerumque evadunt, & contumaces, atque ab iis, qui antea fuerant, diſſimillimi? Sane, Fortuna, mirabilis omnino res eſt. FORT. Homines, ut paucis reſpondeam, res mediocres, & adverſas facile tolerant: felicitas eos corrumpit. Caeterum, Simo, vaſis vos ſimiles eſtis, quae quum vacua, atque inania ſunt, latet illorum vitium, ita ut non facile poſſis prava a probis diſcernere; poſtquam vero aquam infuderis ac repleas, tunc demum, haec aquam ferre, illa vero diffluere, rimisq;fatiſcere animadvertas. Ita prorſus homines probos prudenteſque ne dicas, Simo, antequam vel in dignitate, vel in ampla ſecundaque fortuna videris: haec enim unice probitatem, ac nequitiam patefaciunt, quae latebat. Non igitur potentia, aut divitiae homines immutant, ſed, veluti Lydius lapis, mores, qui argentei, atque aurei videbantur, plumbeos probant, atque aeratos eſſe. SIM. Magnas tibi habeo gratias, Fortuna. Nam hoc me mirifice torquebat. Eamus nunc ad rem. FORT. Et quidem celeriter.

SIM. Tria equidem in urbana cauſa ſunt, quae prorſus temere aguntur & perturbantur; nec aliquid adduci poſſe mihi videtur, quominus ea a te agitari affirmemus. Ea ſunt, Favor, Dignitates, Divitiae. Et de favore, quidem te praeter omnia agere volo. Vidi etenim, & legi hac in re mirabiles quoſdam eventus, ac mera portenta. Truncos quoſdam ficulnos,

igna-

ignavissimum genus hominum, sceleſtos praeterea complures, & vere sacra capita comperi apud Reges, Principesque viros adeo gratia valuisse, ut inversa ordinis ratione, domini servirent, servi dominarentur. Passim quoque deprehendi, pene omnes qui aliquid possent, nequiores probis anteponere, & stupiditati atque ignorantiae favere magis, quam industriae, ac virtuti. Nonne opera tua noscitas? Vide ut memoriter, quae tu occultissime peragis, narrem. FORT. Stultitiae quidem tuae maxima video documenta; at quid ejus rei ad me pertineat, plane nihil. SIM. Non finem facis, te, veluti quendam ex Epicuri grege Deum, inertem nihilque agentem confingere? Si perges, pessimis me Dii Deaeque exemplis excrucient, ni te hoc baculo praeclare exossatam reddam.. Quae, praeterquamquod tamdiu me pauperem esse gavisa es; hodie magna opera satagis, ut ne nunc quidem, quum capularis jam, & plane acheruntiicus sum, laute atque opipare extremum saltem obeam diem. FORT. Ut quisquam tecum possit loqui! Nec tibi verba, nec ratio, neque veritas ipsa satis est, ut te aliquando victum confitearis, ac manus des. Porro mihi decretum est, quidvis potius pati, quam rursus tecum sermonem instituere, ita durus es, contumax, obstinatus, & omnino inexpugnabilis. SIM. Tacebis itaque, & vapulabis. FORT. Minaris etiam carnufex! Ego uno tantum pacto induci possum, ut loquar: SIM. Quonam? FORT. Si nos inter nos feriamus fœdus. SIM. Qua formula? FORT. Ut si ego tuis quaestionibus non satisfecero, tunc tibi me caedundi, urendi, necandi jus fiet. Si autem ad ea, quae posueris, vere & perspicue respondebo, ita ut contra ne hiscere quidem tibi liceat, tunc meas me res protinus habere jubeas; atque hinc quo libitum fuerit sinas discedere. Num iniquas conditiones postulo? SIM. Disce tandem, o Fortuna, humanitatem ex indulgen-

tia mea. Nil muto; nil addo. In tuas leges ictum esto fœdus; num possem me lenius gerere? FORT. Quid te dicam? Optimus mortalium es, Simo. SIM. Expectemus, quo laudes isthaec evasurae sint. Nunc, si videtur, ad ea quae de favore locutus sum. FORT. Æquum postulas; aures atque animum adverte. SIM. Fit sedulo.

FORT. Homines ad societatem proclives, atque ad se se invicem diligendos Natura comparavit. SIM. Jam hoc infirmum est. Nam si ego homines dicerem, nec ad societatem natura perlatos esse, sed vel casu, vel indigentia; nec amorem inter se conveniendi caussam fuisse, sed metum, & propria commoda; quid tu, quaeso, ad haec? Aliunde ergo exordire, o Fortuna, fabellam istam, hâc enim, ut vides, sentes, & virgulta aditum intercludunt. FORT. Non hoc mihi modo propositum est, ut inquiram, unde potissimum initia societatis defluxerint. Scio equidem, atque habeo quid sentiam: modo vero ne nimis vager, per me licet, vel timori, vel amori, vel necessitati id tribuas; nihil enim hoc ad meam disputationem. Nam quicquid tunc, quum primum homines simul coaluere, causae fuerit, ut coetus miscerent, urbesque constituerent; tamen extra omnem dubitationem est, postquam una vivere, iisdem uti legibus, colloquia, vicinitates, cognationes miscere coeperunt, factum profecto esse, ut inter se amarent, & societatem unam maxime rerum omnium appeterent. Et quamvis id ob consuetudinem quispiam, atque educationem contendat accidisse; nihilominus adeo insitum modo humano generi est, ut nil prorsus a caeteris necessariis naturae affectibus discrepet hic amoris, & societatis. Atque ideo nulla gens est, tam ferox, ac barbara, tam legum, & boni moris inimica, apud quam conjunctio atque societas non inveniatur, tum omnium inter se, tum singulorum. Hoc, ut reor, firmissimum, ac

ac certissimum est. SIM. Ita videtur. FORT. Quo posito illud sequitur, ex immensa illa societate humani generis ad majorem caritatem, atque conjunctionem inter homines deveniri, propter loci, linguae, jurisque communionem. SIM. Prorsus ita. FORT. Et rursus illud, majore ac firmiore eos amore, ac benevolentia jungi, qui magis inter se ingenio, moribus, vita conveniunt. SIM. Apparet. FORT. Iccirco passim docti probique cum doctis probisque vitam agunt, ignavi vicissim, & scelesti suae notae homines sequuntur: illique istis, isti vero illis maxime adversi sunt, atque inimici: quod certe oritur ex similitudine, ac dissimilitudine morum, & studiorum. SIM. Est ita ut dicis. FORT. Age vero, sapientissime Simo, Reges, principes, potentes, divites viros, homines esse censes, an non? SIM. Immo omnium hominum primos, ac beatissimos. FORT. Praeclare. Cur itaque, si tu pauper & ignobilis Simo Lysiam illum tuum, qui tibi summus est, Bionem, Nicetam, aliosque ex hoc furfure amas, atque habes carissimos, moribus id vestris, ac paupertati, quod vobis commune patrimonium est, tribuitur: quum vero lautus quispiam homo, aut Rex humiliorem quempiam diligit (nam parem haud facile posset) continuo arcessor ego, quae amorem inter eos, atque amicitiam conciliem? Aurum profecto, & purpura humanitatem iis non adimit, nec quod potentiores, ditioresque sunt, homines ideo esse desinunt, exuuntque odendi, amandique necessitatem. SIM. Ament igitur, quandoquidem id hominis natura jubet, verum ut malos potius ignavosque diligant, quam probos, atque industrios, id enimvero prorsus ratione caret. FORT. Id autem falsum, nam non omnes usque potentes, summique viri malos, inertesque amplexantur, sed ii tantum, qui & ipsi mali inertesque sunt. SIM. Ego quod saepius accidit dico, etsi aliquando se res aliter habeat. Inficiari autem non potes, pessimorum hominum

colluviem, sine virtute, sine fide, sine ulla bona spe, magnos primariosque viros plerumque circumsidere, iisque esse acceptissimos. Quod equidem, si temeritatem tuam tollas, quomodo evenire possit non video. FORT. Omnes homines quicquid agunt, vel quod honestum est agunt, vel ob utilitatem aliquam, vel propter voluptatem. Honestas a plerisque negligitur: nisi quod metu legum, aut praemii spe, nonnunquam a tenuioribus, a summis vero tantisper colitur, dum popularem auram vulgique opinionem captent. Utilitatis varia apud variae sortis homines ratio est: maxima vero pars non ad animi bona eam referunt, sed utique ad corporis. Voluptas vitam hominum regit, & non modo pluris apud humanum animum est, quam honestum, & utile, verum ideo honestati aliquando, utilitati saepius homines inserviunt, quod utrumque desinit in voluptatem. His animadversis, jam perspicis, Simo, quae sit animi vestri indoles, quibusque rebus maxime capiatur. SIM. Satis quidem, ut arbitror. FORT. Felices autem, lautique homines id ex fortuna sua plerumque habent praecipuum, quod mollissimus iis, ac delicatissimus est animus, qui facillime ad quascumque voluptatis illecebras excitatur, atque ad quantulamcumque doloris particulam offendit. Ideo hujusmodi homines nil amare solent, nisi quod blandiatur, leniterque moveat animum voluptate: nihilque contra magis aversari, quam quod vel minime eos insuavi, acrique sensu perstringat. SIM. Inde igitur esse putas, ut mali saepius in felicium hominum oculis sint; quippe qui semper aliquam voluptatem iis concilient, studiisque sedulo velificantur suis. FORT. Rem ipsam tenes. Honesti autem viri, qui nec assentari, nec mentiri, nec, ut uno verbo dicam, supparasitari sciunt, sed, veluti acerbi quidam paedagogi, nil probare, nil laudare consueverunt, nisi quod virtutem, atque honestatem sapiat, merito ab aulis, potentiumque aedibus exulant: quum

eorum libertas alienae ſuperbiae, honeſtas turpitudini, doctrina ignorantiae vehementer diſpliceat. Quae res apud meliores, probioreſque viros, qui mecaſtor nonnulli ſunt, magnae commendationis loco eſſe ſolent. SIM. Ut verum eloquar, Fortuna, nunquam magis probabilia dixiſſe mihi viſa es. Eſto itaque ut ais. Quid vero in cauſa eſt, cur potentiores, qui malos diligunt, non omnes utique malos aeque ament, ſed certos tantummodo? Et contra, qui doctos, & frugi, quosdam quidem ex iis ſuſpiciunt, caeteros vero meliores fortaſſe, doctioresque deſpiciunt? Tanta in pari cauſa diſparitas tuam patefacit hiſce in rebus potentiam. FORT. Suum cuique, Simo; quod meum non eſt, id nunquam mihi patiar addici. Sane ſi quis a te quaerat, cur Nicetam, Lyſiamque praecipuos in familiaritatem adſciveris, quum ejus ordinis, cenſus, moris, ingenii, quamplurimi in Civitate ſint: nonne ei tu reſponderes, vicinitatem, ſaepius cum his colloquendi occaſionem, & ſimilia his, cauſam fuiſſe, ut neglectis aliis, qui aeque tibi congruiſſent, in horum neceſſitudine conquieſceres? SIM. Optime haec quidem. FORT. Eodem pacto, mi ſenex, viri principes, ſeu bonis, ſeu malis faveant, eos tantum ex his amare ſolent, quos cominus noſſe, quibuſcum loqui, ac frequentius eſſe potuerunt. Caeteros autem negligere prope neceſſarium eſt; nam ita humani animi natura fert, ut omnis caritas aut inter duos, aut inter paucos jungatur. SIM. Id fortaſſe verum eſt. Tamen haud raro accidit, ut & alicujus noſcat virtutem, vel improbitatem malus, aut bonus Princeps, & tamen odio habeat. Hos ſine ratione affectus Graecis vocibus ſympathiam, et antipathiam nos inanibus hercle vocabulis appellamus, quum revera fortunam appellare deberemus. FORT. Si inania haec vocabula penitus inſpiceres, profecto ejus rei cauſam facile deprehenderes. SIM. Praefer mihi facem, quaeso, in nimis obſcura re. FORT. Indolem, affectus, animique prope omnem habitum in homi-

num

num vultu Natura exculpsit : & sua praeterea cuique consuetudo incessum, sermonem, supercilium, intuitum ita componere solet, ut nullo negocio, exteriore homine probe ac scite perpenso, conjectura de ingenio, moribusque ejus fieri possit. Id tu negare non potes. SIM. Immo mihi omnino ita videtur. FORT. Inde est, o vir optime, ut primo statim congressu alicui ultro faveatis, aut sitis adversi. Nam quum in aliquem incurritis, statim, licet id fieri non advertatis, a corporis, atque oris habitu, de moribus ingenioque ejus tacitum animo judicium fertis, & prout illum convenire vobis, & quandam cum ingenio vestro cognationem habere suspicamini, vel discrepare, & inter vos morum repugnantiam esse; ita aut sponte amatis, aut odio habetis. Quae judicia, etsi non nunquam falsa sunt, & longa deinceps experientia eorum temeritas deprehenditur, magnum tamen momentum in conciliandis amicitiis habent, ut vix, magnoque tandem intervallo a primis his placitis discedatur. SIM. Nescio quo te pacto teneam, ita, quacumque adprehendi, facile elaberis. Sane haud aeque lubrica anguilla est, quam demum ficulno folio constringas: de te vero desperati prorsus laboris est, id aliquando expectare. At, si sapiam, jam non desperem. Eo tandem te perducam, unde evadere nulla ope possis. FORT. Perduc quo lubet : sequar lubens. SIM. Hoc post paullo videbimus. Interea causas ex te audire studeo; queis gratia intecire solet, & potentum istorum delicias non raro prosternere. Id nos fortuna imperante fieri arbitramur; quid tu censes? FORT. Alia omnia censeo. SIM. Quid inde? Taces? At ego rationes expecto, cur non mecum sentias. FORT. Senem ego ut doceam tam perspicuas res? Equidem pudet. SIM. Nunc primum me in ludum literarium ire puta, nihil scio. FORT. Hoc nimis ex veritate a te dictum arbitror; nam profecto stultus es, ut qui maxime. SIM. Syncere quidem, nil circuitione usa es. At jam rem ipsam.

FORT.

FORT. Malorum gratia, siquidem malis artibus parata, cito deflagrat: bonos constantior sustinet favor, quippe qui est a virtute. SIM. Nimis laconice, non placet, fusius dicere te volo. FORT. Tundendo, atque odio me enicas. Obsecro, quae conjunctio inter malos diuturnior esse potest? Modo qui favet, fastidiendo, modo is, cui favetur, peccando eam dissolvit. Nec ii ipsi qui mali sunt, malos diu ferre possunt. Eadem etenim vitia, quae in seipsis homines probant, in aliis persaepe reprehendunt: Nam sibi quisque maxime indulget; & quod peccavit excusat, aliena autem vitia, vix tantisper dum juvant, conniventia prosequitur; postea vero, subeunte animum temporaria quadam pudoris cura, qui nunquam prorsus extinguitur, oppido execratur. Praetereo, recentem novi alicujus hominis nequitiam opportuniorem, ac gratiorem esse; & ad populare odium redimendum Principis saepe interesse eos affligere, quorum opera ad crudelitatem, & avaritiam explendam abusus fuerit: ac sexcenta hujuscemodi, quae si quis mediocriter animum intenderit, celeriter mente comprehendet. SIM. At boni apud bonos Principes cur cadunt? FORT. Rarius hoc quidem accidit: verum duplici quoque malo ea gratia concutitur. Aut enim Principes imperitandi licentia, regnique illecebris corrupti (raro enim humana natura aliquem profert, qui valeat summam felicitatem perferre) animum veterem, veteresque una amicos exuunt, quos merito exprobatores novorum vitiorum fore formidant; aut ii, qui gratia pollent, bonas artes favore elati abjiciunt, & quum secundo cursu se ferri vident, personam deponunt, & se non probos fuisse patefaciunt, sed composito palam pudore, simulasse probitatem. Numquid me a laconica brevitate ad Asiaticam redundantiam vis prorsus degenerare? SIM. Neutiquam vero. Nam frigere jam mihi videtur haec res: quare ad dignitates sermonem te velim transferre, a quibus ne suspicari quidem possum quo te pacto expeditura

ditura ſis, ita conſtanter omnes homines arbitramur, tuo numine, quicquid ad eas attinet, fieri. FORT. Quid tandem eſt, cur ita arbitremini? Nil mecaſtor, tam facile a me abjudicari poteſt, quam dignitates. SIM. Quid ais ſceleſta? Ut ego a te dubitem effici, quae caſum, fortunam, temeritatem clamitant? Quum improbis, imperitis, indignis plerumque, & doctis quandoque, probis, merentibus prorſus temere collatas dignitates per omnem temporum memoriam hiſtoria doceat, credam ego, lege neſcio qua id factum eſſe, non turbine, atque inconſtantia tua? FORT. Idipſum paullo poſt confiteberis. Age ergo, Simo, quot ſe modis habere poteſt reſpublica? SIM. Vel corrupta eſt, vel optima, vel utrinque aliquid trahit: non tu hoc interrogabas? FORT. Idipſum. Corruptam vero eam appellas, quae conturbata eſt, & in qua arbitrium plurimum, leges minimum valent? SIM. Prorſus. FORT. In ejusmodi autem republica quid mirum eſt, ſi minus idonei, atque indigni plerumque ad honores evehuntur? Tunc enim vel improbi alicujus arbitrio, vel factione omnia peraguntur, malorumque conſpiratione: vel emptio venditio intercedit, quae non fortuna eſt, ſed juris gentium contractus. SIM. Exequere caetera, habeo hoc. FORT. Res ipſa loquitur, Simo, nil opus eſt reliqua exponere. SIM. Exequere caetera; audiſtine! dixi. FORT. Nimis imperioſus es. In optima ac bene ordinata Republica bonos merenteſque plerumque dignitatibus decorari videas; ubi enim ex legum praeſcripto res agitur, virtus primum obtinet locum. Atque hoc ut plurimum ita procedit: nam bonus, quandoque Princeps dormitat, & mali virtutem ipſam, quam odio habent, aliquando reverentur, & ornant. De media republica, numquid jubes? SIM. Non neceſſe eſt, teneo. FORT. Caeterum, Simo, neſcio cur tam anxie dignitates expetant homines. Nam ſi mali ſunt, atque improbi, prudentius omnino facerent, ſi eos imitarentur, qui aliquo corporis vitio la-

bo-

borant, qui in occulto se exuunt, ne quem habeant suae deformitatis testem; ita, & ipsi quum illiberalem, & flagitiosum habeant animum, sapientius agerent, si tenebris se, & vitae obscuritate tegerent; nam dum in occulto sunt, latere possunt: quum vero in altum evehuntur, tunc insignem, atque omnibus notam faciunt suam pravitatem. Boni vero, dignos se potius dignitatibus efficere debent, quam eas ambire; nam claritas iis non ob vestem, inanemque honoris titulum obvenit, sed propter virtutem. Quare.... At quid tecum ipse, Simo? Itane me loquentem destituis? SIM. Admiror hercle audaciam tuam, quae quum manifesto tecum mendaciorum tuorum perpetuum circumferas testem, tranquilla nihilominus philosopharis, & quod caeci vident, diem jam totum pernegas. FORT. Quem tu testem ais? Undenam subito tam apertum in me testimonium dicit? SIM. Ostendam ego tibi, bellissima, quod frustra me celas. Cornu illud copiae, quod cum clavo, quo cuncta regis, post rotam paullo ante clam rejecisti, coronis, paludamentis, purpureis togis, aureis, argenteisque nummis redundans, locuplesne tibi videtur testis, qui istam repentinam paupertatem tuam redarguat? Num me oculi fallunt? Quid hîc, quaeso, in apertissima re proferes? FORT. Vere te oculi fallunt, mi senex; & ni lippitudo non istos tantummodo, sed animi etiam oculos caecutire cogeret, rem sane dilucidam modo facile conspiceres. SIM. Os durum! Etiamne loqui, etiamne conviciari audes? FORT. Tu ipse Judex esto. Accedesis ad me, amplius, adhuc amplius. SIM. Quid amplius? Quo me insinuem? Jam unum sumus. FORT. Satis jam est. Age excutiamus modo simul locupletis hujus cornu divitias. En primum coronas: hanc, quae fulgentissima est, tibi largior: quid ea tibi videtur, Simo? SIM. Pulcherma sane;cedo eam. Proh summe Jupiter! Ex bractea coronam! At ex purissimo & solido auro videbatur. Tibi eam

habe, nil moror. FORT. Excute modo imperatorias chlamydes, ac Principum virorum vestes. Cape ex his, quae splendidior tibi ac nitidior videtur. SIM. Vah! quid crocus ad hanc, quid hyacintus, quid purpura? Ut pellucet, ut suaviter nitet! Vereor manum admovere, ne & haec in manibus nullius precii evadat, atque derepente ex auro carbones. FORT. Quid moraris? Fortunam aspernaris talia largientem? SIM. Capiam enimvero. At o Dii magni! Papyraceam repente vestem, quis Deus effecit! Nonne ex auro, & serico vellere videbatur contexta? Pol merum portentum est. FORT. Nempe fallus es. SIM. Quod quidem mihi acerbissimum accidit. Sed diademata, regiasque vestes cui libuerit largire; per me sane licet. Aurum modo da mihi, caetera nec curo, nec volo. FORT. Cape ergo quantum libet, quis vetat? SIM. Amolire isthinc primo inanes istas tragaedias, ne quid morentur. FORT. Factum. Cape jam. SIM. Salve aurum, quod noctu etiam videris refulgere, praesidium, ac solatium vitae, humanorum negociorum omnium interpres, mulierum, virorum, Regum, pauperum, barbararum, excultarumque nationum amor, atque deliciae. Quamdiu te, quam enixe frustra concupivi! Salve iterum, quum te tam prope tandem aliquando saluto. FORT. Cape, quid magnifice declamitas. SIM. En capio: heu me! Iratum Plutonem, Deosque omnes habeo. FORT. Quid ita? SIM. Quasi in comaediis olim solet, ita mihi modo accidit: lupinos cepi, dum aurum capere mihi videor; heu me miserum! Et mehercule adverso Jove natum! FORT. O Simo, Simo, nescis, vere comoediam vos agere, & variis indutos personis, tantisper dum vivitis, Reges, Duces, divites, pauperes esse: acta vero fabula cunctos homines morti, veluti Chorago, personas reddere, & ad propriam nuditatem omnes redire. Ideo qui sese in scena ludere noverunt, nihili prorsus faciunt, Agamennonem an servum agant. Qui vero rem

serio

ſerio agi opinantur, potentia, nobilitate, divitiis ita decertant, ut lepidum ſane, & jucundum ſuis contentionibus ſpectaculum praebeant ſapientibus. SIM. Quid mihi iſthaec putida ingeris? Jam plus millies legi. At modo, & haec, & quicquid praeterea ſcio libentiſſime vellem dediſcere, nam ſciam, necne mea quid refert? Satius epol eſſet, Regem modo, aut beatum aliquem in hac comoedia me agere; atque haec omnia, & ſi quae inſuper ſunt, miſſa omnia facere: quam pauperem, & miſerum, tam praeclaras fabellas, ſplendidaſque callere nugas. FORT. O aetatem male actam, atque ineleganter! Quae poſt tot annorum labores, tantis adhuc inſcitiae tenebris involvitur. O ſi paupertas iſta quanti ſit facienda intelligeres; quae promtum, atque expeditum in difficillimo iſthoc humanae vitae itinere te praeſtat, quam libenter precioſis hiſce periculis, & fulgentibus impedimentis careres, quae, ut vitam operoſiorem & undique implicatiorem efficiunt; ita, quod malorum culmen eſt, anxiam, & omnibus ſollicitudinibus circumventam mortem cogunt oppetere. SIM. Vide, ut philoſophatur venefica! Ut alacriter in vetuſtiſſimis nugis exultat! At nae ego fungus ſum, qui tecum, quaſi cum aliquo Patrefamilias, ſella poſita, tranquille decem jam horas per ocium diſputo; nec mihi in mentem venit ſtulto homuncioni, cum Dea me omnium vaferrima, ac potentiſſima loqui. FORT. Quid hîc, obſecro, ego feci, quae nullum verbum elocuta ſum? SIM. Quaſi non tu praeſtigiis, & carminibus, improba, oculos, atque ingenium obſtupefeceris meum, ut quae in manibus, & ſinu eſſent, ea nec videre, nec tangere mihi viderer. At quantumvis operam, ſtudium, diligentiam intenderis; ad divitias crede mihi haerebis: nec Simoni, quantum ad eas attinet, ulla ope poteris imponere. FORT. Adhuc igitur de divitiis diſputabimus? Nec tibi ſatis eſt, quod veritatem ipſam non per ambages, ſed caeſiis iſtis oculis

 aſpe-

aſpexeris, manibuſque iſtis curtis, atque rugoſis pertractaveris? SIM. Minime gentium ſatis eſt; integram hanc diſputationem ab ovo ad mala te proſequi jubeo. FORT. Neſcio te ſtultiorem, an pejorem eſſe credam, ita hebes ingenium eſt tuum, & peſſimus, ac corruptiſſimus animus. SIM. Dii averruncatores, quaeſo, auferte hinc in peſſimum cruciatum oblatratricem hanc importuniſſimam. Porro num me adeo vereri cenſes faedifragi, ac perjuri nomen, ut ideo tam contumeliose tractari patiar? Deſine jam contumeliarum; opum cauſam, quod bonum, fauſtum mihi, felixque eveniat, ingredere. FORT. Unde me vis initium facere, mone, ne errem. SIM. Unde? Ab iis potiſſimum, qui in ipſo matris utero divites ſunt, qui vix lucem aſpexerunt, quum magna talenta poſſident: eos dico, quos tu in ampla & copioſa domo ex divitibus parentibus naſci imperaſti, ultro iis favens antequam naſcerentur. Hos tibi non ſolum caros, ſed sane filios eſſe perſpicuum eſt. Nam qui major excogitari poteſt fortunae favor, quam nullo prorſus merito in vitam ſimul & opes, ignorantem, & prope vagitibus & lacrymis repugnantem produci? His ego maxime omnium invidere ſoleo; & quum paternis eos opibus ſuperbientes conſpicio, rabie differor, mecum reputans, caſu illos, & tuo beneficio tumeſcere, quaſi propria virtute. FORT. Buccones ſane iſti, & fatui ſunt, qui in ejuſmodi rebus se tantopere efferunt. Tu vero haud valde ſapientior es, qui iſtos invidia, atque admiratione proſequeris, quum miſeratione, & contemtu omnino digniores ſint. Verum, ut ad rem: non putas, Simo, ex maris feminaeque congreſſu natos gigni? SIM. Derides? Quid aliud putem? FOR. Porro neceſſarium eſt, ex pyri ſemine, pyrum naſci, ex mali malum, cedri cedrum, ex ſimiae ſimiam, leonis leonem. SIM. Neceſſarium. FORT. Neceſſarium igitur quoque fuit, Simonem ex Calviſio naſci, Demenaetum illum divitem in tua vicinia, ex Dyoniſio: atque eodem

pacto

pacto prorsus necesse fuit, quemque hominem eum habuisse patrem, quem re ipsa habuit. Nam quid hic fortuna faceret? Nisi me, perturbatis Naturae legibus, praegnantes mulieres efficere censes, non suos viros. SIM. Quae mihi opinionum monstra affingis? nunquam ego sanus id cogitavi. FORT. Quid ergo me posse hac in re dixeras? SIM. Nempe ditari a te parentes, ut ii, quos diligeres, e divitibus nascerentur. FORT. Enimvero mirabile fuerit, me ei favere, quem nesciam masculum an foeminam, album, atrumve, gibbosum, an rectum, strabonem, an paetum fore: &, quod magis mirere, ignorem, in lucem venturus sit, necne. At quando me in istorum gratiam parentibus divitias dilargiri credis, inspiciamus o generose, quodnam ejus rei afferas argumentum. SIM. Sexcentis modis eorum Patres ad divitias evehis; visne singula narrem? FORT. Orbis itaque, ac caelibem vitam agentibus non faveo, aut alio quopiam pacto faveo. SIM. Nequaquam vero istuc, sed pro libidine omnibus. FORT. Quid igitur praecipuum iis impertio, quibus largior, ut ex magnis, ac divitibus oriantur? SIM. Idipsum, ut ex divitibus oriantur. FORT. Recoctam crambem apponis: dudum est, quum hoc explosimus. Jam intelligis, Simo, ad genus te esse delapsum: eoque tandem quaestionem recidisse, ut videamus, meane liberalitate, an sua industria, aliisque de causis, non patres solum, sed quicumque homines ditescant. SIM. Et intelligo, & expecto quid dicas. FORT. Dicam, o bone; ab eodem hominis animo, a quo superiora omnia descendere cognovimus, divitias quoque proficisci, & nonnihil a necessario naturalium causarum ordine adjuvari. Verum quia improbus, & inanis labor esset, singulorum hominum minutas fortunarum species percurrere: satius mihi videtur ea ad certa quaedam capita redigere; ut, explicatis breviter generalibus causis, facillimum tibi sit, eas ad singula, ubi usus fuerit, accomodare. Tuum autem est, Simo,

Simo, qui res urbanas diuturna meditatione complexus es, ea summa capita nobis indicare; ne quaedam a me, postmodum crimineris, propter difficultatem esse praetermissa.

SIM. Difficile opus narras, quod sane non extemporalem operam, sed longam acremque requirit inquisitionem. At, ne quà hodie effugias, aggrediar ad opus, & si omnia assequi nequivero, pleraque tamen exponam. Sex praecipua divitum genera, ut quidem videtur modo, in Civitate sunt. Primum hercle genus eorum est, qui testamentis, atque hereditatibus ditescunt: secundum mercatores complectitur: tertio ii continentur, quibus aliqua publicae privataeque rei procuratio obvenit: in quarto forensis turba est; quintum aleatores absolvunt; postremi veniunt thesaurarii. At at praeterieram imprudens mirabile quoddam genus hominum, qui quum in sordibus & ocio tota vita jacuerint, divites tamen repente per civium ora volitant, in quibus mehercle maxime soleo obstupescere. Haec modo velim mihi enucleate explices: si aliud quid postmodo succurret, requiram. FORT. Quum indicaveris, illico satisfaciam. SIM. Incipe hoc jam. FORT. Ex testamento divites bifariam dividemus, Simo; vel enim propinquorum, & consanguineorum hereditatibus divitias nacti sunt: vel amicorum, & extraneorum liberalitate. SIM. Probe hoc quidem. FORT. Illos meo favore opes assequi tu certe non dicis, absurdum etenim esset. SIM. Cur non dicam? Immo eos quammaxime. FORT. Jam ego tribunal conscendam, album proponam, interdicta, actiones me daturam pollicear, fascesque Praetorios mihi jubebo protinus anteire. SIM. Quid illuc sibi vult? FORT. Quia Praetoris munus est, eos qui agnatione, aut cognatione juncti sunt vocare ad propinquorum suorum bona possidenda. Quod si tu me hisce rebus praesidere arbitraris, extra ordinem urbanam mihi provinciam demandas, jusque invadis, quod Populi Romani fuit.

SIM.

SIM. Non urgebo amplius: ne me a Praetoria aequitate traducas ad juris civilis laqueos, ac subtilitatem. Alterum, quaeso, ex testamento divitum genus exequere, primis in sanguinis jure quiescentibus. FORT. Invita, fateor, invitum te ad jus civile traham. SIM. Quid ita? FORT. Lex est in duodecim, quae Patrifamilias super pecunia sua liberam esse testandi legandique potestatem jubet. Cur itaque, si quis amicum heredem scribat, aut quippiam legasset, id non Romano, sed meo jure faciet? SIM. Faciat quantumlibet civili jure: nunquam vero, ut illum potius, quam me scribat, ab aliquo jure descendet, nisi tuam improbitatem admisceas. FORT. Ea vero, Simo, amoris, & grati animi lex est; qua nescio an in Populorum scitis, & rerumpublicarum legibus sint ullae firmiores. Iis etenim plerumque morientes bona sua relinquunt, quos incolumes dilexerunt. Adde heredipetarum mirificas artes, testatorum coecam ultimi illius temporis trepidationem, magna simulati amoris ludibria, familiarium dolos, captatoria, & quandoque suppolita testamenta. Inspice, Simo, diligenter genus hoc, statim patebit, minimam in eo difficultatem esse; nec tam unquam ignotus heres scribetur, quin, si rem attente perpendas, facile intelligatur, qua potissimum causa scriptus sit. Verum permodicus modo hac in re est labor. Vix etenim unum, aut alterum invenire est, qui hereditatem ex amici testamento ceperit: nisi fortasse eos in hoc numero recensere velis, quibus tabula quaedam, aut vasculum quoddam argenteum relicta sunt, codicesve perpauci. Tenuit olim, Simo, tenuit inter honestos gravesque viros in bene moratis civitatibus praeclarus hujusmodi mos. Nam tunc temporis piaculum fuisset, quos quisque optimos amicos habuerat, iis, sinminus heredes, posset instituere, unciolam non aspergere, nec legato saltem honorare: ne si testamento eos neglexissent, vivi amicitiam viderentur mentiti esse. Nunc alio res vertit, alii

alii prorſus hominum mores. Quare nil minus verendum eſt, quam ne nimis multi, quod quidem ad hoc attinet, tibi videantur fortunati. SIM. Mehercule te auſculto lubens, Fortuna, de novis hiſce hominum moribus, & de priſca probitate graphice diſſerentem, & niſi ea modo res ageretur, cui nil decet praeverti, sane poſſem vel integrum menſem libenter de his audire. Attamen de omnibus fortunis meis nunc agitur; nec niſi patratis conſiliis, acceptiſque a te, quas tamdiu jam depereo, divitiis, alio mihi licet ſermone, aliiſque cogitationibus animum meum oblectare. Quare exhauſta jam hereditatum causa, te vel ad mercatores, vel ad theſaurarios confer. FORT. Itaque theſauros aggrediamur. SIM. Haec mihi maxime omnium compendiaria ad diteſcendum videtur via. Nec cuique te amicam magis, atque obſequentem fuiſſe exiſtimo, quam iis, quos hoc modo ditaſti. Etenim vix animo poſſum comprehendere iſtorum incredibilem laetitiam, quum in extrema rerum omnium poſiti neceſſitate, atque ad ſumma jam conſilia adducti, derepente vel ollam quampiam, vel dolia quoque integra omnis generis pecuniae repleta ſub foco alius defoſſa, alius ſub neglectis ruderibus, alius alibi ex inſperato conſpexerunt. Mihi ſaepe tentata haec militia fuit, nec aedes fuerunt ullae, ubi habitaverim, quin pene a fundamentis exſciderim, dum occultiſſimos, atque obſcuriſſimos quoſque augulos perſcrutor; parietes omnes, qui altius aliquanto, & raucum quiddam percuſſi reſonarent, perfodio, focum, laquearia, pavimentum diſturbo. Quinetiam aliquando in aliena praedia, quaſi in expeditionem quandam, cum omnis generis ferramentis noctu profectus ſum, inani uſque, atque infelici labore. Nam modo me canes per avia atque incognita praecipitem latrando egerunt, dum opus perficerem: modo fundi dominus alicunde ſubito exortus, quaſi nocturnum furem me comprehendit, probeque tergino, & fuſte dolatum, vix poſt biduum dimiſit jejunum, & vibicibus

bus ampliter variatum. Aliquando, quod quidem, Fortuna, aegerrime tuli, alte defoſſa humo, quum jam in eo eſſem, ut ad quemlibet ligonis ictum fulgorem auri videre mihi viderer, corbeſque jam quamplurimos ad illud avectandum paraſſem, innumerabilia ſubito cornua ex illo ſcrobe mihi apparuerunt, ut omnia ab Urbe condita omnium animalium cornua eo in unum locum, quaſi ad ſpectaculum quoddam, conveniſſe viderentur. Et, ſi tibi aliqua eſt cura veritatis, profecto nullum mortalem unquam fuiſſe confitebere, qui crebrius hac in re tibi riſum excuſſerit, quam ego, qui plane indefeſſus in ejuſmodi expeditionibus fui. FORT. Pol ego nunquam antehac tam volens, libenſque riſi, ac modo me ridere cogit ſtultitia tua. SIM. Quid, malum, adeo ſtulte dixi, mulier ſapientiſſima, ut verbum efformare non poſſis prae riſu? Sane tibi pruriunt ſcapulae. Jam vero non deſinis? Non deſiſtis? FORT. En jam deſtiti; jam non amplius rideo. At pace tua, Simo, prorſus in mea poteſtate non fuit, ut riſu abſtinerem, quum narranti tibi praeclaram illam militiam tuam, rubentes iſtos ac minutulos oculos prope ardere cernerem, frontemque ſuperciliis mirifice ſuſpendi. Et tanto hercle magis, quod a tam ſeria facie, & mere philoſophicis rugis aliud omne debueram expectare, quam aſſiduas foſſiones, & ſervile illud, ac laborioſum opificium. SIM. Mihi ego fodi, mihi laboravi: non haec tua curatio eſt. Illud quamprimum te jubeo dicere, curnam mihi tanta diligentia incaſſum cecidit; nonnullis vero aliud omnino agentibus evenit, ut in auri montes imprudentes inciderent: ſpero te cachinnos iſtos tandem repreſſuram, quum intelligas, de re undequaque difficili tibi diſſerendum eſſe. FORT. Quaero ex te, Simo, ſi quis ad arcam tuam furandi animo acceſſerit, quid in ea cenſes illum reperturum, idne, quod tu inibi ſervas, an quod omnino in arca non eſt? SIM. Inveniet profecto, quam ibi ſervat uxor croceam pallam, amiculum puniceum,

O quod

quod ei quondam avia nuptiale donum misit, attrita quaedam calceamenta, caricas praeterea, panem, & salsamenti nescio quid: plane, Fortuna, parum omnino praedae praedatoribus. FORT. Aurum vero cur non inveniet? SIM. Scilicet, quia non est. FORT. Fur iste igitur, Simo, non quod ego ei fuerim adversa aurum in arca tua reperturus non esset, sed ideo, quod tu nullum unquam ibi reposuisti. SIM. Per Jovem non alia de causa. FORT. Cujus ergo me criminis postulas, si quum tu in iis locis foderis, ubi thesaurus non erat, aurum non invenisti? Nam ut tu reperire posses, oportebat alium quempiam nummos ibi antea defodisse. SIM. Oportebat id quidem: verum ut ego ad cornua, ille ad argentum deferremur, fortuito equidem evenit, non prudentia, non consilio, non necessitate. FORT. Illud libentissime do, non consilio, nec prudentia id accidisse: at ridiculum est, quod humano consilio non accidit, id continuo affirmare nulla de causa evenisse, quasi uni homines rerum omnium effectrices causae essent: quod quidem totum est arrogantiae ac superbiae vestrae. Atque ut hoc elucescat magis, age inspiciamus, quid tandem sit casus iste, cui tu unice niteris. Mihi quidem videtur, id casum vos appellare, quod sic evenit, ut vel non evenire, vel aliter potuit accidere. Veluti quum quis agrum colendi gratia fodiens thesaurum reperit, vel quum sagitta alio defertur, ac animo sagittarius intenderat, & deinceps eodem pacto in omnibus. SIM. Docte rem tenes. FORT. At nisi incognitas opiniones in animum passim admittere vestra esset consuetudo, epol, ut sexcentis erroribus careretis, ita hanc de casu sententiam penitus explosissetis. Etenim omnino verum est, certis motibus, & actionibus certos necessario effectus respondere; & naturali quadam colligatione, ac necessitate, quum actum, aut motum est aliquid, continuo id sequi, quod ei motui, atque actioni naturale ac consonum est. Has propter leges,

quae

quae semper atque ubique locorum eaedem sunt, quum campanum aes malleo percutias sonus editur, quum vitreum calicem eodem ferias malleo, is frangitur; quum aquam vase contineas, quasi solida stabit, quum effundas, ea statim diffluet. Iisdem legibus, eademque necessitate caussarum, ne singula percurram, reguntur universa. Quum igitur quis terram fodit, ut cominus tecum agam, Simo, necessarium est; quod occultum erat, ac sub terra latebat, sublata desuper humo, in lucem proferri, sive lapides ii sint, sive aurum, sive cornua: Nec quia vobis preciosius lapide est aurum, Natura ideo leges mutat suas, atque hoc altius, & accuratius servat ac continet, illum facilius prodit, atque educit. Sed aequo omnibus jure, aeternisque legibus immota vestris opinionibus non immutatur. Itaque, etsi aliud cogitavit homo, aliud reapse evenit, attamen id evenisse certum est, quod actio, quod motus requirebat. Nec enim sagitta eo delata esset, quo casu vos feriisse dicitis, nisi eam vel ita sagittarius (prudensne, an imprudens, nil prorsus ad rem) impulisset, vel alia quaepiam objecta res deflexisset, ita ut alio ferri non posset. Ut vero tu in eum locum incideres, unde quisquilias meras effoderes, ille alter ollam auri plenam, id sane non fortunae, neque Naturae peccatum est: verum ut cogitatio, suspicio, aut opportunitas quaedam vos impulit, ita in diversa ivistis, & quisque id invenit, quod inveniri necesse erat. Quem igitur tu casum dicis, cum nequaquam casum esse intelligis, Simo, sed stupiditatem, atque ignorantiam tuam. SIM. Quasi me gelida persuderis, ita totus horreo, & frigeo; lingua palato haesit, mens nusquam est mihi. Nunc hercle proram, ut ajunt,& puppim amisi, nec quid agam,quid dicam scio. FORT. Hui! Simo, vix unum, & alterum divitum genus percurrimus, & desperas jam! Erige te, caetera erunt fortasse meliora. SIM. Heu me miserum! Haec maxima mihi spes fuerat; nec quicquam a te

tantopere mihi expetebam, quam thesaurum. Nescis quid sit, sine ullo labore, sine ulla expectatione, sine cura, sine molestia momento temporis ditescere. O rem mihi optatissimam! O Simonem miserrimum! FORT. Obsecro, Simo, quid agis? Nullumne ejulandi finem facies? Ah pudeat senem .... SIM. Ego tibi hodie jugulum istud dentibus hauriam, pessima, & linguam istam impurissimam minutatim concidam; quae mihi querelarum etiam solatium adimis. FORT. Plora, luge, afflicta te, ut lubet, quid enim ad me? Ego quod indecorum senectuti tuae videbatur, tam fracte ac muliebriter queri, ideo ut desisteres hortata sum; caeterum age quod vis. SIM. Ut composito loquitur vultu, venefica! Quis ei non crederet? Occidam ego te hodie, si vivo. FORT. Ego foedus te, quae tua fides est, servaturum confido, nec isthaec dicta me terrent. Nunc, si videtur, cernamus caetera. SIM. Cernamus. FORT. At quid potissimum?

SIM. Nunc ignavissima es, omnia nescis. Age, excute mercatores. FORT. At quid tibi fortunae opus videtur in mercatoribus? SIM. Toti scilicet tuum opus sunt a capillo ad pedum unguiculos. Tu sordidos ac tenues homines, ubi in mentem venit, ab avito luto ad summum extollis divitiarum cacumen. A tunica, & vili socco evehis ad purpureas togas, & sublimes cothurnos: divitias, honores, nobilitatem, regiasque iis uxores quandoque dilargiris. Tutum mare, ac placidum praebes, piratas avertis, maximarum rerum opportunitates offers, & quicquid inceperint, continuo reddis effectum. Contra, eadem, quum libitum est, Coelum, Mare, Terram misces, humana omnia turbas, rerum ordinem invertis, ut infelicissimi cujuspiam conatus retundas: naves in brevia, & syrtes impingis, merces corrumpis, earum precium ex insperato minuis, atque, ut uno verbo rem absolvam, velint nolint, in perpetua eos cogis vivere paupertate. Nec tibi turbandi hic finis est. Eosdem illos, qui-

bus

bus tantopere adſpiraveras, nonnunquam derepente affligis, & ſecuros, ac fidentes proſternis; illoſque, quibus maximopere adverſata fueras, immutata nulla de cauſa voluntate, abjectos erigis; atque ita hos illis, illos hiſce, perpetuis vicibus jubes in divitiarum poſſeſſione ſuccedere. Iſthaec, o fortuna, tam aperte tua ſunt, quam hice oculi, hae manus ſunt meae. Quid taces? propera, viden' adveſperaſcère? FORT. Ne verere, Simo; non occidet hodie ſol, quin hinc diſceſſerimus, rebus omnibus inter nos undequaque peractis. Huic vero diſputationi de mercatoribus maxime affinis eſt ea, quam habuimus de bellorum eventu. Mercator etenim Duci ſimilis eſt, qui, pro induſtria ac prudentia ſua, rem ut plurimum bene, aut male gerit. Merces ſunt militum loco, quae ſi perite ſeligantur ac tempeſtive lociſque ſuis emptiones venditiones de his inſtituantur, magnis plerumque bolis, certoque lucro mercatorem auctant. Utrique vero, Duci nimirum, mercatori, communes ii caſus ſunt, quos fortunae tribuitis; venti, tempeſtates, pluviae, rebusque gerendis momenta quaedam adverſa, vel ſecunda. Utque Duci diximus, caſibus his ſapienter moderanti, proſpere eventa cadere, eodem pacto ſi mercator ſe ſe his prudenter commiſerit, ita ut quamminimum ab iſtiusmodi rebus ea, quae geſſerit, pendeant, ſpem ſane perraro negociorum exitus fallet. Qui talem ſe praeſtat non hercle fortuito diteſcet. Qui vero imperite, atque oſcitanter rem adminiſtraverit, nec, quum aliquid gerendum ſuſcepit, bona malaque diligenter circumſpexerit, occaſionibus pariter inſtare ignorans, ac vitare contraria, hic ſine impulſu meo, ipſemet ultro concidet. SIM. Dederim ego lubens, nonnulla a judicio, ac induſtria mercatorum pendere: verum, ut omnia ab his praeſtari poſſint, id vero nunquam affirmem. Quo enim ingenio, qua arte mare ventoſque obſequentes efficient? Opportunitates excitabunt vendendi, emendique? Inſtitorum, ac negociatorum,

torum, quibuscum commercia exercent, fidem retinebunt? Haec talia sunt, ut longe exsuperent humanae industriae captum. FORT. Praetereo, haec ipsa nonnihil propter hominis prudentiam, vel imprudentiam magis, minusve officere; cominus orationi tuae instabo. Vide quo te contentionis aestus abripiat. Quid fortuna, vel te judice, peccaverit, si non ex fide institor pecuniam tractavit? Quid? Si amicus quispiam male gerendo rem patrimonio dejectus est, unde jactura accidat mercatori? Nil per Jovem, Simo; nisi furta etiam, perfidia, fraus, hisque similia tibi videntur fortuita. Praeterea doceri a te cupio, quomodo alicujus rei caritatem ego alicubi efficiam, scilicet, ut alumnorum meorum merces plurimi veneant: utque eadem vilitatem, ubi libuerit, inducam, ne, quos ego odi atque aversor, lucrentur. Haeccine, ut ego faciam, Simo? O puerilia deliramenta! Mare vero non fortuna, non casu agitatur, sed ventis, sed superiorum corporum impulsu; horum autem aeternae, ac naturales sunt causae. Vos vero ideone mare ventosque Naturam ciere, atque agere arbitramini, ut minuto cuipiam homunculo naviculam lucelli causa exercenti faveat, aut negocium facessat? O suavia ac ridicula capita! Amabo, quid hic diutius tempus disperdimus? Taedet me profecto, nec ulterius sine stomacho his de rebus loqui possum. SIM. Nec ego audire, si me obsecres. Scire tantum a te cupio, an etiam a te segreges conversionem illam, quae nonnunquam divitibus istis accidit; ut, postquam summas opes consequuti sunt, decrescere paullatim incipiant, postremoque ad paupertatem regrediantur. FORT. Jam paucis rem istam conficiam. Hunc rerum ordinem hominum indoles in divitiis parandis, ac dimittendis plerumque servat. Paupertas primo existit; quae quum ingeniosum, & cupidum hominem nacta est, acribus eum stimulis agitans, oeconomiam colere, ac industriam intendere adigit; unde continuo divitiae progi-

gnun-

gnuntur; his nobilitas comparatur; qua parta, fastus, & inertia subingrediuntur; haec patrimonium exhauriunt, & rem ad sua initia reducunt. Inde ea vicissitudo est, quam tu divitibus instare mirabaris: quae longioribus, aut brevioribus perficitur intervallis, prout eorum est ingenium, qui divitias parant, & amittunt. Credo nil te ultra quaerere. SIM. Prorsus. FORT. Visne igitur alio sermonem transferamus? SIM. Quod quidem felicius mihi eveniat, quam praeterita. Sed nimium timeo a fabellis tuis, Poëtria. FORT. An tu fabulas reris, quae diximus? SIM. Non videntur, at sunt fortasse. Astum, & malitiam tuam maxime metuo. Nunc vero inspiciamus eorum vias, qui publicae privataeve rei administratione ad divitias perveniunt. Hos quomodo dites expone, nam ego juxta cum ignarissimis scio.

FORT. Horum hominum a me ad Mercurium tutela est transferenda. SIM. Curnam? FORT. Quia generosi isti, Mercurio authore, pecuniam publicam quasi suo jure, siquidem publica est, in suos usus avertunt: privatam autem, ut amici, quorum sunt omnia communia, surripiunt: vel potius freti naturae legibus, quibus nulla sunt rerum dominia, nisi occupantium, rebusque occupatis incubantium. SIM. Optimo nimirum jure. FOR. Cui optimo juri ut resisterent, Peculatus, de Residuis, Tutelæ, Negociorum gestorum, & tot hujus generis actiones invexerunt Romanae leges. Num me diutius inter fugaces istos retines? SIM. Nil moror, I quo lubet, &, si videtur, ad forum. FORT. Nescio cur praecipuum quoddam genus divitum effeceris ex forensi turba: Namque & Medici, & Architecti, & universi, quibus ingenium divitias parit, in eadem sunt navi; nec cur tu ex tanto numero unos omnium Jurisconsultos selegeris, intelligo. SIM. Ut cate dissimulas! quasi sit aliquid, in quo magis imperium elucescat tuum, quam forum. Quod me dius fidius vere fortunae Euripus appellari posset. Nam quid tibi ego

ego narrem ? Quam mira, quam nova ibi quotidie efficis? Mihi quidem, quamvis longe a forensi tumultu vitam egerim, quum illarum rerum conditionem mecum saepe reputassem, visum est, in brevi illo fori ambitu, ea omnia a te cumulate fieri, quae per omnem Orbem sparsa, ac divisa soles efficere. Ibi summa imis, ima summis perpetuo misces; rationem, jura, ordinem confundis; hinc temere aufers, quod illuc eadem temeritate transferas: merentes, & nec merentes fortuito sublevas, opprimis: modo virtuti, modo, & saepius audaciae atq; impudentiae faves; ignavos, industrios, sceleštos, probos, doctos, indoctos veluti quodam vortice sursum deorsum nullo ordine, nulloque certo judicio deprimis, attollis. Atque omnia haec tanta varietate, atque incostantia, ut vix harum rerum exiles quaedam umbrae sint, quae in imperiorum, ac bellorum casibus a te effici arbitrabar. Ideo, licet, & in Medicina, & in Architectura, caeterisque artibus nonnihil turbes, unam Jurisprudentiam seposui, nam alia longe quantum recedunt ab hujus exemplo! Tu vero obmutuistine? Quid tamdiu jam taces? FORT. Alio sermonem transfer, nam mihi his de rebus tacere certum est. SIM. Tacere! Cur tandem? FORT. Male metuo. SIM. Quid? FORT. Ne mihi impingant dicam: tu autem nosti, quam meticulosa, ac dubia res sit ire ad Judicem. SIM. Siquidem vera dices, innocentia tua te tuebitur. FORT. Ignoras, mi Senex, quam odiosa res sit veritas. Tu vero non desinis me hortari, quod si Jupiter imperet, nihilominus non dicam? SIM. At nunc soli sumus, quem metuis? FORT. Ventos mehercule metuo, ne sermonem nostrum vulgent. SIM. At at, nunc demum quid his ambagibus quaeras intelligo, verum frustra tibi erunt tui doli. Sapienter, per Jovem, scopulosam hanc disputationem vitabas; nam quid diceres, quid comminisceteris, quominus a te forum regi existimarem? Sentio, jam pigmenta defecerunt. Quam pene

cau-

cautus ille, & astutus Simo in transennam incidi! Loquere autem, sapientissima; expone forensis Euripi causas, philosophare etiam nunc, sane digna res est. FORT. Obsecro, Simo, cur non movenda me vis loqui? Frustra urges, loqui nescio. SIM. Hui! mirum equidem: ex tam eloquente, ac dicace, tam infans, atque inscia repente effecta es! FORT. Profecto tu teipsum fallis; syncere tibi dico, Simo, me ob timorem non loqui. SIM. At ego timorem tuum non floccipendo; loquere, aut lege foederis tecum agam. FORT. Excrucier potius, quam committam, ut in tam avaras, crudelesque deveniam manus. Audi ergo; at scisne? SIM. Quid? FORT. Id ego, quicquid est, clara voce non dicam. SIM. Dic remissa. FORT. Non satis est; in aurem loqui oportet; inclina te paullulum, plusculum adhuc; pressius admove aurem ori. SIM. Factum. FORT. Satisne tibi haec sunt, Simo? ut credas nil fortuitum in foro evenire. SIM. Dimidio plus, quam fuerat opus, dixisti. Plane te adjutricem haud amplius desidero: quippe, Fortuna, foecundos fertilesque campos colit Jurisprudentia. Progredere itaque ad reliqua. FORT. Reduc mihi in memoriam, non enim memini, quid supersit.

SIM. Aleatores te jamdudum expectant; hi autem in te omnia sua sita habent. Nam unice ab arbitrio tuo pendet, ut jactura, vel victoria ludum sequatur. Non ibi ingenium, non aetas, non experientia vel minimum adjuvant; sed omnia eum sortiuntur eventum, qui nulla prorsus contineatur praecedente causa, nec instanti, nec remota. Huic tu, bardo fortasse & agresti, constantem victoriarum seriem largiris: hunc periculosa varietate oblectas, ut inducas, & demum omnino pessumdes; illum aedium, fundorum, & fortunarum omnium auctionem facere adigis, pertinacissime obsistendo, ut ne vel semel ei alea prospere procedat. Nec modo tibi aliorum calamitates narraverim; sat erit acerbissimum casum

P

ſum meum in medium afferre. Nam mihi, quum aliquando quicquid domi erat corraſiſſem, ut ab alea ditescerem, fruſtra reclamante, & fuſte pugniſque contra obnitente uxore, per Jovem, inauditum quippiam accidit. Etenim quum prope trecenties talos jeciſſem, damnoſum uſque canem jeci; nec niſi conclamata pecunia, quum ira percitus talos aliud agens in medium projeciſſem, iterum atq;iterum aſpexi venerium. Quantos tunc tibi, improba, calamitas mea excuſſit cachinnos? Videbas me exenterato penitus peculio implacabilem uxoris iram, cui domum plane compilaveram, ſerio metuentem, interdiu per angiportus ſqualentem, & jejunum errare, hybernasque noctes, prae metu, ſub Jove frigido trahere. FORT. Non tantum mihi otii ab re mea fuit, ut quae nihil ad me pertinerent, curarem. At quid te, parcum alioqui, & prudentem hominem, ad aleam adduxit? Dubium ſane, & periculoſum negocium. SIM. Eudemus ille in vicinia, quem Dii Deaeque evertant, infelicitent: cui mira proſperitate ea res evenerat. Nam quum paucos ante dies eo praecipue nomine mihi eſſet conjunctiſſimus, quod graviore etiam, atque ego, paupertatis morbo laboraret, ſummas repente ab alea opes nactus eſt, ampliſſimaque domo comparata, ſerviſque coemtis unus ex beatorum cohorte effectus, diffluebat omnium rerum, ac commodorum copia. Et, quod maxime animum meum urebat, me quaſi ignotum aliquem non modo colloquio, & familiaritate amplius non dignabatur, ſed nec ſalutem dicenti, reddebat, nec me amplius eo modo, quo antea ſolitus, intuebatur, verum, quaſi coecutiret, connivens, & adductis ſuperciliis. Hic me homo perdidit: ſeu potius tu me perdidiſti; nam cur, quaeſo, tam diſſimilia in pari cauſa eveniſſent, niſi tu, pro crudelitate, & imperio tuo, haec ita juſſiſſes evenire? FORT. Longe plures ab alea decoctores effectos exiſtimo, quam divites; mala enim res . . . SIM. Non id ego ex te quaero: abunde

ſcio,

scio, &, si cupis, decem millia in utramque partem exemplorum memoriter tibi narrare possum, nil opus est sermone tuo. Illud cupio quamprimum audire, ecquid afferas, cur tui juris alea non sit. Eccere expecto quanta mendacia proferas.

FOR. Antequam in hanc disputationem ingrediamur, convenire inter nos velim, nempe si aliquid accidat, quod ab hominum arbitrio non pendet, omnino non sequi, forte, casu, temere effici. Quoniam, ut paullo ante innuimus, nonnulla ab hominibus efficiuntur, nec eorum ipsorum magna pars, quorum est eorum potestas, quomodo fiat, propter humani ingenii imbecillitatem, ipsi assequi valent. Id mihi certum videtur. SIM. Potest admitti hoc. FORT. Rem ipsam modo inspiciamus. Tria sunt in isto aleae genere, quo tu rem familiarem tuam confecisti: nimirum tali, lusor, & motus. Tali quidem si eos nemo jaciat, loco non moventur. SIM. Macte! dubia equidem res. FORT. Lusorem in meane an in sua ais esse potestate? SIM. Mehercle in sua, si sanus est. FORT. Motum apertissime lusor ipse ciet, non ego. SIM. Sane. FORT. Mihi vero, Simo, quas tribuis partes in alea, quum tali, & motus in lusoris arbitrio sint, ipse a semet pendeat? SIM. Hui vix tribus verbis, hanc te rem confecisse credis! Nimium me despicis, o bona, quae opinionem meam ne longiore quidem confutatione dignata es. At ad rem. Homo quidem talos jacit; apertumque est, & motum ab eo oriri, & ab eo talos moveri: verum, ut hoc vel illo modo consistant, id sane mere fortuitum est, quippe id omnino non regitur ab hominis voluntate. FORT. Rursus mihi hominis voluntatem obtrudis? Non convenit, & alia complura rerum causas esse? Hic equidem unica causa est, motus, cujus leges nulla humana ope inverti possunt; sed eae, velint nolint homines, a quibuscumque motis corporibus adamussim servari debent. Quapropter jactis hoc, vel illo modo talis, fortuitum sane non est, sed omnino in

Natura certum ac necessarium; ut hoc vel illo modo consistant. SIM. Haud incallide tergiversaris; at non persuades. FORT. Sponte haeres in luto. Nam dic age mihi, vir optime, si extra ludum calculos illos animi gratia quispiam e pyxide emittat, nonne sive hoc latus, sive illud, prout illi impulsi fuerint, necessario superius, vel inferius erit? Tunc quoque me illos vertere, quâ libuerit, putas, an ita, ut rei fert natura, cadere? SIM. Fortuna tunc quoque. FORT. Quasi dicas sine causa: namque hominem negas id efficere: de motu, quod omni dubitatione caret, affirmare non vis: me res ipsa excludit: ubi enim de nihilo agitur, ubi nec juvare, nec perdere quemquam possum, equidem non est, quamobrem ego intersim. Sine causa igitur tunc consistent tali. SIM. Nunquam ego, aliquid sine causa evenire dixerim. Verum nescio, quo me vertam, tam late tenebras menti meae modò offudisti. At de talis jam viceris: quid mihi de cæteris aleæ speciebus, quid præcipue de sortibus respondebis? FORT. Eadem rursus, Simo? Quaeso, si centum aleae formas homines excogitaverint, num causae, num rationes quoque erunt diversae? Sive ex papyro, sive ex ebore, sive ex aere conficiatur alea, ludendique usque varientur modi, id hercle nihil ad rem pertinuerit; iisdem semper legibus, eademque necessitate res continebitur: nisi fortasse ex ea varietate plus minusve loci humanae industriae permittatur.

SIM. Jam & hoc tibi largiar. Sortes vero mordicus tenebo tuas esse. Hae nedum vires, sed nomen etiam praeseferunt tuum. Hae quondam tuam potentiam in clarissimis Orbis terrarum regionibus non vaticinio solum patefecerunt, sed amplissimis maximisque divitiis, queis undequaque tua fana refarciebantur. Missa libenter faciam consulentium turbas, responsa, divinationes, nimis nota, & nimis pariter antiqua. Ad recentia venio. Ejus modo rei imaginem quandam retinemus: nec tu potentior

tior tunc temporis responsis reddendis fuisti, quam nunc es, e fatali illo scrinio (quo tot hominum vota, & spes continentur) hos, illosve educendo globulos, unde divitiae aliis, aliis pernicies obvenit. Profecto tam haec temeraria res est, tam ab omni lege, atque ordine aliena, ut mihi, ubi a te tuaque inconstantia recedo, id prorsus videatur enodari non posse. FORT. Quandoquidem vetera illa breviter a te perstricta sunt, breviter iis & ego respondebo. Credulitas, atque ignorantia & tunc ad meas sortes homines perducebat, & deinceps ad errorem ac superstitionem saepe inducet. Apud omnes gentes, omnique aevo ejusmodi superstitionis, pro temporum & locorum conditione paullulum immutatae, haud levia vestigia videri possunt: iccirco de meis sortibus prolixius loquendi laborem compendii facio. Caetera quae proposuisti eadem brevitate percurram, nihil enim est, quare si longior sim, operae precium me facturam rear. SIM. Brevior fuisses, si te brevem fore non dixisses. FORT. Audi modo. Hanc tu de sortibus quaestionem inenodabilem esse nequaquam diceres, si paullo attentius rem inspexisses. Quid enim, Simo, praecipuum ab reliqua alea habent sortes istae? Quid isti globuli? Nisi quod aptiores sunt ad motum recipiendum? Quos, ubi extrinsecùs quaedam vis moverit, ita moveri necesse est, ut eorum figura, situs, magnitudo, motusque inditus requisierit. SIM. Quis neget eos ita moveri? verum quo pacto sine te ii potissimum inde extraherentur globuli, quos felix, tibique carus quispiam eductum iri, magna constituta mercede, contraxerit? FORT. Quis e scrinio globulos educit? SIM. Puer plerunque. FORT. Quomodo igitur, quum tu ipse a puero manu capi, atque educi pilas illas confitearis, id agere Fortunam somnias? Porro eadem puero illi in eas potestas est, ac tibi in hos lapides, qui circa te jacent: & sicuti quum tu aliquem ex iis ceperis, non a casu ac fortuna id factum dices, sed a te:

te: ita quum pueri manus pilam educet, non ego mediusfidius, sed puer id faciet. Atque ideo paria haec esse ambigis, quia omnia aperta, atque expedita sunt in altero, in altero autem cuncta videntur obscura, atque implicita. SIM. Et jure quidem: nam quis possiet tam multiplicis, & variae motionis rationem assequi; & nosse, quae pilae sursum, quae deorsum ire, postquam versaveris, debeant? FORT. Dii immortales! Quantulamcumque rerum partem novistis homines! quae ipsa tanto apparatu, tantisque verborum phaleris jactare consuevistis. Quis Musicus harmoniam a me effici affirmavit, non a regulari, certoque chordarum, atque aëris pulsu? Quis casui assignavit ea omnia, quorum causam esse motum docent Mathematici? Quum rerum causas videtis, me veluti prophanam longe repellitis, ubi paullo occultior res est, statim itur ad me. Profecto si concipere animo, scientiaque comprehendere posses naturam, leges, atque universos in tanta corporum varietate motus effectus, non joculare hoc, & pucrile tantum continuo scires, sed, quod longe conducibilius humano generi foret, quid, & quomodo tam varia, tamque mutabilis pelagi motio, quid sy derum ortus, interitus, progressus, regressus, quid denique Coelorum, immensique hujus aeris vel conversio, vel motus in Terrae, plantis, atque animalibus efficerent. Nunc coecis similes estis, quorum oculos quum vix incertus, ac tenuis praeter labatur radius, de luce tamen umbraque, & coloribus inter vos summo studio contenditis. Nam quum tantum non omnia ignoretis, audacter definire nihilominus omnia, legesque Naturae ipsi imponere, superbi ridendique simul non dubitatis. SIM. Ohe! Non tu finem loquendi facies? Porro non ferebam antehac uxorem domi, quod loquacissimam omnium, maximeque importunam arbitrabar; nunc vero postquam infinitam istam loquacitatem tuam expertus sum, jam mihi illa piscis merus est,
&

& plane in Pythagorae quinquennio. Mala ego avi, invitisque Diis Deabusque omnibus in te hodie incidi, quae me prorsus e fundamentis eradicasti, trivenefica; ita mihi spem omnino omnem, quod mihi reliquum erat patrimonium, abstulisti. At loquere jam, si quid superest, loquere fabularum fictrix. FORT. Ociosi supersunt, ni fallor. SIM. Immo nisi isti aliquid mihi praesidii afferunt, ego sane falsus fuero. FORT. Quid tibi videntur isti fortunati? Ego enim ignoro. SIM. Ludos me fac, ut lubet; tuum jus obtines. Ego nullos majori dignos admiratione censeo, quam istos. FORT. Quamobrem, cedo? SIM. Quia in his miracula fieri saepius cognovi. Vidi ego complures ex isto ordine, qui, quum inepti, ignavique essent, atque omnium artium expertes, nitidi subito, atque elegantiore cultu conspiciendi, e suis tenebris emerserunt. Hi quo pacto ad opes arrepant suspicari non possum. FORT. Egregios vero homines narras. Hos puta, amicum quempiam, aut affinem vindemiare; aut secretiori etiam arte, quam nil opus est memorare, divitias adipisci; nisi forte verisimilius videtur tibi, me ad eos noctu clam commeare, & pecuniam afferre. Sane si majorem sagacitatem adhibuisses in istorum viis investigandis, nulla modo tibi ea de re admiratio suborta esset. Quod vero tibi, Simo, mihique Dii bonum, & prosperum efficiant, foedus bona fide servemus. Comas jam has innocuas dimitte, rotam me denuo conscendere sine, meumque iter prosequi. SIM. Quid? Omnia te jam executam existimas? Mane paullulum hoc etiam diei, quod superest, o generosa, mane. Non enim, etsi multa locuta es, adversus casum, atque fortunam gravius quicquam adhuc protulisti. Certum autem est, in rerum natura, atque in civili hominum vita; quamplurima quotidie evenire, quae fors, casus, fortuna, non judicium, non lex progignit, quum aperte nullis ea caussis comprehendi cognoscatur. Ideo sapientum vocem affi-

assidue audias; Vitam non sapientiam regere, sed fortunam: nec hominum industriam, & prudentiam pleraque efficere, sed casum, & tempus. Et profecto miram quotidie in iisdem rebus cernimus fortunae varietatem: nec enim ideo mihi prospere eventurum quidpiam sperare possum, quod illi idipsum iisdem artibus feliciter cesserit. Nam ubi tu adsueris, bene se res habent, utcumque fuerint gestae: te vero adversa, omnia in irritum, immo in contrarium cadunt. FORT. O vim magnam erroris! Vos, obsecro te, nonne ea evenire posse creditis, quae nullam naturalem involuunt repugnantiam, vel quae aliquando evenere? SIM. Omnino. FORT. Quamobrem ergo quum res, aut ita, ut vos existimabatis, vel aliter accidit, fortunam affuisse, aut defuisse affirmatis, quae huic improsperum, illi vero felicem eventum conciliavit? Quin potius dicitis (si contra evevit) tunc aliquam, aut plures e necessariis causis ad eam rem conficiendam defuisse, adeo ut nullo pacto fuerit possibile eam ita, ut sperabatis, evenire. Atque ea, quae, similia quum essent, feliciter ceciderunt, omnium necessariarum causarum concursu adjuta fuisse, quarum una si defuisset, nunquam ea id eventum, quod habuerunt, habere potuisse. Vester autem error inde oritur, quod ignoratis omnes causas, quae necessario, ad pariendum quemlibet effectum requiruntur: Nam his cognitis, nunquam ecastor fortunam advocaretis; sed nullo negocio, in quantumvis magna eventuum varietate, eorum teneretis rationem. SIM. Quas mihi causarum greges narras; quae longe meum ingenium difficultate, & numero exsuperant. Has ego nec novi, nec noscere satago. Tu Regina rerum omnium es, tu mihi una satis es pro istis omnibus. FORT. Nil profecto sapis, si tantum, ac tam clarum lumen non perspicis. At idem alia via tentemus, si qui forte veritati pateat aditus. Omnia in Mundo, vel Natura, vel homo efficit. Illa aeterna est, ac immutabilis,

bilis, & in plerisque humani ingenii captum exsuperat; hic, cui volendi, nolendique arbitrium eadem attribuit Natura, varius est, dubius, inconstans. In illa quicquid jam mille ante annis evenit, propter ordinem seriemque causarum, necessario futurum fuerat, & quicquid eventurum est, causis idipsum effecturis jam nunc continetur; ac naturali temporum successione, dum causa causae nexa rem gignit, per necessaria intervalla explicabitur. Quod tanta constantia, tamque immutabili haeret ordine, ut sine rerum omnium pernicie, atque interitu mutari, convellique non possit. SIM. Tu autem mihi Fatum obtrudis, dum ego fortunam inquiro. FORT. Idem haec sunt, o Simo, & uni Naturae obtemperant ambo. Nec vobis aliud certum, atque ineluctabile, aliud fortuitum videretur, si Naturae vim, & constantiam cognosceretis. SIM. Audiamus reliqua. FORT. Hominum contra voluntas in suo arbitrio est, nec nisi ab ipso homine regitur. A quo, quum aeternae illae naturales regulae,causarumque colligatio, & ipsamet sua agendi libertas vix, & quandoque ne vix quidem intelliguntur; monstra isthaec opinionum de casu, & fortuna prognata sunt. Quae quum ita sint, quid fortuitum, nullisque causis comprehensum a te dicatur plane non video. Quinetiam, ne me verbo premas, ipsa humani arbitrii opera, quae varia ac mutabilia esse dixi, si rem pressius inspicias, certis plerumque legibus constringuntur. SIM. Quid ais, improba? Arbitrium hominibus adimis? Scelesta, hoc supererat, quod mihi eriperes. FORT. Dii prohibeant, Simo, ut quicquam de vestro arbitrio detraham: verum vos ipsi illud nonnumquam imminuitis, & pene deletis. Nam primum, quantum vulgo homines consuetudini, quantum moribus tribuunt? Quid? Perturbationes nonne animis vestris imperitant? Porro vix aliquid esse puto, quod ab his liberi faciatis. Namque irae, spei, timori, libidini, invidiae, odio, amori, veluti dominis obtemperantes,

tam indigna ac degeneri servitute donum illud, quod omnium maximum Natura vobis tanta liberalitate dilargita est, male corrumpitis. Ita ut, Simo, nullo magis tempore servi sitis, quam quum, affectibus servientes, ex animi vestri sententia vobis agere videmini. Ideo qui non rerum fixas, atque immutabiles tantummodo causas animo comprehenderit, sed humani etiam animi naturam probe callucrit, quidve homo certis perturbationibus, & affectionibus actus velle soleat, aut nolle, quid odisse, quid amare, is prope nullo negocio, & omnium eventuum rationem poterit invenire, & antequam eveniant multo ante prospicere.

SIM. Vatem tu me pene effecisti, quod ego minime volo: dives ego a te fieri cupio, fortuna; quare omissis caeteris, hoc sis age; non tecum amplius disputo, logos, tricas, argumenta mitto; divitias a te disertis verbis peto. FORT. Credo equidem, te cavillari, ut reliquum hoc diei silentio non transigas. SIM. Diespiter me perdat, si cavillor, serio dixi, quicquid dixi. FORT. At fieri non potest, Simo, ut post tam longam, atque accuratam disputationem, ita ex animo loquaris. SIM. Audivi equidem te, o fortuna, audivi, rationes auribus meis, atque argumenta nescio quae ingerentem: quae mihi sane vix interea dum locuta es, visa sunt vera, paullo post tantum probabilia, nunc autem omnino falsa. Itaque in veterem meam sententiam sensim relabor, a te omnia nimirum inter nos misceri, nec aliam vim valentius, ac saepius in res humanas agere, quam casum, atque fortunam. FORT. Heu perditam me! Quid ex te audio? Postquam te non singularum modo rerum rationes, & causas edocui, verum fontes ipsos veritatis tibi reclusi, medio in cursu trepidas, atque ad veteres errores rursum cogitas deficere? SIM. Immo, ni cito aliquid affers quominus id fiat, jam plane defeci.

FORT. Ergo te, nitidissima veritate repudiata, ad vul-

vulgarium delirationum tenebras denuo conferes! SIM. Deliraverit ſane vulgus, nil contendo. At philoſophi cur fortunam retinuerunt, cur magnam ei adtribuerunt potentiam, nec potius erroribus vulgi, uti decuit, reſtiterunt? FORT. Videbant ſapientiſſimi viri, difficile admodum eſſe, ſtultis atque ignavis ſuadere, lege, ac providentia regi cuncta: eo quod aeternus rerum ordo doctiſſimo cuique ſatis obſcurus eſſet, ignavioribus vero, profecto mera caligo. Ideo, ut Naturae sapientiam, & prudentiſſimam Univerſi oeconomiam a vulgi calumniis tutam conſervarent, facile paſſi ſunt, hominum querelas, & contumelias in hoc fortunae inane nomen conferri: quae, ſalvâ atque incolumi Naturae majeſtate, omnia in se exciperet maledictorum tela. SIM. Gerras enimvero germanas. Niſi quid amplius habes, fruſtra me contendis retinere. FORT. Audi, audi, obſecro; nec tam citato gradu ruas ab hac luce ad priſtinam caliginem. Solem hunc, quem ad occaſum properare ambo conſpicimus: ſtellas, quae mox ſoli ſuccedent, certis temporum ſpatiis, ac motuum momentis progredi, ac regredi cenſes ad aeternam fixamque legem? SIM. Cenſeo. FORT. Quid maria? Nonne certis limitibus coercentur, nec ultra ſtata litora, niſi pauxillulum quiddam, diſcurrunt? Id tu fortunâ, an lege quadam fieri exiſtimas? SIM. Lege. FORT. Flumina vero ab eo, quo ſunt, profecto reris ad mare decurrere naturâ, non caſu. SIM. Ita prorſus. FORT. Terram, fruges tot ſaporibus, colore, figura diverſas conſtanter pro variis ſpeciebus temere putas ferre? SIM. Nequaquam. FORT. Idem, pro tua ſapientia, arbitraberis, anni tempora alia aliis cedere, rurſuſque, emenſis aliorum ſpaciis, recurrere, porro me non cogente, ſed naturali neceſſitate. SIM. Non adeo ſtultus ſum, ut haec fortunâ fieri credam. FORT. Omnia haec igitur tibi certis legibus videntur regi, atque a mea temeritate longiſſime abeſſe. SIM. Ut videtur, haec

 omnia.

omnia. FORT. Humanae itaque res tantummodo solutae tibi erunt, atque exleges; nec ordine aliquo, aut regulâ contineri eas existimabis? Ut in hujus Universi perampla, ac speciosissima domo, caetera quidem asseras optime se se habere, homines vero, nobilissimam domus partem, seu potius dominos, sursum deorsum jactos, non loco, non dignitate, non denique ulla ex parte recte dispositos, casui atque temeritati esse permissos? Nonne haec affirmas, Simo? SIM. Ego vero minime isthaec: nescio enim quò improba detorseris sententiam meam. Nam pecudis hercle non hominis esset talia affirmare. FORT. Tandem cum philosopho me loqui sentio, a vulgari hominum opinione longe abhorrente. Quandoquidem ergo fateris, Simo, certis omnia humana legibus regi, jube me res meas agere, & . . . . SIM. Quò progrederis, quaeso? Nescis, mendacissima, veritatem proloqui, & me modo huc, modo illuc, quasi turben quoddam, per ambages, atque fallacias agis, & versas. Dedi ego tibi, leges quasdam esse, queis, ut caetera omnia, homines quoque continentur: at illae, o versipellis, majorem quemdam rerum ordinem, & generalem amplectuntur, minuta vero, & singularia non item. Namque nonnulla unis Naturae legibus constricti homines facimus, plurima eisdem vinculis praepediti nequimus efficere: multa omnibus accidere necesse est; quaedam humanae industriae permissa; quaedam negata. Nihilominus, ut alter abjectus, pauper, naufragus, infelix, Diis hominibusque invisus sit, alter vero dives, Senator, gratiosus, felix, haec, o fallacissimum caput, non a Naturae legibus, quam minima quaeque negligere mihi certum est, sed a tuo maximo scelere sunt. FORT. Eodem usque revolvimur, atque easdem mihi nugas tantum non iisdem verbis apponis. Non tibi divitiarum causas aperui, non magistratus, gratiae, potentiae fontes reseravi? Nonne tu assentiri visus es? SIM. Tunc quidem

dem maxime: quod sane invitus feci. FORT. At quaenam vis, quis metus, ut invitus aliquid faceres, a me tibi illatus est? Nunquam vero hodie efficies, ut ego ea possim, quae revera non possum.

Age, Simo, quum lapis in tranquillum mare jacitur, vidistine aliquando gyros aquam agere, pauxillulos primum, post majores, indeque maximos? SIM. Nemo me ea in re doctior est, o fortuna; Nam quum dies totos ad maris litus jejuno sedere saepius contigerit; hoc uno me semper oblectatus sum, ut modo laeviora saxa ita jacularer, ut maris superficie saepe leviter perstricta longo tractu evolarent: modo majores lapides ab alto quopiam scopulo in profundum demitterem. Atque ibi jam plus millies effici gyros istos vidi. Itaque quidvis ejus generis interroga, nam extemplo tibi satisfaciam. FORT. Gaudeo tam te harum rerum scientem esse. Quid ergo? Si tibi quispiam, Simo, audacter diceret, gyros illos, non quidem omnes a lapidis jactu effici, sed maximos tantummodo, minimos, minoresq; autem fortuito oboriri; quid tu, per vitam, huic homini responderes? SIM. Immo ne respondere quidem tam insulso, ac stulto homuncioni dignarer. FORT. Optime, quae tua sapientia est, hoc faceres. Eadem, etenim causa minimos, ac maximos efficit. SIM. Quid ni? FORT. Quid rursus? Si ab aliquo, apprehenso circa centrum constituto manubrio, rota circumvolvatur, cui plures circulorum ordines adsint, nonne eadem manus simul omnes illos circulos moveret? SIM. Apertissimum est. FORT. Hic si stultus ille ac insulsus homunculus demo tibi exhiberet negocium, atque extimos tantum ab illo moveri diceret, intimos vero ac minores fortuito circumvolui, huic tu homini assentireris, Simo? SIM. Num me adeo non nauci aestimas, o praeclara, quin ei saxo caput comminuerem talia praedicanti? FORT. Quid si tu insulso illo, ac stulto homuncione longe stultior, atque insulsior es? SIM. Mene ais? Qui

Qui dum ? FORT. Nonne tu modo, maximarum tantummodo rerum ordinem in humanis, regi legibus affirmabas, minora vero omni providentiâ destituta a me turbari, atque confundi ? SIM. Quando iterum cogis, iterum ajo. FORT. Natura, o stultissime Senex, lapis ille est, aut manus, quae rebus omnibus motum ordinemque communicat, eadem magnarum (ut vobis loqui mos est: omnia enim aeque magna in Natura sunt) rerum rectrix, eadem minimarum; nec si majora efficit, ideo negligit minima. Nec te pudet senecta aetate, tam turpiter mente caecutire, neque ea conspicere, quae plane ante oculos sunt?

Tu vero quid solus mutis? Proh Deum, atque hominum fidem! Tune ploras? An satis haec tibi virilis videtur ejulatio? Mehercule suspicor ego, te ideo tam effuse lugere, quod te, amissâ divitiarum spe, infelicem existimes. SIM. An haec suspicio est, quaeso? FORT. Si vero saperes, pauperem te quidem, sed non modo non infortunatum, sed felicem etiam esse crederes. SIM. Pol felix, & quidem in tabula, ut ajunt. FORT. Attende obsecro. Non tibi uxor incolumis, non liberi sunt frugi, ac pudentes? SIM. Sunt. FORT. Non ipse vales, & viridi, crudaque frueris senectute? SIM. Profecto. FORT. Non salva est existimatio, non propinqui complures probi, atque honesti? SIM. Fateor. FORT. Igitur Simo; quum tot tibi adsint bona, & fortasse, quae pluris sunt, quid quereris, si unum quippiam deest? Nonne tecum longe pejus agi putares, si filios protervos, atque improbos senectutis tortores, non baculos experireris? Tu podagra, aut stranguria acerbissime cruciareris? Turpi fama laboraret domus, propinqui, aut nulli, aut infames, inhonestique essent? SIM. Pejus certe: iste enim thesaurus quidam esset malorum. FORT. Vides quantum a tuae calamitatis opinione detractum sit? SIM. Nempe est ita. Verum innumeri, o

For-

Fortunâ, & his omnibus, quae mihi adsunt, & pecunia insuper abundant, & potentia verendi sunt. Hos igitur merito fortunatos appelles, non me miserum, qui vix umbram fortasse quandam consolationis habeo, ne desperem, re autem ipsâ cunctis omnino careo. FORT. Erras, Simo: omnia enim a Natura tam aequis partibus inter homines divisa sunt, ut unusquisque bonorum, malorumque partem habeat, nec qui ditiores, aut potentiores sunt, iidem feliciores quoque caeteris sunt habendi. Nescitis enim quanta secum mala pecunia, & potentia afferant. Nam ea, quae contentos homines videntur efficere debere, cupiditates mirifice adaugent, superbiam, ambitionem, libidinem, avaritiam accendunt. Ita ut, Simo, divitem ac potentem, difficile admodum sit, temperantem, modestum, abstinentem esse. Quum pauperi e contra haud leve adminiculum sit ad virtutem ipsa paupertas, & a pravis voluptatibus necessitas abstinendi. SIM. Nos vero non hic virtutem quaerimus, sed beatitatem. FORT. An quemquam ad beatam vitam pervenire posse reris, sine virtute? Immo una virtus, Simo, hominem beatum potest efficere, non vero potentia, aut divitiae. SIM. Ista a philosophis sumis. FORT. Verebar, ne a laniis diceres. SIM. Melius hercle fecisses. FORT. Fac demum, Simo, literarum in te tuarum vestigium aliquod agnoscam! SIM. Quid mihi importune literas istas, quae me perdiderunt, objectas. Ego enim dum eas imprudens sequor, boni aliquid in iis esse ratus, in hasce malorum voragines cum uxore & liberis demersus sum. Istae mihi unica fuerunt causa, ut in misero hoc paupertatis morbo contabescerem. Heu me omnium infelicissimum! Quis enim me est perditior, aut miserior? Qui paupere natus patre, pauper ipse plus paullo septuaginta jam annos vixerim, pauperes liberos relinquam, mox edituros pauperiorem progeniem. Nec mihi (qui sane gravissimus infortuniorum meorum cumulus est) fortu-

tunam ipſam prodeſt hodie in manibus habuiſſe. Quid ergo ſupereſt, niſi ut cito curram domum, ibique ſuſpendam me? FORT. Caetera, Simo, ignoſco dolori tuo; verum unum hoc poſtremum verbum nimis incommode locutus es. SIM. Quare? FORT. Nimis enim alta e trabe faciundum hoc eſſet tibi, ſiquidem ita longus es. SIM. Vere te ex ſurdo & rabido Oceano natam ferunt, vel etiam e ſanguine prognatam, duriſſima, quae nunquam alicujus miſerta es. Tu vero jam hinc miſere cupis diſcedere; nec in me mora eſt ulla, ſi unum praeterea addideris. FORT. Quid?

SIM. Nequeo ſatis dolere incommodam, atque perverſam conditionem, qua homines vivunt; quae sane (quantum quidem hoc reſpicit) longe deterior eſt ea, quâ ſunt bruta ipſa animantia. Nam, Dii Boni! optimus equus diligentius, atque accuratius colitur, quam alius, qui tanti non eſt; canis itidem generoſior, ac fidelior in majore eſt precio, quam ignavus, & timidus; eodemque pacto ſimia, paſſer, gallina, ut quaeque praeſtantior eſt, ita peculiaribus alimentis, majoreque cura alitur. Unus homo hanc optimam legem invertit. Nam quanvis ingenio quis, probitate, literis, virtute alii praeſtet homini, prae ignavo tamen maloque vilis eſt, & flocci penditur. Hinc loco meliore adulatores, ſycophantas, fraudolentos, audaces ſaepe eſſe cernas, quam ſynceros, modeſtos, ac pudentes. Praecipua vero calamitas in eos perpetuo incumbit, qui literis se se tradunt excolendos: de his etenim quaſi immutabili lege ſancitum eſt, ut pauperes inopeſque vivant, egenique moriantur. Porro acerbiſſimum eſt, & omnino praeter rationem, meliores jacere, nequiores plerumque felices, ac potentes eſſe. FORT. Vulgatum eſt illud, Simo; Quam quiſque novit artem in hac se exerceat. Sane divitiarum, potentiae, favoris, ut & aliarum rerum praecipuae ſunt artes: has qui callent, quod appetiverunt aſſequuntur, qui neſciunt, nunquam

quam quò tendunt, perveniunt. Nam ſicuti in ſutoria, aut tonſoria arte, nemo miratur, quod probi, ac ſapientes, quum nec tondere, nec ſuere ſciant, nil ab iis artibus lucri faciant: quum tot ignaviſſimi, at qui in iis artibus excellant, inde se suosque ſuſtentent: ita prorsus in divitiis, potentia, favore comparandis, nil mirum accidit, ſi primas deteriores, sed ejus rei periti, habeant, poſtremas vero meliores, sed ejusmodi artium ignari. Nec enim haec, Simo, (etſi virtutem aliquando comitantur) ſunt praemia virtutis, ſed nonnunquam merces audaciae, adulationis, fraudis. Doctos vero, literiſque eruditos viros, prope neceſſe eſt, pauperes eſſe, duabus praecipue de cauſis. SIM. Neceſſe eſt? Cur, cedo? FORT. Nam iſtiuſmodi homines dum mercaturam negligunt, rerum omnium adminiſtratione abſtinent, forum legeſque enixe odio habent, a fraude turpique omni lucro, merito quidem ac ſapienter, abhorrent, nullo pacto fieri poteſt, ut opes aſſequantur: quippe in omnibus rebus ad finem certis viis progredi neceſſum eſt; quique rectis utuntur itineribus finem ut plurimum conſequuntur: iſti vero, quum procul a cunctis divitiarum semitis recedant, nil hercle mirum eſt, ſi a divitiis etiam, qui finis eſſet, tam longe diſtent. SIM. Quamnam dicebas alteram eſſe cauſam? FORT. Ea autem ab aliis extrinſecùs oritur. Quotuſquiſque enim eſt, qui se meliorem, ac doctiorem diligit? Nolunt homines eum suo favore complecti, cujus comparatione vileſcerent. Ideoque niſi optimus quispiam vir, aut Princeps exiſtat, qui suam sortem ultra omne comparationis periculum eſſe cenſeat, numquam sane, aut hercule perraro eveniet, doctum ac sapientem hominem ab alio (præcipue ſi æmulatio intercedat) ad honores, & divitias evehi. SIM. Abi jam, abi, quando ſpem etiam liberalioris fortunae mihi ademiſti. Quo enim ego iſtum quaeram, aut ubi expectem, qui me tandem ſublevet? Abi jam, inquam, en capillum remitto, fruſtra mihi hodie tam anxie adprehenſum.

FORT. Abeo jam Simo, numquam te posthac revisura; bene vale. SIM. Hei mihi! Quid modo faciam? Illhaec abiit, jamque altum tenet. At nescio quid, respectans, loquitur. Quid? Quid ais? Intende paullum vocem quaeso, ut queam audire. FORT. Desine Simo fortunam in posterum culpare, non enim ea tibi defuit, quae sponte ad te hodie advolavit: sed tandem intellige, tibi te defuisse. SIM. Egone mihi? At, quid commisi? Quid facerem? Num falsa ea sunt, quae proloquuta es? FORT. Nequaquam, immo veris veriora: sed tu occasionem pulcherrimam ignavissime perdidisti. Namque dum morose, ac sophistice disputas, ea transvolavit. Etenim, Simo, nil hominibus datur, quod a fortuna esse dici possit, nisi occasiones; quarum articulum, qui negligenter transire sinunt, inepti, atque infortunati, qui vero diligenter amplexantur, prudentes habentur, & fortunae amici. SIM. Ergo ego penitus interii? FORT. Prorsus: nec enim ego ad te amplius redibo, qui hodie fortuna uti ignorasti.

JANUARII PARRINI

J. C. NEAPOLITANI

PALINODIA

AD FORTUNAM.

Vitam regit Fortuna, non Sapientia.
Apud Cic. Tuſcul. quaeſt. lib. v.

JANUARII PARRINI J.C.
PALINODIA
AD CLARISSIMUM AMPLISSIMUMQUE VIRUM
BERNARDUM
TANUCIUM
POTENTISSIMI REGIS NOSTRI
A Justitiae Clementiaeque Secretis.

Agno equidem & divino ingenio, Clarissime BERNARDE TANUCJ, *summaque atque incredibili eloquentia fuisse constat Cyrenensem illum Carneadem authorem tertiae Academiae: qui non modo nunc leni & sedato, nunc concitato & vehementi orationis cursu quodcunque defendendum suscepisset, egregie semper probasse, & quicquid impugnare esset aggressus, disjecisse prorsus ac profligasse perhibetur; sed etiam mirabili quadam copia in utranque partem ita disserere consuevit, ut quid verum, quid falsum esset, eo utrinque causam agente, intelligi plane non posset. Quod Romae quondam ingenti experimento comprobavit. Audientibus nanque Catone majore & Galba, maximis ea tempestate Oratoribus, quum pridie Justitiam sapientissime atque eloquentissime laudasset; ita in eam postridie vehementer insurrexit, ut nulla prorsus esse Justitia videretur. Cujus viri ad miraculum usque docti & facundi, quum Romana juventus, caeteris rebus voluptatibusque posthabitis, mirifico quodam imitandi studio incenderetur: horrida sane & barbara severitate idem ille Cato unus magno universae Civitatis consensui restitit; remittendumque eum in Graeciam pri-*

primo quoque tempore censuit, cum Diogene Stoico, ac Peripatetico Critolao, quibuscum Romam Atheniensium Legatus venerat: ne tantis philosophiae atque eloquentiae delinimentis capta juventus ab armis gloriaque militari ad ocium Graecorumque disciplinas, studia converteret. Hoc certe maximum humanae facundiae cum sapientia conjunctae in universa historia exemplum habemus: graviterque dolendum est, tanti viri nulla omnino existere ingenii monumenta. Ego vero, optime ac disertissime TANUCI, diu jam erat, quum talem tantumque Philosophum summa admiratione prosequebar, ingentique ejus imitandi studio flagrabam. Sed me audaciae notam merito timentem, rei magnitudo semper deterruerat; praecipue quum neminem ante me per ejus vestigia, quod ad ejusmodi exercitationes attinet, iter adhuc ingressum viderem. Et quanvis animo longe ab inconstanti illo pugnantium sententiarum patrocinio adhorrerem: nihilque ab ingenii mei viribus longius abesse cognoscerem, quam ut Carneadis efficacissimam & invictam, summisque Oratoribus & Philosophis formidatam eloquentiam ullo unquam pacto aut aequare ipse dicendo possem, aut aliqua ex parte referre saltem & adumbrare: ipsius Carneadis nihilominus, & Academiae universae, Peripateticorumque perpetua in utranque partem dicendi consuetudine commovebar, magnamque in eo more utilitatem subesse suspicabar. Itaque quum tribus ante annis Lytii, expleto judicandi munere, dicti in ea Provincia per triennium juris, antequam hanc Salernitanam Jurisdictionem capesserem, censuram de more subirem, ociumque ideo dierum aliquot nactus essem: ne prorsus cessarem, utque simul valetudinis incommoda, quibus tunc conflictabar, jucunda aliqua minimeque operosa scriptione levarem, quod nunquam antea ausus fueram, inverso repente consilio aggressus sum. Etenim Fortunae Dialogum, quem decem ab hinc annis admodum adolescens edideram, de-

le-

legi, in quem Carneadeis armis impetum facerem. At longe difficilius id mihi visum est rem ipsam aggredienti, quam antea, disputationis genus solummodo eminus reputanti, videbatur. Magna est enim vis veritatis, & adversus conscientiae testimonium scribere sane est difficillimum. Nam quum in Dialogo totis viribus contra Fortunam disputassem, nihilque nisi certis, & a Natura definitis caussis fieri tenuissem, exploso casu penitus omni atque temeritate; quae sine dubio vera & recepta sententia est: nunc Penelopes ritu eam telam retexere conatus sum, & Fortunam in veteri solio rursus collocare: etsi eandem veritatem, aliis tantum verbis, in scenam adduxisse alicui fortasse videri possum.

Quicquid autem hoc est, quod effecimus, id tibi; TANUCJ *sapientissime, omni jure debebatur: quum non modo te propter immortalia tua erga nos beneficia, quibuscunque possemus honoris gratiq; animi significationibus deberemus perpetuo prosequi: sed te admiraremur etiam vehementissime, quod tanto tamque acri sis ingenio praeditus, tanta doctrina & sapientia vigeas, tamque incomparabili eloquentia, ut profecto unus nobis ex Italis omnibus Carneadi maxime comparandus videare. Atque hoc tu illi, Vir amplissime, praestas, quod ille ita de rebus dubitabat, ita disputationem in utranque partem instituebat, ut aliorum Philosophorum ac Stoicorum praecipue sententias indiscriminatim subverteret, veritatemque omnem ab oculis eriperet, vel eam omnino potius deleret; Tu vero, qui honestatis probitatisque eximio quodam amore incenderis, perpensis acerrima mentis acie, utrinque rationum momentis, tandiu de rebus dubitas, quandiu ad veritatis inquisitionem opus est: qua reperta subsistis, eaque sapientissime vel ad ingenii, vel ad negociorum regulam uteris. Nec enim te umbratilis illa atque ociosa vita delectavit, quae non Carneadem modo, sed Philosophorum plerosque sua dulcedine pellexit,*

xit,

xit, & a regendis Civitatibus ad quietem, inertemque rerum cognitionem abduxit: verum quae magno & constanti labore, omnigenaque lectione collegeras, acrique ac diuturna inveneras meditatione, omnia, ut primum licuit, ad Reipublicae utilitatem contulisti: atque Academiae spatiis, aut Hortulorum secreto posthabito, in aciem ipsam & pulverem descendisti, aliorum hominum magis, quam tua causa sollicitus. Unde te modo, Vir maxime, miramur in tanta isthac dignitate vigilem semper & intentum, cunctarumque humanarum voluptatum expertem, omnium rerum, quae quidem ad te pertinent, ita satagere: ut quum maxima quaeque optime ac prudentissime regas atque disponas, in mediocribus etiam & minimis mira diligentia & sedulitate, quasi id tibi solum agendum esset, verseris.

Quod si plures transactis temporibus Philosophi fecissent, atque aliquam suscepissent Reipublicae partem, Periclemque potius, Tulliumque, & Catonem, quam Platonem, Carneadem, Atticumque hac in re imitati essent, longe feliciores Civitates fuissent: nec vulgares illae ac falsae de Casu & Fortuna opiniones tam late invaluissent: cui vires & regnum, ut mea quidem fert opinio, nil aeque tribuit ac eorum, qui Respublicas administrarunt, imperitia atque perversitas. Nam quum viderent homines, nec praemia nec poenas, quibus Respublica constat, pro meritis tribui, motuque inconstanti ac temerario urbanas res ferri: quod nempe erat rectorum inprobitatis aut ignaviae, id ad Fortunam rejecerunt, inscitia veritatis & causarum.

Et si unquam antea id verum esse constitit, nunc certe evidenter probatur: maximoque nos hujus Regni bono verissimum experimur, qui modo quid Casus quid Fortuna sit, postquam ita sapienter ordinata Respublica est, prorsus ignoramus. Profecto sub optimo & clementissimo Principe, tot illustrium virorum, & tuae prae-

praesertim, TANUCJ *doctissime*, *sapientiae atque integritati subnixo*, *Justitiam* (*Spartam tuam*) *qua labante concidunt omnia*, *aequitate* & *clementia scitissime temperatam cuncta regere conspicimus*: *atque in omnes Regni artus veluti sanguinem quendam*, *vitalemque auram permeare atque diffundi*. *Hoc enimvero vel maxime horum temporum memoriam posteritati commendabit*: *quae profecto mirabitur*, *quod vix in aliarum Gentium annalibus invenire poterit*, *apud nos tot jam per annos doctrinam virtutemque praemiis* & *honoribus affectas liberaliter fuisse*, *ignorantiam dedecore*, *malitiam poenis*, *idque aequabili semper tenore*, *invictaque usque constantia*.

Nos interea, *quibus praesentibus tot tantisque bonis frui datum est*, *bono hilarique animo*, *de rebus nostris securi*, *literis operam demus*, & *si quid a subselliis jurisque dicundi labore ocii contigerit*, *assuescamus ad philosophiam*, *veluti ad vitae portum*, *confugere*, *novasque inde vires*, *majoresque animos ad res gerendas assumere*. *Modo ergo liceat*, *vulgarem tantisper de Fortuna opinionem fovere*: *rerumque nostrarum familiarium festiva narratione*, *ad exhilarandam lectionem*, *praetenta*, *quorundam veterum Philosophorum de Casu* & *Fortuna opiniones*, *laudantium specie exagitare*; *simulque ostendere*, *quam foede vel eorum acutissimi aliquando in clarissimis rebus lapsi sint*. *Nam non indocti tantummodo caecum hoc Numen stultissimo pariter atque obstinato cultu sunt prosecuti*: *sed Philosophi etiam ea in re turpiter labaverunt*, *atque hallucinati sunt*, *ignotamque hanc causam pluribus in rebus certae*, & *aeternae supposuerunt*. *Nam quum ipsi magnis ingeniis acerrimaque contemplatione ad Coelorum syderumque ac temporum cursus ratosque motus respicientes*: *quibus in rebus mirabili quadam ratione rectissime progredientia omnia cernebant*, *singularique ordine inter se apta esse* & *con-*

connexa: sempiternam immutabilemque eorum causam non admirati sint solum, sed nullo se se acumine, nulla arte, nulloque ingenio, quanto ea consilio fierent assequi posse professi fuerint; non ideo tamen ad homines humanamque vitam descendentes, variosque nostros atque inopinos casus, idem, ut par erat, Numen, quod ad maximarum rerum administrationem, universitatemque Naturae regendam advocaverant, in his quoque agnoverunt, illudque & coelestium rerum simul moli, rebusque nostris Rectorem pariter praeesse, unumque immota aequabilique lege gubernare omnia. Sed absurdo puerilique consilio: quasi homines extra omnia Naturae confinia positi essemus: summam Potestatem, quod nefas immo contra rationem erat, in frusta foede comminutam Fato, Casui, Fortunae, Necessitati, Occasioni, *aliisque pluribus inanibus vocabulis distribuerunt: ut repugnanter etiam, non impie modo tanta de re loquerentur. Unde patet, ubi a sacrarum literarum lumine discesserimus, quam caeca sit & ridenda mens hominum, quaeque opinionum monstra, ingenti saepe conatu concipiat, atque edat.*

Nobis vero, Tanucj *pientissime, longe melior ac tutior studiorum ratio quam priscis illis Philosophis proposita est: nihil nanque de veritate solliciti, quem nos ipse Deus O. M. docere dignatus est, opinari de rebus ad philosophiam pertinentibus possumus, perque omnia libere spatiari exercendi ingenii atque eloquentiae causa: & ad Divinorum Oraculorum authoritatem in dubiis, ad tutissimum nempe Asylum confugere. Nam, quicquid contra vel indocti, vel Philosophi effutiant, quis, obsecro, Vir incomparabilis, nos inter serio de Fortuna interrogatus, risum tenere possit? quibus pro certo atque inconcusso sit,* Divinam *omnia* Providentiam *maxima aeque ac minima summo & sapientissimo imperio regere.*

At

At nimis diu jam patientia atque humanitate abutor tua, Praestantissime TANUCI: *cui, quum tot ac tanta negocia solus sustineas, vix ad necessaria ejusmodi vitae munera tempus suppetit, nedum ad supervacua & inania supersit.*

Fortunam itaque, quae jam nos auditura in medium progressa est, tandem aliquando alloquamur,

Uod maximis etiam Oratoribus, o Dea, evenire ſæpenumero conſuevit, ut exalbeſcerent in principiis dicendi, totiſque adeo artubus contremiſcerent; id mirum profecto non eſt, ſi mihi hoc tempore maxime accidat; qui & nulla dicendi facultate polleo, nec pro aliis, aut in aliquo mortalium Senatu, Populive coetu dicere aggredior, sed pro me ipso, in magno meo diſcrimine, atque apud Deam mihi merito iratam, Deorumque omnium potentiſſimam. Si ergo pavidum me tantopere & impeditum, ac pene elinguem vides, in bonam id partem accipias rogo, o Fortuna: nam hinc me admiſſi ſceleris conſcientia reſpirare non ſinit, hinc opinio potentiae tuae, quaeque de me, ſi velis, ſupplicia ſumere, atque exempla facere poſſis, plane exanimant metu. Mihi enim Steſichori casum reputanti quid timendum non eſt, qui non, ut ille, notiſſimae levitatis mulierculae, ſed tibi tali tantaeque Deae ita infenſus fuerim, ut te numenque tuum cominus impetere, e rerumque univerſitate exturbare per ſummam inſaniam pertenderim? Atque ego quidem nunquam te alloqui auſus eſſem, niſi certus de excelſitate ac magnitudine animi tui fuiſſem: & niſi eò oratio mea ſpectaret, ùt, quaecumque de te antea ineptiſſime, atque audaciſſime ſcripſi, inverſo ſtylo prorſum delerentur. Adſis ergo benigna; teque, rotamque volucrem illam tuam tantisper modo, dum loquor, ſiſtas; nec velis Dea a mortalibus lenitate elementiaque vinci, quos ego in pari cauſa mites admodum & placabiles expertus ſum. Nam quum, antequam in te inſurgerem, sane parum Medicis & Medicinae honorificum libellum edidiſſem, ac paullo poſt in gravem incidiſſem morbum; Medici vix pauculis verbis deliniti non modo acceptae injuriae memores non extiterunt: ſed humaniſ-

ſi-

ſime etiam mecum & amiciſſime egerunt ; ſummoque ſtudio adniſi ſunt, ut quam celerrime convaleſcerem. Hi ſunt quidem hominum mores. Et quamvis a mortalibus exemplum Immortales sumere absurdum ſit atque praepoſterum ; non fuerit tamen a Deorum bonitate alienum, ut, ſi quae in hominum animos uti bona & recta indiderunt, ea & ipſi ſervent, ne mala pro bonis obtruſiſſe nobis, noſtraeque ignorantiae & credulitati illuſiſſe videantur. Ex quo bonae ſpei plenus ſum, haut repugnanter aures te mihi praebituram ; illius etiam mihi cum primis conſcius, quod non malitia & improbitate te laeſerim ; ſed aetatis imprudentia lapſus, & senis cujusdam vaferrimi cavillis circumventus falſam illam, & hercule ridendam de te opinionem adoptaverim. Neque modo ſatis nobis eſt, secreto poenitere, atque intra domeſticos parietes clementiam implorare tuam ; verum inconſtantiae notam nihili facientes in publicum prodimus, civibuſque palam & externis gravem mentis errorem confitemur : ut ſi tunc temporis inſaniae noſtrae (nam quo alio vocabulo tam grave facinus excuſem ?) teſtes fuerunt, noſtrum modo ad bonam frugem reditum pariter noſcant; diſcantque de malis noſtris, Divos & divina non temnere.

Igitur, ne quid te celatam voluiſſe videar, harum rerum narrationem paullo altius repetam : & quo pacto primum a recta in erroris viam declinaverim, ediſſeram : quas deinde poenas tantae dementiae meritus luerim : quibuſque demum adjumentis in lucem emerſus, veritatem cognorim ; & recantatis ſolemni ritu contumeliis, veluti piaculo quodam, mentis meae vitium expiare, pacemque, ac veniam a te impetrare inſtituerim.

Ego quidem, ut noſti o Fortuna, jam uſque a prima illa aetate liberalibus diſciplinis boniſque artibus, pro ingenii mei modo, imbutus, optimi Parentis mei cura & diligentia,

nil

nil tam avide animo arripui, vitâque complexus sum, quam philosophiam; qua nihil augustius, utiliusque hominibus datum esse existimabam. Et quanquam Foro me, prout nostrae Civitatis consuetudo fert, addixerat Pater: non ita tamen ego me Jurisprudentiae mancipaveram, ut caeteras disciplinas desererem. Ita fiebat, ut pro instituti mei necessitate saepissime inter Jurisconsultos & Legulejos versarer; non raro etiam, ut genio indulgerem, cum philosophis ac sapientibus viris essem. Sic vita erat; quum, mala quidem avi, teque praesertim adversa, cum Simone quodam sene callidissimo & plane praestigiatore, studiorum obtentu familiaritas mihi conciliari coepta est. Is etenim tum ferebatur summo in philosophia ingenio esse, &, quasi rerum Naturam penitus introspexisset, quacumque de re verissime, & sine hæsitatione quaerentibus respondere. Hic igitur unus mihi maxime omnium colebatur, atque in admiratione erat; qui & pleno pectore sapere videbatur, & vitam concordissime cum iis, quas praeseferebat, sententiis, instituisse; plane ut mihi pro altero Socrate haberetur. Nam quum divitias, quas ipse praesentissimum humani animi venenum appellare solitus erat, aspernandas esse diceret, & ad magnas opes, modo vellet, potuisset emergere, constantissime renuit; fortunarum suarum angusta mediocritate contentus. Quum animi perturbationes, spemque in primis ac metum, unde caeteras oriri ajebat, tanquam saevissimos tortores velis remisque fugiendos affirmaret; nunquam in aliquam spem induci, aut in timorem delabi, ne ad mortis quidem adspectum, visus est. Quum nec bonum aliquod extra virtutem, nec malum extra vitium esse doceret; quum honeste vitam agere, amicitias constanter ac fideliter colere, injuriarum cito oblivisci, beneficiorum nunquam; atque horum similia inter tutissimas vitae regulas, & necessaria hominis officia poneret: nemo unquam vel minimam inter ejus verba & mores di-

scre-

ſcrepantiam deprehendit, aut ejus officium deſideravit. Hic tamen, qui tam probus vir videbatur, tam veri atque honeſti amans, homines quippe decipiebat vana virtutis ſpecie, imponebatque gravitate oris, verborumque praeſtantia: meque amiciſſimum hominem nulla mercede, nulla utilitate propoſita, ultro faſcinavit, perdidit, evertit. Is enim tibi maxime, o Fortuna, neſcio qua de cauſa magnus inimicus erat: & ne nomen quidem tuum (quod bona cum venia dictum volo) ſine riſu audire poterat: nihil te omnino eſſe palam affirmans, atque adeo viribus deſtitutam ut ne folium quidem ab arido arboris ramo poſſes decutere: teque unum vere e monogrammis Epicuri Diis eſſe ſaepe per jocum ingerebat; & non ſolum caecam, ut vulgus fingeret, ſed mancam etiam, & pedibus manibuſque, atque omnibus adeo membris captam; ut profecto quid, aut qualis eſſes, intelligi prorſus nequiret. Addebat diſertiſſimus (ut tunc mihi quidem videbatur) ſenex multa memoriter ex intima philoſophorum sapientia, quibus te confodi & eradicari jactabat; ſubdens identidem plurimarum rerum, quae maxime fortuitae viderentur, cauſas, quae plane nullum tibi aut Caſui, ſatellitum tuorum principi, locum, ut ipse quidem diſſerebat, relinquerent. Haec ego, qui tunc vix ex ephebis exceſſiſſem, quotidie fere audiens, atque haec & prima illa quae ad mores pertinebant, tantidem aeſtimans, videnſque magno plauſu quae ille diceret a pleriſque qui audiebant excipi; veritatem meram eſſe ratus ſum; & te parvipendere primum coepi; deinde prout ea de re colloquia incaleſcebant, penitus aſpernari: poſtremo te non ſolum caelo depellere, ubi locatam ab humana ſtultitia mihi demens perſuaſeram, ſed auſus ſum etiam (vide quo me illius ſenis authoritas, & arrogantia praecipitem egerint!) te nomenque tuum a rerum albo penitus expungere atque abolere. Haec tibi modo, Regina, haud ſecus expono, ac ii ſolent, qui in ma-

magno aliquo maleficio deprehenſi, nec factum negare audent, nec confiteri tamen ea ſuſtinent, quae perniciem ſibi intelligunt eſſe allatura. Multa hercle reticerem, nonnulla extenuarem, excuſarem libens quamplurima: ſed probe ſcio, & inepte me facturum, ſi te, quae omnia ut acta & cogitata ſunt noſti, fallere in animum inducerem; & magnum in diſcrimen ſilentium iſtud & tergiverſationem meipſum adducere poſſe. Conſtanter igitur proſequar inſtitutam narrationem.

Itaque ego in abſurdam illam de te ſententiam jurare paratus, fractis demum cancellis amens furenſque, egregiam ſcilicet laudem laturum me, magnumque operae precium facturum credidi, ſi quae domi didiceram, quaeque mecum ipſe (jam, ſi Diis placet, philoſophus effectus) ea de re commentatus fueram, vulgarem, publicique juris facerem. O diem mihi vere nefaſtum! O rem ab omni rerum mearum memoria delendam! Tentabundus itaque primum, compoſito quammaxime poteram vultu, adductiſque ſuperciliis, magnum in omnibus circulis tui contemtum praemeferebam: virtutem omnia ſecum afferre, nihil paveſcere, undique tutam & munitam eſſe inculcans: nihil caſu, nihil fortuito evenire, reſque omnes certis contineri cauſis; ideoque nil inopinum ſapienti poſſe accidere, cui Natura pateret, quique ingenii acie, quaſi face aliqua, quaecunque fiant aut fieri poſſint ſagaciſſime perveſtigaret atque cognoſceret. His ſermonibus quum imberbes aliquot (non multo ſane majoris precii ac ego eſſem) in meam ſententiam traductos vidiſſem, aleam tandem jacere, atque, ut inſtitueram, ſapientiae meae inſigne hoc rudimentum ponere decrevi. Igitur rem temere aggredior, procaciter proſequor, ſtultiſſime perficio. Et profecto, ſi nobis mens, ut ait ille, non fuiſſet laeva, jam inde ab ipſis nefarii conatus initiis ſatis intelligere poteramus, quae poſtea magno cum malo noſtro didicimus. Nam quum

opus ederetur febrem in me repente immisisti, quae satis me, mensem prope integrum, occupatum habuit, ut nec rei praeesse possem, nec quid omnino ageretur cognoscere: & quum vicaria cura doctissimo viro demandata esset, & is diligentissimam mihi operam ea in re navasset; efficere tamen non potuit, quin vel labantibus literarum formis, vel turbato & inverso earum ordine, non recta modo lectio impediretur, sed etiam sensa aliquando perverterentur.

Porro si abjecti homunculi aerumnae aeque libenter ac Ulyssis errores aut Achillis irae audiri possent, Iliadem modo quandam malorum meorum, vel certe Odysseam proferrem: quorum narratione nemo tam immitis fortasse & immisericors esset, quin condolesceret, nostraeque conditioni illacrymaretur. Sed mihi miserias meas omnes exponere cupienti, quammaxime est temperandum, ne cum tanta Dea loquens decorum servasse minime videar: neve minutis & obscuris narratiunculis hominum fastidia provocem, ac, pro miseratione, maledicta excitem; ut iis videmus quotidie evenire, qui aegrotantes, interrogantibus amicis, non febres tantum, & dolores quibus cruciantur narrant, verum adhuc si paullulum quippiam lippiant, aut pruriant; & quid omnibus nocturnae vigiliae momentis egerint, audierint, cogitarint. Summatim itaque rem pertractabo, libatisque ex magna mole quibusdam, jus tibi tuum protinus reddam, fascesque & secures, quae tibi inepte ex torquere conatus sum, quantum quidem in me est, restituam.

Enimvero tu exultantem me perfecto jam scelere, ac mihimet plaudentem, compescere insimul & castigare volens, mitissime id (sane ut pene puerum decebat) efficere decrevisti. Quum etenim aut cubiculi tecto me in ipso lectulo opprimere, aut per scalarum gradus praecipitem dare posses, casuve alio maxime tragico me per-

dere

dere atque conficere; ad humanius conversa consilium placuit lenius in me animadvertere. Nam principio rem affabre exorsa, paternum mihi patrimonium, satis pro familiae nostrae modulo amplum, attenuare curasti; ut angusta domi res me angeret, animumque ad Fori labores (a quo manente domestica copia equidem abstinere potuissem) ingratiis compelleret. Nempe educere me de meis munitionibus in apertum volebas: scilicet ut imperio potestateque tua circumfusus, quò me ultra reciperem, quibuscunque tandem modis mihi molesta esse in animum induxisses, non haberem.

Concussâ itaque post carissimi Patris obitum re familiari, monentibus atque hortantibus Amicis, navem tuam (liceat ita Forum forensque curriculum appellare) tandem conscendi; quum antea vix illam satisque oscitanter e litore, turbamque quae in ea, saevis ibi ventis omnia jactantibus, periclitabatur, securus ipse animi, spectavissem. Nimius essem, si quae me in Foro, te comparante, tempestates exceperint, quibusque fluctibus vorticibusque actus sim, narrare aggrederer. Satis fuerit dicere, me quum assiduo labore, accurataque majorum minorumque gentium Jurisconsultorum lectione, cuicunque ex aequalibus meis in juris scientia sane par effectus essem; laudarentque sedulo me ac probarent caeterisque anteferrent ii, quorum in manibus situm erat ut aliquid essem, parum hercule profecisse, ac prope iisdem vestigiis satis diu haesisse. Id autem ita eveniebat, ut singulis mensibus res meas tandem in melius propediem versum iri merito sperarem: prolixe confirmantibus potentibus amicis, mei se se curam suscepturos, atque in lucem producturos me, scilicet cui in familiaribus colloquiis enixe plaudebant, ingenium & doctrinam, mirum quantum, vel ultra veritatem, tribuentes. At res nunquam verba praetergressa est: quumque ego inanis semper a laudatoribus istis discederem, interea illi, quos ii prae

me contemnere, ac nihili facere videbantur, negociis omnibus adhibiti, forensi fama inclarescebant, pecuniisque ac muneribus affatim onerabantur. Suspicabar ego saepe & sane subsentiebam, quod erat revera, o Fortuna; irasque tuas volvebam animo: sed veteri errore implicitus, ad receptam illam & desponsatam opinionem rursus facile dilabebar.

Interea, ut noster magis obfirmaretur animus, ex improviso haut parva lucri faciendi, parandaeque forensis gloriae occasio mihi se se obtulit: una quippe e majoribus causis ad me delata est, quae Romae in amplissimo Orbis terrarum Consilio agi deberet. Paucis rem expediam. Negocium lubens suscepi: Romam profectus sum: causam summa fide & diligentia pluries voce scriptoque egi: resque demum ita prospere cessit, ut Purpurati ad unum omnes (& sane duodeviginti eorum cognitioni interfuerunt) miro consensu reum, quem defenderam, alio judicio in patria damnatum, non absolverint modo, sed honoribus quoque cumularint; ejusque accusatores, primosque pariter Judices dedecore notatos poenis affecerint. Re bene gesta gratulabantur nobis amici, & plaudebant, quod gloriam una opera, grandemque simul pecuniam (uti par erat) adeptus essem. Et sane ego mihimet ipse ita prorsus futurum jam persuaseram: atque ut illâ causâ in famam, hominumque notitiam me tandem deventurum sperabam; meritam ita pecuniam mente jam & cogitatione in varios usus erogaveram. Haec me cogitante, tu, o Domina, stultitiam ridebas meam; parabasque ea, quae mox rationes meas funditus essent conturbatura. Nam reus judicii periculo liberatus, mihi vix vale dicto, & legis quidem Cinciae observantissimus, rectà in Brutios rediit; mihique insuper ferebatur subiratus; eam scilicet patrocinii, ac fideliter, strenueque navatae proprio aere per sex menses operae referens gratiam. Neque his contenta alteram etiam nobis victoriae partem corru-

pi-

pisti. Etenim quum amplissimorum quorundam Purpuratorum gratia florerem, in eoque tunc res mihi Romae essent, ut ibi fat omnia feliciter processura viderentur, non sine aliqua etiam liberalioris fortunae spe; tu me, his omnibus repudiatis, Neapolim (affulserat etenim rebus nostris Superum benignitate post diuturnas tenebras clarissima ac fulgentissima lux) retraxisti, quò nil equidem certi sequebar; nec quae deserebam, ibi sperare aliquando poteram: sed magno ferebar desiderio, ingentem novi Principis gloriam, ac Patriae feliciora tempora praesens intueri, tantamque delectationem oculis animoque simul haurire. Et sane nobis tunc nimis opportune in Patriam rediisse videbamur; in ipso nimirum rerum transitu & conversione; ut vehementer sperandum esset, tot summis Jurisconsultis ad jus dicendi munus ab optimo sapientissimoque Rege provectis; ac rarescente ideo Oratorum numero, rimulam aliquam nobis patefactum iri, quà in digniorem Fori locum tandem aliquando proreperemus; honestoque labore tueri possemus mediocrem familiae nostrae dignitatem. Hæ quoque spes, & consilia cassa nobis & irrita cecidere: ac nescio an quicquam unquam a te callidius, o Fortuna, inceptum sit. Nam quum intelligeres si ego ea consecutus essem quae polliceri tunc videbarè, quaequé aud difficilia admodum futura essent, non omnino in potestate tua fore, ad dolos conversa, sane astu plusquam Punico, me insperantem porro atque immerentem ad Tresviri rerum capitalium stlitibusque per Regni Consilia judicandis dignitatem repente evexisti; nempe ut totus quantus quantus essem in manum tuam devenirem. Gaudebam ego interea, harum rerum ignarus, me primum eum honorem in familiam novam intulisse: & mihi ipse oppido gratulabar, quod vera de te vulgavissem: quippe admodum absurdum videbatur, me tam graves tecum inimicitias gerentem talia consequi. Itaque hoc pacto ad veteres ero-

rores meos obstinatio, veluti cumulus quidam, accedebat.

At tu consilii certa, me quid ageres ne somniantem quidem, honoris illecebra pellectum Patria interea pellebas: & sensim quasi e portu in vastum mare, ac plane immensum Oceanum deferebas: Aquilonibusque & Austris mandabas ut in me perquam vehementissime flarent: omnemque insuper mihi, veluti aliud agens, Cynosurae eripiebas adspectum. Scio haec aliter at nonnullis haberi; & rem eminus reputantibus longe aliam rerum speciem offerri. Tu vero, probe nosti, in eo me nec fallere, nec falli. Nam quid, amabo, in hominum vita sollicitudine atque anxietate plenius, quam honorum & ambitionis cursus? Quid ad humanum animum funditus conturbandum aptius, quam inter maximos improbosque labores vitam degere, omnique pene liberaliorum studiorum amoenitate carere; ac interea spe metuque semper angi & excruciari? Hos maxime hostes summopere vitandos catus ille admonuerat senex; sed tu, o praeclara, ejusdem senis odio, utque me quae ab illo didiceram omnino dedoceres, ita me paullatim in eorum potestatem deduxisti, ut nec inde evadere sine rei familiaris pernicie possem; nec manere, quin iis jactarer ac frangerer permotionibus, quibus perpetuum atque internecinum cum animi tranquillitate sit bellum. Verum de his satis: ne importune & inauspicato, quum minime opus est, ad philosophicam garrulitatem delabamur.

Ad illa veniamus quibus tu majores hasce calamitates veluti condiisti, cocorum more, qui pulmentum pipere, sinapi, olusculis, aliisque embammatis dominorum palato commendant. Quem ego diem transactum dicam, quin aliquid in me incommoditatis malaeq; rei impegeris? Sane ea in re ita te gessisti, ut decretum tibi appareret, innumeris ac minutis malis singulos prope vitae meae dies, horasque destinguere. Nam principio

si

si iter muneris causâ mihi forte suscipiendum esset, illico me pluviis, nive, nimbisque furentibus excipiebas; vias profundo luto, vel, praecipue quum ad praerupta ventum esset, lubrica argilla sternebas; flumina ab alveis educebas, torrentes repente, quâ nunquam antea fluxerant, conflabas, equosque tunc maxime mihi ultro jubebas offendere, & tantum non praecipitem me infelicem per caput in aquam dejicere: hospitia denique tetra & incondita, hospitesque plane inhospitales parabas: nec tandem mitigata, o Fortuna, tam cate res ordinabas, ut tot exantlatis laboribus, ac re, cujus causâ susceptum mihi publice iter fuerat, diligentissime perfecta, lucellum mihi quoque pro malorum cumulo saepissime interciperes: meque domum non modo sine sperata ac jure debita pecunia, sed etiam exenterato marsupio, viae & comitum sumtu tolerato, reduceres. Domi vero nimium, ac fortasse ridiculum fuerit memorare quos me ludos feceris; & quot modis meam curtam supellectilem quotidie tenuaris ac circumcideris. Servulos mihi quavis turbidissima procella rapaciores semper obtulisti, qui caperent, raperent, perderent omnia: meque domesticae rei administrandae imperitissimum nullo negocio circumducerent atque deciperent. Mures, tineas, canes, feles in me excitasti, quae mea roderent, frangerent, surriperent. Furibus denique, hospitibus, notis ignotisque omnibus, ut me compilarent, vindemiarent, emungerent negocium dedisti. Hujus generis innumera turmatim in me; quemadmodum graculi aut sturni volitare solent, quotidie irruebant, parva quidem mala, & nonnullis forte contemnenda, verum quae me culicum & muscarum ritu sollicitum semper haberent, perpetuaque afficerent molestia: & interea rem familiarem paullatim & carptim exederent, febriculae illi aud absimilia, quae gracile & affectum corpus leviter urendo, sensim ad sepulcrum adducit.

His

His ergo, o Hera, a te blanditiis probe perfrictus, & cicur jam satis e fero & silvestri effectus, animadvertere mihi videbar quid revera ageretur; totiesque a te correptus, vereri graviter coepi, ne quae male feriatus ille senex malo meo fato me docuerat, tandem radicitus subverterent. Pluſculis itaque noctibus male vigilans saepe mecum ipse summa animi contentione deliberavi, num errorem meum palam confessus, ad tuam clementiam, antequam gravius aliquid ingrueret, opportune confugerem. Verum animi mei imbecillitas exploratum jam certumque consilium me capere vetabat, ut tua nempe expleretur ultio, justioresque a me obstinationis & contumaciae meae darentur poenae. Falso itaque, sive potius fatali pudore impeditus rem in aliud tempus distuli, nonnihil etiam aliquando de te, o Fortuna, ultro addubitans, veteresque illas ratiunculas, sane ut ipse me deciperem, stultissime in animum revocans. Satis mihi interea adversus tua arma munimenti fore ratus (quod certe unum nobis non e caetera imprudentia fiebat) si virtutem constantissime colerem, talemque me praestarem, ut quoad ejus rei facere possem, nullam vel severissimis censoribus merito mei reprehendendi ansam praeberem. Tum vero, ut nostri Grammatici cum pueris solent: qui ubi parum scuticâ proficere se intelligunt; ad lora descendunt; ita ego te asperius atque inclementius jam me demum corripere coegi. Nam ab illo memini, quodcumque incoeptarem, quodcunque aggrederer aut sperarem, frustra mihi omnia fuisse suscepta, atque ita semper aliò evasisse, sane ut rerum Natura, causarumque omnium efficacitas pro uno me inversa aut prorsus extincta esse videretur. Ulteriusque progressa, omni me vitae jucunditate & praesidio uno ictu spoliasti: carissimorum namque certorumque antea amicorum amorem, qui satis jam nostra intepuerat absentia, novorumque amicorum praesenti illecebra aliò se converterat, crudelis-

lissime nobis omnino eripuisti: sanitatemque etiam, quod prope unicum mihi bonum supererat, sub idem fere tempus labefactandam aggressa es: atque haec ita contente, ac vehementer gerebas, ut plane me respirare non sineres.

Haerebam ego tamen stultissime eodem in luto, nec pro me ipso tantum audebam, quantum ad miserationem tuam excitandam satis esset. Immo in mediis hisce calamitatibus eò me contumacia mea aliquando provehebat, ut cui ne silentium quidem jam extra culpam esse posset, nec silerem tamen, nec maledictis in te abstinerem, si quando id poscere inanis constantiae ostentatio videretur. Itaque tu serio jam excandescens, aliamque viam ingressa, & jam mecum viriliter actura, plane ut prope me everteres, ac de statu dejiceres, calumniam in me immisisti astu, livore, mendacio, caeterisque pedissequis comitatam, qualem quondam Apelles periculo adhuc anxius suo pinxit (1): cujus nequitia, quum nihil in me reprehendendum (absit huic verbo invidia, o Fortuna, liceatque nobis hac etiam in re verum effari) inveniret, ad puerilia sane, at maxime temporum nostrorum disciplinae & sanctitati adversa commenta descendit, silentibus amicis, nec apertissima mendacia refutanda suscipientibus; clamarem licet ego, eorumque fidem plorarem porro atque implorarem. Ridebant interea magnifica verba nostra, nobisque procaciter, & acerbe insultabant illi, quibus ingenti asseveratione persuadere conatus pluries fueram ineptias meas, nihilque tibi in honestum virum licere, etiam si aliquid esses, saepe praedicaveram.

Hic enimvero, o Fortuna, caecitatis, stultissimae-

 que

(1) *Lucian. De non temere credendo calumniae.*

que infimul verecundiae illius nostrae finis fuit: nam tot gravibus denique ictibus diuturno veluti excussi somno, ac de impendentibus vehementer solliciti, circumspicere statim & perlustrare coepimus non modo nostra, quaeque circa nos fiebant, sed late humana omnia: & mirum profecto dictu; nil alicubi conspeximus quod tui juris, plenissimaeque potestatis non esset. Magnas primum parvasque res, quae ante oculos erant contemplati sumus; atque in omnibus te pariter, Dea, moventem, turbantem, miscentem cuncta pro arbitrio deprehendimus. Anne, obsecro te, aliquò mentis aciem convertere possumus; aliquod ex quotidianis hominum factis rimari, ubi non Domina, non Regina videare? Quid? Quae nobis inspectantibus, ut hinc incipiam, proximis hisce annis gessisti, num parva potentiae tuae specimina videntur esse? Profecto ita res miscuisti, ut modo justae causae favere visa sis, modo arbitrium pro lege praeteferre: nunc debita reddere, nunc auferre placuerit: atque ita subito nonnunquam benignos iratosque alternare vultus, ut raro id evenerit, quod mox fore hominum ferebat conjectura, tuque maxime tunc polliceri videbare. Ne vero temere de quibusdam quae mihi ignota erant, meumque captum superabant, judicium ferrem, ad peritiores accessi; teque semper caput terminumque rerum inveni. Quinetiam, ut cominus agerem, felicium quorundam eventuum ab iis ipsis qui praefuerant, resque administraverant, causas seriemque sciscitatus sum, & nihil hercle non mediocre in notis causis, nihil non vulgare in prudentia hominum offendi, nihilque prorsus quod illud efficere sine te, quod evenit, potuisset. Unde mihi tandem aeque stultum visum est, arbitrari humanam ea sapientiam efficere, quae una efficis, Fortuna: ac rerum causas & effectus velle complecti animo, resque nostras e voluntate nostra regere. Tu enim in Natura rerum universa, tanquam summus quidam sine provocatio-

ne-

ne Magiſtratus, omnia late temperas, tuisque una legibus atque imperio coerces ac moderaris

Terraſque, tractuſque maris, caelumque profundum.

Salve ergo rerum Arbitra & cauſarum Regina; quae humanarum ſortium urnam temperans, eventorum vices alternas: voluntatisque etiam noſtrae incepta per varios exitus inobſervata convolvis. Nec ego modo adulatoria quadam arte alicui fortaſſe videri velim, poſtquam te atrociter proſciderim, nimiis nunc laudibus efferre. Nam & valde mihi periculoſum eſſet te adeo contemnere, ut palpare etiam auderem: & talia dicturus ſum, quae nec recondita ſunt, nec ab arcana aliqua nimisque ſubtili sapientia depromta; ſed obvia omnia & vulgaria, quaeque a quovis patrefamilias noscantur, & praedicentur. Quis etenim aleam vel ſemel attigit, quis bello aliquando interfuit, aut ejus ſaltem aliquam hiſtoriam perlegit, quis unquam mercaturae operam dedit, Forum aut Aulam tantum ingreſſus eſt, quin earum rerum omnium te ſummum agnoverit imperium obtinere? Cui tam, obſecro, perfrictum & durum os, cui tam hebes ingenium, qui fortunatos quosdam homines eſſe negare audebit, quosdam infortunatos? Urbem quisque ſuam excutiat, viciniam ingrediatur, domos adeat: civium, aequalium, amicorum ſecundos adverſosque caſus ſedulo expendat: ſemet denique ipsum, ſuorumque res inſpiciat: ſane protinus videbit, primo non qui boni prudentesque ſunt, felices quoque eſſe; nec qui mali ignavique, etiam infelices: deinde ſapientiam ſtultitiamque, induſtriam ac negligentiam, quamminimam in quibuſcunque rerum eventibus partem habuiſſe prae te, o Fortuna, *concursuque illo fortuito, & repentino causarum*; qui ut ad prosperum omnium negociorum exitum omnino requiritur, ita humana ratione acceſſiri, ac mente praevideri non poteſt. Propius & preſſius, amabo, rem inspiciamus, ne forte vel timore perculſi, vel

adulandi studio longius provecti, in hanc de te sententiam non evidentiâ adducti, sed repente, nullaque ratione prolapsi videamur.

Atque ut ordine procedamus, rerum omnium consideremus generales causas. Princeps *Natura rerum* se se offert; quae vi quadam ciente *motus* in ipsis *necessarios efficit*, ut naturâ arbores fundant germina, ignis urat, aqua, ni contineas, fluat, gravia deorsum ferantur; quorum quidem ea indoles est, ut eandem constanter eant viam, nullaque vi aut arte flecti, invertique possint. Atqui ita haec se se habent, ut quisquis facile animadvertat, hanc nihil extra ipsum naturalis cujusque facultatis actum valere causam. Nam urat sane naturâ suâ ignis: at mea ut potius quam tua comburatur domus, ejus porro natura non efficit. Lapis cadens deorsum naturâ feratur; sed nequaquam naturâ in Cornelii caput, non in Sempronii decidet; verum aliis omnino de causis.

Ipsi deinde *homines* sunt, quos nonnullarum rerum causas esse certum est, dum *Naturalium causarum efficientium* ratione & ingenio *eliciunt*, versant, ordinant: nam quod ad seipsos, caeterasque res attinet, angustis sane constricti finibus, vix *velle* & *nolle*, in sua habent potestate. Quid ergo? Quonam pacto has tantummodo omnium late rerum causas, totque ingentium ac repentinorum casuum esse affirmemus? Quis hoc sanus audeat dicere? Minimam quamcunque rem inspiciamus, si *Naturam* & *Hominem* plane omnia in ea re perficere invenerimus, aud recuso quin vilis nulliusque precii adulator habear & vocer. Res quidem palam est: sed age levi aliquo quotidianoque utamur exemplo. Velit quispiam rus ire; id sine dubio suum est; ut autem iter ingrediatur, ut eò perveniat, ut inde domum salvus incolumisque redeat, id cujusnam juris erit? *Naturam* quippe huc frustra advocaremus, quae quam sibi partem ea in re sumat, non inveniet. *Homo* quidem ire & redire *voluit*; verum

id,

id, ut voluerit, perficere, equidem ejus in poteſtate non erit. Annon poterit in latrones incidere; inimico obviam fieri; rabioſam canem ruri offendere; bovem indomitam & furentem; innumeriſque aliis occurrere, quae perveniendi ac redeundi voluntatem ejus irritam faciant? Pluribus ea evenerunt, & eveniunt quotidie: pluribus non item. Quid ergo? Dicemus in hominis poteſtate eſſe, rus ſalvum pervenire, domumque inde incolumem regredi? Certe, quod unum potuit, egit; *voluit*: reliqua cuinam delegabimus?

At quantula haec res eſt, rus ire? Quid in majoribus negociis, obſecro, quid in maximis fiet? Inſpiciat, cui ocium fuerit, quot quantave in bello adminiſtrando, tum in adipiſcendo Regno requirantur, excutiatque cauſas, Naturamque, & Hominem quaquaverſum vertat, conſtanter *illam* cernet in ſingulis rebus certo caecoque impetu motus expromere ſuos: *huic* nil ultra datum eſſe, quam ut res ſcite, ut prudenter, ut ex arte inſtituat & diſponat: ſed prorsus nihil profecto ab iis poſſe perfici; ita ut neceſſario extrinſecùs *alia* advocanda ſit *cauſa*, o Fortuna, quae ultra omnem Naturae legem, ultraque humanum arbitrium poſita, rebus cunctis dominetur: earumque non curſum tantummodo regat, ſed ſingulis quoque earum articulis interſit, & praeſit, easque ita cadere faciat, ut ceciderunt. Quaenam autem *alia* haec fuerit *cauſa*, niſi Tu, Domina? Qua enim in re ſedulo quaerentes te non inveniemus? Quo in vitae angulo, qua in obſcuritate non deliteſcis, movens cuncta clam & ordinans? Agant nunc mecum argutuli iſti qui te non vident; accedant propius, humanorumque eventuum cauſas perſcrutentur: obſtupeſcent porro, quum te, ubi ne adeſſe quidem ſuſpicabantur, regere omnia, clavoque aſſidere comperient.

In utero quis geſtatur: quot casus, per Jovem, antequam ad maturitatem foetus perveniat: quot in ipſo na-

nascendi tempore supervenire possunt, ut ne nascatur? Quot, ut vix natus exanimetur? Subiti pavores, caeca festinatio, imprudens mora, servorum imperitia, obstetricum medicorumve errores, & sexcenta hujuscemodi; quae ut magnum & inevitabile rebus momentum afferunt, ita nulla prudentia averti aut regi queunt. Quid in infante, quid in puero educando? Quaevis hora, quodvis punctum fortuito in adversum declinans, illum debilitare, deformare, interimere potest. Quae quidem omnibus aeque imminent, ac communia sunt; at illa propria: ab ipso utero per parentum luem ultro foedatus sanguis, nutricum perversitas, vel occultae valetudines, naturalis ejus aetatulae imbecillitas, statique & certi omnium puerorum morbi: quæ omnia *feliciter* transcendi debent, ut tandem ad adolescentiam perveniatur. In ea vero quid primum, quid prostremum eloquar? Ne nimius sim, omnia omnium aetatum generatim una oratione complectar: satis enim fuerit rem quasi per transennam leviter indicare. Et primo optime hic sibi locum vindicant ea pro quibus tibi Thales, unus ex septem, gratias agebat (1), videlicet quod *Homo non brutum*, quod *vir non mulier*, quod *Graecus non Barbarus* natus esset, quae certe in sua potestate non fuerant: deinde caetera enumerabimus. Sane in qua quis fortuna nascatur incertum; quibus parentibus, quo ingenio, quo corpore, quibus familiae amicis, qua rerum suarum conditione. Quae, per Deos immortales, quanta sunt? Tantum hercle non omnia: nisi quis fortasse parum interesse aestimet, carnificis ne filius nascatur an Regis: deformi foedoque corpore ut Thersites, an pulcherrimo ut Achilles: magno acrique ingenio, an crassa, ut ajunt, Minerva: sine

(1) *Hermippus apud Laert. in vita Thaletis.*

ſine re, ſine ſpe, an in magnis copiis. Quid caetera quae vitam hominum felicem vel infelicem efficiunt? Num ex his aliquid noſtrae eſt poteſtatis? Num Natura quae bruta & neceſſaria eſt cauſa, tantam varietatem ac differentiam poſſit efficere? Plane ut nil tibi non debet, qui bona mente praeditus in lucem prodiit; ita nunquam de te queretur ſatis, qui hebes ſtupiduſque natus eſt. Ut Mater illi amantiſſima fuiſti, qui ſedatum pacatumque ſortitus eſt animum, ita ſaevam novercam te geſſiſti cum eo, cui perverſus obtigit & concitatus. Nec enim ita multi poterunt Socratem imitari: qui fertur ita ſeipſum perdomuiſſe, ut non modo quò eum indoles ferret non obſecutus ſit, ſed omnium etiam illa aetate hominum optimus evaſerit.

Haec plurimaque alia naſcentem comitantur, quae nec ab humani arbitrii libertate pendent; nec aliud Naturae opus in eo cogitari, aut effingi poteſt, quam ipſum naſci. Si negocia vero variaſque vivendi conditiones ingrediamur, non quid in iis fortuitum ſit, ſed quid non omnino fortuitum, interrogandum. Quocumque velimus ire, te praegredientem, comitantem, ſequentem pariter conſpiciemus. Tu nobis rerum aditus reſeras, claudis: tu curſum dirigis, impedis: tu exitum explicas, tollis: tu memoriam, ingeniumque nobis modo ex inſperato tribuis, modo importune adimis: efficiſque aliquando, ut quae ſcimus, quum meminiſſe oporteret maxime, neſciamus. At quid fruſtra verba fundimus, quidve ſingulis immoramur, quum tam late dominatus pateat tuus, ut una eademque, quae domi coenantem, vigilem, dormientem, aegrotum, ſanum unumquemque hominem regis: eadem foris bellanti, Foro, mercaturaeve operam danti, gratiam Principum aucupanti, aliaque vitae munia obeunti omnino modereris. Num vana, num falsa loquor? Inſpiciat unusquisque quodcunque actorum ſuorum volet,

ri-

rimeturque diligenter, ecquid in unoquoque vere suae potestatis sit, quid autem fortuitum: exhorrescet profecto, sentietque extemplo, quantulum sit quod ipse possit; quam vero multum, quod a casu Fortunaque pendeat.

Haec ita fieri intelligens sapientissimus Pythagoras, diserte tradebat (1); ut navem conscendamus, nostri id plane arbitrii esse: ut autem ex voto navigemus, ut nos procellosum aut tranquillum excipiat mare, id enimvero Fortunam efficere. Nam quum ad quidvis perficiendum quamplurimae conveniant causae necesse sit, vix ex iis aliquae, eaeque leviores a nobis Naturaque pendent: plures vero, & efficacissimae a casu. Tempora mediusfidius, occasiones, opportunitates, hominumque cum primis, quibuscum haec vitae spatia peragimus, varia ingenia, variique mores, unde in humana societate pendent omnia, nempe inter ea sunt connumeranda, quae omnino in tua potestate sunt. Qualiscunque ergo unusquisque nostrûm sit, quicquid, & quocumque pacto agat, validiorum externarumque semper causarum fortuitus concursus, & nexus quidam felix ac amica societas requiritur, ut quaecunque cupimus, aut meriti sumus assequamur. Inde fit saepissime, ut non convenientibus necessariis causis boni merentesque medio in luto jaceant; quum earum prospero concursu mali indoctique ditescant, atque ad dignitates evehantur. Ipsa quinimmo virtus, ut ille (2) sapienter dixit, in quae tempora incidat, plurimum refert. Porro si Scipio Romae modo nasceretur, & Annibal Carthagine, inglorii ambo viverent, obscurique diem suum oppeterent; non sua quidem culpa, sed temporis. Quinetiam

(1) *Anonymus apud Photium Cod. 259.*
(2) *Plin. histor. lib. . . .*

etiam in eadem Republica paullo serius, aut citius nasci, hos vel illos homines, haec vel alia instituta moresque in civitate offendere: quod omnino fortuitum est: sane plurimum valet. Propterea videre est, eos, quibus tu, rerum Domina, maxime favisti, in omnes rerum omnium, temporumque opportunitates incidisse: teque iis saepe unam, virtutis, doctrinaeque, atque omnium ornamentorum loco fuisse.

Nec vero ego, homunculus quidam scilicet, haec modo cudo, meique excusandi causa prolixe admodum effutio. Nam & res ipsa per se loquitur: & omnium actorum temporum memoria gravissimum pro te testimonium dicit. Quem enim librum, quaeso, quos commentarios, quas historias in manus sumemus, quin in nomen tuum prope tertio quoque verbo incurramus? Immo cujuscumque generis res examini leviter subjiciemus, te semper inveniemus cuncta gubernantem, administrantemque. Infinitum & alioqui supervacaneum fuerit, omnis aevi historias perscrutari, tuaque innumerabilia fortia facta inde proferre, gravissimaque de te summorum historicorum judicia producere. Eccui etenim possint vires suppetere, quis tantum ocio abundare, ut valeat vel loca solum indicare, quibus in numen tuum attoniti stupentesque, in ipsa rerum narratione restiterint magni viri: teque viresque tuas non agnoscentes modo, sed etiam horrentes, tantam Deam venerabundi adoraverint, teque causarum omnium maximam, planeque Reginam posteris luculenter testati sint? Notissima res ac vulgaris: nullique non lectori obvia.

Praetervehamur itaque, atque adversariis tuis ultro largiamur, Fortuna, quicquid Historici, scriptoresque ejus generis, Poëtaeque atque Oratores de te dixerunt: sit horum hisce de rebus extraneum judicium. Utamur testibus oculatis, quibus & in humanis judi-

ciis maxima haberi fides solet : immo, quod satius fuerit, de rebus suis magnos aliquot viros interrogemus. Agedum ergo aliquos e filiis tuis, fortunatos ipsos, qui clariores quidem in historia sunt, excitemus: atque ex eis quid de te sentiri oporteat, sciscitemur.

Primus omnium Timoleon ille Corinthius prodeat Tyrannorum clades, ac Siciliae liberator. Quid hic Timoleon fert? Interrogemus, quaeso. Cuinam tu, bone Timoleon, res tuas gestas tribuis? Quonam adjutore, quo duce, cujusque auxilio fretus, tot tantasque res, adversum casum prope nunquam expertus, tot per annos gessisti? Virtuti scilicet, ingenio, militariumque rerum peritiae debes omnia? Nequaquam, sine circuitione hic inquit; sed omnia Fortunae accepta refero (1). Ea mihi cuncta incredibili facilitate expedivit: ea consilium, ea praesidium, ea mihi opes viresque una suppeditavit. Itaque ego, caeteris omnibus Diis vale dicto, resque suas sibi habere jussis, *solam fortunam* sum veneratus, eamque extructo domi, peculiari sane nec alias usitato sub nomine (2), sacello, unice ac sanctissime, in grati animi testimonium, constanter dum vita mansit, colui.

Bene habet: nil te moramur amplius, optime Timoleon, macte virtute esto. Jam alium producamus.

Opportune Syllam video. En age, Publi Corneli, dic ut Romanum, ut Patricium, ut tantum denique decet Imperatorem: dic, obsecro te; Virtutine tuae innixus, bellicaeque rei experientiae tot praelia iniisti, tot Urbes aggressus es, tot immensa itinera suscepisti? Dic, cujus ope confisus, tantam contentionum acerrima-

---

(1) *Plutarch. in ejus vita circa finem.*

(2) (Ἀὐτομαν'αι) *Corn. Nep. in ejus vita, itidemque Plutarch. ibid.*

marum aleam subire, Romanamque libertatem primus omnium labefactare in animum induxisti?

Nil hercle novi, respondet hic (1), excogitandum excudendumque mihi modo est, ut vestrum istaec cognoscendi desiderium expleam. Nec vero ego qui devicto Mithridate, Marioque, inimicisque omnibus profligatis, *non Fortem*, *aut Invictum*, sed *Felicem*, expositis Pop. Rom. meis rebus gestis, me vocari jussèrim, interrogari modo debui, quid de me, quid de prospere semper aditis periculis, quid de victoriis sentirem meis. Nonne illo optato agnomine satis abundeque testatus sum, me *Fortunae* gestorum meorum gloriam tribuere, *non virtuti*, aut prudentiae? Verum si hoc vobis tam aperta conjectura assequi difficile fuit, non fuerat porro necesse hac me interrogatiuncula fatigare, qui non modo in familiaribus colloquiis, dum viverem, victorias meas omnes uti Fortunae munera semper agnoverim; sed etiam, ne hujus veritatis memoria apud posteritatem unquam obsolesceret, in commentariis ipse meis diserte retulerim, ex omnibus meis rebus gestis illa mihi *felicius* provenisse, quae *temere*, repudiatisque omnino consiliis aggressus essem: scriptoque nulla ambiguitate aut aequivoco affirmaverim, me *Fortunae* potius, quam *bello* natum (2).

Nunquid celavit iste? Num planius rem potuit eloqui? Omnia profecto transacta fuerint, si post hunc, qui nescivit literas, temporarium Dictatorem, maxime omnium doctum vaferrimumque Dictatorem perpetuum audierimus. Magnus hic certe vir fuit, & nescio an ei parem Italia unquam tulerit. Tentandum nihilominus est, & inquirendum, num inter tot bellica decora, in-

 gen-

(1) *Apud Plutarch. in ejus vita.*
(2) *Plutarch. ubi sup.*

gentiaque facinora aliquid extet, quo ei cum Timoleonte & Sylla conveniat. Adesdum ergo, summe Imperator; qui ut literarum scientiam praeteferres, confodi in imperio maluisti, quam pediculari morbo privatus absumi. Dic, ecquid Tu aliquando Fortunam Tibi tuisque coeptis adesse propitiam intellexisti? An credi vis, omnia te, ea reluctante, per solam virtutem egisse? Loquere age; nec verere, ne ob hujusmodi confessionem aliquid Tibi gloriae detrahatur: quae satis firmis sempiternisque nititur in omnem posteritatem fundamentis. Quid me, hic infit, modo in praeteritarum rerum memoriam revocatis: taedet me illorum temporum recordari, pudetque etiam nunc, me tot laboribus nil nisi mihi praematuram comparasse mortem, Patriaeque perpetuam servitutem. At quando urgetis, nec vobis satis est quod praesenti mihi maximus Orator, dum me exquisitis laudibus in Caelum ferret, dicere non dubitavit, me, quum victorias triumphosque meos recordarer, etsi *persaepe virtuti*, tamen *plerunque felicitati* meae esse gratulaturum (1); brevi dicam, seu potius quod olim dixi vobis in memoriam revocabo. Quum naviculae me satis temere per hybernum mare commisissem, jamque prope obrueremur fluctibus, tum quid animum jam despondenti Nauclero, & quem veheret ignoranti dixerim, recordamini? Tunc demum me adegit Fortuna confiteri, quod perpetuo tacuissem: mihique tandem invito, medio in mari, *ubi nullus virtuti locus*, expressam confessionem memini, cui potissimum numini fiderem, quantique facerem Fortunae favorem.

Neque tantorum virorum de semetipsis testimonia aliquo

(1) *Cic. Orat. pro M. Marcello.*

aliquo pacto in dubium revocari possunt: nam & patet, eos pro veritate locutos, nec causam ullam mentiendi habuisse. Nam cuinam probari possit contra se id eos ultro prolaturos fuisse? Intelligebant sane clarissimi Duces, prudentiam ipsos suam, militaremque virtutem, omnia ad te referendo, non extenuare solum, sed prorsus tollere: & quo magis tibi tribuissent: eo minus sibi ipsos laudis reliquum facere. Quod equidem majorem inde habet authoritatem, quod id non in ipso alicujus pugnae discrimine, scilicet ut militibus eo imponerent commento, dixerunt; sed confectis rebus, pacatoque animo, planeque nimirum, ut quod sentirent, profiterentur.

Quid fore arbitramur, si de Cyro, si de Magno Alexandro quaeramus? Ut illum modo omittamus, qui totus ab ipsis incunabulis tuus est: num aliud in hoc reperiemus, quam ad tantas res suscipiendas audaciam ei pro signifero fuisse, te autem ad easdem feliciter perficiendas comitem ducemque? Et si modo mihi ocium esset, gratumque id tibi suspicarer fore, Graecorum Romanorumque tempora totiusque immo Barbariae peragrarem, ut potentiae, imperiique tui ingentia vestigia legerem: quaeque domi bellique ab omnibus omnium gentium viris gesta sunt, ea tibi jure optimo adjudicarem. Sed hoc & tibi molestum esse intelligo; & quodnam tandem fuerit hujus precium operae?

In re si quidem aperta versamur; nec longe modo debemus argumenta repetere. Non enim possumus quin fateamur, pleraque non magnos modo Duces Regesque, sed vulgo etiam homines plerunque suscipere tibi magnopere fidentes: quum nullum tam facile inceptetur negocium, cujus exitus ab initio ita pateat, ut aliò, ac nos cupimus, declinare non possit. In casus ergo incertos quotidie se se dant homines: alacresque aleam subeunt, te sibi affuturam sperantes, sicut & ipsis antea, aliisque-

que-

que saepe affuisse recordantur. Nec vero negari posset, longe pluris a mortalibus hominum fortunam fieri quam virtutem; magisque fortunatum adversarium timeri, quam doctum aut fortem. Ideoque Reges *felicem* Imperatorem gnaro militiae; *felicem* Legatum rerum civilium perito praeponunt; nosque quotidie prae Medico *fortunato* sapientem, prae Oratore *fortunato* disertissimum ac Jurisconsultissimum posthabemus. Quod certe si quis qua de causa fiat eos qui faciunt interroget, nullum, aut plane vagum ac incertum feret responsum. Sed, ut mihi quidem videtur, id ea fortasse de causa fit, quod quum *Virtus inter humanas causas reponatur*, ejus vires, potentiaeque momenta nosci, retundi, ac vitari videntur posse, ideoque ei minus confiditur, minusque etiam formidatur; *tua* vero, Fortuna, quum *divina vis & incognita censeatur*, nullisque definita limitibus, certa ideo & inevitabilis habetur, quam nullo pacto humana ope & ingenio eludas aut declines.

Quod si hominibus, ut multa alia longe minoris precii, ita cordi veritas esset, nec Sylla nec Caesare teste indigeremus, sed omne simul genus humanum ad dicendum pro veritate testimonium produceremus. At quando aliter comparatum est, silere nos quidem, insità ingeniis superbià, possumus, aliosque quid sentiamus celare; conscientiam vero nostram utique fallere nequimus. Quotusquisque etenim est, qui secum suas res recolens, actaeque vitae casus, non sentiat extemplo quantum tibi debeat, quam suae parum sapientiae? Sed dum docti, dum prudentes videri volumus, dum nos nimium amamus, volumusque virtutes nostras aliis venditare, veritatem prodimus, atque per superbiam ingratumque animum quicquid bene feliciterque evenit, abs te ad nostras vires nostramque prudentiam traducimus. Nec ideo tamen veritatem pectoribus penitus insitam, tacitaque experientia pluries per singulos dies testatam penitus obruere

ruere

ruere possumus, quin aliâ se se proferat viâ: & quantumvis pressâ & obtrita, aud raro nec cogitantibus nobis per familiaria colloquia, animique improvisos motus emergat. Profecto adversa unusquisque sua; Fortunae, non imperitiae, aut incogitantiae tribuit: & quum felices aliorum casus recolimus, raro prudentiam, saepius fortunam appellamus: nimisque in nostris conniventes, aliena facta satis acute pervidemus. At si tu injurias tuas ultum ires, ingratosque praesenti afficeres supplicio, nae pauci posthac imperium numenque abnuerent, ac detrectarent tuum. Plurimos ego te obscuros homines istud ob crimen afflixisse credam, sed hi jacent penitus ignorabiles; nec late ob eorum ignobilitatem manavit istorum suppliciorum utilitas. Aliquot etiam magnos viros perculisti: at male generi humano consultum tam raris exemplis.

Porro sensit maximo cum malo suo quid esset beneficia tua aspernari, & superbe ingrateque in munificentiam tuam, incurrere Atheniensis Timotheus. Hic namque, quum pluribus egregiis bello factis inclaruisset, indignatus est vehementissime, obtrectatores gloriae suae audiens, non ejus virtuti sed tibi gestorum suorum decus tribuere. Itaque hac veluti contumelia Graeculus delicatus sauciatus & accensus, gestiens quaecunque gessisset tibi scilicet subducere, sibique asserere; quum e quadam prospera expeditione Athenas rediisset, populoque res gestas narrasset suas, superbe admodum & proterve narrationi addidit, nullam in his, quae exposuisset, Fortunam habere partem. Hujus tu ingratissimi verbi indignitate merito commota, graves adeo ab illo poenas sumsisti, ut non modo nihil ei ulterius bene procedere usquam atque evenire siveris: sed summam erga ipsum civium suorum benevolentiam in acerbissimum odium converteris, eumque postremo Civitate expuleris atque in

exi-

exilium egeris. (1) At suavis equidem ideoque non omittendus inter hos Polycrates Samiorum Tyrannus extitit; cui quum tu effuse per omnem aetatem saviffes, mediis in deliciis muliebriter nauseans, tuique admodum fastidiens, ut adversam te aliquando experiretur (quasi id tui juris non esset) ingentis precii annulum in mare projecit, hac jactura stultissime ratus, infortuniorum omnium periculum se se redemturum. Tu vero, postquam illum te amicam ultro lacessere, atque insultare etiam intellexisti, tamque jam delicatum effectum esse, ut secundam & obsequentem te amplius ferre nequiret, annulo ei protinus per piscem reddito, belloque eidem hoc facto quasi per Feciales indicto, quid esset infortunatum vere atque infelicem esse, paullo post nimis eum severe docuisti.

Aliquot alios insuper summos potentesque viros aeque magna a te plaga perculsos & afflictos ob ingrati animi crimen annales referunt: sed parum eorum casus momenti attulerunt ad sapientes quosdam, si dis placet, imperii tui admonendos; qui non ideo rejectis aliis causis, ad te unam ut caeteri mortales, confugerunt. Nec vero ii de tuo numine dubitare jure potuissent, qui & aspirare secunde te hominibus viderent: & laesam ab ingratis justas repetere saepe poenas solere: quamque ipsi levitatem inconstantiamque vocitare imprudenter consueffent, vere ultionem esse. Neque porro mirari ultra aequum fuisset, tam raro favoris tui auram constanter eosdem versus ferri, postquam illud fuerat animadversum, *Fortunatos plerunque Fortuna abuti*: seque ita gerere secundis in rebus, ut non modo seipsos irent perditum, sed te, nomenque tuum ingratissime per foedissimas vitiorum sor-
des

(1) *Plutarch. in vita Syllae.*

des infamarent. Haec tamen non viderunt nostri sapientes: quae foeda quippe caecitas, ac vere stupor est appellandus; praecipue quum nec his ipsis adminiculis eguissent ii, quibus veritas in medio posita atque in propatulo esset. Nec etenim alia probabilis quamplurimorum eventuum ratio afferri, nec alius innumerarum inenodabiliumque rerum exitus inveniri posset.

Hîc mihi causas nescio quas ingerat quispiam, & inania vocabula pro rationibus subdat: non ideo tamen controversiam tollet, quae quidem re non verbo constat. Quid enim ei homini respondeant qui ab eis e multis hoc unum quaerat, curnam tandem, quum ille aliquid aggreditur, omnes illico necessariae causae ad id promte efficiendum quod aggressus est, concurrant, &, ut ita dicam, ad ejus nutum praesto sint, idque in omnibus & constanter; quum vero ego aliquid agendum suscipio, nunquam hercule necessariarum causarum concursus fiat, ut bene res cedat; sed omnia obstinate in contrarium semper vertantur? Id enimvero, quum a Natura, vel ab Homine esse non possit, nec causarum ipsarum voluntate fieri fingi queat, a te esse prorsus, o Regina, nemo non videt.

Atque ab eodem quoque fonte manat quod saepe miramur. Felix aliquis est, & cum quibusvis congrediatur invictus: ut autem ei cum certo homine res fuerit, continuo felix esse desinit, statimque debilitatur, vincitur, prosternitur? Quis, obsecro, Pompejo Magno non dicam vigilantior, prudentior, fortior, sed vero fortunatior? (1) Is quidem terra marique ab aetate vix militari ad senectutem usque per omnem prope terrarum Orbem constantissime quorumcunque hostium victor,

(1) *Vid. Cic. pro Leg. Manil.*

ctor, ut in Caesarem incidit, ita ejus repente ingenium obscuratum est, atque hebetatum, ut quod gregarii milites, quod togati ipsi viderent, ipse non viderit. Quae tanta vis potuit talem virum momento prope temporis ita immutare, ut eundem esse cognosci amplius nequiverit? Ut nihil in toto illo bello ex arte, nihil ex vetere fama, nihil fortiter aut perite fecerit? Pompejum tu quidem prae caeteris diligebas, Caesarem vero prae Pompejo.

Atque ejusmodi favoris tui praerogativam paullo post M. Antonius Triumvir sensit. Omnibus hic Naturae Fortunaeque muneribus instructus, quaecunque incepit, te favente, prope omnia feliciter ad certum usque tempus peregit. Eandemque prorsus felicitatem ad extremum diem prolaturus videtur fuisse; nisi in Augustum incidisset, quem tu mortalium omnium unum praecipuumque selegeras, quem a tenui & prope obscuro loco, admirando sane rerum successu, ad summum humanarum rerum fastigium eveheres; *dato* ad idipsum *Genio*, qui M. Antonii *Genio* longe superior esset, eumque perterrefaceret (1). Itaque ut ad Actium ventum est, Octavianus *stertens* somnoque ita impeditus, ut aegre a suis ad signum pugnae dandum excitaretur (2), Antonium viribus ingenioque praestantem, & tunc temporis *vigilantissimum* profligavit; injecta scilicet a te, ut Augusto faveres, subita in Ægyptios formidine, Antoniique mente amoris importuno impetu labefacta & consternata.

Talibus equidem perculsi homines, quum eorum quae fierent exitum quidem viderent, rationem vero explicandi nullam reperirent, ad te ab omni temporum memoria paventes ac venerabundi confugerunt: Numenque tuum

---

(1) *Plutarch. in M. Antonio.*
(2) *Plutarch. in Augusto.*

tuum maxime omnium verentes, innumera tibi per omnem Orbem templa posuerunt: atque a te bonum negociorum omnium eventum coeperunt precibus & sacrificiis exposcere. Omnium haec populorum, omnisque aevi persuasio fuit: cultarumque pariter ac barbararum nationum commendavit & jussit religio.

Circumeamus tantisper memoria terrarum Orbem, annalesque humanorum factorum percurramus: tu profecto semper occurres magno ubique in honore habita, cunctisque hominum linguis ad omnes prosperos adversosque casus uti Regina ac Domina late culta atque appellata. At quid opus esset, Indorum, Assyriorum, Persarum, Ægyptiorum, Carthaginensium, Romanorum, Graecorum cultum in te benevolam aeque & obsequentem, ac malam adversamque memorare? Unus tantummodo mihi ex tot Orbis terrarum populis, una porro ex tot nationibus cujuscunque aevi, vel una saltem Civitas, una domus afferatur, ubi tu nullo in honore fueris, ubi despecta: & ego tunc ne hiscere quidem ulterius audebo, meque omnium ignavissimum illico esse palam confitebor.

Haec ipse ego nempe videns olim, quum negare nequirem, sane ridebam; hominumque hinc ignorantiam (cordatus ipse scilicet & sapiens) hinc astum causabam; totamque rem ita mecum interpretabar, ut crederem, eorum calliditate, qui Respublicas administrassent, caecum hoc & maxime incognitum atque ambiguum Numen in scenam productum ad decipiendos homines; tantamque tributam potentiam, ut facilius, hac injecta opinione, ferocem indomitamque multitudinem regerent, planeque obstupefacerent; rebarque, obvium hunc errorem a Philosophis obteri, & profligari; eosque veluti quosdam ingenii humani medicos huic insaniae mederi, rerumque veras causas tradere, detecto mendacio, confutatisque commentis.

Ideo poſtquam mihi lux poſt diutinam noctem oborta eſt,in eo nimirum haerebam adhuc,Philoſophoſque nimis verebar. Et quanquam ratione, rerumque experientia poſterior haec mea de te firmiſſime ſtaret ſententia; angebat nihilominus me, & ſollicitum habebat, quod Sapientes iiſdem de rebus alia omnia ſentire arbitrabar. Sciebam enim, nomen quidem eos tuum aliquando uſurpare: ſed ideo hoc ii mihi facere videbantur, ut quae fortuito ac temere fieri homines arbitrarentur, in vanum hoc Fortunae nomen detorquerent, ne ſcilicet temeritatis, & inconſtantiae ſummum Numen ab imperitioribus arceſſeretur.

Atque iccirco,quum neceſſarium omnino eſſe conſpicarer, ad illorum caſtra propius accedere, ut hoſtium vires, copiaſque ſpecularer, cunctanter nimis & anxie circa ea me gerebam, magnopere veritus, ne me eorum authoritas, ſplendideque dicta ad priſtinum rurſus errorem a veritate retraherent. Verum tandem pulsa formidine proceſſi, meque in ipsa eorum Praeſidia animorum plenus intuli; ut quibus tandem viribus freti talia adverſus te blaterarent, perſpicerem. Fidebam etenim veritati: nec mihi veriſimile erat, contra eam illos cavillis tantopere,aſtuque pollere,ut nullo pacto pelli ſundique poſſent. At vix prima ingreſſus ſpatia reſtiti, obſtupuique, mecumque ipſe vehementer admiratus ſum, tantum Philoſophis cum populo ea in re convenire. Nam, quum multa apud illos offendiſſem praeclare, ſapienter, ac divine dicta de adverſa Fortuna fortiter toleranda, de tuis bonis contemnendis, deque moderando in ſecundis rebus animo: quoad te tamen, potentiamque tuam nihil eos a vulgo diſſentire deprehendi; immo in hoc longe etiam tranſcendere, quod ratione & authoritate vulgarem de te hominum opinionem munirent; quamvis aliquando id veluti aliud agentes facerent, & ſaepe mutato nomine,aliove tanti Imperii ſocio adjecto.Nec mirum hoc profecto:

profecto:

fecto: nec omnino damnandi Philosophi, quod de te perplexe ac per ambages plerunque sint locuti. Nam & sua magnopere intererat, qui tua tam acriter bona in morum institutione insectarentur, in caeteris Philosophiae partibus te nec laudare nec magni facere, ne secum pugnare viderentur; & prudenter se se facturos arbitrati sunt si in explicanda rerum Natura veritatem quidem retinuissent, tuum vero nomen, Fortuna, quod levius esset, solerti magis quam necessario consilio persaepe tollerent, aliudque supponerent.

Cui rei efficiendae veterrimorum Philosophorum de te opinio mirifice velificabatur. Nam, quum hinc apud omnium Scriptorum vetustissimos Homerum (1), qui te Oceano parente natam diceret, & Orpheum (2) qui sanguine prognatam affirmaret, *Numenque esse prorsus inexpugnabile, humanamque vitam regere*; tui mentionem valde honorificam invenirent; hinc autem scirent te non modo unam ex Parcis habitam esse (3), sed longe quoque sororibus praecellentem potentia; *Parcasque* & *Fatum*, unum idemque prorsus esse nossent (4), & *Necessitatem* vobis etiam matrem (5) attribui; alius Philosophorum hoc, alius illud ex tuis nominibus arripuere, ut majorem scilicet authoritatem ex nominum involucro causis rerum, quas ipsi proferrent, adstruerent: uno tantum e tuis nominibus, quo te vulgo notam esse videbant, quasi post siparium abscondito, raroque & caute in medium producto. Reliqui vero homines, qui veteratoriam hanc calliditatem ignorarent, libere his nominibus, at-

que

(1) *Homer. in Hymno in Cererem.*
(2) *Orpheus in Hymno in Fortunam.*
(3) *Pausanias in Achaicis.*
(4) *Vid. Natal Comit. Mythol. lib. 4. cap. 4.*
(5) *Plat. de Republ. lib. 12.*

que ea passim alternantes, usi sunt: quum idem prorsus haec omnia esse existimarent: videasque iccirco in scriptis, familiaribusque hominum sermonibus *fortunam* vulgo *infortuniumque* dici; *fortunatum infortunatumque* in unaquaque re, quae prospere, aut secus accidat; quarum equidem alias Fato, alias Parcarum decretis, alias Necessitate, quasdam Fortuna, casuque evenisse, si cum Philosophis loqui vellent, dicere deberent. Veritas etenim hominum inventis & fictionibus longe potior & antiquior est.

Vixi & quem dederat cursum Fortuna peregi

dixit doctissimus Poetá; nec *Fatum*, aut *Necessitatem* in vitae cursu dirigendo advocavit; aut *Parcam*, sed te unam: nulla utique circuitione usus, nec philosophica cavillatione.

Visne vero, o Fortuna, quandoquidem ociosa es, paulisper mecum in praecipuas clariorum Philosophorum scholas divertere, eorumque de te sententias comminus introspicere? Lentum sane negocium: at patere, quaeso, me tuam causam agentem nil prorsus omittere, quo firmari veritas, longeque utilissimum dogma doceri homines possint. Nec diu hac in parte operis morari in animo est; nam & properare te, ut tuus est mos, intelligo; egoque ipse defungi quamprimum hoc necessario mihi officio cupio: raptim itaque percurremus, nil quidquam ultra necessariam moram cessaturi.

Profecto si vetustissimorum philosophorum de rerum natura, civilibusque ac moralibus rebus monumenta aliqua extarent, nonnulla hercle a docta illa simplicique antiquitate, veritatisque amantissima haberemus, quibus potentia tua firmaretur. Modo vero, quum reliquiae ac rudera quaedam inde supersint, satis fuerit si aliquâ conjecturâ assequi possimus, tuum felicia illa tempora Numen, tuamque potestatem agnovisse & coluisse.

Quod satis efficere vel una posset Milesii Thaletis

Ne-

Necessitas, quam ille rerum omnium fortissimam nuncupavit (1). Hic namque etsi Genitricis appellationem Philosophorum primus pro tua mortalibus obtruserit: satis tamen vel hoc uno nomine testatus est, quid esses, & quam late viribus & imperio polleres.

Eandem vero rem planius explicatam a clarissimo Atheniensium Legumlatore Solone, ex eodem Thaletis collegio, invenimus. Is etenim, quantum vix unquam alius, ingenti varioque rerum humanarum spectaculo intentus, omnia misceri undique & confundi dicebat; adeoque *nihil nostræ potestatis esse*, ut ne privatorum quidem nostrorum operum exitum regere, aut nosse possemus, nec eò incoepta tuto perducere, quo animo destinassemus (2). Addebatque vir magnus, ne quid ambigui in superioribus lateret, alios versiculos, qui te nominatim designarent:

Et temere aggressis DIVINO MUNERE FELIX
EXITUS *absolvit*, NON BONA CONSILIA. (3)

Ut certe nil apertius dici potuerit, quo te regere omnia, non mentem consiliumque hominum definiretur. Tanti hercle Philosophi, tamque rerum civilium scientis authoritati quis quaeso non acquiescat? Quum hic non meditatione tantum, & rationis vi, sed idem longe unus omnium experientia caeteros Philosophos antecesserit.

At non modici laboris, nimii immo fastidii fuerit, singulorum ejus aetatis Philosophorum opiniones vestigare, & proferre; praesertim quum hac opera non indigeamus, quod & Thaletis, & Solonis, & quinque reliquorum, quos Sapientes Graecia praecipuos habuit, & admirata est, veluti una in tabula de te sententiam possimus

(1) *Diog. Laert. in ejus vita.*
(2) *Stobeus tit. 112. pag. m. 464.*
(3) *Stob. 16.*

mus non perplexe ac per ambages assequi, sed aperte prorsus & evidenter inspicere. Nam quum ex eorum effatis veluti Summa quaedam interioris sapientiae conflata sit, patet inde, de Deo illos, magnisque aliis de rebus semel praecipere satis superque habuisse: de te vero quid sentirent usque inculcasse, iterumque & tertium praecepisse (1): sane ut *nihil* in universa Natura cultu & amore votisque hominum *Fortuna dignius* visum iis fuisse manifestum sit.

Nec ab iis posteriorum Philosophorum sententiae discreparunt. Pythagoras quidem, divinus plane vir, arcanaeque omnis doctrinae princeps, post infinitam diuturnamque veritatis inquisitionem, nostri hujus Orbis, humanarumque rerum quatuor praecipuas causas constituit: *Jovem* videlicet, *Fatum*, *humanum consilium*, & *Fortunam* (2) Plura equidem quam necesse fuisset vocabula; sed talia, ut facile quivis intelligat, duo priora ab eo pro *Natura* fuisse usurpata; ut eo pacto ad te omnis recidat rerum potestas; perpensis jam paullo ante, ac definitis hominum & Naturae viribus. Nec alia ejus sententiae probabilis interpretatio posset afferri: nam si *Jovi* & *Fato* imperium ille serio addixisset, ecquis superesset *Fortunae* locus, ecquid relictum fuisset *in humano consilio* momenti?

Secutus est hunc, tempore quidem non disciplina, magnus ille Socrates, omnium post se Philosophorum parens & praeceptor: qui inter perpetuum illum suum de omnibus dubitandi morem, nihilque unquam definiendi, haud veritus est, quum de te ageretur, a constanti consuetudine paulisper recedere, & unius brevis quidem

---

(1) *Fortunam cole -- Bonam Fortunam opta -- Fortunam ama -- Inter* VII. *sapientum praecepta recenset Stobeus sect.* 3.

(2) *Jamblic. in vit. Pythag.*

quidem, sed sapientissimae sententiae ambitu rem totam complecti. Ea etenim tantum ex omnibus nostris operibus *extra potestatem tuam*, o Fortuna, esse auditores suos incomparabilis vir docebat, *quae honeste facerem us*, caetera autem omnia (quod sequitur) tuo imperio permittebat (1).

Quam Praeceptoris sui sententiam planius exposuit divinus Plato: & Pythagorae insuper, cui plus pene quam Socrati studuit, sapientiam aspersit. Hic nanque, humanarum rerum vicissitudines casusque varios considerans, omni porro seposita haesitatione, ex animo exclamavit, *Omnia humana Fortunis ferri*: atque hoc & in ferendis legibus (quod nemo quidem suspicaretur) & in navigatione, medicina, militarique imperio, civilibusque demum rebus omnibus aperte conspici affirmavit. (2) Quae deinde veluti obumbrans, *Deum* quidem, *& Fortunam*, *Opportunitatemque* simul cum *Deo* asseruit, *cuncta* humana gubernare (3). Altiusque intimae philosophiae arcana reserans, *Fortunam*, & *Occasionem Divinae Providentiae* connexas *Fatum* esse: quod ex humano dilectu *Fortunam* assumserit, ex Divino vero judicio afferat *Occasionem* (4). Quibus recte perpensis, facillimum sit animadvertere, ingentium nominum majestatem veritati praetendisse illum: ne cuncta simplici (quod primo fecerat), nimiumque aperta oratione tibi tribueret: sed nihilominus per perplexam illam repugnantium verborum (nam quid quaeso repugnantius quam Deus & Fortuna? rursusque Fortuna & Fa-

 tum?

(1) *Xenophon de dict. & fact. Socrat. lib. 3.*
(2) *Plat. de legib. lib. 4.*
(3) *Plat. ibid.*
(4) *Plat. ibid. Vid. Hieroclem de Providentia, Fato &c.*

tum ?) societatem, omnia in una Fortuna reposita esse satis indicaret. Atque ut ejus sententiam aliunde etiam planius assequeremur, haec eadem diverso prorsus ornatu idem Plato alibi produxit, Deumque, Providentiamque & Fatum omnino de medio sustulit; te vero unam dextere admodum & callide retinuit. Vel etenim inferius majestate tua ratus, teipsam minutae peculiarique rerum humanarum administrationi immisceri: vel ut, quum alia sustulisset., ne tibi pepercisse soli videretur, humana omnia quaeque sub Luna essent *Genios*, medioxumas quasdam Potestates (quod etiam e Pythagoreorum erat doctrina: quibus adeo omnia tuorum horunce satellitum plena videbantur, ut mirarentur, si quis Daemonem nunquam se vidisse affirmaret) regere, & administrare arbitratus est (1): tuos scilicet famulos & pedissequos: quorum quidem opera & ministerio tu in nos resque nostras summum exerceres imperium. Nec callidius mehercule potuisset, servos & famulitium tuum ostentans, Te Dominam indicare.

Academici itaque effata tanti Magistri venerabundi complexi sunt: eaque singulari quodam ordine, & mirifica sane sagacitate digesserunt. Nam Rationem perfectam & sempiternam, quam *animam Mundi* dixerunt, unam quippe eandemque vim, quum coelestia regeret, humanaque sapienter procuraret, appellarunt *Deum*: quum vero eam uti impermutabilem aeternamque continuationem sempiterni ordinis considerarent, *Necessitatem* vocarunt, eodem ac Thales usi vocabulo: ac demum eam *Fortunam* dixerunt, quando improvisa ac prorsus inopina nobis efficeret (2). Cui (nempe tibi) nullus unquam

(1) *Vide Alcinorum in Platonis doctrina cap.* 25.
(2) *Cic. Academ. quaest. lib.* 1. *secundae edition.*

quam locus inter primi sapientiam ; secundaeque ineluctabilem vim esse potuisset , nisi tria haec pro uno eodemque illi habuissent : veluti si quis , eundem Regem , quum exercitui praeest , *Ducem* ; quum leges promulgat *Legislatorem* dicat : quum montes & saltus retibus , & jaculo peragrat , *Venatorem* . Et ne cuiquam clarissimae hujus sectae sententia ambigua adhuc forte videatur , addam , omnes posteriorum temporum Platonicos,eam ita constanter interpretatos fuisse , ut te humana prorsus omnia dixerint gubernare (1) .

Fortuna omnipotens & ineluctabile Fatum , (2) dixit Platonicus Poeta , pene eodem usus sermone , quo prosa oratione Philosophi .

At Socraticae sapientiae arcana (licet id malevolenti & invito similis fecerit) nemo , meo quidem judicio , apertius posteritati reseravit , quam Cebes ille Socrati carissimus , qui Praeceptori suo cum paucis morienti adfuit , postremaque etiam ejus verba (3) audivit . Nec nobis opus est conjectura rem aggredi ; quum omnium manibus teratur praeclara ac sane divina ejus *Tabula* ; qua profecto non quid tantum tibi in vita hominum sit tribuendum , sed officiorum pene omnium , interiorumque disciplinarum semina continentur .

Ab hoc deinde veluti fonte , praeter Academiam , duo ingentia flumina profluxerunt , Stoici nimirum & Peripatetici: quibus quorundam ob vocabulorum insolentiam nimiamq;subtilitatem verbo tenus secum pugnantibus,revera

(2) *Plotin. lib. 1. oper. in IX. part. distribut. Max. Tyr. in dissertat. an data divinatione , aliquid sit in nostra potestate . Apulejus de Dogmat. Plat. &c.*

(2) *Virg. Aeneid. 8. v. 334.*

(3) *Plato in Phaedon.*

ra optime inter se, & cum Platone, & cum communi magistro Socrate conveniebat. Quod quum in reliquis philosophiae partibus, praecipueque quod ad bonorum malorumque fines attinet, maximus idem Romanorum Philosophus, & Orator egregie probaverit: tentabimus & nos idem & in iis, quae te respiciunt, ostendere.

Nam quum Zeno, quae a Socratis schola hauserat, retinere quidem vellet, sed novis magnificisque verbis adumbrare; *Necessitatem* Platonis *Fatum* vocavit: *Deo* autem vetulam illam πρόνοιαν, quasi dixeris *Providentiam*, substituit: te denique, quod tertium vocabulum erat, nominatim retinuit, *Fortunamque* proprio nomine appellavit. Itaque etsi Stoici vim quandam esse ineluctabilem inexplicabilemque, sive compactam certamque causarum seriem, qua cuncta regerentur, affirmarent; eadem tamen tractando explicandoque, quantumvis perplexe alioquin loquerentur, aperte tamen profitebantur, ex iis quae evenirent, alia *Necessitate* fieri: alia *Fato*: alia *Fortuna*: nonnulla *Casu* (1). Ut pateat, eos verborum ambagibus, subtilitatumque flexibus a Platonis & Academiae sententia discedere conantes, assequi nequivisse; atque in eandem opinionem vel invitos recidisse. Aristoteles vero easdem partes mutata tantum persona egit: licet in omnibus impensius se se magistrum ostendere, quam discipulum studeret. Itaque universitatem quidem rerum, coelestiaque maxime Deo & Providentiae administranda delegavit: sublunaria autem omnia extra Providentiae potestatem seposuit (cujus sententiae causa immerito sane unus omnium a recentioribus Philosophis vexatus est: quum eam non ipsius, sed Pythagorae, Platonisque esse, ac totius Academiae nosse debuissent

(1) *Plutarch. de Placit. Philosoph. lib. 1. num. 27. 29. &c.*

sent) tibique proprium, ac perpetuum in hoc nostro Terrarum Orbe imperium constituit (1): Quo facto nil se se a Stoicis discrepare ostendit; duasque ex *aeternae* illius Academicorum *Rationis* appellationes retinuit, *Deum* nempe & *Fortunam*: tertium vero *Necessitatis* vocabulum ideo reticuit, quod, ejus verbi vi retenta, supervacua usurpatio visa est: duobus nimirum Regibus, non tanquam in Laconum Republica, sed cum summa atque invicta potestate constitutis; quorum imperium omnia subirent, nec ullo modo declinare possent. Quam sententiam deinde in moralibus ita amplexatus est, ut ne *Virtutem quidem sine suis bonis bene se habere*, diserte docuerit; vitaque ipse sua, copiosa illa equidem & opulenta, constantissime comprobarit.

Unde postmodum inter ejus discipulos non levis dubitatio exorta est, posset nempe, nec ne, beatam vitam praestare sapientia: anne eam tu vel constituere, vel certe confirmare bonorum affluentia posses, atque eandem adversis eripere ac labefactare. Porro etsi quae haec affirmaret sententia, debilitare, ipsosque adeo virtutis nervos incidere videbatur; eam plurimi nihilominus secuti sunt Peripatetici: cum primisque Theophrastus, qui in libro *de Beata vita* ita multum tibi tribuit, ut nullo pacto in sapientis potestate poneret, esse beatum. Quinetiam in suo *Callisthene* impense laudavit probavitque (2) sententiam, quae hoc versiculo continetur.

Vitam regit Fortuna, non sapientia.

Quamobrem pene omnes in se Philosophos concitavit, qui eum acerrime prosciderunt; quod nihil unquam

(1) *Plutarch. de Placit. Philos. lib. 2. cap. 3. Diog. Laert. in ejus vita.*

(2) *Cic. Tusculan. quaest. 5.*

quam ab ullo Philosopho dictum fuisset fractius atque languidius. Scilicet quasi non quid vere dicatur quaerere debeant Philosophi, sed quid magnifice & fortiter. Atque hoc in Peripatetico minus omnino mirandum fuerat, cui quum tot in corpore, atque extra corpus bona essent, posita in potestate Fortunae; sane aequum erat, plus eum tantorum bonorum Dominae, unde ei beatitudo posset contingere, tribuere; quam sapientiae, a qua nil ultra inflata & phalerata speraret verba.

Atque hac quidem verborum magnificentia inanique sono capti, nonnulli etiam nunc Stoicos se se, si Diis placet, ferentes, magnosque quosdam & divinos viros, caeteros irrident, *Fatumque, causarumq; seriem sempiternam* truculento maxime vultu modo quoque obtrudunt: quid inde absurdi sequatur, & quam ea pugnantia sint minime perspicientes. Nam, praeterquamquod nexu illo insolubili ac necessario odiosam quandam, & infestam generi humano, rebusque adeo omnibus legem ferunt, quae nec vitium ullum nec virtutem, nullumque justum supplicium aut meritum praemium, amplius in vita esse sineret: quem tandem tantae moli Rectorem constituunt? Quem tot tamque incognitas variasque rerum causas ac momenta dispensare, expedire, ciere, ordinare arbitrantur? *Fatum* nempe: aeque omnino ac si *saxum aut truncum* dixeris; cui videlicet nulla nec vita, nec ingenium, nec ratio, nullaque utique aut lux, aut cognitio possit unquam obtingere. Quae ut devitent isti, satis quidem dicaces & venusti, hoc se se effugio, sententiamque suam suffulciunt. Nullum nobis videlicet Fatum esse constitutum ajunt, antequam aliquid aggrediamur: sed postquam consilium ceperimus, semitamque delegerimus, tunc *Fatum* illico se se proferre, nosque ad illa necessario adigere, quae electionem illam consequuntur. Quo posito illud sequitur, ut, quum quaecunque accidunt & fiunt alios exitus habere possint,

non

non illum necessario quem habuerunt; quandoquidem & mergi navis (ut hoc potissimum Pythagorico utamur exemplo) & prospere enavigare aeque possit, prout in hanc, vel in illam causarum seriem inciderit; nam unde, obsecro doctissimos viros, est, ut Lucius navigaturus in adversam insciens causarum seriem obstinate ruat, ac naufragium necessario faciat? Publio autem pariter ignoranti, conscensa navi, secundus ultro causarum nexus constanter offeratur, ita ut, usque adspirante vento, feliciter portum teneat? Itaque esto, ut id tantisper istis largiar, certus sit, imperiosus ac invictus ejusmodi rerum ordo, nec vitari humana vi possit causarum insuperabilis impetus ac violentia: quid ei respondeant interrogationi, curve & quo pacto fieri dicant, ut ego quicquid agendum suscipio, quum in centum aut mille istarum serierum atque ordinum lineas impingi possim: indeque in quolibet temporis puncto undequaque declinare (siquidem *velle* saltem nostrum est, nec id nobis quoque, quod nemo unquam fecerit, eripiant) primo in hanc potius lineam, quam in illam ferar, maloque aut bono inscius imprudensque occurram nexui: deinde usque ad exitum in illo obstinate perseverem? Quid, nisi absurdius aliquid, respondeant? Hàc enim istorum sententiâ receptâ *arbitrium* omne *funditus eripiendum* hominibus est, quod quidem sine rerum omnium perniciosa ac nefaria perturbatione tolli non potest; Rectorque nobis atque Imperator Orbis universi dejiciendus est ac pellendus: in ejusque vicem, proque vero Domino nescio quae tenebrae, noxque inobservabilis inextricabilisque in cervices nostras imponenda.

Illud vero non solum risu dignum est, sed reprehensione etiam, quod iidem isti Fati propugnatores, tibi rerum nescio sane quarum temerarium quoddam imperium demandant, *Casumque*, & *Fortunam*, ubi ipsis

ipsis lubet, agnoscunt (1). Quasi, retentâ istorum sententiâ, aliquid temere & fortuito possit unquam accidere, quum tot tamque validis catenis res omnes, hominumque voluntates teneantur ac circumdentur. Aut enim nexa omnia sunt, ut isti volunt, & nil prorsus fortuitum & temerarium esse debet; aut si quid extra nexum desultare potest, & quid causae erit, cur non & pleraque aut omnia libero, vagoque cursu ire posse dicere queamus? Haec eorum inconstantia, vel repugnantia potius magis equidem coarguenda fuerat, quam Theophrasti quantumvis effoeminata, & mollis sententia: quae sibi certe constabat, & a caeteris Peripateticorum sententiis defluebat.

Adsunt hîc alii, qui tanquam Arbitri honorarii quaestionem scindunt. Hi sane, quamplurima rerum causarum ferri necessitate constituunt, eaque tantummodo forte fortuna vere dici evenire ajunt, quae causas consequantur alterius rei effectrices: tunc quippe quum aliquid accidit praeter spem & mentem illius qui egit (2); ut in thesauro a fodiente agrum invento, ut in sagitta alio, ac jaculator vellet, delata. Atque hi quidem nec quaestionem tollunt, nec aliquid novi producunt. Nam & prope omnia humana opera inter fortuita hæc ratio constituit; quum passim a scopo declinent actiones nostrae: &, eorum opinione recepta, nusquam apparet causa, cur ea quae in utranque partem evenire poterant, in alterutram ceciderint: & cur e duobus pomis, vel e duobus denariis propositis perque omnia paribus, alterum sumamus, alterum prorsus fortuita voluntatis inclinatione repudiemus:

(1) *Plutarch. de Placit. Phil. lib. 1. n. 27. 29. &c.*
(2) *Alexand. Aphrodis. in lib. ad Impp.*

mus: ut Chryſippus ipse Stoicorum acutiſſimus ajebat, (1) hujus interrogationis pondus ſatis agnoſcens.

Porro ne cum iſtis, qui cum ratione quammaxime insaniunt, & nos, ſi immoremur diutius, ad inſaniendum adigamur, tribus verbis, ut ajunt, rem expediemus. Singularis cujusq;rei causa,certa quidem ipſa(quantum ipſis lubitum eſt) & indeclinabilis fuerit: quod ad nos vero attinet, profecto incerta eadem omnino eſt, & temeraria; omnium autem ad unamquamque rem efficiendam *neceſſariarum cauſarum concurſus*, eſt plane *fortuitus*.

Sed ab iſtis tandem effugiamus, qui taedio libertatis nos in taeterrimam ignoti heri ſervitutem redegerunt. Ad sapientiores, libertatisque amantiores Philosophos aliquando accedamus. Primus omnium prodeat Epicurus; nomen tibi, Fortuna, acceptiſſimum; ſaneque veterum, novorumque omnium Philosophorum praecellentiſſimus. Is enimvero te, libero plane auſu, rerum omnium Reginam renuntiare non dubitavit: neque aut nihil agentem, ut caeteros Deos, aut temere: ſed egregie ac ſapienter cuncta ordinantem induxit: nec partem tibi dedit aliquam cui praeeſſes, aut ſocios in Imperio adjunxit, ſed omnia late attribuit, ſolamque agnovit omnia efficientem. Attamen non licuit homini, qui cum omnibus Diis bellum suscepiſſet, iisque non omnem modo ademiſſet poteſtatem, ſed mentem quoque evelliſſet & ſensum, ut nec bene capi eos pro meritis dixerit, nec ira tangi, te palam in ſcenam producere, tuoque te nomine appellare: ne parum conſtans, ſibique ipſi tanta in re adversari videretur. Itaque ad aſtum converſus,

 in

(1) *Chryſipp. de officio Judicis apud Plutarch. de Stoicis ſibimet contradicentib.*

in maxima illa variaque atomorum suarum motione, ac deinde tum in hujus quem incolimus Mundi, tum in infinita aliorum Mundorum quotidiana fabricatione, nullum hercle alium architectum, aut artificem advocavit quam *Casum*: ut, immutato vocabulo, sibi quodammodo constaret; remque simul molliret, ac vitaret invidiam.

Nec tibi tantum in Physicis tribuisse contentus, in moralibus homines ipsos tibi subjecit: ipsumque immo Sapientem longe arctius quam Aristoteles antea fecerat, tibi colligatum, constrictumque tradidit, ut sine te beatus esse non posset. Nec enim aliud voluisse illum patet, quum summum bonum voluptatem esse dixerit, deque corporis voluptate se loqui disertis verbis frequenter in suis libris fassus sit (1). Voluptas equidem, quae beatos sola potest efficere, quum secundum Epicurum non ab animo, nec a virtute oriatur, a rebus corporeis & externis pendeat necesse est; quibus ea quae ad sensus pertinent, & quae delectationem omnem respiciunt, continentur. Rerum vero corporearum externarumque omnium, tuorum etiam inimicorum consensu, tu Domina es & Regina: itaque, quum sine te omni voluptate carere debeat Epicureus, sequitur, eum sine ope tua beatum esse non posse. Immo nec sapientem; nam si *nemo beatus nisi sapiens*, nemini autem beatitas possit contingere nisi eam tu largiaris, efficitur, sapientiam quoque sub tua signa militare, Sapientumque Epicureorum omnium sortem a te pendere, quibus & beatitudinem una & sapientiam nutu potes adimere, momentoque temporis efficere insipientes simul atque infelices. Quippe, o Fortuna, quod tecum familiariter dictum velim, ea est con-

(1) *Cic. de finib. lib. 2. & alibi.*

conditio veritatis, ut non ſolum pauci eam videant, ſed eam pauciores etiam proloqui audeant. Epicurus quidem, qui abſurdam de Diis ſententiam ſuam omnino reticere debuiſſet, nihilominus vulgavit; idem deinde, quum quae de te sapienter ſentiret vulgare debuiſſet, sedulo tamen celare conatus eſt. Atque ad idem se se exemplum geſſit doctiſſimus Romanorum Poeta, qui ejus sectam amplexus, ejusque imitandi ſtudio incensus, illius aurea dicta (ut ipse quidem ait) depaſcens Praeceptoris doctrinam elegantiſſimis verſibus eſt prosecutus. Is namque, dejectis ac deturbatis a noſtrarum rerum cura & imperio omnibus Diis, quum te unam, prout Magiſtri ferebant praecepta, retinere cogeretur, & revera retinuiſſet, nec appellare tamen auderet, rem ſcitiſſime per circuitionem expedivit. Et in quodam poematis angulo (1) quaſi aliud agens te abdidit; ita tamen ut qui ſerio inveſtigaret, alicubi invenire omnium Dominam, tantarumque rerum auctorem poſſet. Iccirco magnorum Ducum, more ſuo, irridens pietatem, qui medio in mari in maximo claſſis exercitusque discrimine, ad Deos manus tendunt, pacatumque mare votis expetunt ſuis: *nequicquam* eos id agere dixit; interque ipſas preces & vota naufragium nihilominus facere; te nimirum ita imperante, quae gaudes ſumma quaeque proſternere.

Usque adeo res humanas Vis abdita quaedam
Obterit, & pulchros faſces, ſaevasque secures
Proculcare, & ludibrio ſibi habere videtur.

Potuitne is, Fortuna, qui Deos ſuſtulerat, tuum numen ornatioribus proferre verbis; quidve de te ipse ac praeceptor ſuus ſentirent, planius enunciare?

At iſtis liberiore expeditioreque oratione uſus eſt

 Ari-

---

(1) *Lucret. lib.* v. *verſ.* 1225.

Aristippus: nec timide aut dissimulanter, quae ad te spectarent, tulit, sed palam quanti te faceret viriliter patefecit, Dionysio, Syracusis, ipsoque immo Platone spectantibus. Porro amantissimus hic Socratis discipulus ac nobilissimae conditor sectae ita vitam instituit, discipulisque suis ita instituendam mandavit, ut ea prorsus sine te produci, atque haberi non posset. Pecuniam, praedia, Principis favorem, cætera de genere hoc ad beate vivendum necessaria putabat: bonorumque fine in corporis voluptate posito,(1) commodis ita affluebat, tantoque ea sumtu parabat, ut nisi ei de Tyranni thesauris argentum fuisset suppeditatum, quasi unus sane e nepotibus istis, paucos intra menses necessario decoxisset.

Praetervecti tandem tot opinionum scopulos, syrtibusque philosophicae cavillationis vitatis, superest modo ut venustulos quosdam redarguamus, qui,quum te tollere non audeant, uti caecam, insanam, deliramque traducunt, notamque tibi stultitiae ac temeritatis audacter inurunt: dum te fingunt temerario prorsus impetu ferri: largirique & auferre, favere & adversari nulla quidem ratione, sed praepostere admodum & proterve. Qui dum sapientes sibi esse videntur, aliisque videri volunt, stultos audacesque se ostendunt. Sane si quis in medio forte natus Oceano, qui nunquam praeter Mare & Coelum, navemque in qua natus sit atque educatus, quicquam viderit, repente in mediterraneam aliquam regionem deportetur, ibique agricolam conspiciat rei rusticae navantem operam, ramos falce amputantem, atque ex iis illos in surculorum usum serentem, hos vero projicientem: partem aliam agelli stercorantem, aliam oc-

(1) *Vid. Diog. Laert. in ejus vita.*

occantem aut ſarrientem, aliam novantem, aut iterantem: poma sedulo legere aut decutere, illaque diligenter ſervare, haec ſuibus projicere; nonne is thalaſſicus homo, ſi ſanus erit, mirabitur quidem, ſed, se ea omnia quamobrem fiant ignorare dicet? Si vero arrogans erit, & se credet sapere, delirum illum hominem eſſe protinus affirmabit, cunctaque miſcere in illo agro & turbare ſine cauſa & ratione? Eodem prorsum pacto nugaces iſti Philosophi, undenam in hunc mundum delati ſint neſcientes, cujus ignorant originem, naturam, affectiones; illico ut paullulum circumspexerunt, audacter de rebus ignotis pronunciant: atque haec ordine, illa temere fieri: horum quidem Naturam, illorum Fatum aut Fortunam Caſumve auctorem eſſe perfricta fronte confirmant; nil aeque verentes, quam ne ea, quae neſciunt, nescire videantur. Itaque ut quidquam accidit, exclamant ſtatim: o factum bene! o factum male! o caecam Fortunam! viden quibus ſaveat, quoſque injuſta praetereat! O Fatum, o Natura, o legum ſempiternarum ineluctabilis neceſſitas! Atque haec inaniter deblaterantes, ceu aliquid dicant, magnam ſui admirationem faciunt, ſapientesque vocitantur.

Sane fuerat prudentius, te numenque tuum venerari, & quicquid feceras, optima id factum ratione credere. Tu enim Orbis terrarum veluti quaedam materfamilias, aud secus ac villicus ille, quid ſecandum, quid urendum, quid servandum aut abjiciendum ſit noſti, hominesque (quorum animos acutiſſime pervides) suis locis veluti ſuppellectilem quandam disponere, modo altius locando, modo inferius: atque id pro re, & meritis, quoties videbitur, repetitis vicibus alternando. Haec ita fieri intelligens ſapientiſſimus ille Pythagoras, (quem ſaepius jam nomino propter ejus praeſtantem ſapientiam) longe ab iſtorum levitate abhorrebat: teque prolixe venerabatur, docebatque homines, quaecunque

tu

tu in eos immitteres, quemque tacitum ferre debere nec reclamare; unusque omnium Philosophorum te Divinam appellavit:

Quos hominum generi Fors *dat* Divina *dolores*,
Partem ferre datam, nec succensere labora. (1)

Quâ quidem sententiâ optime se acutissimus senex cognoscere indicavit, omnia a te jure fieri, *meritumque nostrum*, *tuumque de eo judicium* praemia & poenas parere: quorum dispensatio non modo temeritatis non esset, ut vulgo effutiunt maleferiati quidam Philosophi, sed summae prorsus sapientiae: ideoque te *Fortem Divinam*, novo vocabulo nuncupavit. Connexio etenim, & humanae voluntatis cum suprema divina lege concursus, Pythagorae Fortuna dicebatur (2).

Nec in superbum hoc tantum & multivolum animal, quem hominem vocamus, imperium habes, sed in bruta etiam animantia, ignobiliorem quippe atque obscuriorem provinciam, idem regnum exerces; nosque, quos reliquâ naturâ versas, ministros invicem tibi, emissariosque delegisti ad brutorum fata exequenda. Pudet me hoc in loco versari: nam dedecere genus humanum videtur, conservos homines bestiarum esse; rationisque compotes, ingenioque pollentes tam vili defungi ministerio. Caeterum equos, canes, feles, aves (quantum quidem ejus rei est eorum capax natura) eodem propemodum pacto ac nos agis, felicesque atque infelices efficis pro libitu arbitrioque tuo. Et si bruta vocem emittere possent, credo passim & eorum querelas exaudituros esse nos, ut hominum quotidie audimus:

Nam tu quam libuit caniculam beatae alicui matronae, aut

(1) *Pythagor. in Aureo Carm.*
(2) *Hierocl. in eam partem aurei Carm.*

aut Regiae virgini commendas, quae illam in deliciis habeat, ossium medullas, & dulciculas escas sua porrigat manu, in sinu eam usque ferat, palpet, exosculetur, cubitum noctu secum ducat: suum mel, suam vitam, suum corculum appellet. Ut saepe mirari accidat, quonam pacto imperiosam & importunam feminam, viro, filiis, servulis, vicinis, amicis saevam atque indomabilem, bestiolae ita placatam & humanam praestes, ut omnia ab illa hilariter ferat, maculari, immingi, conspurcari, & morderi etiam aliquando. Contra vero quamplurimas canes videas per trivia & angiportus algore & fame perire, pueris ludibrio esse, saxis impeti, terreri ac propelli: vitamque latronum more agere, raptoque ingenti cum periculo vivere.

Equorum eadem fere est conditio. Nam ex iis aliquos Regibus principibusque viris objicis, qui iis educandis docendisque nobilissimos homines praeficiant, pastu lectissimo nutriant, stabuloque multis mundis cubiculis mundiore servent, in ocio fere semper, vel modico & valde moderato labore. Quinetiam ex illis aliquem aliquando prae caeteris diligis, ut Bucephalum, quem aeque ac Alexandrum nobilem effecisti; & sicut hunc amicorum adulatio Jovis filium renunciaverat, ita tu equum reddidisti plus pene quam hominem. Alios autem equos, tametsi aeque rotundis clunibus, brevi capite, arduaque sint cervice, rus ablegas, villicoque cuidam pauperculo, & avaro tradis, qui molere eos faciat, ligna & lapides vectare, plaustrum trahere & arare, terendoque frumento, rusticisque aliis operibus ad lassitudinem usque male pastos adhibeat, ut macie & illuvie squallere eos videas, vixque ab ipsis asinis differre.

Quid aves? Ex tot passerum millibus unum deligis, quem Lesbia plus prope Catullo, suisque adeo oculis amet; quicum ludat, quem in sinu teneat, cujusque acres morsus incitare gaudeat: reliquos vero venatorum,

acci-

accipitrum, ac puerorum inclementiae crudeliter obje-ctas. Quid ego modo felium, quid plittacorum, quid gallinarum varias narrem fortunas, aliarumque itidem bestiarum? Quivis facile, quae dicturus essem, reputare secum poterit, si aliquanto curiosius quae brutis animantibus accidunt observet. Quae philosophi conspicientes, eorumque ignorantes rationem, tibi quidem palam ea assignare veriti sunt, sed *Casui* delegarunt (1); nempe ut supra caeteros sapere viderentur, ministroque tribuerent, quae ipsa efficiat Regina. Ut pateat, Fortuna, illos qui te maxime expellere, ac delere satagerent, efficere nihilominus id ausos non esse, atque aegre in nominum latebra delituisse, unde eos ratio, atque humani generis consensus aud raro depulerit.

Quid tergiversamur obsecro? Quid veritatem occultamus? Profecto si alia omnia tuo surripere imperio velimus, nos vero ipsos, resque nostras quo pacto subducemus? Vertamus nos quaqua lubet, Numen usque tuum occurret, tuaque semper potentia nobis usquequaque se se offeret. Innumerabilia cujuscunque generis exempla, quancunque vitae partem inspexerimus, videre est: diversaeque fortunae in pari statu causaque conditiones non in eadem solum Urbe, in eadem Aula, in eodem Foro conspiciemus; sed & in eadem navi, in eadem domo, in uno eodemque lectulo. Fratres, parentes, natos, conjuges, quum caetera omnia sint pares, dispares, diversaeque sortis tu facis; & dum vir in altera lecti sponda felicitate sua se se effert, ac triumphat, uxor saepenumero in altera fortunas conqueritur suas, suisque illacrimatur calami-

(1) *Hierocl. ad aur. Carm. Pythag. & in ejus compend. apud Hug. Grot. de Fato Provid. &c. Chalcidius ad Timaeum Platonis. Alex. Aphrodisiens. in lib. ad Impp.*

lamitatibus. Et si homines te non in magnis solum rebus, atrocibusque quaerere consuevissent, in minutis quoque & vulgaribus eventibus pariter invenirent; tuasque vires aeque admirarentur in Croeso capto, ac in pauperculo illo Simone ob aes alienum vincto, & in carcerem conjecto: in Cyri imperio, ac in tenui illius opificis hereditate. Semper etenim eadem es: tibique parvula aeque ac maxima pari usque momento imperioque reguntur.

Illud vero tantummodo qui Philosophorum sapientiores habiti sunt, mordicus tenuerunt, Virtutem videlicet te tuisque bonis non indigere, seque ipsa esse contentam: unde magnifica illa orta sunt:

Nam sapiens quidem pol ipse fingit fortunam sibi;
Eo ne multa quae ne volt eveniunt, nisi fictor malus est. (1)
Sui cuique mores fingunt Fortunam, (2)
Nullum numen habes si sit prudentia etc. (3)
Fabrum esse suae quemque Fortunae. (4)

Horumque similia, quae satis quidem ex philosophica sunt gravitate, nec adversarium facile inveniant. At suaves quammaxime illi sunt, qui quo ea referantur non intelligentes, composito ore ejusmodi oracula veluti ex Pythii tripode reddunt, & suam sibi quemque Fortunam effingere indiscriminatim definiunt, plaudentibus iis, quibus alieno mos est ingenio sapere. *Fortunam* porro *qualemcunque tolerare in nostra* sane *est potestate*: at quam ipsi velimus Fortunam nobis efficere posse, id

---

(1) *Plaut. in Trinum: act. 2. sc. 2.*
(2) *Corn. Nep. in Vit. Attici.*
(3) *Juvenal. Sat 10.*
(4) *Appius in Carminib. In oratione 1. de Rep. Ordinand. ad Caes.*

enimvero omnia Stoicorum superat paradoxa. Num enim aliud praeclari isti dicunt, quam illud videlicet, in uniuscujusque positum esse potestate, ut ex Rege quis nascatur, ut Imperator fiat, ut patricius sit, ut dives, ut omnia ex sententia eveniant? O acutos Philosophos, o inauditam, & incredibilem sapientiam!

Attamen si philosophica illa enunciata pressius inspiciantur, ut ea sine dubio vera esse, ita nil omnino tibi adversari apparebit, nec quicquam potentiam tuam imminuere. Nam tu quidem Virtutem res suas agere sinis: nec obstas quin honeste quilibet vivat, cupiditates frangat, bonus denique sit, ac frugi. Iccirco qui hoc pacto fingere sibi fortunam volet, nullo prohibente id faciet, atque a te secure se habebit: *Libera enim est virtus, nec ulli est obnoxia necessitati*. Inter te autem, & Virtutem ita videtur convenisse, ut tu quidem, quae bonos & probos efficere nequires, divites ac felices efficeres: Illa vero contra, cui hoc non liceret, honestatem, morumque sanctimoniam iis qui ipsam sequerentur tribueret; ita ut nec tu Virtuti, nec Virtutem tibi negocium posset facessere, si utraque vos vestros intra fines contineretis. Cui tamen pacto alterum ex utriusque voluntate additum suspicari jure possumus, ut Tibi Virtutem comitari, si velles, datum esset: Illa autem amicis quoque tuis se se dare, si libuisset, non vetaretur.

Itaque generosi isti Philosophi beati omnino rerumque omnium securi vivere possunt; ita vero si pera & baculo contenti polentâ victitent, nec unquam in divitiarum, potentiae, voluptatum, caeterorumque commodorum incidant cupiditatem. Maximeque cavere debent, ne latum unguem a sua porticu discedant, neve pedem educant e Virtutis templo: aut quae tibi serviunt, ea libera existiment, quaeve alienae sunt, illa suae putent esse potestatis. Quod si in hoc peccent, & lucelli, aut voluptatis, vel gloriolae illecebra capiantur,

tunc

tunc equidem clamitent quantumvis licet, Virtutemque vocent invocentque, in tuam continuo potestatem devenient, & iisdem ac caeteri homines fluctibus jactabuntur (1). Sapienti itaque accidet ut testudini solet aut Erinaceo, quae dum testa spinisque continentur suis, tecta ac tuta sunt satis, aliorumque impetum animalium facile contemnunt: sed si exerere caput, horrentemque dissolvere audeant orbem, tunc in maximo versantur periculo, omniumque violentiae patescunt. Si haec secum reputent Philosophi, velintque semper liberi esse ac felices, neminique servire, suis se praesidiis ac munitionibus sedulo contineant, nec quicquam extra eas aut cupiant, aut aversentur (2), atque ita te poterunt tuto aspernari. Haec mediusfidius si ego (quanquam a philosophica laude longe absum) tempestive cognovissem, senem illum etiam in hoc imitatus essem, meque extra telorum tuorum jactum domi continuissem; reque mea familiari, etsi jam non ampla ut olim, non ita tamen modica & angusta, contentus, paupertatem ferre didicissem, tuamque prorsus jurisdictionem vitassem. Nunc alius mihi rerum ordo obnatus est, postquam caput eduxi, meque tibi committere, honoris dulcedine captus, non dubitavi.

Quod vero reliquum est, tuae modo clementiae fuerit, o Dea omnium optima, nobis ex animo ignoscere; qui & sincere nos ipsos palam accusaverimus, numinisque tui majestatem atque amplitudinem a semidoctorum calumniis acerrime, quantum quidem in nobis fuit, vindicaverimus. Nec mehercule qua modo ratione venusti se se isti tueantur video, quibus perpetuum tecum ul-

 tro

(1) *Epictet. in Enchirid. cap. 3. 4. & passim.*
(2) *Epictet. ib. cap. 20.*

tro gerere bellum mos est. Unde eos jam auxilia comparare, quos sibi socios adjungere, quorum authoritate suarum opinionum monstra defendere suspicemur? Nulla equidem ratio afferri videtur posse, quae potentiae tuae fundamenta non dicam evertere, sed quatere modo valeat, & infirmare. Omnium hominum, omniumque temporum perpetua, cunctisque in rebus experientia tuum stabilit regnum: Mortalium de te opinio ita numini favet tuo, ut vix, & ne vix quidem invenire queas sanae mentis aliquem, qui arbitrium, imperiumque tuum non agnoscat. Quid de viris doctis dicamus? Poetas, Historicos, Oratores, Scriptoresque alios te creberrime in libris suis invocare cernas, atque identidem allegare tanquam unam magnorum eventuum prope omnium causam. Superfuissent philosophi, at hos modo vidimus, per omnia aetatum tempora, perque omnes sectas, tametsi inter se circa caetera interdum discordes, de te idem prorsus singulari unanimitate sentire: dominatumque tuum, latioribus paullo angustioribusve finibus, quasi in rebus omnibus nominatim designare. Jam tacebunt ergo, & garrire aliquando definent isti: & de rebus suis tandem solliciti, Te vere hujus Orbis Imperatricem, si mihi quidem auscultabunt, ut malum caveant, benevolam sibi & amicam primo quoque tempore efficere diligenter, omnique studio satagent; nostro maxime permoti exemplo, cujus tu imprudentiam, ac temeritatem satis acri supplicio retudisti.

Nollem enimvero (quod fortasse aud absurdum videretur) suspiceris, Regina, me avaritia aut ambitione incensum, divitias aut honores a te modo, tamquam hujus cantilenae mercedem, expetere. Non is mihi animus: sed satis jam adversus tales hostes firmatus. Itaque credas velim, mihi, praeterquamquod satis superque praemii tulisse jam reor suscepto veritatis patrocinio, fixum insuper immotumque animo sedere, VIR-

TU-

TUTEM QUACUNQUE IN OBSCURITATE POSITAM CAETERIS REBUS OMNIBUS LONGE ANTEFERENDAM ESSE. Nec nobis unquam excidet sapientissimi Ulyssis judicium; qui, quum a prima Parcarum Lachesi cum aliis quampluribus animis evocatus esset ad alterum mortalis vitae curriculum explendum, dataque cunctis optione, ut postquam bene serioque tantam rem perpendissent, quam quaeque vellet maxime vivendi conditionem eligeret: & ex reliquis animis Tyrannidis aliae, aliae divitiarum, aliaeque aliam pro veteri errore & consuetudine conditionem optassent; Ulysses ultimus ad eligendam accedens, qui Rex olim summaque apud Graecos gloria & authoritate floruisset, praeteritorum recordatione, Regnique & Potentiae molestias reputando, diu privati alicujus homunculi, maximeque a rebus gerendis alieni vitam quaesivit, eamque aegre tandem obscuro in loco jacentem, atque ab aliis omnibus neglectam & despicatam invenit, sibique libentissime assumsit: eandem affirmans se se electurum fuisse sortem, si, ut postrema, sic prima ei optio obvenisset (1). Ego itaque primo te etiam atque etiam opere maximo obsecro, resecroque Fortuna, ne te mihi implacabilem inexpiabilemque praebeas, sed ut veteris culpae meae memoriam omnem deleas prorsus & obliteres: deinde, si quis mihi jam apud te locus precibus etiam esse potest, per oculos tuos te, quos primus mortalium tibi reddidi, oro & quaeso, ut me unde quondam adolescentem in poenam in pelagus rapuisti, eo maturum modo juvenem in terram reducas, amiceque atque humaniter sistas. Et, si vere inter nos reconciliata est gratia, me tantis fluctibus imparem, & jam, uti vides, in cursus principio oppido

do

(1) *Plato de Republic. lib. 10. in fin.*

do nauseantem in aliquo recondito tutoque sinu abde; ubi tranquille possim quod vitae superest agere, atque quasi Erinaceus, *Orbe meo tutus*, obscurus ignotusque omnibus delitescam; mihique ipsi Boethianum illud inculcare identidem possim,

Nec speres aliquid, nec extimescas.

JANUARII PARRINI

J. C. NEAPOLITANI

CONVIVIUM RABULARUM

ET

DIALOGI FORENSES

DECEM.

JANUARII PARRINI J.C.

CONVIVIUM RABULARUM

AD CLARISSIMUM AMPLISSIMUMQUE VIRUM

MARCHIONEM

BERNARDUM

TANUCIUM

POTENTISSIMI REGIS NOSTRI

A Justitiae Clementiaeque Secretis.

Ulla hercle Civitas, CLARISSIME BERNARDE TANUCJ, *post florentissima illa Romanae Reip. tempora, ampliora Eloquentiae praemia proposuit, quam haec nostra: in qua non modo illustris semper ac facilis ad summas opes per forensem operam aditus patuit, sed ad maximum etiam dignitatis, civilisque potentiae fastigium. Unde factum est, ut rejectis prope caeteris artibus, scientiisque, omnia ad leges, caussasque dicendas nostra juventus studia transtulerit: nec acriore quis ingenio, his praesertim duobus proximis seculis, extiterit adolescens, atque indole liberaliore, quin propere in forum a parentibus truderetur. Tanta itaque ex omnibus ordinibus multitudo huic sese tradidit disciplinae, ut & reliquarum ingenuarum simul omnium artium alumnos longe numero superaret; & paullatim effectum sit, ut qui aliud quam Jurisprudentiam professi essent, ne satis quidem honestum in Civitate locum obtinere viderentur. Profecto si eorum numerum reputare animo velimus, qui ducentis ferme annis sese foro mancipaverunt,*

 runt,

runt, si maxima, & acutissima nostrorum hominum ingenia, si propositos honores, si gloriam, si praemia, si dignitatem, necessarium omnino videatur, quamplurimos summos Jurisconsultos, eloquentissimosque Oratores ex hac tanta multitudine extitisse. Eoque id magis ita sese habere talia reputanti verisimile fuerit, quod non, ut apud Romanos obtinebat, ita in plurima, & gravissima studia nostri etiam homines distraherentur, sed toti in unam curam per omnem aetatem incumberent. Nam illi bellicis rebus, imperatoriisque artibus, dicendoq; juri, & Senatoriis consiliis, necnon honorum petitioni, reiq; publicae domi forisq; administrandae, atque Eloquentiae simul ac legibus vacabant: nostris vero nil ultra Forum & causas curandum. Quod quidem (fatebor enim Maxime Tanucj, *quod nequeo dissimulare, quanquam magno cum dolore fateor) diu aliter evenit, ac ea fert conjectura. Nam & forum Eloquentiae laude diu prorsus caruit, & Jurisprudentia, quanvis plures acerrimos peritissimosque viros sit nacta; qui & res judicatas literis mandarunt, ac Responsa, Consilia, Controversias, Commentariosque etiam ediderunt; in mediocri tamen loco apud nos usque constitit. Nec ejus rei aliam inveniemus caussam fuisse, quam praeposteram, & sane corruptam studiorum rationem. Etenim, quum a nostris Legibus sapienter fuisset institutum, ut nemo de jure respondere posset, atque ad caussarum patrocinium accedere, nisi qui; postquam stato tempore humanioribus literis, Eloquentiaeque cum primis dedisset operam, per aliquot annos publico in Gymnasio Romanam Jurisprudentiam didicisset, deindeque studiorum suorum in Seniorum JCtorum Collegio subiisset censuram; ut ita demum in forum rite pergeret; haec omnia hominum sive desidia, sive praepropera avaritia subvertit; ut ea vel omnino negligerentur, vel nimis properanter, & dicis tantum caussa fierent. Invaluerat quippe ea a primis us-*

que

que nostri fori incunabulis apud forenses homines opinio, ingenuas prorsus artes, veterum linguarum peritiam, Philosophiam, literasque omnes constantissime foro esse expellendas: ut nihil magis adolescenti, qui se foro addixisset, adversari ad famam, opinionemque forensem vulgo crederetur, quam ea studia attigisse: sine quibus mehercule nec Jurisprudentia, nec Eloquentia constare posset. Nil nisi leges, patriaeque potius quam Romanae, nostratesque Auctores tantum, ac externi Pragmatici, repudiatis pene omnino melioris notae scriptoribus, juventuti proponebantur, in quibus operam, diligentiam, studiumque omne collocaret. Quod sane pessimo, & exitiabili prorsus consilio factum est: atque ab hoc pravo, maxime sociarum rerum & reprehendendo dissidio duo magna in forum mala irruperunt. Namque & Patroni munus facundiae ornamentis spoliatum, literarumque, ac Philosophiae lumine orbatum, improba quaedam ars, & humerorum potius, & pulmonum quam ingenii effecta est, indoctisque molestorum, ac odiosorum clamatorum latratibus infestum effectum est forum; Et juris scientia, detracta Romanarum legum sapientia, & latini sermonis elegantia, antiquitatis notitia posthabita, ac spreta doctissimorum interpretum eruditione, in implicatas quasdam inextricabilesque ambages, centonesque imperite sartos, omni doctrina, atque amoenitate rejecta, est conversa. Atque inde porro nasci oportuit, quod nos certe dolere ex animo debemus, ut nostris Jurisconsultis, quum laborem sane, & ingenium in suis scripptis abunde testentur, magnamque rerum forensium cognitionem, cultus omnis, & doctae illius antiquitatis prudentia, nitorque prorsus deesset: quae si affuissent, Cujacios & nos, atque Alciatos, Fabrosque habuissemus. Nam nec ingenii acumine, nec magnitudine controversiarum, jurisque scientia eruditioribus nostri cedunt scriptores, sed ordine, ornatu, sermonis elegantia, histo-

 ria-

riarum notitia, doctrinaque demum illa, quae nonnisi a Philosophiae fontibus, antiquitatisque studio haberi, atque hauriri potest. Atque haec tanta sunt, ut ipsa per se magnum Jurisconsultum efficiant: & si defuerint, quamvis maximum adhibeas ingenium, summoque incumbas labore, & quotidianarum quaestionum articulos omnes teneas, jurisque sis (hoc nostro, non illo veteri modo) peritus; jaceas nihilominus, necesse est contemnendus, nulla in posteritatem spe gloriae.

Haec tamen barbaries acerrimos septuaginta fere ante annis in ipso foro hostes invenit: qui inter subsellia bonas artes, Eloquentiam, Philosophiamque etiam audacter profiteri ausi sunt, & cum Rabularum catervis, indoctorumque colluvie quasi signis collatis dimicare. Nam Patrum nostrorum aetate FRANCISCUS ANDREÆ *extitit, qui Neapolitanorum primus tantam eloquentiae vim in forum attulit, quantam nemo nec ante, nec post ipsum; tantamque simul doctrinam, quantam nullus quidem antea, pauci vero postea attulerunt. Aderant in illo, praeter ea quae ab arte & diligentia sunt, fere omnia, quae a Natura in Oratore requiruntur; maxima ac suavissima vox, status, motusque corporis, gestus, ac pronunciatio ita apta, atque ad dicendum accomodata, ut quidquid diceret, aut in dicendo ageret, cum magna audientium delectatione, deceret. At is, pervulgata, & corrupta illorum temporum institutione rejecta, optimis literis, Graecisque, ac Latinis scriptoribus ab ineunte aetate operam navavit: unde ejus oratio profluens & concitata, optimis verbis, & hetrusco nitore splendida, crebris sententiis, ac rebus ab intima Philosophia, veterumque sapientia depromtis, foro tamen, populique auribus scientissime accomodatis abundabat. Late vero tunc ejus imitandi studium in nostram juventutem manavit: quum quisque quantum posset anniteretur, ut illius in dicendo elegantiam, atque*

im-

impetum exprimeret, orationisque gravitatem, & copiam referret. Sed nemo tantum ingenium, tantamque industriam ea in re posuit (ut de Januario Andreae *Francisci Fratre viro doctissimo, & gravissimo Senatore, sed parum eloquenti, taceam) quam* Seraphinus Biscardus; *quem Franciscus casu oblatum ita arripuit ac dilexit, ut in eo maximam spem retinendae in foro eloquentiae poneret, praeclarissimaque studia propagandi. Nec is magistri spem fefellit; nam etsi nec vi, nec impetu illi fuerit comparandus, juris tamen prudentia nescio an anteponendus: acumine vero quodam, lenique eloquentiae flumine, tectus undique, & mira in caussis dexteritate ita invaluit, ut dignus profecto, qui tanto viro in fori gloria succederet, haberetur. Dederunt sese in Biscardi disciplinam duo summa sane ingenia,* Janus Vincentius Gravina, & Cajetanus Argentius. *Gravina fori ambages, in quo principem locum habere aliquando potuisset, cito aspernatus, & Philosophiae aliquanto studiosior, Romanum ocium, literariumque nomen forensi gloriae, opibusque anteposuit. Argentius autem studiis omnibus liberalioribus egregie perpolitus ita se Jurisprudentiae dedit, ut vix in eo genere aliquid inveniri posset, quod quidem scriptum, vulgatumque esset, quod ille non novisset, nec aliquid unquam legerit quod non memoria teneret. Voce tamen subagresti, gestuque, ac pronunciatione minime oratoria, quamvis incalesceret aliquando, naturaeque vitium rerum gravitate, & copia abunde semper compensaret; mediocrem tamen in dicendo laudem assecutus est, quum doctrina omnes, qui in foro unquam extiterunt, longo intervallo superarit. Plures praeterea eodem tempore, quo Franciscus Andreae floruit, clarissimorum Jureconsultorum scholae extiterunt. Nam* Petrus Fuscus, *licet ab humanioribus literis paullo fortasse alienior, in enucleando nihilominus jure singulari quadam prudentia viguit, tantamque*

que

que veterum, Bartolinae praesertim scholae, juris interpretum peritiam praesetulit, ut nemo ei in excutiendo, atque explanando jure anteponeretur. Nec defuit Fusco dicendi laus, non prorsus oratoria illa quidem, sed gravi, honestoque viro digna, ac maxime Jurisconsulto propria. Ab hujus schola plurimi Patroni extiterunt, qui fere omnes Praeceptoris probitatem retulerunt, jurisque prudentiam; E quibus sat fuerit HORATIUM ROCCAM, & FRANCISCUM GUERRASIUM *referre; quorum funera nos, moerentibus bonis omnibus, nuper vidimus, quum* ROCCA *in amplissimo V. Virûm Senatu summa sane in foro dignitate esset,* GUERRASIUS *in* XXIV. *Virûm Consilio magna virtutis, & prudentiae fama constitisset. Duo praeterea egregia doctrina, magnis ingeniis, salibusque praeterea, & lepore sane Attico praecellentes Oratores eadem illa tempestate floruerunt,* NICOLAUS CARAVITA *(cujus domus omnium sui aevi doctorum hominum fuit altrix, quaque e schola, ut duo pro omnibus proferantur,* ALEXANDER RICCARDUS, & XAVERIUS PANSUTUS *magnis utrique honoribus usi, extiterunt) &* CÆSAR NATALIS, *quibus nullum equidem oratorium ornamentum defuit, & tum in dicendo, tum in scribendo acres, acuti, pressi, & elegantia, ac nitore singulari: licet* CARAVITA *acrior haberetur, & forensi fama praecelleret. Tot igitur, talesque Viri, nonnullique praeterea haud parvam fori partem in se converterunt, coepitque juventus paullatim aliquid ultra forenses cancellos audere, nec amplius absurdum, ac monstri simile in foro visum est, caussas defensitare, & Philosophum simul esse, ingenuisque artibus excultum. Licuit inde* CUJACIUM *etiam,* HOTMANUM, GOTHOFREDUM *caeterosque gravissimos Romanarum legum Interpretes impune in medium adducere, eorumque auctoritate uti ad controversias definiendas. Immo quo tempore nos primum in forum adolescentuli venimus, quum supremo* XXIV. *Virûm Consilio*

CA-

Cajetanus Argentius *summa cum laude hominumque admiratione praesideret, probe memoria tenemus, illud vulgo inter forenses homines invaluisse, neminem ad caussam coram tanto Viro dicendam accedere posse, qui non ex legibus Romanis, Cujacioque, reliquisque doctissimis Jurisconsultis aliquid pro se afferret. Ex qua disciplina quot acutissimi Jurisconsulti, quot optimi Oratores extiterint, nemo, cui quidem notum forum nostrum est, non videt. Et si mihi non decretum esset, neminem vivum nominare, possem modo claros Neapolitani fori Oratores nedum brevi quadam commemoratione indicare, sed justum etiam de iis opus conficere.*

Quis vero posset illis temporibus, quibus tot tantaeque literae in foro versabantur, summum quoque morum perversitatem, supinamque ignorantiam fuisse, suspicari? At sane tunc maxime prava invaluerat disciplina, & forensis corruptio omnem modum excesserat. Satis fuerit, ut id probatum testatumque habeamus, sermonem illum in medium adducere, quem aliquando a quibusdam Rabulis habitum dicere consueverat Xaverius Pansutus *affinis noster: vir & in dicendo jure in* xxiv. *virûm Senatu Catoniana plane severitate illustris, & gravioribus disciplinis omnibus eruditus, atque in pangendo carmine (ut ejus Tragoediae praesertim testantur) Italorum Poetarum nulli secundus. Is autem memoriter nobis, nobisque audientibus aliis persaepe narrare solitus erat,* Camillum *quendam necessarium suum virum egregium, quem acerbo nimis fato ereptum dolebat, in acerrimos quosdam Rabulas adhuc adolescentem incidisse, quos optimam ejus institutionem in quodam convivio referebat ita acriter detestatos fuisse, ut nihil posset fieri supra. Nomina etiam Rabularum, & quid eorum quisque dixisset summo lepore, quo Pansutus in familiaribus colloquiis sane erat mirificus, memorare consueverat. Hunc ergo*

ser-

sermonem, quod haud modicam juventuti nostrae utilitatem afferre posse arbitratus sum, si quos mores, quaeve studia fugienda sibi essent cognovisset, mandare literis decrevi; ne a magnificis indoctorum verbis, arrogantiaque, & fastu ingenui adolescentes decepti, exemploque, ac felicitate invitati ad improbitatem, ignorantiamque ab honestate, & optimis literis, magno cum suo ac Reipublicae malo desciscerent. Institutionem etiam ejusdem Camilli, quem ab eruditissimo viro doctum atque institutum fuisse constabat, operae precium referre duxi: pr eclara etenim & optima visa est, ad cujus exemplum juventus instituatur; & ad narrationis fidem pertinebat eam non omittere: nam ita factum esse Pansutus affirmabat, ut nos paullo post exponemus.

Sane quae nos in illo Rabularum Convivio acta, dictaque esse mox referemus, ea sunt, quae certorum studiorum pravitatem, morumque perversitatem ita tacite redarguant, ut quid probandum, quid damnandam, quidve in hac nostra forensi vita sequendum sit, quid fugiendum, adolescentibus nostris facile fuerit intelligere. Quanvis supervacaneum hoc, atque inutile fortasse fuerit hoc tempore exponere: quum ad Te unum, Optime, ac doctissime Tanucj, *respicientes, egregiam quandam, perfectamque atque absolutam tum virtutum omnium, tum doctrinarum formam possimus intueri. Tu etenim ita Philosophiam cum Jurisprudentia conjunxisti, ita ingenuas artes cum rerum maximarum, ac gravissimarum administratione copulasti, atque ita sanctissimis moribus negociosissimae vitae instituta temperasti, ut Platonicum illud effatum plane verissimum ostenderis, virtutes omnes* Unum *quoddam esse, & qui ex iis unam apprehenderit, omnes necessario tenere. Atque utinam nostri homines, qui tam te enixe admirantur, & laudant, imitari quoque vellent, eamque ingrederentur viam, qua Te istuc pervenisse cognoscunt. Nunc nonnulli nihil ultra*

ver-

verba & inanes laudes progressi, modo etiam opinionem illam mordicus tuentur, Jurisconsultum totum in legibus esse, atque in foro tantum, ac subselliis habitare debere. Quod mihi quidem pravum omnino, & damnandum videtur. Nec etenim extorqueri nobis potest, quod a prima adolescentia tot clarissimorum virorum exemplo pro vero hausimus, Jurisconsultum, qui nominis dignitatem implere velit, magna quaedam scire, ac profiteri debere: nec forensium rerum angustiis concludendum esse: nisi operarium quendam potius velimus eum, quam vere sapientem, rerumque civilium scientem efformare, & civibus suis ac Civitati ipsi utilem civem. Quod eo acrius modo sequendum reor, quod jam Dei benignitate vere in Regno, subque optimo, ac clementissimo Rege vivimus: a quo & gravissimis in rebus, jusq; publicum nationumque externarum mores & jura respicientibus consuli haud raro Magistratus consueverit: eique Civitatis, Regniq; preces in maximis negociis offerri. Quinetiam quicquid ad hujus Regni felicitatem, amplitudinem, copiam, communemque omnium conditionem pertinet, diligenter Jureconsultis vestigandum, ac sciendum, ne unquam graviore aliqua in re erga Principem, Patriamque, Civesque suos officio turpiter desint; quum id ab illis, qui caeteris prudentiores, dolioresque perhiberi volunt, quammaxime requiratur. Hoc ita, MAGNE TANUCJ, amplexatus es, (libenter enim tuo saepius jam exemplo utimur) ut quum tantae rerum moli praesis, non par, sed valde sane negociis ipsis major videaris. Quid enim praesidii in magno aliquo motu, angustisque in Regni rebus, vel in regenda, atque ordinanda Republica in eo fuerit homine, qui formulas tantum actionum, ac libellorum cantiunculas memoria teneat, stillicidiorum, at servitutum jura fortasse noscat, instrumentorum vim, probationumque naturam didicerit? Docto, sapientique tunc opus est viro, qui naturas hominum, rerumque pe-

pene omnium indolem calleat, cui historiae, praeteritique temporis facta nota sint, gentiumque, ac populorum instituta: doctrinaeque insuper, & prudentiae usum rerum, civilemque experientiam conjunxerit. Quid in condendis, abrogandis, derogandisque legibus? Num mediocri prudentia, num vulgari scientia opus est? Nec ullam profecto paullo majorem rem invenias, quae in Republica sit pertractanda, quae legulejum aliquem, atque e forensi opificio artificem, non sapientem doctumque virum requirat.

Haec porro Reipublicae pars late negligitur: nullique curae est, ne egregii cives ad ignobilem quaestum detorti ignorabiles jaceant, & ab optimis studiis, in quae magno bono publico incubuissent, ad mercenariam vitam, & vile artificium declinent. Unde saepe mihi de his Civitatis nostrae moribus cogitanti peropportunum, maximeque utile visum est, si Romanorum imitatione Censores *& apud nos publice instituerentur, qui nullam Ripublicae partem corrumpi, quantum quidem humano consilio assequi possent, sinerent, sed ad optimam quaeque institutionem revocarent. Horum quidem officium esset, ut optime educaretur juventus, curare; neve usquam a probato more declinaretur: utque ea studia in Civitate pollerent, quae ad Gentis gloriam, Regnique utilitatem non ad privatorum tantummodo lucrum & commodum referrentur. Nec mores solum, publicamque disciplinam eorum complecti deberet vigilantia: verum & agricultura, quae maxima in uberrimo Regno cura debet esse, Nautica, caeteraeque artes omnes essent Censoribus curandae, ne, privatorum negligentia aut pravitate, vetera, si quae essent, bona atque opportuna instituta dilaberentur: & si quid ab externis gentibus sapientius, & utilius excogitatum, atque inventum esset, at in nostram quoque Rempublicam invehberetur. Nec enim patrumfamilias industriâ, sed publi-*

co

co factum consilio fuisse arbitror; ut optima omnium late gentium instituta, quae vel ad civiles, vel ad militares artes pertinerent, Romani adoptaverint: quo uno, quum caeteras nationes sapientia primum vicissent, armis deinde etiam domuerunt, imperioque complexi sunt. Apud nos nimia rerum omnium licentia: atque in universa Republica, quum tot legibus securitati civium, eorumque patrimoniis consultum sit, nil quidem videas lege aliqua contineri, unde mores, artes, disciplinae, studia, instituta vitae, atque ejus generis, maxima porro, & gravissima, firmentur, publicaque authoritate aliquo pacto regantur.

Sed nimis extra nostram aream, impetu quodam amoris erga patriam rapti, vagati sumus: igitur e diverticulo, ut ajunt, in viam. Maxime ergo curandum censemus, ut perfecta, & optima disciplina juventus ad forum, causasque educetur, ne pravis moribus falsaque opinione doctrinae corrupta, & inflata in publicum dedecus, privatorumque damnum erumpat. Quod si te ad judicia, & forensia praelia, Sapientissime Tanucj, *Fortuna detulisset: porro nobis non aliunde modo, quam a te, quae esset egregia Oratoris institutio petendum esset: in cujus ingenium, quum omnia, quae sui fuerant juris, natura contulerit; quaecunque ab arte, a studio, a doctrina esse potuerunt, a te diligentissime cumulata, & collecta perpetuis lucubrationibus admiramur. Nam nulla docto, magnoque viro digna aliquo in genere doctrina existit, quam tu non arripueris, ac teneas: nihilque est ex ingenuis omnibus artibus, quod tu non excogitatum habeas, & comprehensum animo, usuque, & exercitatione pertractatum. E quarum quidem maximarum rerum cognitione, quum incredibilis quaedam copia, ac summa in uberrimum istuc ingenium tuum eloquentiae vis profluxerit, patriique sermonis lepos, ac venustas accesserit, nemo sane, meo judicio, tibi in dicendo par, & aeque*

 ma-

magnus, ac vehemens, & plane perfectus Orator potuisset unquam existere. Nunc, quum tibi tantam Reipublicae partem sapientissimus Princeps administrandam optimo consilio detulerit; maximae sunt scilicet gratiae Fortunae a nobis habendae, quod te ita potissimum collocaverit, ut forum tibi cum primis curae esse debeat. Quod igitur ductu, exemploque tuo efficere potuisti, ut ab ineptiis, ac Rabularum technis juventutem ad optimam, solidamq; disciplinam revocares, id veluti jure a te petimus ut auctoritate modo cumulate praestes, efficiasq; ut nostri adolescentes, voce tanti viri verae laudis iter ingressi, magnos illos Franciscum Andreæ, Seraphinum Biscardum, Petrum Fuscum, Nicolaum Caravitam, Caesarem Natalem, Cajetanum Argentium, *caeterosque ejus notae, quos nunc in foro, vel jus sanctissime dicentes, vel caussas adhuc doctissime defensitantes admiramur, sequi, atque æmulari velint: atque ita eos dignos foro, dignos hac Civitate, dignos tali Principe reddas: tuque nobis, ac posteritati, Jurisprudentiae, Eloquentiaeque simul in Neapolitano foro Pater, ac restitutor habeare. Quo facto sane sperandum est, quae est nostrorum hominum indoles, eorumque uberrima, & acutissima ingenia, brevi* Crassos *nos*, Antoniosque, & Hortensios, *sin minus* Tullios, & Demosthenes, *habituros: qui eloquentia florentes, doctrina, & consilio praestantes, civilique praecellentes prudentia, optimi cives, Patriaeque amantes evadant, Forumque, & Curiam, universamque adeo Rempublicam ad summum gloriae, & felicitatis fastigium adducant.*

Nunc Camillum Pansuto casus suos referentem audiamus.

EU-

EUSTACHIUS, MODESTINUS, CAMILLUS BLANDIDIANUS, VOCONIUS, VULPINUS, RAPIDIUS.

C A M I L L U S.

Narrabo igitur tibi, PANSUTE, rem omnem, gemino orsus ab ovo, tametsi hoc Flaccus vetet, quandoquidem tu haud minor poeta ita jubes. Et sane nobis modo vacat: soli etenim, quod raro alias, sumus in hoc amoenissimo litore, tuaque haec domus Pragmaticorum importunitate, qui te ne hic quidem paullulum sinunt quiescere, magnisque clamoribus saepe vexata, nunc vere Mergellinam nobis, ociumque suavissimum praestat. Rusticatum ergo de more cum Patre, ac sororibus exieramus in Herculanum: vindemiae namq; appetebant, & jam feriarum tempus complures melioris notae cives eodem perduxerat. Venerat nobiscum Modestinus, qui me tunc temporis sanctissime, atque amantissime curabat; vir, ut nosti, ita probus, ut eo probiorem neminem nostra Civitas tulerit; atque ita doctus, ut nesciam quem modo ei ex eruditis nostris anteponam. Illum ego ita observabam, ut optimum, ac dulcissimum parentem: ille tanta me benevolentia prosequebatur, ut sane Patrem ipsum aequaret. Ita mutuo affecti, conjectura potes assequi, quam diligenter, & accurate alter doceret, & quanta docilitate, ac studio alter disceret. Dum autem ibi commoraremur, ambulationibus crebris per salubres agros valetudini subveniebamus, perpetuis literariis laboribus satis affectae, Poetarumque blandimentis superiorum studiorum gravitatem temperabamus. Obturbabamur interea a Patre, qui non modo frequenter a nobis studiorum

rum meorum rationem expostulabat (etsi ipse, probus equidem & frugi, earum rerum prorsum ignarus erat) sed pene quotidie a Modestino flagitabat, ecquando tandem me habili jam aetate, & sex annorum labore satis perdomitum, in forum mitteret, unde aurea scilicet nobis familiaeque nostrae messis obveniret. Tardabat nimiam ejus alacritatem vir honestus, & biennium insuper aliud mihi, sibique precabatur, ut incepta perficeret, prout suscepti curriculi ratio, ac tanti operis moles postularet. Non ideo tamen satis Patri faciebat, qui me dudum jam pro mendaci fundo haberet, & Modestinum aperte culparet quasi desidem, & negligentem agricolam. Hanc nos molestiam constanter, atque hilare perferebamus; nec Patris, optimi sane viri, avaritiam, sed domesticas angustias ejus rei causam esse intelligentes, serio in libros incumbebamus: ejusque anni rusticationem, non ad relaxandum animum, ut superioribus annis, susceptam putavimus; sed ad ea, quae didiceram ruminanda, resque ordine quodam, & modo nectendas: ut in Vrbem reversi, legum Patriarum interpretes (quod nempe unum supererat) forique arcana alacriter aggrederemur. Dum nos id sedulo agebamus, aliud sane Pater versabat animo: & amicorum, qui circa ea loca rusticabantur, domos frequens circumibat, tum in me quaedam jaciebat, quae ejus rei, quam ipse struebat, ut deinde cognovimus, argumento esse possent. Tandem, quum aliquando multa nocte ad coenam domum rediisset, insueta elatus laetitia Cras, inquit, Camillule, judicium subibis: ego te in jus vocavi, eosque Judices elegi, quos ob auctoritatem nullo pacto recusare poteris, nec ob eximiam prudentiam, & singularem doctrinam fallere. Nesciebam ego quid ea sibi plane vellent, ideoque parum de iis sollicitus coenavi, atque inde cubitum ivi; ignorans miser quantum mihi molestiae in crastinum diem impenderet. Primo diluculo turbari omnia circa culinam e

le-

lectulo audiebam, Patr emque de nocte expergefactum domum circumcursitare, servosque frequenter inclamare, multarumque rerum ultra morem satagere. Gaudebam ego nimirum, opiparum apparari Convivium, laetumque mihi, & festum eum diem augurabar: sed vere tunc comitia in meum, & Modestini caput parabantur.

Ne te diutius morer; sub edendi tempus, *Blandidianus* repente ad nos venit, vir aud modicae, ut nosti, illa tempestate in foro auctoritatis, & famae: quem tres adolescentes comitabantur ex illorum turba, qui sub ejus disciplina juri operam dabant, culti, elegantes, atque omnibus munditiis mundiores. Quod quum Patri nuntiatum esset, viro propere obviam exiit, eumque omnibus honoris significationibus exceptum in interius cubiculum perduxit. Primus incedebat Blandidianus titubanti, & incerto admodum gradu, renidens usque, atque unumquemque familiarium comiter ultro salutans, & quaecumque occurrebant profuse dilaudans; subsequebatur cum caetera turba Pater, impense ei gratias agens, seque, domumque suam tanto honore indignam autumabat: valde caeteroqui sollicitus, ut cuncta composita, & apta in aedibus tali viro viderentur. Mihi interea (quem ab hortulis, ubi cum Modestino nescio quid lectitans deambulabam, statim evocandum curaverat) Blandidiani dexteram exosculari jussit, eique me accurate commendans: En tibi, Blandiniane, ait, Camillulum meum, quem tuum potius hodie dici, & haberi a te malo. Ille me perhumaniter amplexus exosculatus est, & Nonne vides, ad Patrem conversus, inquit, Eustachj, quod egregius hic vir jam est? Hic sane nostri fori, ut ego merito auguror, ingens jamjam erit decus, & ornamentum. Mihique familiariter sublandiens, modo os, modo caput, & scapulas leviter palpabat. Haec inter *Rapidius* cubiculum ingressus est, adeo celeriter, ut ne-

nemo familiarium eum venientem, ut patri posset nunciare, animadverterit. Hujus etiam dexterae, subindicante Patre, defixum a me osculum est: tum is propere consedit, quum vix & uno verbo omnes, qui aderant, salutasset, negocioso, & occupato admodum similis. Servus inde Patrem propere accersivit, ut *Voconium*, & *Vulpinum* exciperet jam venientes: nec vero nunciari id opus fuisset, tantis clamoribus sui nos adventus Voconius admonuerat. Ego quoque iis obviam processi, Modestino cum Blandidiano, & Rapidio officii causa relicto. Ut in conspectum venimus, memini me nominatim minaci sane vultu a Voconio appellatum, qui me suum inimicum nominans, in me paratissimum advenisse se clamabat, atque ut aliquò aufugerem, ne in suas inciderem manus, hortabatur. Ut vero ab hoc attonitus mearumque rerum incertus elapsus sum; in Vulpinum incidi, qui pone sequens sedato gradu verba tranquille, & modeste cum Patre faciebat. Is ut me vidit, constitit, & paullo commotior: O quam suavis, & modesta adolescentis indoles! inquit, o quam sancta, & pudica facies! Profecto ego, Eustachj, optimum hunc tibi, ac pientissimum aliquando fore jam nunc praedico, ita temperate incedit, ita honeste intuetur. Meque inde arcte complexus, & Coelum intuens: Da huic optimo viro Deus, tanquam ex integro orsus est, quammaximum ex hoc adolescente fructum capere: da huic egregio adolescenti parentis vota quamcitius implere; & secum me eo pacto complexum in cubiculum peramanter perduxit. Horum adventu exhilarati omnes: mutuisque interrogationibus, ac responsis, institutisque hic illic colloquiis, admistoque undique frequenter cachinno (nam plures discipulos quisque adduxerat) eò brevi ventum est, ut vocibus dissonis, clamoribusque tota domus late resonaret, nec quicquam ex his, quae dicebantur, exaudiri posset. Horam pene integram hic sibi tumultus praecepit, nec quem finem habi-

habiturus esset praevideri poterat, ita tum maxime calebat; ideoque jam Modestinus surrexerat, meque secum extra illud praelium eduxerat: Paterque, & familiares jampridem ad sua quisq; munia per aedes, illis relictis excurrerant. Quum autem in pomeridianas horas inclinaret jam dies, & prandium corrumperetur; seducto Vulpino Pater extraque conclave illud producto: Per Deos te oro, Vulpine, inquit, & sapientiam tuam, compesce jam tumultum istum, & optimos hos viros ad silentium perduc: nam & mensae jampridem paratae sunt, & pauca me vobis omnibus praedicere maxime in rem meam est. Suscepit libenter negocium Vulpinus, pluriesque a vociferantibus contemtus, & repulsus, aegre tandem confecit. Quod videns Pater, me, ac Modestino accersitis, in medium prosiluit;

Et quanquam jamdudum, ait, vos, clarissimi viri, cocus expectat, ne vos pigeat tamen pauca quaedam, antequam discumbatis, a me audire, quae mea maxime intersunt, quaeque ego eo animo vobis eloquar, ut qui omnem in humanitate, & sapientia vestra spem reposuerim sublevandae, ac restituendae domus meae, quae culpa fratrum meorum & fortasse etiam mea, jam pene prorsus collapsa est. Vnicum hunc (me indicans) ex Fortunata mea, quae inter bonas uxores certe optima fuit, cujus mihi nunquam, si vel tercentos annos viverem, dulcis memoria excidet, unicum hunc, inquam, virilis sexus, eundemque carissimum filium habeo, qui nunc nobis patrimonii loco est. In hunc enim unum nostrûm omnium oculi conjecti sunt, nobisque persuasimus, si domus fundosque Fortuna nobis eripuit, hunc labanti familiae benignam servavisse, ut quae abstulit redderet, & tot praeterita damna vel uno hoc beneficio cumulate compensaret. Ideo ab usque ineunte aetate cum optimis praeceptoribus educandum, ac poliendum tradidi: & deinde, quum aetas ei maturitatem mentis ad scientias,

artesque visa est attulisse, ex multis, qui sese huic muneri ultro obtulerant, hunc Modestinum nostrum rogavi, quem tunc mihi praeter omnes fama probabat, qui eum sedulo ad Jurisprudentiam formaret. Ea quippe consultantibus nobis optima, ac sane ad ditescendum compendiaria via visa est. Sextum jam annum assidua opera adolescens Modestinum audit, & jam tempus appetit, quum eum in forum, veluti ex umbra in lucem ac Solem, exire ad lucrum mos patrius fert, nostraeque urgent angustiae. Nec ego quantum gnatus aut quid profecerit dijudicare valens,quidve rei adhuc ad longum hoc curriculum capessendum fortasse desit, ideo ad vos confugio, tanquam ad Oracula Civitatis,viri optimi mihiq;amicissimi. Vos igitur etiam atque etiam obsecro,resecroque,ut curam hanc serio suscipiatis. Et, quae vestra humanitas est, e Modestino primum, ex adolescente deinde ipso, si opus fuerit, pervestigetis oro, quo sint loco res nostrae, & quid nobis modo sperandum sit, quid timendum; ut e placitis sapientiae vestrae, quae tot civium millibus opem jam tulit, deincepsque est allatura, tempestive possimus nobis, domuique nostrae consulere, resque, ut decet, utque vobis videbitur, ordinare. Vix est enim, quum nonum supra decimum Camillus meus aetatis annum implevit. Nec falli ea in re possum, qui satis superque memoria teneam hunc paucis mensibus duodecimum annum excessisse, quum Fortunata mea,nunquam mihi sine gemitu, & lacrimis commemoranda, diem suum obiit; ac septimus jam annus nudius tertius fuit, quum ego luce ac omni voluptate orbatus, miseram hanc & infelicem vitam solus, & moerens traho. Te vero, Modestine, per Deos hospitales, & quicquid tibi sacrum, sanctumque est, rogo, perque familiaritatem nostram, atque amorem, quo Camillum suum complexus es, ut omnia sincere, & dilucide doctissimis his viris aperias, nec falsa gloria ductus, aut plura te docuisse, aut perniciosa adula-

la-

latione hunc plura didicisse affirmes, quam revera factum est. Veritatem, quam caeteris in rebus omnibus te sancte sequi animadverti, sanctius modo, & constantius, si fieri potest, sequere; & quidquid nunc neglexeris, auxerisque, id in maximam mei, puerique, domusque perniciem evasurum memento. Age ergo, rem, dum comestur, hilariter aggredere, & ab initiis exorsus ad hunc usque diem veluti per gradus perduc. Ite agite interea vos, lumina Civitatis, hujusque familiae tutela, & praesidium, discumbite: tuque, quod bonum, faustum, felixque mihi, familiaeque nostrae sit, quum tempestivum videbitur, aggredere ad rem Modestine. Hic quum Vulpinus, ante prandium haec perbelle Modestinum exequi posse dixisset, eumque jam ut diceret hortaretur: illum indignantium invitatorum omnium voces exceperunt, esurire se se acriter clamantium: nugasque maximas agere Vulpinum, qui cur ipsi Eustachii domum venissent, oblitus esset. Non illud sibi tempus disputationes, & controversias poscere: irent, discumberent, ventrique tunc operam darent, posse deinde, vel inter epulas, vel postea, vel nunquam etiam iis de rebus agi; nec aequum esse se inedia enectos, Modestini fabellas, quasi nil gravius urgeret, audire.

His frangi se Vulpinus simulans (quippe qui, ut nil ipse de prandio cogitare videretur, ita locutus fuerat) obticuit; eosque tunc demum nos turmatim magnoque impetu in coenaculum ruentes secuti sumus. Consedere itaque propere viri egregii, & in primarum mensarum patinas fortiter impetu facto ostenderunt satis, loquacitatem optimam famis parentem esse. Vulpinus tantum, & Voconius inter edendum primum saepe nutantes inter se, deinde etiam collatis capitibus collocuti, subirasci se, ac stomachari videbantur, quod Blandidianus, & Rapidius primos in accumbendo locos praecepissent, ac contra januam, qua inferebantur cibi, consedissent. Nec

 silen-

ſilentium interea, nec clamor erat, ſed tumultus quidam, & vaſtum murmur, quale ab alto quopiam loco irati maris exaudiri solet. Vulpinus quaſi aliud ageret, diſſimulanter edebat; Voconius aperto impetu gerebat rem, manibusque quicquid inſerebatur avide arripiebat, comminuebatque. Alia Blandidiani ratio erat, nec enim valde cibo intentus videbatur, ſed renidebat usque, modo hunc, modo illum ultro leniter appellans, quaſi ad hilaritatem excitaret; nec ideo se minus interea opplebat carnibus, avesque peregrinas, atque electiora menſae carpebat. Rapidium mirabamur quo pacto animam poſſet reciprocare, ita ambas implebat buccas, & se totum ingurgitabat in patinas: ut, dormienti ſimilis, graviorem, atque interruptum inter mandendum spiritum ederet: viſebantur ante ipſum plures patinae, cibis altam in ſtruem erectis, unde ille properanter tanquam de alieno rapiebat. Caetera discipulorum turba juveniliter admodum se se gerebat; & intercipiebant mutuo cibos, ſtrepentes, clamantes, mensasque concutientes, aliquando ita valide, ut jure omnia conſpergerentur, pulmenta per manus jactata in terram demum laberentur, calicesque in mensam effuſi frangerentur. Talia videbamur aegre a Patre ferri: mundus enim, ut noſti, Panſute, & elegans fuit homo: verum quaſi aliò spectaret, quae fiebant ſilentio praeteribat; Et ſi quando advertiſſe manifeſtum erat, leniter risu illos excipebat, & plaudenti potius, quam indignanti ſimilis videbatur. Baccho largiter indulgebant omnes, sed Voconius, & Rapidius nimis, ut Comici verbo utar, avariter in se merum plenis faucibus ingurgitabant: licet Vulpinus prope eorum aequaret virtutem.

Ut autem erat Pater ejus rei, cujus gratia illos invitaverat, memor, modo Blandidianum, modo Vulpinum ſubmiſſa rogabat voce, ut tandem Modeſtinum dicere ſinerent, atque inter epulandum, ut polliciti erant, me

emen-

emendandum susciperent. Assentiebantur illi, Voconiumque, aliosque, ut poterant, per clamorum intervalla identidem rogabant, ut Patri obsequerentur, sed diu frustra. Demum, strenue annitente Patre, aliquantulum tandem conticuerunt, auresque praebituri visi sunt. Jamque Modestinus, qui pro temperantia sua epulis ad quotidianum modum refotus jampridem cessabat, dicere aggressus erat: sed obturbavit semel, iterumque Rapidius, aperte id contra pactum esse dejerans, nec civile esse in primis mensae spatiis consistere, statariamque, & meditatam Modestini oratiunculam audire. Demus antea saltem quod opus est corpusculo, subiratus clamabat, primosque famis impetus retundamus, postea saturi de his videbimus, sedatoque intestino hoste, externa curabimus. Plaudebat his Voconius, & Blandidianum increpabat, qui, quum jure vicinitatis Rapidium deberet defendere, sileret: se vero alienae causae patrocinium suscepturum libenter; nec passurum omnino, ut Rapidio invito quicquam ageretur: se se voce, ac clamoribus, si aliter nequiret, diem extracturum. Agerent itaque obsonia, patinasque etiam ipsas per ocium vorarent; audiendi, ac dicendi tempus nunquam defuturum. Quid te modo, Pansute, frigida hac narratione enecem? Satis sit dixisse, pluries Modestinum coeptasse, pluries ad tacendum adactum esse; nec nisi illatis secundis mensis Patri aegre datum, ut silentes (nempe non continenter clamantes) pranderent, & Modestinum tandem audirent. Is itaque tunc demum exorsus, in hanc fere sententiam locutus est: nam verba ipsa meminisse admodum esset difficile, Tu vero, Xaverj, si laudari me a Modestino audies, ne me vanum continuo arbitreris, qui laudes ipse meas referam: accipies enim paullo post, unde has laudes abunde compenses.

Accepi hunc ego, inquit Modestinus, viri clarissimi, jam tertiumdecimum agentem annum, iis literis satis

tis imbutum, quibus de more puerilis aetas ad ſcientias, artesque meliores informari conſuevit. Optima mihi jam inde a principio adoleſcentuli viſa indoles eſt, ingeniumque, modo cura & diligentia acceſſiſſet, cujuſcumque rei capax. Itaque & parentis ſui optimi viri obsecrationibus, & ipſius adeo Camilli gratia, docendi munus ita libenter suscepi, & tam ſanćte ſum executus, quam ſi de filio meo ageretur. Itaque eum ad Geometriam primum, veluti ad omnium ſcientiarum oſtium perduxi: eo nempe conſilio, ut quantum ei liceret de Mathematicis ſcientiis deguſtaret; utque ei ſimul geometrica perſpicuitate Dialećtices regulae comprobarentur, unde veritati quamprimum aſſueſceret, ejusque notas ita perspećtas haberet, ut difficulter in errorem deinceps laberetur, nec falsa aut incognita pro veris unquam acciperet animo. Latinas interea Graecasque literas aſſiduo ſtudio hauriebat, dum ego ei utriusque linguae Scriptores quam poteram accuratius explicarem: non ut hic verborum vim, & Grammaticae arcana aſſequeretur, quod jam ſatis alii praeſtiterant praeceptores: verum ut duarum quotquot ſunt aut fuerunt cultiſſimarum Nationum indoles, mores, religio, leges, inſtituta, belli pacisque artes ei reſerarentur. Quod ego sedulo curabam, & magnum me operae precium fasturum rebar, ſi Romanorum animorum magnitudinis, Graecaeque virtutis veluti semina, quaedam jam tunc, adhuc tenera ejus mente, ſererem, quae poſtea uberem ſegetem eſſent latura. Et mirum profećto eſt, Viri maximi, quanta celeritate ea Camillus arripuerit. Quod ego intelligens, longiore, quam primum ſtatueram, itinere eum ad Jurisprudentiam deducendum ſuscepi; nil in eo temporis jaćturam veritus, quum hunc viderem brevi conficere, quod alii vix duplici temporis ſpatio exequerentur.

Hiſtorias ergo ipſi omnium barbararum, cultarumque gentium expoſui, ab Hebraeis & Aſſyriis ad Reipubli-

blicae Romanae lapſum ; non ideo tantum , ut Regum & Imperiorum varios caſus , Urbiumque clariſſimarum excidia , Ducumque ſolertiam cognoſceret (quae fortaſſe ignorari levi admodum jactura poſſent) ſed praecipue ut rerum humanarum viciſſitudinem , humanique adeo animi indolem , intimamque Naturam intueretur in tot tam diverſorum Populorum atque hominum factis : perturbationumque origines , viasque atque exitus colligeret ex infinita omnium temporum , exemplorumque varietate . Praecipue vero magnorum virorum vitis immorari eum hortabar , eosque propius in privatis publicisque negociis ſequi : quum non minorem utilitatem capi arbitrarer ab eorum fortibus in bello factis , Reiquepublicae adminiſtratione , quam ab interiore ac domeſtica diſciplina . Imperatorum dein Romanorum hiſtoriam cum Chriſtiana conjunxi : hisque ſubtexui breviter Regnorum omnium hiſtorias , quae occidente Romanorum Imperio ſubinde orta ſunt : atque ita eum ad proxima usque nobis tempora arctis quidem itineribus deduxi , ampliorem ſingulorum Regnorum notitiam firmiori aetati , majorique ocio reſervans . Ab hac accurata diligentique hiſtoriarum lectione Jus humanum , communiaque omnium inter se gentium vincula arripuit Camillus : ut nullo prorſus labore inde ipſe per se naturalis Juſtitiæ principia excuderet : comprehenſumque haberet animo quid Nationes mutuo firmum ſemper immotumque ſervaſſent , & quo dedecore eos notaviſſent Populos, quoque etiam ſupplicio aliquando affeciſſent , qui ab hoc jure deſciverant. Hujus ego juris cauſſas e Philosophia adoleſcenti ſuggerebam , ne more potius & conſenſu , quam ratione illud ortum arbitraretur , & late diffuſum . Gentilis deinde , Grotii , Pufendorfii , Seldeni aliorumque doctiſſimos iis de rebus libros ei perlegendos ſubdidi : quos hic propero greſſu percurrit , nusquam pene haerens : immo quid de quaque controverſia dicturi illi eſſent , praedicens

cens, ex antecapta ſcilicet animo rerum jurisque notitia. His ego(quæ ut uno veluti cursu exponerem in unum contuli) admiſcebam, partitis nempe opportune horarum ac ſtudiorum intervallis, Principum omnium ſeriem ordinemque: Imperiorumque magnitudines viresque, atque uniuſcujusque gentis confines populos; montesque & flumina illuſtriora indicabam, tanquam memoriae adminiculum. Deinde Coelorum ei Terrarumque diligentem descriptionem ad hilarandum reſovendumque animum ſubdebam, syderumque ortus atque obitus, ventorumque cauſſas, atque ejus generis, ut ad universae Naturae contemplationem adolescentem inde facilius deferrem. Itaque Philosophorum de naturalibus rebus rerumque univerſitate placita (veluti alteram humani ingenii hiſtoriam) a primis usque temporibus huic deinceps aperui. Sed parum ei futurum ocii ſciens ad maxime obscurarum rerum cognitionem funditus aſſequendam: selectiores receptioresque talibus de rebus opiniones delegi, eique perdiscendas propoſui, addidique quicquid per iterata pericula cognitum penitus atque in Phyſicis exploratum haberemus. In prima Philoſophia aliquanto accuratior fui, Pythagoreorum & Platonis veſtigiis inſiſtens: ac, quantum ejus rei hujus aetas capax fuit, ſerio ſategi, ut ad primas rerum ideas attolli disceret, animoque conſuesceret primam earum naturam comprehendere. Ab hac etenim Philoſophia, cui tantum nomen jure debetur, ſapientiam oriri cenſeo, facesque illas in humanis ingeniis accendi, quibus rerum omnium, nedum ſcientiarum, interiora clare perluſtrentur. Hinc ad officia eum perduxi; & quid Deo O. M., quid ſibimetipſi, quid Parentibus, quid Patriae, quid Principi, & cur deberet, perdocui: quoque pacto erga conſanguineos, amicos, cives, advenas, notos, ignotos, inimicosque demum se se gereret: Commune Fas explicans, neve se unquam ab aliqua officii parte liberum & immunem putaret;
quum

quum semper aliquid homini ab homine hoc jure debeatur. Humanos affectus ei patefeci, & quatenus nobis utiles essent, atque unde demum a naturali, permissoque usu in vitia degenerarent; eorumque regendorum regulas tradidi, quibusque habenis iis facillime moderaretur. Et quando in Forum pergeret, ei tempestive praedicendum censui, ne lucri (quae maxima Fori syrtis est) ita cupidus unquam esset, ut officii aut virtutis vel paullulum oblivisceretur. Nullam etenim majorem hominis laudem esse, utilioremque simul rem, quam honestatem perpetuo colere, veracem usque esse, mendacioque constanter abstinere. Virtutem bonorum omnium principium finemque esse, malumque id solum quod turpe esset, & a virtute recederet. Atque hoc eum, ut perpetuo servaret, enixe hortatus sum, ut quicquid ageret, aut agendum in vita susciperet, perpenderet antea sedulo, atque ad virtutis trutinam revocaret: seque ipsum Judicem rerum suarum severissimum constitueret, suumque praeter omnia judicium subire & vereri assuesceret.

Nec me velim interea, viri clarissimi, id tantummodo egisse arbitremini; nec ad majora advertisse animum. Etenim jam inde a principio, dum Christianam historiam exponerem, ad pietatem hunc sedulo formavi, Religionemque omnem ordine explicavi, assidua Sacrorum librorum lectione inculcata: ac Salomonis praecipue scriptis ita eum operam dare jussi, ut pleraque sapientissimi illius Regis coelestia effata memoriae mandaret.

Haec veluti Eloquentiae ac Jurisprudentiae communia simul tradidi: fontem enim pariter utriusque, Philosophiam, humanarumque ac Divinarum rerum cognitionem ratus sum. Nec ideo minus interea ad earum alteram, Eloquentiam scilicet, eum formavi; quod facere aliud agentes, & quasi per ocium potuimus. Nam nec nimium temporis a gravioribus occupationibus nobis surripiebat, nec labor ille videbatur adolescenti, qui satis

milare in amoenissimis studiis versabatur. Primum omnium eum pure & lucide semper loqui jubebam, verborumque nitorem in familiari quoque sermone sequi, & vernacula verba quantum posset vitare: ut ita materies quaedam pararetur Eloquentiae, eique veluti fundamenta substruerentur. Facundum deinde eum efficiebam assidua Demostenis ac Ciceronis lectione; atque ita eloquentiam ei per occasionem, non e Rhetorum praeceptis, sed ab intima Philosophia, Aristotele duce, depromsi: perpensoque probe homine, ac perturbationum natura penitus patefacta, quid, quove tempore, quibusque hominibus, & cur dicendum aut tacendum esset aperui. Omnia quinetiam M. Tullii opera diurna nocturnaque manu, ut ait ille, per horarum subcisivarum intervalla versare eum jubebam: quod hic constantissime servavit, & servat: magnumque Philosophum summumque Oratorem, ut humanissimum praeceptorem & suavissimum amicum reveretur ac diligit.

Sermonis nostri puritatem ab Etruscis optimae notae scriptoribus hausit, quos vel deambulans, vel, a severioribus musis declinans, animi gratia lectitare solet. Ad elegantiam autem veneresque orationis, Poetarum cultissimos, & nitidissimos ei commendavi: unde ipse quid commune cum pedestri eloquentia Poesis haberet, me indicante, cognoscebat: quatenusque haec illam adjuvaret splendioremque redderet, quaeve vitia ex imprudenti & nimia Poetarum imitatione in oratores manarent. Aliam exercitationem Academicorum, & Peripateticorum imitatione postmodum induxi. Nam, proposita aliqua non puerili ac nugatoria controversia, in utramque eum partem dicere imperabam, aliquando ex tempore ad acuendum ingenium, dicendique facilitatem comparandam; saepius vero conscripta oratione, ad formandum stylum: neve verbis nimium luxuriaretur, resque leviter (quod in subita oratione evenire necesse est) attingeret. Haec

a me

a me ita facta sunt, ut quamminimum temporis in iis insumeretur.

His ergo, deviis fortasse nec usitatis, itineribus ad Jurisprudentiae ostium Camillum perducere annisus sum; nec me pervulgatae aliorum institutiones commovebant: quippe cui scitus tantum gnarusque is haberetur agricola, qui arboris radices diligenter curaret: unde postea & truncus & rami, frondesque & poma progignantur. Itaque ejus ingenium quam rectissime possem formandum atque exacuendum omni ope suscepi, unde per se ipse ad *Rectam Rationem* perveniret, quae non bonum juris interpretem efficere tantum posset, sed optimarum quoque legum latorem.

Atque hujus operae maximum uterque precium tulit, quum ad legum Romanarum explicationem ipsa nos studiorum ratio perduxit. Nam Camillus (post acceptam legum, Jurisconsultorum ac sectarum historiam) nullo prope negocio Romani juris elementa de Institutionibus hausit: ac deinde ita facile in Pandectarum libros (quibus rectae rationis, civilisque sapientiae mysteria pene omnia continentur) invectus est, ut Papiniani, Scaevolae, Ulpiani aliorumque haud difficulter mentem assequeretur, opinionumque rationes per se ipse mihi proderet; aequitatisque, & naturalis justitiae principiis innitens, traditorumque in historia Romana egregie memor, enuclearet res obscurissimas. Et si quid non satis rectum aequumque, vel legum ipsarum vitio, vel Jurisconsultorum occurrebat, id statim animadvertebat, damnabatque, rectam rationem pro duce habens: quod magnae mihi delectationi erat, ingeniumque ejus suspiciens, mihi plaudebam, quod tale iter ei ad Jurisprudentiam commonstravissem.

Peracta eo modo prima Pandectarum lectione, eos iterum Camillo perpendendos proposui, additis magni *Cujacii*, *Hotmani*, *Donellique* commentariis, ut le-

 gum

gum mentem penitus introspiceret, earumque usum, forensiumque controversiarum aliquam inde imaginem hauriret. Hinc eum ad Imperatorium jus, Edicta, Constitutiones, Rescripta facili gradu perduxi, eorumdem gravissimorum scriptorum comitatus praesidio: temporum illorum, Caesarumque naturam, moresque, Religionis, Imperiique statum, ubi res postularet, subinde ingerens: & Romanae sapientiae, purique simul sermonis flexum, atque inde occasum veluti digito monstrans: ne si obscurius aliquid, aut absonum, veterisque Jurisprudentiae dissimile in ea lectione occurreret, haereret. Pontificium jus deinde, veluti Romani juris ramentum exposui, usumque ejus, & quid ad sacra spectaret, quid judiciis aptum esset, quidque ad eruditionem modo referretur: quod jus iste uno, ut ita dicam, haustu arripuit, & Civili jure, & Cristiana historia mirifice adjutus.

Propius tandem ad forum ipsum pervenimus, quum ad Bartolum descendimus, cjusque scholam. Necesse etenim erat, ut iste forensem usum tandem libaret, forensiumque quaestionum, pugnantiumque sententiarum inter posteriores legum Romanarum interpretes, origines, causasque cognosceret, unde facile ad ipsum aliquando forum, forensesque tricas, parato viatico, viarumque gnarus accederet. His subacto & exculto adolescentis ingenio, eum veluti post longam peregrinationem domum reduxi. Nam pressius longe, & enucleatius, quam antea in generali rerum humanarum enarratione feceram, historias ei patrias a prisca illa, felicique Graecorum aetate ad haec tempora exposui: rerumque nostrarum vices, dominorumque varietatem explanare aggressus sum: morum inde, & consuetudinum, certorumque etiam verborum, quae in forensi usu trita sunt, vim & originem indicavi, quidve e tot gentium moribus in nostris etiam nunc institutis, legibusque
re-

retineremus. Huic narrationi, quae plures nos menses tenuit, nostrarum legum attexui historiam, ut eas primum a superiori veluti loco universas simul conspiceret notasque jam antea & perspectas haberet, quam eas postmodum singulatim adiret. Quibus confectis, sextum jam mensem leges ipsas sedulo excutimus, additis subinde qualibuscumque nostrorum interpretum commentariis; serioque perpendimus earum mentem, quidque in iis sit cum Romano jure consonum, quid pugnans, aut alienum. Hoc ego opus Eustachio ante annum perfectum daturum pollicitus sum: & Camillum post illa ad Feudorum jura(uti ad postremam Jurisprudentiae partem) satis implicate & incondite usque adhuc a quibuscumque scriptoribus tradita, a me jampridem in facilem atque perspicuam formam, ut mihi quidem videtur, redacta, deducturum, unde recta illi denique ad forum causasque via patefiat.

Hunc veluti succum, & sanguinem discipulo meo comparavi, fontes ipsos rerum, ac scientiarum reseravi, & vias indicavi omnes, quibus ad sapientiam jurisque simul scientiam iter esset: nec plura ingessi, nam ejus stomachum plura ferre non posse censui hac aetatula; ideo multa arcte satis exposui, quaedam veluti per transennam tantum ostendi, pleraque in aliam aetatem omnino rejeci. Nunc iste (quod quidem ego bona fide affirmare possum) & honestus est, & satis jam disertus. Juris porro prudens mihi videtur, sapientiaeque semina tot jam in animo habere, ut si quae nos inchoavimus, & quorum veluti prima tantum lineamenta duximus, perficere ipse atque implere in reliqua aetate volet, quod sane speramus, haud certe contemnendus Jureconsultus evadet, nec postremum in foro locum obtinebit. Denique si male me, & imperite, viri optimi, ac sapientissimi, hanc rem suscepisse, atque effecisse arbitramini, ignorantiae hoc meae, non improbitati, aut malitiae, oro, tribuatis.

Haec

Haec locutus volubili illa sua & canora voce Modestinus pudibundus obticuit, vultu satis, gestuque praeseferens, nihil se sibi adrogare, sed de omnibus, quae dixerat, sapientum illorum sese judicium libenti animo subiturum. Nolim vero existimes, amice, haec, ut ego modo tibi, ita Modestinum inoffenso cursu eloqui potuisse, nam praeclari illi pluries eum non modo risu immodico, crebrisque exclamationibus, quum quae diceret, inania iis, aut ridicula viderentur, silere coegerunt: verum etiam modo Rapidius, modo Voconius capita vix e patinis attollentes, dicentem obturbavere, absonis vocibus inter mandendum quae dicebantur reprehendentes, & delirare illum, atque ineptire ferociter succlamitantes. Blandidianus quinetiam bis sueto risu in indignantis faciem converso, miserum Patrem, miserioremque natum exclamaverat, qui ab amico domi tam familiariter, ac liberaliter habito pessumdarentur. Unus Vulpinus constantissime conticuit; sed adeo loquaci silentio, ut dissentire eum manifestum esset, & supplosione pedum mensaeque crebris percussionibus indicaret satis, graviter se indignari, vicemque nostram vehementer dolere. Ut vero siluit Modestinus, tunc, ut ventos narrat Virgilius, postquam eos AEolus aperto cuspide ostio libere vagari permisit, qua data porta erupisse, aeremque, & mare horridis procellis miscuisse; ita illos vidisses in Modestinum atrocibus conviciis, uno omnium continentique impetu, vociferantes incurrere, furentibus prorsus similes: asinum illum, belluamque pro Modestino appellantes, omnia illum foede corrupisse dicebant, nec prorsus quid forum, quid leges, quid Jurisconsultus sibi vellet nosse. Addiderant se se praeceptoribus suis discipuli, & acerrime praeliabantur tanta contentione, vocumque, irarumque aestu, ut Modestinus, quum non modo tot simul furentibus esset impar, sed natura quoque a contentionibus, strepituque maxime abhor-

horreret, tanto impetu proſtratus, & rubore genas late perfuſus, clam ſe rabioſae turbae ſurripuerit, atque in intimum cubiculum abſceſſerit. Quod ut animadverſum ab illis eſt, ignaviſſimum illico, maximeque pavidum, nulliuſque precii Modeſtinum eſſe inter ſe effuſe ridentes jactabant: ſerioque triumphabant interea, quod hoſtem pepuliſſent, campoque vix primo incurſu, ac clamore adegiſſent decedere. Ingentem verò ſpem inde eſſe, me ejus alumnum in forenſibus praeliis fortiter olim eſſe verſaturum, ac gnaviter ſcilicet pugnaturum, quum Praeceptorem meum pulvere ipſo, armorumque crepitu, quum adhuc extra teli jactum eſſet, auſugiſſe, clypeumque trepide viderent abjeciſſe. Aegre autem revocato ſummis precibus a Patre in coenaculum Modeſtino, unuſquiſque pro vocis ſuae modulo buccis cibo oppletis vel redarguebat hominem, vel irridebat, vel aliquid ludibundus interrogabat; ita ut nec reſponderi quicquam iis, nec audiri quae dicebant, poſſet. Tandem vero (quum voce, & manibus nihil ageret) arrepto e menſa, & in altum ſublato linteo, pacem petentis ritu, ab eloquentiſſimis illis breve intervallum vix pater impetravit, quo ſilerent, atque eo tam opportune uſus eſt, ut aliquando malaciſſati, ejus audierint preces; legemque ſciverint, ut aetatis lege ſervata, junior ex iis primum adverſus Modeſtinum quae viderentur diſſereret: inde ſenior exciperet. His magno labore firmatis; *Rapidium*, quem caeteri aetate anteibant, quum modo pronus manderet, modo in cubitum aſſurgeret; in hanc fere ſententiam locutum memini.

NIL HERCLE mihi modo accidere potuit jucundius, quam haec aetatis praerogativa, qua primo mihi licet libere, ac per aliorum ſilentium in ingentem hanc belluam dicere. Rumpebar medius fidius, tales, ac tantas ineptias impune tandiu effutire iſtum, quem iterum, atque iterum ex animo belluam appello. An,

quae-

quaeso vos, hominem eum dicemus esse, qui nil plane sentiat, qui nec quid cogitet, nec quid loquatur, nec apud quos dicat, aliquid pensi habeat? Quid, malum, istunc tu, Eustachj, tot inter doctos homines in hac tanta Civitate praecipuum seligebas, qui gnatum tuum, domumque, teque adeo ipsum pessumdaret? Delirare vehementer mihi homo paullo ante videbatur, quum tricas suas, merosque per Jovem labyrinthos loqueretur. Graecos, Romanos, Geometriam, Historias, Philosophos, absurdas equidem res, & putidas, nobisque incognitas prorsus, & inauditas tanta iste confidentia deblaterabat, quanta vix, si apposite, & ad rem diceret, uteretur. Hunc ego non Jurisprudentiam modo ignorare affirmo, sed & ipsa Jureconsultorum nomina. Audistis, viri clarissimi, quos nobis pro Jurisconsultis ingesserit homo perditissimus? Atramannum, Pusdorfium, Zertenum, quos nemo nostrum novit, nec audivit unquam. Ego quidem vicem hujus miseri parentis graviter doleo, qui unde panem sibi pollicitus erat, inde inopiam, & mendicitatem consequetur. At stulte mihi modo in mentem venit hujus misereri, cui hoc merito contigit, qui asinum istum tam grandem cibo, vestituque suo in suam perniciem aluerit: quum longe utilius egisset, si porcum domi aluisset eadem cura. Ab asino, amabo, quid nisi asinus efformetur! Et porro videmus, hunc asellum nobili, ac singulari hujus magistri disciplina tumere, ac satis jam superbire, caeterosque omnes contemnere. Euge, egregie adolescens, fori spes prima, domusque tuae magnum decus, & praesidium! Euge! Te scilicet quamprimum stupentes mirabimur in foro regnantem, tonantemque in judiciis, atque incomparabili eloquentiae, sapientiaeque flumine nos omnes indisertos, & insipientes obruere. Haec te animo volvere, haec jam spe devorare te, supercilium istud tuum abunde indicat. Sed scisne, belle adolescens, quid te pro paterna amicitia

fa-

familiariter moneo? Si pane eges, si vere e foro panem quaeris, si jurisconsultus esse vis, omnia istaec, unde tumes tantopere, primo quoque tempore omnino dedisce. Evome propere, evome, quod imprudens hausisti, paupertatis perpetuae poculum; & te sanioribus cibis, forensique disciplina confestim referci: & quasi modo primum in literarium ludum inciperes ire, humanitatis elementa serio arripe, ac perdisce, quae sunt eadem forensis gloriae, ac divitiarum itinera. Odio habe dum vives istum, qui te perdidit; & quum te, DIS bene juvantibus, tandem resipuisse intelliges, caveto diligentissime a teterrimo isto, ac maximo salutis tuae inimico, tanquam ab angue, & rabioso cane. En tibi, Camille, veros, & genuinos disciplinae, quam concupiscis, Praeceptores: hos audi, hos imitare, hos tibi exemplum propone. Ego, qui sum omnium revera postremus, quandoquidem primus loqui per aetatem debui, quaedam & leviora dicam, hi postea summi, doctissimique viri caetera, & majora.

Nec mihi modo longa oratione opus est ad institutum, quod probo, & sequor, resque simul meas tibi exponendas: nec te tot barbaris perterrefaciam nominibus, quot Modestinus, immo Immodestus iste tuus solitus est. Facile, atque expeditum est iter, ampla, & sane consularis via, nulloque negocio, si me sequeris, eò pervenire poteris quò contendis.

Principio illud ego jam mihi certum nunc sumo, quod, quae vestra sapientia est, neminem vestrûm, viri magni, inficiari posse reor; artem nempe, quam profitemur (quod quidem & in reliquis artibus aeque obtinet) pecuniam pro meta, ac termino habere. Eam per tot labores quaerimus; ad eam omnes magno consensu properamus. Hoc ergo nobis videndum, & curandum maxime, immo unice est, ut quod tantopere concupiscimus, quam facillime consequamur. Multis multae di-

tescendi viae fuerunt, ac sunt, & quacunque nos in foro circumvertamus, plures ubique occurrunt, qui e sordido, obscuroque loco lauti, & opulenti dictum factum effecti sunt per forensem operam. Ego quid alii probent, quid faciant, quid sequantur, non referam, nec si vellem plane scirem: mea mihi res semper est cordi, caetera negligo. Mihi vero Deûm munere accidit, ut hanc potissimum insisterem viam, ducemque illum invenirem, qui me huc perduxit, quò solus numquam profecto potuissem perrumpere. Nam, quum e prima jam adolescentia excessissem, nec locus, ubi consisterem, mihi adhuc in foro esset, in hominem sapientem, & civilium rerum callentem opportune incidi, qui me statim veluti filium complexus, compendiaria quadam via ad lucrum perduxit. Is aliquot mihi libros, quos per ocium legerem, indicavit; caeterum me, quod sane maximum erat, in familiaribus colloquiis quod opus erat perhumaniter quotidie docebat: & quae ipse faceret, aut diceret, me sedulo jubebat animadvertere; quod quum me diligentissime agere videret, laudabat, & arctius in dies amplexabatur, & adhibebat me in omnibus causis veluti adjutorem, & suppromum suum. Scribebam ego plurimum singulis diebus, hicque vel maximus noster erat labor, nam libellos nemo uberiores dictabat: & mirum sane est quam multa sustineremus negocia, & quae hominum turba ad nos perpetuo concurreret. Nam praeterquamquod sub galli cantum tercenti consultores ejus ostium pulsabant: ut inde in forum magna stipati caterva descendebamus, illico ad illum undique confluebant complures viri nobiles, obaerati plerique, & decoctores, atque ab aliis Patronis deserti. Hoc etenim genus hominum praecipuum sibi ipse delegerat: hos praeter omnes affirmans, quod verum esse & nos experti sumus, ingenti lucro, magnisque bolis auctare Jurisconsultos. Magnus equidem, amici, fuit ille vir, & nescio an alterum, quod pa-

pace dixerim vestra, unquam talem haec civitas tulerit aut feret. DEPOPULANTIUM quis quaeso non novit? Videbam ego quotidie illum ita facile implicatissima quaeque negocia explicare; ita sedate creditorum impetum, Judicumque eludere authoritatem: ita plac.de desperatas res in tuto tribus collocare verbis, mensesque, annosque integros judiciorum casses effugere, ut plane mirarer, tantam in humanum ingenium cadere potuisse sapientiam. Pro bibliothecae foribus, quam copiosam, & valde exornatam habuit, ita scriptum erat, hinc DA MIHI, atque inde AFFER MIHI. Quod ipse saepe quasi per jocum consultores suos, ut lectitarent, monebat. Super sellam vero in interiore cubiculo, unde solebat dictare, & quò vix ego admittebar, haec memini uncialibus literis memorabilia verba fuisse conscripta CAPE. RAPE. CLEPE. TENE. HARPAGA. Nec mihi unquam tanti viri praecepta memoria excident; quaeque ille sapientissime solitus erat dicere, dum vivam, recordabor. Praecipue vero singulare, atque acutissimum illud apophtegma usque tenaci memoria retinebo, Patronum nimirum non tam caussae, quam quaestus sui memorem esse oportere, atque ita clienti consulere, ut sibi maxime consulat. Ab hac ego schola progressus sum, si magistro meo minor, at certe ejus artibus in foro nulli omnino secundus: ut illum fecisse memini, ita & ego facio, meque ita gero, ut tanto praeceptore haud indignus videar. Jam primum nil frustra facio, sed omnia ad meum lucellum refero: clientes pro latifundio habeo, inde quidquid opus est sumo: si utilis iis esse possum cum lucro meo, bene habet: sin secus res ferat, ne gratuita opera sit, habeo quid sequar. Quid me torve aspectas, Modestine? Philosophetur alumnus hic tuus, Solisque vias, astrorumque obitus noscat, & ventorum naturam, resque arcanas omnes: dum nos quae in propatulo sunt cognoscamus, nilque audeamus ultra faecem, erroresque

 no-

nostros. Ipse nihilominus cum Sole & sideribus suis, ut tu, tuique similes omnes, valide semper egeat, nobisque, fortunisque nostris invideat, necesse est. Ego vero, qui nec Trimostenem istum tuum, Modestine, nec Cicerionem unquam vidi, ignorantia scilicet mea fretus, aediculas jam, ut nostis, haud parvas, nec ignobiles aedificavi, rus non modicum hic in Herculano comparavi, villamque ibi non contemnendam animi gratia extruxi, aurumque, & argentum ac supellectilem plane commodam habeo. Tu interea, Philosophe, alges, & tibi nec servulus ullus est, neque arca, ubi palliolum illud tuum detritum reponas. Quum ego domo mane exeo, ad lucrum procedo: quot quot compello, cum lucro meo colloquor, nemini quacumque de re, sed ejus respondeo marsupio: nisi me gratis fortasse pro ignotis laborare velit Modestinus. Et quis unquam, praeceptor meus ajebat, vel Judicem adeat, vel libros evolvat alterius caussa, vel ad lucernam scriptitans vigilet, nisi propter pecuniam? Quicumque me adit, amplector, non quae caussa sit, non quo de agitur scire curo, sed an largus sit reus, & quid inde sit mihi obventurum lucri. Si rem ad Modestini trutinam referre vellem, tot miseros Cives opis meae indigentes superbe ejicerem: & vix unam toto in anno caussam susciperem, acriterque interea esurirem. Non tacebis tu omne in aevum, Poeta? Hetruscos ad numeros egregie te cantillare reor: hoc age, caetera ne cures per Deos. Sine in ea nos arte nos exercere, quam novimus: sine in judiciis & caussis pro experientia nostra versari, ut te nos patimur tam valide delirare. Nos quidem quoscumque ad nos confugiunt eò tuemur libentius, quò largius & saepius pecuniam ingerunt; jus, an injuriam postulent, Judicum id, per Jovem, officium est non nostrum: modo argentum expromant, nihil omnino de caeteris aequum est nos esse sollicitos. Ego quidem vendo laborem, vendo ocium, vendo vocem, vendo silen-

lentium : non me allud juvat (haec nempe nobis ars , Modestine), nisi operam vendere , & operae quam maximum precium accipere . Legimus quoque nos , & scribimus , nec ocio indulgemus : sed quo id pacto faciamus , paullo post , quum de regulis meis loquar , exponam : nunc de mercimonio , ac mercatura mea , ut occoeperam . Vendimus enim quicquid emtorem invenit , sed nil aeque nostra interest vendere quam fucum . Quid hoc verbi est , inquiet iste ? dicam ego tibi ; Fucum , o Philosophe , appellare solebat Depopulantius ea , quae tu delicatule appellares mendacia , fallacias , fraudes . His ille ita abundabat, ut totus ex his factus videretur . Illum saepe alacriter pejerare memini ubi opus erat , & veritatem quotidie oppugnare , atque ob ea convicium fortissime & constantissime perferre . Tunc enim maxime exenterabat clientes , qui sui caussa talia illum facere & pati , sine ingenti lucro nunquam sinebant . Ita vivitur ; hae nobis artes ; hoc omnes , ac noster hic praecipue sequitur Vulpinus : quem colimus, quem admiramur omnes,quem in Coelum ferimus . Habeo ego modo in manibus senem praedivitem , acheronticum , & jam capularem . Is cum fratris filio , qui unus sibi e tota gente haeres superest , sane de lana caprina acerrime litigat . Ea quippe senis indoles est , ut quo die Judicem non vidit , eum male sibi queratur periisse . Nonne obsequi , nonne velificari ejus voluntati debui , magno praesertim cum lucro meo ? Id nempe libentissime ago : nam siccum alioquin , parcumque senem , sed litigandi avidissimum, per omnes judiciorum ambages circumduco , atque ita interea argentum in litem sumere jubeo , ac si in nuptias sumeret , victoriam ostentando quotidie , meosque labores , qui porro haud maximi sunt,mirifice ut decet magnificando . Adolescenti contra ejus fratris filio peculium carptim per crebra munuscula excerpo , dum senis aetatem ostendo , remque me ejus gratia perducere persuadeo . Ita ego utrique amicis-

cissimus: idque ago diligentissime, ne forte e naxa mea effugiant alioque lucrum deferant. Nonne haec bella sunt, Modestine? Immo turpia tibi, videntur, qui Judicem illum in corde tuo habes, qui haec detestatur, qui semper adversus nos judicat. Pudet sane virum probum lucrum facere, & per nostras artes comparare pecuniam: & non pudet quum quid comedat non habet, quum vestitu, quo in publicum prodeat, caret, quum a pistore pro tribus obolis in judiciumobtorto collo rapitur. Tunc te aequum esset pudere, aline mi, graecis, latinisque libris onerate, non quando nihil opus est, non quando id agitur, ut, magnos clarosque viros imitatus, pecuniam e ditiorum scriniis per ingenium, artesque optimas in tuam crumenam deducas. Ego, qui sanctum, ac venerandum Tribunal istud vestrum (vah! Judicem formidandum) in animo non habeo, paucos intra menses a sicco hoc solummodo pumice tantum jam succi extrusi, ut non modo inde magnifice lectum instraverim, ac in tropaei modum, inauratà super impositâ machinâ, cooperuerim, sed uxori quoque inaures adamantibus, & smaragdis distinctos, armillasque aliquot ex eisdem lapillis, accuratissimo, elegantissimoque opere perfecerim, aliaque multa inde etiam, DIS bene juvantibus, perficiam. Quod si me magnus iste Philosophus tuus, Eustachj, nugas, & fabellas, ut Camillum fecit, docuisset, sane modo cum liberis meis frigerem, & uxor veteri quopiam centone induta, me, meamque inertiam noctes atque dies, jejuna aut male pasta, merito accusaret . . . . .

Hìc, quum caeteri convivae arrisissent, quod Vulpinus veteri centone indutam Rapidii uxorem pluries olim se vidisse dixisset, quum Rapidius ipse sordido quodam palliolo involutus male interiorum vestium obscoenitatem tegeret; surgens Rapidius adeo acriter in Vulpinum invectus est, ut is modestiae oblitus suae, ac repente ad ingenium rediens ob iram, in quam postquam se largius

in-

invitaverat, sat pronus erat effectus, impudentem, impurum, inverecundissimum illum, latronemque teterrimum, ac vere baratrum, ac voraginem clientum esse diceret, eòque acriorem in rapiendo, & expoliando modo esse, quo fuisset olim nudior, atque indigentior. Nec Rapidius tacebat, nam Vulpinum non vulpem, ut nomen ferret, sed vere Lupum, furemque acerrimum esse jactabat, eosque, qui in tam tagaces manus inciderent, expalliatos, expilatosque discedere. His accensi animi: & jam signa, jam arma inter verborum velitationem parabat uterque, ut alter in alterum impetum faceret; jamque impellebantur, ac subvertebantur mensae, ingensq; certamen instabat. Nec sane pugnantium ardor ulterius contineri potuisset (nam & utriusque discipuli se se expedierant) nisi assurgens Voconius clamore ipso strenue fregisset homines; longeque plura, & atrociora in Vulpinum, Rapidiumque convicia ingessisset, amicitiae, pacisque conciliandae gratia, quam antea ipsi inter se hostili impetu effunderant. Heus vos, clamabat, ignavi, quid hîc vos, me, hisque praesentibus, ausi estis hujusmodi turbas ciere? scelesti, propudiosi: quorum quidem nunquam cuiquam venit in mentem, ut recte quicquam faceretis. Eja considite, & tacete; vestrae vos, nostraeque dignitatis oblitos esse haud mirum est, ita nunquam quid ageretis, aut diceretis pensi aliquid habuistis. Agite jam considite, aut ego vos . . . . Lupi vere, non Patroni, rapacissimorum rapacissimi. Dein preces minaces admiscebat, aliosque convivas excitabat, atque hortabatur, ut secum idem agerent. Quibus etiam annitentibus pacta demum pax est, mutuoque fortissimorum virorum Rapidii, & Vulpini amplexu firmata. Ad hilaritatem inde, jocosque deflexit convivium, plurima effutiente Voconio, qui laudantis specie malum quidem, ac nequam hominem esse dicebat Rapidium, sed longe nequiorem, atque improbiorem esse Vulpinum,
cu-

cujus calliditas inevitabilis, ac plane esset certissima. Hae laudes risu plausuque excipiebantur, gratesque Vulpinus, Rapidiusque Voconio agebant, quod tantus vir tam bonam de iis opinionem praeseferret. Tantusque postea strepitus inter bibentium, clamantiumque voces atque acres sane contumelias, quas mutuo inter se per jocum jaciebant, exortus est, ut nec servuli patris vocem quae facto opus erant imperantis audirent, nec nobis, ne vicinorum quidem sermonem liceret excipere. Vastus quidam boatus tantum exaudiebatur, voxque e pluri-mis vocibus mixta, unde facile quis conjicere potuisset, Rabularum Convivium esse. Quod quum nimis diu fieret, Pater, cui ego cordi eram, voce, manibus, pedibus tandem aliquando silentio a clarissimis viris impetrato: Quid hoc rei est, amicissimi viri, inquit? An vos putem nostri oblitos, cujusque rei caussa huc invitati estis? Sane hunc, me ostendens, vobis commendavi, iterumque commendo, ut sapientià vestrà frugi eum, utilemque mihi, familiaeque reddatis. Agite ergo, obsecro, quod humanissime doctissimus hic Rapidius inchoavit, perficite. Ad haec, quum Rapidius vix se extranea quaedam, nec rem ipsam respicientia dixisse impetu quodam in Modestinum affirmaret; nec adhuc prima elementa forensis disciplinae tradidisse, pluraque, & utiliora superesse: non ferens hominem Voconius, satis jam eum superque turbellas, technasque aperuisse suas inclamavit, nec reliquis opus esse. Sineret modo, Vulpinum aliquid de mirabili artificio suo dicere, ut tandem ad se, & Blandidianum, qui seniores essent, res rediret. Multa reclamantem Rapidium omnium consensus vicit, & vix aliquando Vulpinus ut me dedoceret, remissa voce, modestoque admodum vultu dicere aggressus est, nihil sese alicujus laedendi studio dicturum praefatus, sed suae tantum sententiae explicandae caussà.

Neminem enim, inquit Vulpinus, irasci ego aequum esse

esse censeo, quod alius aliter ac ipse sentiat. Porro ego, viri optimi, toto Caelo a Rapidio dissentio, cui tamen me amicissimum esse, ut qui maxime, sincere profiteor; sed viam, quam ivit ipse, ego profecto non irem, nec illum ei, quem diligerem, imitandum proponerem. Atque ut ego facile patior illum, quae optima sibi visa sunt, sequi, ita mutuò eum passurum reor, me meis legibus mea regere; simulque pudori meo, ac fidei satisfacere, Eustachioque nostro pro filii sui salute laboranti, quid probem ipse, quid improbem libere, atque aperte edisserere. Et primum, ut hinc potissimum exordiar, quis vestrûm quaeso Rapidio assentiatur, Patronum (absit, Rapidj, verbo injuria) quasi grassatorem, aut piratam aliquem, se litigatorum spolia tantummodo quaerere, palam profiteri? Sane durum admodum, & absurdum videtur hoc; & nescio an alteri tam prospere istuc, quam ei, & praeceptori suo, paucisque ex eodem surfure, processurum sit. Ergo, inquiet Rapidius, tu a lucro abhorres, litigatores ex animo diligis, serio, ac gratis pro iis angeris, teque, vitamque teris tuam? Nequaquam equidem: Nam & nos eòdem, quò Rapidius, tendimus, nec de finibus nobis controversia est, sed de modo. Et certe plurimum interest quo quid pacto facias, quæq; sit tui hominum existimatio; plurimum interest porro; nam inde est omnino ut diteris, ut in omnis generis deliciis vivas. Mox ego haec cujusmodi sint ostendam; modo pauca quædam præfari opus censeo de Camilluli nostri institutione, quam ego non perversam modo, & inutilem, sed maxime quoque damnosam puto: &, ni propere adolescenti subveniatur, de eo reor brevi admodum omnino conclamatum iri.

Tu mihi hominem, Modestine, pace tua dixerim, qui ad mare sit perducendus, per montium cacumina, valliumque anfractus ociose circumducas, eumque & tempus male perdere sinas, &, quod longe est gravius, montanis, ac

 cam-

campestribus assuetum itineribus, a marinae vitae consuetudine adeo abstrahas, atque abhorrentem efficias, ut, quum litus eminus multos post annos viderit, ipso undarum strepitu perterreatur, taedioque mero conficiatur, ac nausea? Profecto adolescentes in forum, ut ita dicam, immittere opus est, inberbes & statim ac paedagogum deseruerunt: ut nostris illis clamoribus, nostroque pulveri assuescant a prima statim aetatula. Illic scientias, illic Eloquentiam, illic Jurisprudentiam docentur: haec illis optima disciplina, haec rectissima ad proficiendum via. Dum tuus hic Camillus Hebraeorum, atque Assyriorum historias per ocium legebat, Paullinus meus ejus aequalis consultoribus respondebat; matrique suae uxori meae jam tum pecuniam forensi opera partam effundebat in sinum. Post deinde, quum tu ad propiora tempora accedens Graecorum, Romanorumque mores alumno tuo atque instituta explicabas in cubiculi umbra, meus caussas dicebat, & inter doctos, & disertos reponebatur jam, plurium judicio, vix viginti unum natus annos. Modo hic nos quid de Camillo agendum sit deliberamus, quaque semita in forum deducamus paventem, rerumque nostrarum ignarum: ille ab hoc convivio abest, ut vides, negociorum multitudine distentus. An, quaeso, si huic optimo viro Eustachio optio daretur modo, ecquem sibi filium dari vellet; huncne suum potius praeclara institutione tua distortum atq; corruptum optaturum eum censes, an meum, etsi tuos istos clarissimos Auctores, atrine an albi sint, prorsus ignorat? Nec tu hujus solummodo temporis jacturam discipulum tuum facere curasti, sed prævidisti sedulo ne unquam quicquam, vel si sexcentos vixerit annos, proficiat, ni a te protinus abstrahatur. Philosophum eum effecisti; papae! optime factum. Legum conditorem efformasti pro juris interprete: Eugepe! Quid praeclarius? Avaritiam omnem ei expectoravisti, lucrique ei, nisi honesti, amorem,

 & cu-

& cupiditatem abſtuliſti omnem. Vah? magnum hominem! at quid ego ſingula perſequar, quae tu modo nobis tanta gravitate obtruſiſti? Nihil hercle ex omnibus eſt, quod non ridiculum, non vanum, non damnandum ſit. Verum quid a te, amabo, ſperaret Euſtachius? Videbat, te cano capite alienae opis indigum, & Jurisprudentiam tot jam annis profitentem ne uni quidem unquam in foro adhuc adfuiſſe, nec a quoquam de trioboli cauſſa conſultum unquam, aut conſuli; & filium tibi nihilominus commendabat ſuum? Merito id ei evenit. Nam ſi in hoc is fuiſſet Euſtachius, qui in caeteris rebus omnibus ſolet, vel huic Voconio mirabili quidem viro, vel Blandidiano noſtro victorum victori, vel demum nobis, quamvis ſimus omnium poſtremi, inſtituendum filium ſuum dediſſet, non tibi, qui tute magiſtro, immo & pane egebas. Sed ne contra morem atque inſtitutum meum contentionis potius cupidus eſſe videar, quam hunc adoleſcentem docendi: age mi Camillule, animum adverte, & mihi, qui te tuamque domum enixe diligo, auſculta, hujusque magniloqui nebulonis nugas nihili pende.

Jam primum omnium tibi libros omnes de manibus excutio, & ad ocium revoco: Nonne hoc tibi jucundum eſt? Satis jam ſapis: immo ſatis jam tunc, quum quindecim natus eras annos, ſapiebas, naturae ipſius virtute. Deinde illico dediſcenda tibi illa omnia eſſe, quaecunque hic ingeſſit, edico: & caveſis, fili, ne quicquam unquam tibi ex iis, vel in foro, vel in familiaribus amicorum colloquiis excidat. Nam ſi aut Philoſophum, aut Poetam, aut e ſummis illis Juriſconſultis aliquem, ut ſuavis iſte magiſter tuus appellat, laudare te audiet in foro quiſpiam, plane occidiſti, & tecum ſpeſque, opeſq; tuae ſimul omnes tumulabuntur. Habeo cur ita ſentiam: nam plures novi, qui, quum alacres, erectique in forum egregia iſtac Modeſtini ſupellectile inſtructi adveniſſent, poſt paulo demiſſis auriculis ab omnibus contemti, & ir-

risi foro indignati cesserunt; eòque demum eorum sapientia recidit, ut per bibliopolarum tabernas, ac saepe etiam per tonstrinas multis nos maledictis proscinderent; nostramque, & fori vehementer accusarent barbariem. Nos tamen si quando conspicantur isti ipsi erudituli, oppido venerantur, ac si blandius, & humanius a nobis compellantur, in Coelum illico ferunt, nostramque sapientiam dilaudant, promtissimo, & usque parato in quemquunque nostrûm obsequio. Sed ut ad rem redeam: nimis sane tibi oneris imposuit praeceptor tuus: tot te libros vorare, tot per diverticula errare jussit, antequam ad locum, quò tendis, pervenires. Frustra id quidem, & nil ad summam relaturum, etiamsi quam viam iste commostravit tibi, posset te ad Jurisprudentiam ducere, quod prorsus fieri nequit.

Nunc si tribus libellis te ego Jurisconsultissimum efficiam, eloquentiamque haud mediocrem comparabo, ecquid mihi, Camillule, a te erit precii? Si te voluptatibus frui, si genio, ut lubitum fuerit, indulgere sinam, nonne gratior, utilior, & acceptior mea tibi disciplina erit futura, quam hujus, qui te nimis in arctum cogebat, qui vitam suadebat agere nimis aspere, & per Jovem nescio an prorsus inhumane? At jam ad rem ipsam aggrediamur: atque illud sis vide, Camille, quot in verba maximas, atque utilissimas res conferam. Principio hoc tibi praecipio (quod si sapies aeternùm pectori infixum tuo servabis) ac diligentissime sequendum propono; maximopere, Fili, labores oportet, ut probus, ut doctus videare; ut autem sis, id enim vero, quantum quidem ad personam, quam sustinere debes, pertinet, susque deque habendum. Quantulum, quaeso, hoc videtur quod dixi? At mirum profecto quantum hoc, & quam ingens revera sit. Expertus loquor, plurimarumque rerum diutina experientia didici, hominum bonam de nobis opinionem uberrimum, ac certissimum quaestum esse; bonamque hanc opinionem sa-

facillime, nulloque prorsus labore, paullum modo intendas animum, parari. Nota vobis loquar, clarissimi viri: quaeque omnes scitissime facitis, ego, qui eadem imperite sequor, modo proloquar. Quam difficile factu est, Modestine (ut aliquid modo de hoc genere degustem) quod nonnulli aud contemnendi viri sequuntur, inflexo collo incedere, oculos demittere, quodvis sacrum signum, aut tabulam modeste venerari, Deum usque in ore gerere, parce loqui? Quid illa tibi videntur, quae a summis plane Jureconsultis ego fieri didici, nostrates Jurisconsultos tertio quoque verbo laudare; vel sine caussa, & sine ratione ultro eosdem (at inter imperitos) reprehendere: librorum, chartarumque aggeres hic illic domi disponere: semper occupatum, semper graviore quopiam negocio se distineri dicere: raro faciles aditus, plerumque brevia alloquia praebere: numquam dilucide, & clare ad propositas controversias respondere, sed ambigue semper, & perplexabiliter: quicquid alius quispiam Patronus dixerit, id se se longe melius scire praeseferre, & quaecumque ad rem faciant, optime se callere sedulo assimulare: caeteros ita laudare, ut contemnas, semetipsum ita contemnere, ut laudes: aliena mendacia acerrime detestari, suis opportune, & cum gravitate uti. Vetus haec quippe disciplina, & felicibus semper eventibus confirmata. Quid multa? nil profecto tam facile fit, nihilque simul nos tanta afficit delectatione, quam, quum decipi homines nutu ipso conspicimus, celeriterque ad omnem orationis nostrae auram circumverti. Pecuniam interea ejusmodi Oratores, quantam quidem libet, a consultorum arcis excutiunt: nemo etenim gravem virum, veracem, doctum, ac Deorum verentem ne adire quidem audet sine pecunia, non modica illa quidem, ut cum Rapidio fit, sed plane grandi. Res agitur, Judices docentur, scripto caussa mandatur, agiturque demum in Consilio: per omnes caussae gradus

ju-

jure merito pecunia extruditur a litigatore: quum vero acta est, tunc propter honestissimum laborem fundos integros, tunc aedes justissimo lucro consequimur; paullo quidem amplius si victoria secuta sit, parcius aliquanto si caussâ litigator ceciderit. Nil de nobis loquimur, nullo enim numero sumus: de summis istis Patronis mihi modo sermo est. Hoc sane isti pacto ditescunt, Modestine; nec iis unquam curae est, quum caussam aliquam suscipiunt, quid ista officia tua sibi velint, inspicere, nec cujus generis lucrum sit quod faciunt; sat enim honeste fit, quicquid fit cum lucro. Sciunt enimvero haut paullo satius quam vos, quid ipsi praestare debeant: abundeq; fieri si consultores attente audiantur, scripto quae oportet (quam rem plerumq; oscitanter usu ipso edocti eorum peragunt discipuli) diligenter mandentur: tum per Judicum domos circumire, clamare, & cum adversariis acerrime digladiari. Posthaec, Djs hominibusque jubentibus, pecuniam accipiunt, nil hercle de reliquis rebus solliciti. Nec magno labore stat nobis quae audisti, Modestine, exequi. Nam, ita me Dj bene ament, faveantque, ut nec sudare nobis, nec algere opus est ad omnia, quae negocia, & caussas respiciunt, efficienda. Sedemus plerumque domi oscitantes, vel placide deambulamus, dum mente animoque, quae dicenda, ac facienda sunt, volutamus, isque nobis maximus est labor. Quum domo prodimus, rheda semper vectamur: quum vero ad Judicem ventum est, tunc raro meditati profundimus quaedam, vocemque extollimus aliquando; irascique etiam, atque indignari in causis defendendis videmur. Oratoris proprium id quidem: at nunquam serio perturbamur: sed pecuniam, quae nobis jure debetur, expectamus.

Scribendum vero vobis saepe est, inquies Modestine, doctisq; respondendum adversariis: quid tunc ergo facitis cum ocio, & negligentia vestra? En tibi, Philosophe, quomodo istuc fiat; & nosce simul quid nos inter & te, tuiq; similes inter-

tersit: nam quae vobis difficilia, vixque fieri videntur posse, nobis plana sunt, atque ea vel dormientes exequimur. Nos omnium primum illi ipsi, quorum de re agitur, caussas suas docent, scriptasque plerumque magnam partem afferunt. Deinde discipuli nostri quamplurima (ad rem necne parum refert) a Jurisconsultorum libris excerpunt; postremo & nos aliquid invenimus, atque excogitamus, quod maxime consonum rei videtur: atque ita, omnibus his coagmentatis, pulcherrima de jure responsa edimus, egregieque nos in foro venditamus; eloquentesque etiam, ac copiosi, quum caussas dicimus, nec fortasse injuriâ, perhibemur. Novi ego claros quosdam Oratores mira quadam arte haec insuper concinnare & componere. Nam, quum nunquam in caussis nimis allaborare essent soliti, ita tamen se gerebant, ut viderentur semper in negociis & caussis mente & animo haerere. Modo acriter perterrefaciebant litigatores, veluti desperatis rebus: modo ad spem derepente erigebant, quasi aliquid invenissent, quod eorum caussas in vado poneret. Interdum etiam memini, cate eos valde se sollicitos assimulasse pro alicujus caussa, noctesque aliquando integras eorum gratia in bibliotheca vigilasse. Quibus, optimis sane, artibus illos vidi ad summas opes, summamque in foro auctoritatem pervenire. Haec ita fieri aequum est; nec si nos eatenus laboramus, quatenus opus est, non ultra, reprehendendi ideo sumus. Nam si quis digito uno saxum movere possit, accusandus est, quaeso, quod non ambabus manibus idem illud effecerit? Scimus nos fori nostri indolem: novimusque, eam demum veram sapientiam esse, quae prudenter hominum erroribus uti calleat, eorumq; stultitiam, & credulitatem in proprium lucrum convertere. Paullinum meum non ego, sed ipsa natura, quæ præceptor quidem longe omnium est sapientissimus, quae in rem facto opus essent, docuit. Nam eum ego videbam, quum primum ad res gerendas accessit,

pro-

properare semper, & per forum volitare codicillos manibus gestantem, ut negociosum semper & occupatum crederes, & cum occurrentibus amicis nusquam consistere, vixque salute data acceptaque abscedere, quasi negocii caussa. Domi eum gaudebam, quum ibi magna consultorum turba adesset, in bibliotheca, quam amplissimam comparavi, delitescere, librosque modo hos, modo illos versare, atque excerpere se inde quaedam simulare; inspectantibus, ac plaudentibus qui aderant; quum ego illum identidem peramanter, iisdem audientibus, increparem, quod nimis intemperanter laboraret, nec se respiceret, salutique consuleret suae. His artibus, atque hac sapientia potissimum, quam nemo sanus non laudet, brevi eum Jureconsultum, ac Oratorem hominum opinio effecit: mihiq; eum ego negociorum haeredem in foro jam destinavi, ut bonorum meorum, si Deus opt. max. sinat, testamento instituam. Ille vero tot inter negocia ocio diffluit; & qui semper a putidis vestris literulis, Camille, prorsus abhorruit, nunc, nullo prope libro perlecto, apprime doctus est, jurisque sane scientissimus. Quid ita? Forum quippe ipsum Patronos efficit, Modestine, non labor iste tuus improbus, ac intolerandus: scribendo, dicendoque doctiores quotidie efficimur, agendo agere discimus, & loquendo bene loquimur. Sed ut ad Paullinum redeam; is tot maximos viros imitatus, tanta jam probitatis fama merito est, ut nec adversarius aliquis eum, nec Judex mendacii unquam insimulare audeat, aut quippiam per calumniam agere. Ille vero quae in rem opus sunt, probe novit; nec juvenis a senioribus unquam per Deos decipitur, meaque ita jam vestigia urget, ut me magistrum, parentemque, ac praemonstratorem suum jam jam praetergressurus videatur. Haec porro compendiaria, vel, ut verius loquar, recta est via; hac perducendi adolescentes, non per angustam tuam, Modestine, sentibus obsitam, quae exitum plerumque non habet.

His

His dictis Vulpinus, aliam veluti ex integro orationem ordiri volens, in cubitum se reclinaverat, quum Voconius, morae jandudum impatiens; SATIS jam, inquit, satis, Vulpine, inaniis tuis aures nostras opplevisti, jam locum & aliis loquendi relinque. Arcana sapientiae tuae didicimus, quove pacto sine labore, ac lectione ulla ad istum fastigium conscenderis: sine modo, & nos hiscere, nec integrum tibi diem assumas. Loquamur & nos aliquando: & si minus artis, & fallaciarum in medium adducemus, plus itidem afferemus fortitudinis, & ingenui laboris. Ridiculum plane fuit, Pansute, Vulpinum cernere torvis oculis Voconium intuentem, dimidiata quaedam verba proferre, & loquenti similem, ac excandescenti, intervalla Voconiani sermonis captare, ut quod meditatus erat diceret, quod numquam eum acerrimus ille rabula assequi sivit. Nam impetu quodam, aestroque abreptus, inflammatoque ore, Blandidianum intuens, Vulpinum aversatus, non loquebatur, sed plane latrabat, illumque, qui se non Rapidium esse, sed Vulpinum dicebat, ita acribus repellebat maledictis, ut nimius, ac intolerabilis omnibus videretur. Demum non voce, sed strepitu, crepitu, sonitu tam valide tonuit, ut silere tandem Vulpinus coactus sit, & ipse victor, per omnium silentium, ita fere locutus est.

QUID MIHI modo, Blandidiane, auctor es, ait VOCONIUS, an ut putidam, & inertem vulpeculae hujus malitiam confutem, an rectà ad institutum meum pergam? Sed quo ego pacto possem, tot pueriles captiunculas, tot ridendas fallacias summi hujus magistri silentio praeterire! Videbam ego hunc in foro maxime secundo vento ferri, & saepe socium egomet ipse in caussis eum advocabam, ignarus artium suarum, quave sapientia tantum in judiciis posset. Nunc nec inaniorem quempiam, nec ignariorem in universa Civitate novi, ipsoque pejorem vix hunc Rapidium nostrum. Attamen hic tam

bellus Patronus fucum omnibus mirifice facit,atque os tot summatibus viris sublinere facete callet. Tu mihi audes, inepte, Jureconsultum, & Oratorem profiteri, qui quid lex sit, quid judicium, quid forum ignoras? En vobis ociosum, & nihilominus magnum Patronum: Ecce qui rosas inter ac pulvillos nobis de jure sibi ignoto respondeat. Militare oportet, Vulpine, strictoque gladio in judiciis versari: magnorum Jureconsultorum opera non lectitanda modo, & saepe consulenda, sed pene dixerim ad verbum omnia ediscenda. His praesidiis fortiter in campum descendendum est, collatisque signis cum hostibus dimicandum. Scitum hercule, & mirabilem Jurisconsultum Vulpinum! Qui in quovis circulo, in quavis stipulatiuncula decipiatur. Hoc nobis, qui aliorum patrocinium suscipere profitemur, videndum, hoc ante oculos habendum maxime est, ne a quoquam ulla in re unquam circumveniamur: sed debemus magnum, uti est, & gloriosum putare, quoscumque possumus, per doctos dolos, jurisque peritiam circumvenire. Quod certe nunquam fieri poterit, nisi patria jura, & leges teneas, nisi contractuum omnium anfractus calleas, nisi formularum, & verborum, quae usquequaque quibusvis in negociis adhibentur, vim, flexus, ambiguitates intime scias. Hinc maxima illa in foro auctoritas oritur, hinc hominum admiratio, hinc justa sapientiae opinio. Sapientes nos consultores nostri vocant;& quo jure ita nos appellent, si res suas procurantibus nobis, in laqueos incidant adversariorum, vel quod lucri facere potuissent, per nostram inscitiam amittant? Ego mediusfidius plus librorum pulveris sorbui, quam vini: noctesque integras somno me abstinuisse memini,ut litigatorem vel a molesto petitore per legitima effugia (non ut vos ineptissimi consuestis) liberarem, vel tutum adversus inevitabilem aliquam actionem redderem. Rapidius haec aperta fraude, & spurce aggreditur; Vulpinus noster fabre magis consutis dolis &

ego

ego ut Jurisconsultum decet. Judicem ego doceo, vos fallitis: me ille admiratur, legesque quammaxime callere praedicat; vos contemnit. Scio me cum praeceptoribus meis loqui, vobisque supplico ne calorem meum, secus ac par est, interpretemini: habeo enim hoc a forensibus praeliis, assiduaque concertatione; nec me, ut taceam quicquid in buccam venit, possum comprimere. Et quis, quaeso, tam saxeus unquam, ac fungus fuit, qui haec audiens, quibus tandiu jam aures obtunduntur meae, se continere potuisset? Parcite si quid dicam asperius, atque in bonam potius partem accipite. Nunquam ego, libere fateor, ineptiores ineptias audivi, nec tam serio, ac veluti data opera viros senes, magnaque auctoritate insanire. A Modestino initium ineptiendi factum est, quem porro, si tacuisset, tam ego stultum numquam credidissem: Secuti estis vos imitatione credo viri, vel potius aemulandi studio accensi. Atque hoc mihi solum illius inter ac vestram insaniam interesse visum est; quod vos, quum indoctum omniumque bonarum rerum inanem vestris praeceptis efficeretis Camillum, aliquam tamen ei, licet improbam & immundam, ad lucrum commostrastis viam. Philosophus vero iste egens, ac ventosus, non spem modo ei omnem proficiendi abstulit, sed radices quoque ipsas spei excidit: ut aeque possibile sit Camillum Patronum evadere, ac Rapidium se se a furando abstinere.

Et mirum profecto est, ut hinc potissimum incipiam, tantum a recta via deerrasse Modestinum: qui mihi ignarus quidem & insipiens semper visus est, numquam vero tam amens, ac furiosus. Euge Modestine! Huic hercle tradas, si quem recte institutum velis. Si tibi quispiam, fatue, nauclerus esset efformandus, num illum pro thalassica arte, Assyriorum, ac Graecorum ritus, ac caeremonias doceres? Si sutor, si tonsor quis esse vellet, num eos vel latum unguem a sutoria, ton-

ſoriave re divertere ſineres ? Quis ſanus unquam de his dubitavit ? An tu aliquid differre putas tonſoriam , ſutoriamque artem ab hac noſtra ? Unum prorſus ſunt omnes artes , eodemque pacto perdiscuntur . Ego Deos omnes, hominesque teſtor , hac aetate qua ſum , nihil niſi modo de Graecis , Hebraeisque iſtis tuis unquam inaudiſſe . Porro propinquum quendam meum , virum bonum & ſapientem,dicere saepe memini, se honeſtatem aliam (quam tu tantopere Camillo commendaſti) non noviſſe, quam foeminarum , quas honeſtas eſſe debere didicerat . Nihil ignorare alumnum ſuum voluit Modeſtinus : at fuiſſet satius , ſi eum , unum ſcire docuiſſet , nimirum quo pacto pane , quo eget , abundaret . Iterum juro , me cano , & calvo jam capite nec Cajacium , nec Daniellum , aut Vottomannum , Sturdorfiumque , ac caetera barbara plane & ignobilia nomina , ne eminus quidem unquam ſalutaſſe . Novi ego veros Jurisconsultos, qui fori arcana funditus patefaciunt, qui supremorum Conſiliorum res judicatas in medium afferunt,qui quaeſtiones omnes forenses,ut magiſtros decet,explanant;quique demum ita plane, ac dilucide loquuntur, ut vel ſeptuennis puer poſſit intelligere. Me a tertia verborum activorum regula ad Muscatellum rectà memini a prudentiſſimo Patre meo fuiſſe translatum; nec aliquam mihi ex tam multis , quas miſer iſte Camillus subiit , moleſtiam in ſtudiorum meorum curriculo occurriſſe . Ab hac inſtitutione , non verba ego Judicibus affero , ſed res , ſed Scriptorum graviſſimorum auctoritates, sed summorum Collegiorum consulta . Clamo , irascor , ſtrepo , perterrefacio , ac frango Judicem : doceo quid ei faciendum ſit , normam , ac regulam judicandi trado . His artibus vincere preclarum eſt , hisque triumphare . Perculso , ac dejecto adversario , Judicibus pavefactis , nonne se se efferre , ſibique ipſi plaudere , aequum eſt ? Bellulus iſte noſter Vulpinus , pallio ad pedes demiſſo , magno , magnique precii capillamento

to caput ornatus, graviter incedens, verbaque parcè dispensans, per forum incedit quasi aliud semper agens, maximaque mole curarum oppressus. Rideo ego hominem, & palam saepe lacesso: at ipse falsò subridens (nimis enim est mortalis doctus, nimis versutus, nimis malus) me praeterit caput quassans, felicem me, atque ociosum appellans.

Ego exporrecta semper fronte, ac plerumque clamitans incedo: Jureconsultum me profiteor, & revera sum; scio fallere, ne hoc tibi proprium sumas Rapidi; scio atrum pro albo subdere, scio denique quicquid est opus: at omnia istaec non ut vos, sed, ut scire Jurisconsultum decet, scio. Nunquam a legibus discedo: nunquam sine Scriptore aliquo loquor: expugno auctoritate Judicem, qui mihi, velit nolit, plerumque assentitur. Audistis vero Modestinum dicere, se valde annisum fuisse, ut loqui Camillum doceret? Nos ergo, qui in hunc tantum magistrum non incidimus, quomodo loquemur, obsecro? Quid ais bucco, blenne? Quasi mutos nos, ineptosque ad loquendum, veluti saxa & truncos, Natura effudisset, ita nos loqui discere jubes: Canis latrat, Passer pipilat, Corvus crocitat sine magistro; nos vero homines, in postrema animalium sorte nati, sine magistro loqui non possumus. O ridiculum caput, & plane infelicissimum! Ego quidem loquor; (velles credo mutum esse me modo) ac me dicere aud inepte, Judicumque, & coronae tenere, ac permulcere aures intelligo: & sane affirmo, imparatum me plerumque accedere ad dicendum, &, quicquid nativus ille impetus meus suggerit, effundere, nullo unquam delectu verborum adhibito: nec curo, aut curandum adeo cuiquam censeo, quo pacto Hetrusci loquantur; sicut eos quomodo nos loquamur vicissim negligere pro certo habeo. Vernaculum sermonem vehementer reformidat Modestinus; at ego famem vellem, & inopiam magis

ti-

timuisset. Quaenam est ista tandem laus pure loquendi? si de mero sermo esset, intelligerem, at de sermone quis tuam assequatur mentem? Quatuor nos hic adsumus majorum gentium Patroni, tot jam annos caussas dicimus, tot jam alios dicentes audimus: ecquem, obsecro vos viri lectissimi (praeter aliquem ex eruditulis istis, qui Franciscum Andreæ secuti ridicule sane se se in foro ac frustra jactant) ecquem, inquam, Patronum purum istum Modestini adhibuisse meministis sermonem? Iterum dico, quid merum purum sit omnes novimus, sed quid ista tua pura verba, ignoramus. Et dicere, & scribere, diuque de qualibet quaestiuncula commentari docuit te praeceptor tuus, Camillule: mirum ni, & memoriter eas ediscere jusserit. Nos quidem, qui ternas, quaternasve majores caussas, pluresque etiam minores, trium horarum spatio ad clepsydram dicere saepe solemus, sapientissimum istuc magistri tui praeceptum sequi non possumus. Ad instar militum nos sumus: ut increpuit tuba, illi in aciem descendunt, manusque conserunt: nos, ubi Accensus ad Judicium magna nos voce advocavit, accurrimus extemplo, animisque, voce, legibus, clamore decertamus. Suave etenim fuerit, si quum ad dicendum appellati sumus, imparatos nos dicamus, nec probe meditatos, & commentatos, nec verba adhuc ad eam caussam apta, atque ad Modestini trutinam examinata, delegisse. Quis nos ferret? Aliud in umbra sedentes ocioque diffluentes magistri imperitis adolescentibus venditant; aliud omne nos in acie ipsa, & certamine servamus.

Et quando opportunum nacti sumus locum, ubi libere de rebus nostris loquamur, audi Camille aliquid, quod te in viam poterit aliquando reducere, si gnaviter insistas, & animo, viribusq; omnibus incumbas. Audi meam forensibus in praeliis consuetudinem. Nunquam ego, nisi quum res praesens requirit & cogit, libros in manus sumo: plerunque

ubi

ubi negocium urget, primum omnium caussas, de majoribus loquor, pluries a consultoribus ipsis audio; resq; quas afferunt, memoria comprehendere satago: id enim mihi satis, superque esse solet ad caussam defendendam. Ubi causa agenda est, quo de agitur considero, si vetus mea & quotidiana supellex ad eam satis est, nil ultra conor, sed rectà ad judicium pergo, scriptoque, quae in rem opus sunt, celeriter mando. Si obscurior, atque implicatior res est, aliquem Scriptorem raptim consulo, indeq; tantum corrado, quantum opus est: oportet enim utique, magnis in caussis aliquid novi afferre: in mediocribus enim, & modicis omnia semper de meo penu depromo. Si testamentum impugnandum est, de testamentis continuo quaecumque memini effundo, illudque quo de agitur, nullum, aut falsum assero; cur id affirmem non floccipendo, nec ad rem id mehercule pertinet. Si adversarius acer est, tunc tertio quoque ejus verbo obstrepo; quidquid occurrit objicio; & rem statim clamoribus involvo; tum caute me demum ad testamentorum materiam, tanquam ad arcem meam, refero, illudque testamentum, quod in quaestionem venit, a Judicum oculis prorsus eripio. Inde quasi e specula rimor quid rerum agatur. Si me nihil agere intelligo, nec Judicibus satisfacere, tunc enimvero tempus extrahere annitor, ne sententia ea de re illo die ferri possit, utque simul caussam rursus pertractem melioribus avibus. Si vero bene rem mihi video procedere, vel bonitate caussae, vel adversarii infantia, vel Judicum inclinatione: vela tum celeriter colligo, & plurima me omittere clamo, ne quae notissima, atque apertissima sunt doctissimis viris importune inculcem. Idem omnino servo, si de donatione aliqua, si de mutuo, si de quovis alio contractu, aut controversia agitur: nam semper de genere quam diutius possum loquor (quod hercule nulli nisi juris peritissimo facere licet) parum de causa, quam adversarius ipse docet,

cet,

cet, vel Judex rogando, aut objiciendo. Hîc porro versuto, & solerti mihi esse opus est; nusquam namque haerere debeo, nunquam nihil reponere, nihil omnino quasi novum, & inauditum mirari. Si nihil suppetit probabile quod respondeam, tunc, me quasi colligens, longe repeto argumenta, & veluti responsurus, ex integro rem aggredior, sensimque ad moenia mea revertor, unde me facillime, caussamque tueor, donec hora sublabitur, & ad alium diem res rejicitur. Eximus inde e Judicio, ego hilaris, & clamitans, adversarius nauseans, & moestus; mihi omnes in Jurisprudentia (nec immerito) primas dant, qui tandiu de jure, tamque varia perlocutus sim: adversarium contemnunt, qui caussae solum innixus, pauca, & trita protulerit.

Eja quid agimus, Modestine? Ecquandonam erit, ut filius iste tuus, ita enim eum paullo ante vocabas, hujusmodi inceptet facinora? Quaeret is ex Pandectis, & Codice leges; ex ignorabilibus tuis Jurisconsultis loca conquiret, ut vel donationem subvertat, vel testamentum defendat. Quod quum fecerit, verba misere conquiret, ordinem commentabitur, verum a falso dijudicandum summa sollicitudine suscipiet, ne in tua praecepta infelix committat. At scine quid accidet? quum haec sua tam serio meditata in Forum adduxerit, risum scilicet movebit auditoribus, qui adhuc eum puerum esse, & scholae rudimentis, & umbratilium Scriptorum amoenitatibus uti succlamabunt, propter meliorum ignorantiam. Et quisnam unquam, nisi tu, id non videat, tuis istis armis vanos ictus ferri adversus homines viva Jurisprudentia eruditos, ac veterana fortitudine invictos? Animadvertere enim jam, nisi plane fungus es, e sermonibus nostris potuisti, Philosophe, quid requirat forum, quid respuat. Et si non convivalis hic sermo esset, sed ociose tecum pro arbitrio colloquerer, alium sane brevi te hominem efficerem: non jam

jam ut Patronus, ſaltem unus e multis, evaderes, quod nec expectandum amplius eſt, nec poſſibile: verum ut tute ipse confiterere errores tuos, omniaque, quae alumno iſti tuo, quo nihil eſt hercle infortunatius, obtruſiſti, ſtatim ut dedisceret, juberes. Crede mihi: Sex tu annis aſellum hunc satis rotundum efformaſti, ſex ego diebus eundem aud contemnendum Patronum efficerem. Et hoc mihi jure meo arrogo, nec glorioſi notam pertimeſco.

Maximae, ut vides, ad me cauſſae deferuntur, summatumque virorum oppletæ ſunt a primo usq; diluculo aedes meae; quotidie, modo ſaſtus ſit dies, in foro pluries dico; quotidie plurium Judicum domos circumeo, eosque, ut noſtra fert conſuetudo, vel cauſſas, antequam in Conſilio agantur, doceo, vel ab iis ipſis ex tempore decidendas propono. Quantum hoc eſt, medius fidius? Certe in his domeſticis praeliis plus nervorum, & virium ſaepe requiritur, quam in ipſis ſubſelliis. Sane ibi, nec quò effugias ita paratum habes, ut in foro; nec tempus facile deeſt ad res ad calcem perducendas. Adverſarius inſtat, urget, cominus pugnat: Judex domi ſedens,ocioſus, idque tantum agens: corona electorum virorum adeſt, qui in loquentem intenti, quicquid dixeris, illico arripiunt, notant, traducunt. Huc nempe deſcendat delicatulus iſte diſcipulus tuus, Modeſtine, cum ſuis Aſſyriis, vel cum Cajacio, & Daniello. Palleat primo occurſu, & male nauſeet neceſſe eſt, tenebraeque mox ejus oculis, atque animo offundantur. Cuicumque ex his alumnis meis ita facile cedet, ut feli mus miſer ſolet. Mihi vero ludus iſte profecto eſt: nam ex eodem penore tunc ſumo, quod opus eſt, unde in foro ipſo ſoleo. Obruo ſtatim adverſarium clamoribus; adducendis, ac recitandis magnorum Jurisconsultorum locis protero; rationibus ab intima Jurisprudentia proculco; vix eum loqui ſino; contemno illico quidquid dixit; rideo, nutu, geſtu, ira

deturbo hominem de propugnaculis, meque ita magnifice infero, ut voce ipsa, oculisque Judici fidem faciam, me ex sacrario legum veritatem ipsam proferre. Abundamus rerum copia, dicimus quae millies jam diximus, confidimus artibus feliciter toties expertis. Et si quid aliquando deest, ad oratoria schemata convertimur, & Scriptorum locos extemplo cudimus; res judicatas supponimus; omnium Auctorum consensum objicimus; facta inficiamur; graviter indignamur, & quaquaversum nos vertimus, ne muti, paventesque ab adversario conficiamur. Illa ipsa dicendi libertas, atque affirmandi confidentia sine alio adminiculo, etiam ubi aperte tenemur, Judicem aud raro, atque auditores dubios efficit; ita ut saepe non solum, nobis dicentibus, pactum non pactum iis videatur, non pactum vero pactum: sed fiat quoque, ut id, quod vident, ne videant, quodque audiunt, ne audiant. Rideo ego quos mea de jure responsa sedulo conquirere video; ut inde scilicet arcana forensis sapientiae assequantur. Et quid ni rideam? Pectus hoc iis recludendum esset, caput hoc interius explorandum, ubi nostrarum artium sedes est, ac domicilium; frustra sane haec stulte quaerunt, ubi non sunt. Ut dico, ita scribo, nec in scriptura mea quicquam ultra apparet, quam in oratione. Nesciunt homines quid fiat, & cur; atque eos id nescire aequum est, quum ego, qui scire debeo, plane aliquando nesciam. Procellae me comitantur, ac nimbi; obcoeco pulvere ipso adventus mei adversarium, quem deinde graviter affligo impulsu vocis, atque impetu Jurisprudentiae. Memini ego, me aliquando hunc Rapidium, quum magna res apud Judicem domi ageretur, ita calide excepisse, tantaque vi, clamorumque Auctorumque turbine in hominem incurrisse, ut ipse, qui & callidus maxime est, & impudens, locum ubi consisteret non inveniens, elinguis repente effectus sit; ac sudore misere perfusus, optimam sane causam deseruerit; plaudenti-

bus

bus mihi de corona omnibus; primumque me, ac maximum fori nostri Patronum salutantibus.

Atq;ego tales pugnas ex tempore edo;arma mecum semper circumfero, cumq; omnibus manus audacter confero; quaecumque agenda est caussa, prosilio statim, ac loquor, parum interest sciam nec ne quid controversiam faciat: quid meus petat cliens, quaeve in eum actio scripta sit. Tribus ego de caussa auditis verbis, inscendo alacriter navim: ventus deinde forensis verba prosequitur mea, & me nonnumquam totius ignarum controversiae in portum feliciter deducit. Nec id casu fit, sed ita evenire prorsus necesse est; quum enim oporteat, ut e reis alter vincat, sive bene, sive male, sive scienter, sive imperite dicatur, evenit saepissime, ut secundum me detur caussa, non quod ego Judices bonum jus docuerim, sed quod ego bonam, aut quae bona visa est, caussam defendebam; mihi interea plauditur, mihi occinitur triumphus, mihi corbibus pecunia advectatur. Id mihi satis est, nec ulterius quicquam curo, quum homines de me bene opinari video, & me Jurisconsultissimum perhiberi; quod certe unum sapienter dixit Vulpinus. Sed non necesse est deinde,ita nudum, atq; ignarum rerum omnium esse,ut idem sese Vulpinus paulo post seipsum esse professus est. Si nonnulla scias, te omnia scire, vel pleraque, facile credent homines: si vero nihil scias, admodum de populi judicio male sentire opus est, ut inducamus in animum, nos unquam pro doctis haberi posse. Novimus omnes, qui adsumus, quale sit de Vulpino nostro hominum judicium: ego eum, uti praeceptorem meum veneror, sed quid de eo sentiam, libere modo, ipso audiente, vobis familiariter proferam. Erat quoque mihi certum, quum hunc sermonem exorsus sum, aliquid de Rapidio dicere; sed postea puduit me inter quisquilias impurissimi hominis, ac rapacissimi versari. Quae corruptelae ejus domi fiunt, DJ vestram fidem! Quodvis

ibi genus hominum videas, equitem, peditem, furem; decoctorem, rusticum, urbanum, lenonem, meretricem; in totis aedibus latebrae, ubique adscribitur, abraditur, corrumpitur aliquid. Itaque de Vulpino, quem sane magni facio, breviter dicam. Rapidio igitur in malam rem ire jusso, perfer, quaeso, aequo animo quae de te dicam, Vulpine; ac sine me modo, quae diu continui, te praesente, ut omnis absit contumelia, proferre. Te ego semper hominem egregie subdolum, mirisque instructum artibus aestimavi: quem nec facile subverteres in judicio, nec falleres; sed quae istae tandem artes essent, quamvis aliquid suspicarer, nesciebam. Nunquam te vero magnum oratorem esse ratus sum, nec magnum Jurisconsultum. Balbutis nam usque in defensionibus, & mente potius, ut mihi quidem videris, quam ore, magnopere impeditus es, praecipue quum a narratione ad jus transire opus est. Si verum eloqui nunc velles, id ignorantia juris, & sane supina, fieri confitereris. Nec id magnum virum profecto dedecet: nam si aliis artibus excellis, imperitum te juris esse vel gloriari potes. Et sane ignarum te. . . . .

Non tulit, nec erant sane ferenda, haec Vulpinus; sed maxime exardescens, ac voce admodum impedita nescio quae praefatus, panem semesum, patinamque inde, & quicquid occurrit manu incerta, & propera arripiens, in Voconium jaculatus est; maledicta ingerens ita expeditâ, & volubili facilitate, ut notari nequiverint, ac memoria condi. Huic favens Rapidius, intolerandam plane esse Voconii arrogantiam, ajebat, qui viros primarios impune sibi laedere licere arbitraretur; nec se ipsum respicere, qui omnibus flagitiis commaculatus esset, qui foede deturbasset aedibus, fundis, bonis omnibus plures pupillos: qui non orator, sed vere canis esset, importuneque admodum in foro, ac dissone oblatraret. Nec enim aliud in eo esse, addebat, quam ingen-
tem

tem , & stolidam ferociam , bonae , quam quidem ipse solus de seipso haberet, opinioni subnixam . Et de quibus tantopere gloriaretur , ea e media faece , ac ipsa fori sentina illum hausisse neminem ignorare . Audisse se doctos aliquando viros , scite Voconium pauperi & imperito phrigioni comparantes , quod vetera quaedam semper ac vilia male consuta ostentaret , centonesque inscienter concinnatos in medium adduceret , & ad eadem usque ob rerum inopiam reverteretur . Exerceret quippe ille valide vocem , qua una viveret ; nam si paullulum a clamando destitisset , tacitum illum continuo famem occupaturum. Horride rudebat interea Voconius , Patremque , Blandinianumque , pluresque familiarium apprime fatigabat , ex eorum manibus summa ope annitens elabi : furesque manifestarios , nihili homines , sicarios , ignavissimaque capita , qui eum detinebant , appellabat . Et tu , o sceleste , clamabat , vulpes , immo feles forensis , mecum tibi res est : non hîc vidua est , quam admordeas , non ignarus quispiam , ac dives adolescens , quem vindemies. Evadam ego hodie ab horum latronum lacertis ; tunc equidem nulla tibi erunt effugia , nullus fraudibus locus, tectisque dolis ; palam geretur res , efficiam ego te ut maxime hujus diei poeniteat , sceleris , furti , perjurii plenissime . In me tu panem , ignave ? In me patinam ? In me ? Vulpinus in Voconium ? Hercule si te hodie arripiam, cincinnos istos tuos, tam molliter delibutos, ac vibratos , pedibus meis calcandos dabo : teque ipsum tam bellum , & venustum, edentabo prius , ac postea cum modestia ista , ac virgineo pudore probe , ac valide calcibus contundam , & proculcabo .

Dentibus infrendebat haec dicens , & majore nisu se in libertatem vindicare contendebat ; Patrem & Blandidinianum satis facunde , & oratorie brevibus quibusdam , sed sane acribus , contumeliis incessens . Nec Vulpinus , postquam patrato facinore propere

e men-

e mensa surrexerat, mutire audebat amplius: & sane suave erat eum audire semetipsum palam increpantem, quod irae praeter ingenium, & consuetudinem indulgens, eò provectus esset; & Blandidianum simul orabat miseris modis, ut hominem arcte continendum curaret, illiusque compesceret furorem. Rapidius utique implacabilis videbatur (quem negligebat tamen Voconius) & ne silere crederetur, quum nemo ei amplius de convivis praeberet aures, ad servulos, servasque (quae e gynecaeo paventes tantis clamoribus excitae accurrerant) conversus, valide Voconium dilacerabat. Quicquid is possideret, exclamans, spolia miserorum clientum esse, quos ille perfide, ac avariter jugulasset. Egentes, inopesque ab illo honestissimos cives, & antea copiosos discessisse post victoriam; ut pejus longe, eo Patrono, victoribus fuerit, quam victis. Denique a servis etiam desertus, clamitabat nihilominus, & mirificos ciebat strepitus, ut aliquem ad se converteret. Sed Voconius nos gratiore spectaculo detinebat: nam incredibile sane est, relatuque difficillimum quid ille dixerit, egerit; horam integram ita multa, tamq;vehementer effutiit, ut vox tandem deficeret hominem, neque jam quid loqueretur prorsus intelligi posset.

Post haec, quum jam dilapsae vires, sudorque, & raucitas, quod tot precantium voces, & Blandidiani auctoritas nequiverat, effecissent, & mitesceret jam paullatim Voconius: suadente, ac impellente cum primis Blandidiano, Vulpinus ad Voconii pedes accidit flens, maerensque, & peccatum suum accusans. Alium tunc repente vidisses hominem: nam Voconius Vulpinum surgere jussum ita arcte amplexus est, tamque amanter exosculatus, uti vix mater filium exciperet e longa peregrinatione nec opinato redeuntem. Nec his contentus, maximum, ac mirabilem virum vocabat Vulpinum, causasque commemorabat, in quibus ille sibi plane Deus visus esset. Exaudiri quae dicebat vix poterant: ipse tamen

men

men plurima glomerabat, laudabatque inimicum suum accuratissime: nec ipsi Vulpino locum quicquam respondendi dabat, qui tamen gestu, corporisque crebris inclinationibus multa se vicissim dicere velle significabat, multasque Voconio pro tantis laudibus gratias agere. Hac laudantis, gratiasque agentis contentione, multo tandem taedio, multoque omnium labore diremta, suo quisque loco rursum accubuerunt, reliquiasque mensae hilare aggressi sunt, atque in ingentem vini veteris cadum, qui in subsidiis extra ordinem asservabatur, impetum, irasque converterunt. Laeto quidem Patre, quod res tam prospere quasi ex insperato resedissent. At Rapidius contumaci silentio inter pacatos convivas minitari nescio quid solus videbatur: apertam manum saepe mento applicans, leniterque inde subducens, ore nunc dehiscente, nunc nimis presse clauso, quasi labia admorderet, oculisque pertinacissime in mensam defixis, magnae alicujus curae erat manifestus.

Denique ad me res rediit, & increpare ultro aliqui ex adolescentibus illis Modestinum coeperunt, quod me corrupisset, indole abusus mea, Patrisque facilitate: & undenam concinnam illam & sane lepidam institutionem eruisset, interrogabant, ridebantque simul, exertaque lingua bucconem illum appellabant. Caeterum me perditum esse affirmabant, nec salutem ipsam mihi, si vellet, jam saluti esse posse. Addebantque (quasi Patrem miserarentur) nobis angustam domi rem esse, validoque aere alieno premi, virginesque praeterea me duas jam grandes nubiles sorores habere, quibus ut dos modica corraderetur, domus esset funditus subruenda. Irem tunc, ac a Modestino suppetias inopiae meae peterem, aut meos Poetas, meosque Philosophos in mensa apponerem, ut coenarem. Vivo adhuc Patre, qui labore, & industria aegerrime sustentaret domum, me haec ignorare quid essent, eorumque dicta parvi pendere: sed quum

is ad plures commigrasset, tunc demum & frustra anima adversurum me, quid esset acriter indigere, rerumque necessariarum omnium inopiam pati. Exceperunt sermonem Magistri, & discipulis plaudentes, quod vix integra aetate jam satis ingenio pollerent, nullum contumeliae genus omiserunt, quo in Modestinum non uterentur. Nasum alter hominis deridens admirabatur, & supercilia; oculos refugientes alter, gravitatem importunam oris hic, vocis sonum ille: ita ut illius omnia miris modis crebro cachinno culparentur; nec a me abstinebant, quem octavum sapientem olim, si Djs placuisset, fore dicebant: quod jam tunc sat proderet meum silentium, plane magno Philosopho dignum. Unde me Assyrium alter, alter Jurisconsultum vocitabat, innumerasque cuncti ineptias de caeli, terrarumque, ac scientiarum natura ex me crebro sciscitabantur, nec responsum expectabant, sed ridebant, & quisque pro dictis suis sibi mirifice plaudebant. Voconius me maxime vexabat; nam prope me, nescio quo fato meo, post pugnam cum Rapidio consederat: at Blandinianus, quasi me ab ipso tueretur, acrius profecto invehebatur in me, ac Modestini institutionem. Post multa, quum casu factum esset puncto quodam temporis, ut silerent alii, me intuens talibus suam ingressus est orationem Blandidianus.

Doleo equidem, mi Camillule, & serio quidem doleo, te eo adductum fuisse docilitate ista tua, & Patris bonitate, unde nescio, an reditus jam tibi ad salutem aliquis pateat. Ejusmodi etenim disciplina, qua tu imbutus es, vehementer homines inflat, nec facile forense jugum subire adolescentes finit. Omnia, & omnes superbe contemnitis prae vobis ipsis vestrisque scientiis: vobis tantummodo plauditis, caeteros veluti barbaros, indoctosque mirifice irridetis. Stultos quidem, & ineptos homines! qui ne illud quidem perspiciatis, quod palam est, vos ob istos mores odio ab omnibus haberi, & tan-

quam

quam communes omnium hostes undique expelli, ac detrudi. Si mihi minime credendum hac in re censes, ecce tibi amantissimus praeceptor tuus Modestinus, qui eadem te doceat, malo ipse edoctus suo, quem aversamur omnes, quem in paupertate senescere dulce, ac suave est nobis omnibus. Ego quidem tibi testari sincere possum, me parentis mei optimi, ac doctissimi viri vestigiis institisse, qui fori Princeps aevo suo fuit; & illius exemplo, argutulos adolescentes omnes, qui supra caeteros se sapere praesetulerunt, coram laudasse me quidem semper, at nunquam aliqua ope juvisse. Eos nunquam ad aliquam caussam adhibui; nunquam lucri aut gloriae participes esse volui; nunquam absentes nisi cum contemtu nominavi. Quis enim nostrum, qui seniores jam sumus, ferret, quaeso, magistrum inberbem, & tertio quoque verbo, sin minus palam, at silentio ipso, ac risu inscitiam nostram redarguentem? Videtis e schola mea pluribus jam advocatis, nec iis imi subsellii, auctum fuisse forum, hosque mecum hîc modo cernitis ad eandem spem alacriter succrescere: at nec hi, nec illi ultra mensuram nostram sapiunt. Doctos isto vestro ridiculo more aliquot habeo, qui se se in disciplinam tradiderunt meam: at eos nec vidistis adhuc, nec sane videbitis posthac trioboli caussam unquam defendere: blandis eos verbis lacto, suasque merces (quum a negociis mihi vacat), quasi magni faciens, identidem jubeo depromere, meque eorum ingenium, ac doctrinam impense admirari simulo. Interea ipsi, quod nunquam fiet, expectantes magis magisque adolescunt, & pauperiores in dies fiunt, spemque omnem tandem amittent: & se vel ad docendum maleferiati conferent, vel per Patriciorum domos, in quibus nos solemus regnare, perreptando, carmina sua venditabunt: & servili adulatione paupertatem sustentabunt, inglorii, & contemti. Quorsum haec tandem? Audi. Vis ne tu, Camillule, horum similis esse, an

 mei,

mei, an hujus Voconii? Communi plane ſenſu careres; ſi quid tibi optandum eſſet, vel uno temporis momento deliberares. Velle debes profecto, immo enixe cupere; ut unus e nobis evadas aliquando, ut a nobilitate colaris, a civitate obſerveris, ſuſpiciaris ab omnibus. Quod ſi tibi ſtat haec menti ſententia, illud pro paterna amicitia tibi faciendum impero, ut primo quoque tempore malam iſtam mercem omnem, quà navis tua onerata eſt abjicias, eamque ad tutiora, & utiliora quam citiſſime convertas. Video ego haec a te, & Modeſtino infeſtis animis accipi: at ſane quid iſte cano capite ſentiat, quid ad me? Te ego vellem tandem ſapere, & recta conſilia, dum viget aetas, amplecti: Tecum ergo loquor, iſtum deſpicio, & odi.

Audiſti ab his graviſſimis viris, praeceptoribus ac dominis meis, quo quisque eorum pacto opes, famam, & auctoritatem ſit aſſecutus: & jam tecum fortaſſe, niſi prorſus inſanis, quid facturus ſis decreviſti. Ego modo ſuperſum, & certe non auderem poſt eos loqui, niſi me officium impelleret, & niſi adoleſcentiae me tuae, ac hujus optimi viri Euſtachii senectutis oppido miſereret. Nec modo ex me audies reconditae cujuſdam ſapientiae effata, nec arcana quaedam forenſis vitae praecepta. Vulgaria omnia dicam & nota omnibus, nec enim unquam recondita me iſta veſtra doctrina delectavit: exiſtimans omnia a Natura ipſa in medio fuiſſe poſita, eaque optima factu eſſe; quae maxime obvia, & facilia videantur. Nos certe Natura ita finxit, ut nullo labore, ſed ipſa ducente potentioribus ultro ſupplicaremus, ditioribus ſubblandiremur, nobisque in noſtris rebus egenis ex hominum facilitatae proſpiceremus: Omnes hoc homines ſponte, nulloque magiſtro, ac pene imprudentes faciunt; &, ſi rerum quisque ſuarum recordari modo velit, quis ſe aliter in vita geſſit? Scio hunc praeclariſſimum virum Voconium aliud omne ſentire: atque id fortaſſe magnitudinem animi ſui, & ſpiritus plane ingentes decet: Sed nos, qui

qui nihil ultra reliquos sumus ; ea sequi oportet , quae tuto , nulloque incommodo quò tendimus nos perducant. Ego nullum potentiorem irritavi , immò nec ei unquam taedio , aut molestiae fui : Hoc mihi nempe fixum fuit animo , omnibus obsequi ; & ideo quicquid ajunt , ajo , quicquid negant , nego . Nunquam ego cum aliquo , qui esset aliquid , locutus sum , quin laudaverim , admiratusque sim, aut gratum aliquid ei obtulerim . Quid enim? Judicem (de hoc enim nunc praecipue agimus) adeo , ut mihi faveat , ut mecum sentiat , ut adversario meo adversetur : & vos mihi auctores estis , ut eum a me inani doctrinae ostentatione abalienem ? contentione in aliam sententiam commigrare cogam ? odio denique , & importunitate in me accendam,adversarioque placem? Scio ego, tot jam annos hunc lapidem volvens , quid sit benevolum Judicem , vel malevolentem habere : Et eò plus novi , quam quivis alius , quod huic praecipue innixus adminiculo , ad principem fori locum perveni : mirantibus omnibus , qui me cominus , & studia mea cognoscebant .

Occultum non est , me a tibia , & cantu , armorumque studio in forum repente delatum fuisse casu , & fortuna : quum nec quid forum esset , nec quid ibi ageretur nossem . Mane quamplurimarum caussarum Patronus incessi , qui vesperi itinerum , & armorum meditationem numeris , & cantionibus immiscuissem . An me putatis fortasse, ita subito commutata veste, ad libros , ad leges flexisse animum ? nequaquam : nam eò me nec natura mea ducebat,nec id ad negocium, quod eram aggressus , necesse esse prudentiores amici affirmabant . Itaque ego , qui sero & jam grandis forum ingrediebar , veteres Patronos omnes brevi supergressus sum, caussasque magnas suscepi , & felicissimé egi ; divitiasq; ac decus ab ea arte collegi , quae mihi aeque ignota erat, ac nautica , aut agricultura .

Non laudandi mei gratia hæc dico, viri magni, sed Camillum docendi. Ingenium mihi quidem aud inficetum adfuit, quod inficiari ridiculum esset: & quae mihi deerat juris peritia, eam contemnere cito didici: facillimeque passus sum, me in caussis a discipulis meis erudiri, quos mihi doctores ipse libenter constitui. Id vero tum dissimulanter faciebam, ut ne ipsi animadverterent, tum saepe eos errare solitus eram dicere, nec quaestionem assecutos; quum nihilominus ab iis sumerem quicquid scripturus essem, aut dicturus. Nomen interea meum in foro increbrescere videbam, meque ita consuli, ut summam in me, meisque consiliis spem, ac fiduciam haberi appareret. Tunc demum me collegi, & quid opus mihi facto in posterum esset mecum ipse considerandum putavi. Itaque, uno alteroq;expertae fidei magniq;consilii amico adhibito, rem diligenter haud modica contentione nos inter perpendimus: & ex illorum auctoritate certas quasdam leges mihimet ipse dixi, quas servarem perpetuo, si eum, in quo constiteram, gradum tenere, atque ulterius quoque progredi in foro vellem. Harum legum veluti summa quaedam fuit, ut me ad humanitatem, facilitatemque quantum possem, componerem; ut ne aliquem unquam verbo, aut facto laederem; ut lucri me, pecuniaeque osorem praedicarem; ut blande compellarem omnes, ut Judices praecipue omnibus opibus industriisque mihi devincindos curarem. Nonnulla praeterea ejusdem generis tunc constituta, quae modo praetereo, quod hujus sermonis non sunt, nec necesse est ultro in propatulum proferri. Hac ego institutione probe communitus ita me formavi, ut vel amicissimi non cognoscerent eundem me esse, qui quondam fuissem. Quis me non amore prosecutus est, quis a me non amari credidit? Quisque mihi summus amicus esse arbitratus est, meque pro se omnia facturum. Nemo unquam a me nisi laudatus discessit, nemo mihi pecuniam

at-

attulit, quin ei persuasum esset, invitissimum me eam accepisse: quum ego (ut fortem ac prudentem virum decet) neminem unquam amaverim, neminem magnifecerim, pro nemine egerim aut dixerim aliquid alia de causa, quam ut argentum auferrem. Senex modo sum, nec diu jam mihi vivendum sentio; nullus jam meorum superest, & haeredem mihi non natura, aut lex, sed voluntas scribet. Senectus & orbitas me prorsus mei juris effecerunt: itaque spe omni & timore vacuus, libere loquar, atque omnia proferam: nec falso pudore impeditus quicquam ex iis, quae me huc perduxerunt, quaeque tibi, Camille, profutura esse intelligo, celabo.

Principio libros me quamplurimos ad ostentationem tantum habuisse confiteor, non ut iis immorerer: deinde nullam omnino, ut aliter, ac nutrix mea, loquerer, curam adhibuisse: a labore refugisse semper, ocioque quammaxime fuisse delectatum. Quid dicerem, quove pacto caussam tutarer, nunquam meditatum magnopere: sed pro his omnibus, laborisq; ac meditationis loco unum plerumq; secutum fuisse, quod quale sit exponam tibi. Omnium ego Judicum, cujuscumque ordinis & dignitatis in Civitate essent, naturam, ingenium, mores diligentissime indagavi, qua familia quisque ortus, quibus opibus, amicis, consanguineis: quibus gaudere rebus solerent, quibus taedio affici: in iramne essent proni, an patientes, & placidi: amoribus ne operam darent, an tristes essent & severi. Num pecunia quis effringi posset, vel undique clausus, & tectus, in Modestini virtute consisteret. Quid vos morer, viri eloquentissimi? Porro quid unusquisque comederet, quamdiu somno nocturno, aut pomeridiano indulgeret, qua valetudine uteretur, quos lectitaret libros, quicum ex servis consuesset familiarius loqui, qua deambulatione laetaretur, quas villas, quos sinus laudaret, quas aves denique, quos pisces, quae

quae poma pluris faceret, incredibili cura perscrutabar. Video ego vos in me modo oculos intentius conjecisse; quasi causam ex me tantae sedulitatis, tamque curiosae curae exquiratis. Mirum profecto est, quid hoc, & quantum sit, quaeque ego facinora hoc uno armorum genere fecerim. Nec id mirum videretur, nisi perverse consuevissent homines, vias insufitatas indagare, tritas relinquere. Quod ego sequor, facillimum quammaxime est & vulgare: sed idem longe singularem habet efficacitatem. Unumquemque Judicem ea semper parte aggrediebar, & aggredior, unde imparatus ille, & apertus est. Exemplis perspicuam vobis rem faciam, ut hic puer intelligat. Gnatorum nimis amantem Patrem, de filiorum amore instituta crebro oratione demulceo: suorum puerorum qua corpus, qua animum dilaudans, illos praeter caeteros extollo: saepe, quum Pater adest, illi ne dicta quidem salute, recta ad puerum eo, cumque valde amatorie exosculor, cumque eo balbutiens colloquor: post ad Patrem me converto, & quandiu possum eadem de re produco sermonem. Alter picturam diligit, Poesim alter; hic laborem, ille ocium: ad omnes per illud introimus ostium, quod patere cognoscimus. At hic maxime curandum, ne imprudentia labamur, resque fiat palam: ideo in hominis animum ita cate obrepere oportet, ut antea habeamus arcem, quam animadvertere ille possit quid agatur. Multus essem; si cuncta vobis modo vellem singulatim narrare; nam omnem humanum captum haec vincit industria; ejusque tam late patent viae, ut nemo, at prorsus nemo, his artibus callide invasus, se tueri valeat. Bene habet istuc, dicet e vobis aliquis; sed quardonam a palpando ad caussam docendam descendis? Quanto possum serius, idque breviter semper & festinans. Quum tuus est Judex; quum te diligit, in casses imprudens ultro incidit tuos, praecipue quum nil tale vereatur. Quid enim agitur? Itur ad Judicem, cum

eo,

eò, veluti cum amico jucundis de rebus sermo instituitur: nihil rogas, nihil precaris, non te illi, non litigatorem commendas; de caussa verbum nullum, de adversario utique taces; ut autem is advenit, tunc tu quasi experge factus pauca Judici de caussa familiariter dicis, rem cursim exponis, ratiunculas quascunque subnectis, & leviter omnia, quasi rerum tuarum securus, degustas. Assurgit inde adversarius (quem jam illud male urit, quod te carum, Judicique familiarem cernit) & non tecum, sed cum Judice ipso praeliatur. Scit hic Voconius, scit Vulpinus quid sit quod modo dico: pluries jam ille frustra in me vocem intendit, frustra hic modestiam ac fidem ostentavit suam. Dum pugna Judicem inter, & adversarium meum saevit, ego plerumque taceo; & exspecto (quod evenire necessario debet) ut Judex meam caussam agat ut suam, adversarius Judicem irritet lacessendo, atque objiciendo. Tunc si res incerto adhuc Marte geritur, libellos profero, oscitanter aliquid e jure, & Jurisconsultorum placitis recito, atque ita novas veluti cohortes in praelium ago. Demum & clamo si opus est, atque exardesco, ne id tibi proprium credas, Voconi; veritatem quoque sancte obtestor; & mendaciunculis interea (sinite me ridentem verum dicere) aspergo, quod est patrimonium tuum, Vulpine, e quo nos patere tantum sumere, quantum oportet. Ita denique me gero, ita me circumverto, ut aut victoria laeta consequatur, aut saltem non liquere Judex pronunciet, ampliusque de re quaerendum esse. Ita adversarios fatigo, iterumque, ac tertio, pluriesque etiam, si opus est, eodem pacto in iisdem negociis versari cogo: & quot possum cuniculis, quantoque astu valeo, rem tracto, temporumque intervallis scitissime semper utor; unde fit, ut vix aliquando eveniat me caussa cadere.

Nec aliam rationem, quando res in Consilio agitur, sequor, aliam quando in Judicum domibus: cae-

eaedem ſemper artes, eadem ſemper inſtituta ; nec me facile ab arce mea quis depulerit. Antequam cauſſa, ut noſtis, in Collegio agatur, moris eſt noſtri, ſingulos Judices, qui intereſſe debent, domi controverſiam docere: atque ita nihil sane intereſt, unum ne Judicem de re, qua de coram ipſo inſtituta ſit disceptatio, flectas, demulceas, circumvenias, an quinque pro cauſſa, quae in Conſilio ſit agenda. Quamlibet majorem cauſſam ita ſoleo moderari, & verſare, ut nunquam de ea agi patiar, niſi omnes, vel ſaltem quot ad victoriam ſatis ſunt, Judices expugnarim. Hinc fit, ut quum ignorent homines quid ſub pallio, ut ajunt, actum ſit, mirentur e meis cauſſis hanc quidem celeriter agi; illam proferri, de illa magnum ſilentium eſſe: & nihilominus interea, quaecumque deducatur in judicium, me ſemper victorem evadere. Haec fortaſſe pluribus verbis proſecutus ſum. Sed ignoſcite, viri acerrimi, amori meo erga hanc domum, quam periſſe video perpetuum in modum. Sinite ergo quod ago agere, Camillumque, ſi poſſibile jam fuerit, in viam reducere ab anfractibus, & ſenticetis, in quibus, ni nobis auſcultabit modo, acriter, dum vivet, eſuriet. Opus enim aggreſſi ſumus non magni modo laboris, sed quod exitum pene nullum habere videatur. Nam quis te, Camille, queat jam flectere, ut magnificas iſtas Graecas, Romanasque nugas, ut Caelum, Terramque, gentesque omnes, quas te modo poſſidere cenſes, abjicias, atque ad noſtras ineptias, ut vocatis, te conferas? Neceſſarium nunc eſt tibi prorſus ac ſolenne (ex illis meis discipulis haec habeo, qui eodem ac tu laborant morbo) ut tertio quoque verbo, Demoſthenem, vel Tullium, ſeu, quod aeque ſeu magis etiam eſt odioſum, Papinianum, aut Calliſtratum nomines, Romanasque leges, Imperatorumque conſtitutiones inculces usque. Ipſis ego aliquando uti ſoleo; &, quum pro aliquo ſcribo, argutos, ſapientesque e discipulis meis ſudare, & algere

re jubeo, non quo illis aut lucri tantillum inde obveniat aut decoris, sed ut ego mea exornem, flosculosque istiusmodi inseram gravioribus rebus, quibus orationes meas refercio. Hos ego vero discipulos unice odio habeo (saepius enim dico, quo Camillus qua in navi sit probe sciat) nec vero injuria; ita superbi incedunt, ita de rebus omnibus audacter pronunciant. Bellum domi meae ardet perpetuum, & implacabile; nec queo iras eruditorum istorum compescere, qui aeternùm cum reliquis discipulis litigant, dum se scire omnia jactant, indoctosque illos esse, rerumque cunctarum ignaros.

Age Camille, dic modo mihi, si alicui ex aequalibus tuis aliquid contra sacram istam Philosophiam, quam tanti facitis, forte fortuna excideret, parceresne ei, & audisse te id dissimulares, an risu illico exceptum, tanquam bonarum rerum, ita enim vocitatis, ignarum, & plane ineptum palam traduceres? At quid ego aequalem dixi: Dic sodes, mihimet ipsi ignosceres, si memoriâ aliquando lapsus, paullulum (quod possibile est in tanta occupatione) in historiis errarem? novi ego ingenium vestrum, novi mores, novi superbiam. Quasi magno aliquo, ac precioso bono ditatus modo superbis stulte adolescens: at si rem probe perpenderes, si quò ab isto perductus es intelligeres, demissus, humilisque, ac taciturnus errorem tuum & ignorantiam deplorares. Mirari ego soleo, quum ex vobis aliquem audio, totis sex octove annis literis istis vestris operam dedisse; nec enim valeo mente complecti quid tandiu tantoq; labore quaeratis. Certum vero est, vos omnes veram ignorare scientiam, & post diuturnam lucubrationem ad inopiam a Philosophia redigi, uti a meretricibus fieri prodigis, & improvidis adolescentibus solet. Nescitis miseri quid conducat homini, quid noceat: quod unum nosse deberetis, si sani essetis. Inspice tantum hos, qui te cingunt, Modestine: viden' ut ipso vultu quanti sint prodant, quaeve sit in ipsis auctoritas? Respice de-

inde te ipſum : pudeat neceſſe eſt te obſcuritatis & egeſtatis tuae. Erubuiſti; nimis id quidem ſero, ſed nimis etiam jure meritoque. Aude, ſi potis es, aude, bone vir, cum aliquo ex iſtis te conferre : aude hic in tuismet aedibus cum aliquo eorum de jure colloqui; vox haerebit faucibus illico, totoque contremisces corpore; nec tecum jam Vulpinum, aut Voconium compono; Rapidium in medium adducam (ſine me quaeſo, Rapidi, bona venia, quaedam de te dicere, non quod te praeceptorem meum longe majoris, quam me ipſum non faciam; ſed quò te magis diligo, eò familiarius de te loquor, & nomine utor tuo) virum longe his omni in laude minorem. Auderes igitur tu ea facinora cogitare, animoque tantum concipere,quae iſtum quotidie medio in foro audacter facere conſpicimus? At tu, qui talia damnas, nidum, quem vel aves habent omnes, quò te recipias, non habes: iſte vero qui facit, domum, fundum, gemmas, pecuniam comparavit; & adhuc eſt aetate media, multumque quò progrediatur deinceps, habet. Audiſti ipſum paullo ante maleficia ſua multa cum laude referentem, quae certe, ſecus ac tu, ſtulte, arbitraris, non modo non dedecus in Civitate noſtra,nec ſupplicium ſequitur, immo magno lucro auctant, ſuumque ſimul honeſtant auctorem. Meminiſti quid se Voconius, quid Vulpinus facere dixerint; audis diu jam quid ego ſequar: optimas has quippe artes, & egregia ſtudia nos qui novimus,appellamus:tu autem, qui illa ignoras, crimina, & ſcelera vocas; attamen iſta ipſa crimina, ut reipſa te redarguam, ea ſunt, unde divitiae, unde nomen, unde auctoritas noſtra manant. Repertus es tu modo ſordidus, pannoſus, nulliusque nominis, atque imi vere ſubſellii vir, qui nobis auctor eſſes, ut artes noſtras deſereremus, teq; ſequeremur scilicet, ut pulices rotundos patiamur, quorum morſibus probe tu variatum collum, & manus oſtendis, perque tabernas, inopes egenteſque ambulemus, erudi-

tio-

tionem inauſpicato venditantes, ſupplicanteſque potentioribus, nempe ut vitam per vile obſequium perduceremus, uti vos facitis. Dii te perdant, Modeſtine, qui hunc perdidiſti. Sciſne quam paullulum vos inter & nos interſit? Audi, jam dicam, remque in pauca conferam. Vos vili obſequio fruſtulum panis a potentioribus iſtis vix extunditis: Nos integras auri maſſas per auctoritatem auferimus: verba veſtra, veſtroſque verſus nauſeantes iſti, & oſcitantes, quum quidem ipſis lubet, audiunt; Nos, ut loquamur, ut aliquid reſpondeamus, orant, obſecrant, muneribus, pecunia contendunt; vos denique iſtis ſervitis, nos imperamus. Non uxorem ducit quiſpiam; non nuptum ſororem, gnatamve dat, non vendit, non emit, non mutuatur, non moritur, quin noſtro indigeat conſilio, auctoritate; prudentia.

Enimvero hac via perducendus erat Camillus, non iſta abrupta & praecipiti, quae recta ad egeſtatem ducit. Nec tu etiam id cognoſcebas, Euſtachi, candido capite? Tu profecto primus Camillum impuliſti, quem poſtea hic optimus hoſpes tuus peſſum omnino dedit. Certe tu peccaviſti largiter, qui hunc elegiſti: hic impudentiſſimus fuit, ac peſſimus, qui id efficiendum ſuſceperit, quod ignorabat. Noti tibi nos jampridem eramus; cur ergo a nobis refugiſti? Eſto Rapidium improbabas, quod ab aliquibus nimis rapax, & improbus (in bonam id partem accipias, rogo te, vir amiciſſime) haberetur. A Voconio abhorrebas, tanquam (ut ejus inimici falſo praedicant) ab horrido, & feroci, nimiſque pecuniae avido; aequum id fortaſſe fuit, & ab iſtis ferendum. At cur Vulpinum non rogaſti, ut Camillum inſtitueret? Domus ipſa tanti viri eum erudiiſſet, vel ſilente domino, nec tam anxiam, tamque occupatam vitam egiſſet ille. Poterat quoque, Euſtachi, tibi, filioque ſatis conſuli, ſi me paternum amicum non tantopere deſpexiſſes, ut inopis iſtius magis fides apud te valeret, quam nomen, & au-

ctoritas noſtra. En tibi nunc perverſi judicii merces, en coecitatis tuae fructus. Quid modo tali filio facias? Obiit is tibi jam, & sane expediebat non naſci. Sed ne te ad deſperationem videar adigere, accipe jam quid fidelis tibi, & certus amicus tanta de re tua conſilii dat. Ego quidem ita, Euſtachi, cenſeo: Libros omnes cujuſcumque generis ab aedibus tuis ſtatim amove. Modeſtinum ſibi res ſuas habere, atque hinc illico faceſſere impera. Camillum alicui noſtrûm emendandum, dolandum, exasciandum trade. Si ſex intra menſes (nec enim longiorem diem conſtitui placet) ſpem aliquam eſſe recuperandi adoleſcentis, e nobis ille, quem delegeris, dicet, tunc grates a te Djs immortalibus quammaximae agendae, quod filium tibi reſtituerint. Sin vero (ut ego vehementer ſuſpicor fore) deſperatas res nunciabit ille: ac Poeta, & Philoſophus obſtinate volet eſſe Camillus, ſuoque more Iuriſconſultus, non hoc noſtro: tunc vel eum in rus aliquod longinquum, & ſolum ablega, ut ibi agriculturae operam det; vel, ſi in urbe nihilominus eum retinendum cenſes, quod ego quidem improbo; amanuenſem alicui noſtrûm, vel ab epiſtolis illum diviti cuipiam deſtina, ut ita ſe & familiam ſuſtentet, tibique utique non inutilis ſit. Quam vero ſatius eſſet, eum tibi vel peſſimum, & rapacem, ut Rapidius eſſe dicitur, vivere, quam ut modo . . . Non ſivit ulterius eum progredi Rapidius: aſſurgens namque, ſellamque a ſe magno impetu removens, quid ais tu, maxima inclamavit voce, Blandidiane, quid ais? Jamdudum ego te, iſtoſque dicere mihi injuſte patior: ſed quando modum omnem exceſſit ſuperbia veſtra, & vocem mihi eſſe, & contumelias, quas in vos regeram, oſtendam. An me haec pati poſſe cenſes? atque adeo tu praecipue me, quem praeter caeteros diligere affirmas, mendaciſſime, injuriae exiſtimaſti opportunum, ut unum tantopere ultro laedendum, & traducendum cum ignominia ſuſceperis? Riſum aedepol & ſtomachum ſimul moves,
quum

quum te, & infantiam tuam aperte spectandam nobis, egregie orator, proponis. Vix loqui, vix efformare verba potis es, vix quid dicas invenire, & audes nihilominus, bellua, te magnifice prae omnibus ostentare, & criminari simul nos, quibus mehercule fucum facere non potes. Artes tuas bellissimas, & arcana sapientiae ita protulisti, ut, qui semper ignarus minimique precii fueris, nunc in extrema senectute prorsus desipuisse viderere. Palpator, servili ingenio, levior quam pluma, omnium pessime, & nequissime. Tu me damnas, flagitium hominis, subdole, mendax, impurissime? Rapacitatem mihi objectas: at, Dii boni, quis te rapacior? qui sane omnium hominum quotquot sunt, & quotquot fuerunt, es rapacissimus. Nisi te fortasse ea in re Vulpinus tuus aequat; cui tu subblandiris, cui faves; & quem magnifacere te quammaxime jure merito decet: Similis similem scilicet, asinum asinus, latronemque latro diligis. Me quasi furem jamdiu omnes culpatis, modesti scilicet ipsi, & temperantes. Nec vobis in mentem venit cogitare, me quidem omnium, qui in hoc adestis convivio, parcissimum, atque abstinentissimum esse. Quis enim vestrûm est, qui principum virorum fortunas patrimonio non aequet suo? Majorum scilicet virtute, Deûmque benignitate partas habetis opes, lupi, accipitres, domorum, ac patrimoniorum voragines. Euge Blandidiane! Euge Vulpine! Aediculas nostras, & sane angustum fundum, viginti annorum labore parta carpitis: & ego regias vestras laudabo, argentique strues, integrosque agros, quae in testamento vestro erunt, quum in patris, avique non fuerint. Ego scilicet fur, ego cruce dignus, ego infamis; At cur? Ego dicam; quia tantulum furatus sum, artique dedecori fui; nec satis, pro modo & opinione vestra, divitias furando paravi. Tu vero, Vulpine, quando obtutu isto minaci me ab loquendum invitas, immo adigis, meminisse profecto debes quae simul aliquando fa-
cti-

ctitavimus. Quae ut omittam, scis me nosse ubi tu fidentem fraudaveris, ubi clienti infidelis fueris, ubi verbis conceptis sciens, prudensque libentissime pro pecunia pejeraveris, ubi in mendacio deprehensus fueris. Urit hoc te; at patere, nam prior lacessisti veterem amicum, & socium, conscium que rerum tuarum. Age vero, Blandidiane, complectere istum; complectere, dignus etenim est, quem ames, quem in oculis habeas; ex eodem nam surfure estis ambo: istumque tu potes, alterum te vere dicere. Miserum me! noctes, diesque vigilo, maximis conficior laboribus, librisque hercule immorior, ut atri panis frustum uxori, liberisque comparem meis, & me aselli isti ociosi, ac resides calcibus impetere audent! Nec de istis miror, nauci enim non sunt, sed sane lucrum coeno commixtum, & sterquilinium merum. De te mihi, Voconi, prorsus novum accidit, & inopinum, qui me carum tibi, intimumque semper habuisti. Nec injuria; nam pluries jam ad operam meam confugisti, doctoremque me tuum, ac magistrum in egenis rebus tuis appellasti. Et profecto tibi haud inutilis amicus fui: nihil mihi arrogo, verba tua profero, qui me modo tantopere contemnis, atque in me tot contumelias congeris. Impure, inhoneste, ingratissime, fori labes! admiratus es toties sapientiam meam, & in caelum tulisti laudibus, nunc accusas, & loqui prohibes, invide. An veritus es, ne ea in te proferrem, quae modo; nictes, nutesque, ac miniteris quantum libet ut taceam, omnino proferam? Audite igitur vos, ad vos nam adolescentes convertor, quandoquidem seniores isti & mori, & nequam sunt, ut qui maxime:

Audite igitur praeclari hujus Jurisconsulti facinora . . . . . . Hic finis Rapidio loquendi, & mensae simul obambulandi (nam ita quae retuli deblateraverat) fuit. Stupentibus etenim caeteris, arrepto dicto citius e patris manibus scipione Voconius, in medium

dium prosiluit; & prae ira, latratus quosdam inconditos, non vocem edens, in dicere paratum Rapidium fortissime per Deos impetum fecit: hominemque primo statim impulsu afflixit, & prostravit; ictus ingerens tanta celeritate, ut quot ille acceperit a commilitone suo, & conviva, nullo tibi modo, Pansute, referre possim. Deûm, hominumque fidem interea implorabat Rapidius (in quem Blandidianus, & Vulpinus quicquid e mensa poterant ejaculabantur) fractaque voce ejulans, gemensque uxorem suam miseram, & miseros filios dicebat; Patremque praecipue meum appellabat, & accusabat simul, quod se ad sicariorum latronumq; convivium invitasset. Hîc vidisses, Xaveri, quod in vi capta urbe evenire scriptores referunt. Nam Rapidii discipuli praeferoces illi quidem, & validi, in Blandidianum, & Vulpinum, quibus, malo senum fato, vicini erant, insurrexerunt; & quum capillamenta iis primum deterfissent, pugnis acerrime incessebant; & e sellis repetitis ictibus proturbabant. Vulpiniani contra, & Voconiani, ad pugnam & ipsi accedentes, in Rapidianos, a quibus casu mensa dividebantur, patinas, sellas, cyathos hostiliter conjiciebant, haudquaquam semper certo ictu; nam saepiuscule suos magistros imprudentes feriebant; qui, quum jam Rapidianorum vim sustinere amplius non possent, vestibus laceratis, nudis capitibus, lacrimisque oppleti humi foede jacebant, quum illi magnis animis, eximiaque virtute calcibus senes infelicissimos proculcarent. Profligato interim in altero cornu hoste, Voconius haec inter occurrit, serum commilitonibus, sed ingens auxilium: relicto inter Patris manus Rapidio, cui caput probe imminuerat, & sanguine viri faciem, vestesque largiter foedarat. Tum ingenti mugitu, pugnae signum dans, eodem illo scipione in Rapidianos usus, illos in hostem conversos a tergo iterumq; iterumque affabre dolavit; at non impune tulit: nam ex iis unus corpore, rabie, & viribus longe praestantissimus in

Vo-

Voconium celeriter obversus, ejus os paſſis ambabis manibus validiſſime percuſſit, & corpore in illum incumbens magno fragore in terram e ſella, in quam Voconius pugnaturus aſcenderat, dejecit. Conſcenderant interea menſam Vulpiniani, Voconianique proterentes omnia, & calcantes, ut magiſtris ferrent ſuppetias: & cum in Rapidianos incurriſſent, redintegrata in hoc cornu pugna eſt, ac recruduit inter adoleſcentes, qui rem ferociter, & vere militarem in morem gerebant. Ejulabat, maximosque gemitus parte alia edebat Voconius, cui e naſo, & ore ſanguis profluebat, male etenim impegerat cadens in menſae pedem. Aderant ei Blandidiani diſcipuli, qui extra pugnam usque ab initio abſceſſerant, ne ſcilicet cincinnos ſuos inter ſigna, ictusque, & arma ferrent. His tot, tantisque variis caſibus, clamoribusque, & vulneribus exanimatus Pater, veritusque, ne res in caedem poſtremo verteretur, vicinos convocarat, ruſticosque e rure, & ſervos, ut obſtinatam, calentemque tunc maxime dirimerent pugnam. Sublevatisque primum Blandidiano, & Vulpino, conquiſitisque eorum capillamentis, clam per horti maceriam obvolutis capitibus domum dimiſit, paventes, ac miſere identidem interrogantes, num Rapidianus quispiam ſuam animadvertiſſet fugam, ac fugientes inſequeretur. Tum Voconii curam ſuſcepit Pater pluribus adhibitis, eoque in culinam primum, repugnantibus acriter Rapidianis, magna contentione reducto, poſtea per poſticum dimiſit; linteolo per os medium conſtricto ad excipiendum ſanguinem, deformitatemq; oris celandam. Nec diuturna poſt Voconii diſceſſum pugna fuit: dilapſi etenim ſunt Blandidiani diſcipuli primum, poſt deinde cum Vulpinianis etiam Voconiani, ut vix Rapidiani ſupereſſent, qui plurima certe, & egregia illo die facinora ediderunt, viriliterque praeceptoris caſum ulti ſunt: ad quem eos in cubiculum, ubi ille jacebat, adduxit poſtremo Pater, frementes adhuc, & minitantes, nec incruen-

cruen-

cruentos. Jacebat in lectulo Rapidius, atque ei Medicus adſidebat, qui forte fortuna ſub pugnae tempus domum, ut ſolitus erat, advenerat. Is contuſum valide quidem Rapidium ajebat: ſed nihil periculi eſſe: nec ſanguinem, quo illum reſperſum videbamus, curandum eſſe; leviter enim ei cutem alicubi eſſe diſtractam. Iccirco eum paullo poſt Pater ſatis refotum, domum cum diſcipulis, vicinus etenim nobis erat, comitatus eſt: ſanctiſſime, quum rediit, adjurans, nil se deinceps cum eo hominum genere rei habiturum, qui, quum tantam dignitatem gravitatemque oſtentarent, tam revera bonarum rerum omnium ignari, tamque foedis moribus eſſent.

F I N I S.

JANUARII PARRINI

J. C. NEAPOLITANI

DIALOGI FORENSES

DECEM.

DIALOGI FORENSES DECEM.

I.

Blandidiani, & *Palponii*.

Palp. Alve Blandidiane. Salve: Quid taces: Satine recte? *Bland.* Haud male quidem, Palponi: sed aliud quippiam est, quod me sollicitum habet. Quid extimuisti? Parva sane res est, & prope contemnenda. *Palp.* Cur non extimescerem, quaeso, quum te tacitum, moestum, curaque plane confectum offenderim? At jam quicquid istuc seu magnae, seu parvae rei est, eloquere mihi. *Bland.* Dicam tibi. Cras mihi, ut nosti, denuo Dionysii causa est agenda, in qua Caesar, & Cajetanus adversus me dicent. *Palp.* Quod tibi bonum, faustum, fortunatumque sit: rursus eos percelles, atque prosternes. Nonne omnia parata iampridem habemus? Digessimus, diu jam est, quae duo Dionysii Procuratores scripserant, quaeque Modestinus, & Camillus selectiora, & acutiora, ut ipsi vocant, invenerunt. Nam quid modo te afflictas? *Blandid.* Audi reliqua, amabo te, Palponi: tunc me jure angi dicas faxo. Pransus ego modo hîc in domestica porticu deambulabam, ut soleo, quum ecce tibi Carolus e Cajetani schola ad me venit, nescio quid suae rei mecum acturus. Qua cito transacta, Heus tu, magnifice renidens, inquam ego, Carole, probene meditatus in nos crastino die insurget Cajetanus? Ab arculis credo suis pigmenta omnia oratoria proferet, flosculisque nos obruet, ac orationis nitore praestringet, indoctos scilicet homines, taliumque rerum ignaros. Hîc ille,

ille, non hercle vero, inquit, magistro meo valde modo allaborandum fuit, ut quid contra Dionysium diceret, inveniret; nam tribus verbis cras causam omnem expediet. Hui tribus verbis! reposui; Hercle tribus, immo nec suis, ait ille. Tunc instanti mihi, ut quaenam tandem divina verba ista essent, diceret, legem quandam ille protulit, eamque, controversiam omnem affirmavit decidere. Dimisi comiter hominem, atque aliquid, & nos forte inventuros, hilari quidem vultu discedenti dixi, quo Cajetani legem aliquo pacto retunderemus. Sed valde anxio, & sollicito animo esse coepi, postquam oleum, & operam nos perdidisse intellexi. Nam & Modestinum, quum quid sentiret de proposita controversia jam inde a principio sciscitatus essem, respondisse memini, contra leges Dionysium nostrum petere: indeque vix, atque aegre ut aliquid pro illo scriberet, addito ei Camillo, adduci potuisse. Nonne ergo digna videtur res, quae me sollicitet? *Palp.* Porro digna: sed ut animum ideo despondeas, ut ea de re actum jam esse putes, id mehercule Blandidianum non decet. Pluries jam, & nescio an semper contra legum auctoritatem tuae pervicerunt artes: cur non & modo eadem speramus? At, ita te Dj ament, quamnam legem dicebat Carolus? *Blandid.* Ne excideret hîc statim adscripsi; lex est: Si Praedius = de in rem contradictione. *Palp.* Vah! Quid contradictio ad nos! Atquinde ea est lex? e Pragmaticis nostris est, an e Regni Constitutionibus? *Bland.* Id vero nec Carolus dixit, nec ego de eo quaerendum censui, ne nos ..... At si videtur, Modestinum advocemus; qui hanc rem nobis expediat. *Palp.* Quid tibi modo Modestino opus est? Unam vix legem nobis adversari audis, & ad illum continuo, quasi ad sacram anchoram. Sane nimis superbiet, si ad se & modo iri videat, nihilque nobis in nobismetipsis opis esse. Visne hoc in vulgus manare? Vis eum tibi socium palam adjungere? Cui postea & pecuniae, nedum honoris magna pars concedi debeat..

Age

Age potius Blandidiane, age mihique ausculta, inspiciamus nos, ecquid ista tandem divina lex ferat: modo, credo de Caelo illam decidisse. Videbimus an conjectore semper indigeamus, &, veluti ad somnia fieri solet, obscurorum interprete. *Bland.* Quando ita lubet, aggrediamur ad rem. En cape carthae frustulum hoc, ibi scripta lex est; legisne scriptum hoc? *Palp.* Maxime. Sumamus ante omnia Regni Constitutiones, atque hinc inquisitionem incipiamus. Hui, quam pulverulentae! *De* .. *De* .. *De* .. *De* .. *De* .. Hic plane non est; Ter jam titulos omnes quibus = *De* initium est percucurri, & nusquam = *De in diem contradictione* = apparet. *Bland.* Pragmaticas adi, ibi spero nos, quod quaerimus, inventuros. *Palp.* Sine eas hic e fenestra prius excutiam; ne nobis spiritum pulvis intercludat. *De* ... *De* ... *De* ... *De* ... ut pereat nebulo ille cum suis titulis! *De* ... *De* ... *De* ... Frustra jam hinc petimus, quod alibi fortasse est, si modo uspiam est. *Bland.* Pandectae, & Codex supersunt, eos inspiciemus: Si nec hos hunc ferre titulum inveniemus, in maximam malam crucem Carolum, Cajetanum, omnesque superbos, & vanos ejus generis Jureconsultos mittemus illico cum suis legibus & Pandectis, quos tanti faciunt. At quid haec sibi vult nebula! mane, mane quaeso, ut reciprocare animam possim, quid agis? jam facessam hinc quantum potest. *Palp.* Horum quippe vel pulvis est incommodus: mihi quidem & acrem injecit tussim, & oculos tenebris obduxit. Hos nimis imprudenter & temere, rabie percitus arripui. At jam accedas licet; linteo jam omnis hinc abactus pulvis; accede; ego rem interea geram. *De* ... *De* ... *De* ... *De* ..., ut te Dj omnes, Deaeque perdant, Carole: Codex eum titulum non habet. *Bland.* Vide sis Pandectas. *Palp.* *De* ... *De* ... Quid hoc, obsecro, est? Ebrius quippe ad te accessit ille, & plane vigilans obdormierat Carolus, quum hanc tibi legem, & titulum retulit. *De* ... *De* ... at at,

mane

mane mane : Eccum tandem = De in diem addictione = numnam hic fuerit titulus ? certe = *De in diem contradictione* = nullus est . *Bland.* Si legem in eo quamdam = Si Praedius = reperies , is omnino erit . *Palp. Si . . . Si . . . Si . . .* Eccam, per Jovem, invenimus Blandidiane jam: Num Modestino indigemus ? Pluris jam nos facere debemus , et sane pluris sumus . *Bland.* Merito superbis , Palponi, vir es. At recita legem , ut si quid ad nos videamus. *Palp.* En verba : *Si praedio in diem Bland. Manta* quaeso , = *Si praedius* = non = *Si praedio* dicebat ille : vide ne erres. *Palp.* Erraverit ille potius , hic certe = *Si praedio* = scriptum est . *Bland.* Sequere jam . *Palp. Si praedio in diem addicto , ante diem venditor mortuus sit : sive post diem haeres ei existat , sive omnino non existat , priori emtori praedium emtum erit* = *Bland.* Quidnam malum haec sibi vult lex ? ante diem , sive post diem , haeres existat , sive non existat ! Nos quidem ludos facit : non tibi videtur hoc ? *Palp.* Videtur profecto . At reliqua audiamus = *Quia melior conditio allata , quae Domino placeat , intelligi non potest* = *Bland.* Sane tu bella intelligi non vis . *Palp.* = *Quum is , qui vendat non existat : Quod si intra diem addictionis haeres existat , melior conditio ei afferri potest* = Quid ais praeceptor ? *Bland.* Quid tu ais discipule ? mihi res prorsus videtur inenodabilis *Palp.* At age , dic mihi , de die , an de nocte Laelius obiit , cujus de domo modo agitur ? *Bland.* Circa mediam noctem. *Palp.* Gaudeo istuc ; nam jam a nobis stabit haec lex . *Bland.* Quid ita , quaeso ? *Palp.* Nam haec = *Si ante diem venditor mortuus sit* , inquit , *tunc priori emtori praedium emtum est* : Dionysius , cui tu ades , nonne prior , sive emit , sive empturum se domum affirmavit ? Certe ibi jam pridem habitat . Et rursus nonne, Laelius , cujus erat domus , ante diem , ut tu ais , mortuus est? Nisi si tibi media nox dies videtur . Quid ergo ? quid Cajetanus somniatur ? Vicimus magister ; eja jam vicimus . *Bland.*

Probe

Probe hoc & acute satis ; placet. At nos de domo agimus, non de praedio, quod lex diserte nominat. *Palp.* Hoc vero aliquo pacto explicabimus, vel enim ... vel ... *Bland.* Scine, Palponi, quid mihi modo in mentem venit? ut de lege mentio erit ab illis illata, statim assurgam, & prior illam recitabo ; atque ubi = *praedium* scriptum est = *domum* = supponam. Quisnam mihi non credat? Tu praeterea, nostrique omnes tunc maxime temporis acclamabitis, ut prae strepitu Cajetanus, Caesarque, suique exaudiri non possint. *Palp.* Optime, optime, atque ita sane faciemus, sed nescio quid lex de haerede dicit: excutiamus & hoc, audi amabo. *Bland.* Audio, dic jam. *Palp.* Hîc scilicet de haerede loquitur; *sive post diem haeres ei exstat, sive omnino non existat* = *Bland.* Extra omnem controversiam hoc est; nam vix post mensem, quod bene memini, Vincentius avunculi Laelii haereditatem adiit, non modo non = *post diem* = ut lex jubet. *Palp.* Egregie, egregie, ut nihil supra! optime legis mentem es assecutus, ut admirer profecto & in hoc ingenium tuum. At quum scriptum hîc sit = *sive omnino non existat* = quid tunc ea vult? *Bland.* Nonne intelligis jam, Palponi, *diem unum* solennem in hac lege esse, in quo debet defuncti venditoris haeres existere! eo quippe praeterito, jam non ultra haeres contra priorem emptorem potest agere. *Palp.* Nunquam ego ita diserte, ita enucleate nec Camillum, nec Modestinum ipsum, quum domo huc meditati advenissent, legem ullam exponere, atque explicare audivi, ut tu modo ex tempore executus es. *Bland.* Refer jam si quid ultra de haerede lex habet. *Palp.* En tibi in postrema lege rursus haeredis mentio = *Quod si intra diem addictionis haeres existat, melior conditio ei adferri potest* = *Bland.* Nunc hercle vero mihi plaudo, nunc ferio triumpho! viden, ut congruant omnia! repetit lex = *Si intra diem addictionis haeres existat* = ut videas id eam inculcare, quod paullo ante exposuimus, = *unum*

 intra

intra *diem* = omnino debere haeredem exiſtere . Sed Vincentius non modo non intra diem, ſed pene poſt menſem haeres extitit; ergo? *Palp.* Ergo viciſti magiſter. Sine tibi me centies manum deoſculari, magiſter, vere magiſter. Et ſane perplexa, & obſcura, ut quae maxime, lex eſt. *Bland.* Tenebricoſa quidem, fili. Quid autem illud de meliore conditione hic ſcriptum eſt? *Palp.* Apertum id quidem, & quod meo ipſe marte aſſequar ſine ope tua. Quum enim hîc de meliore conditione loquatur lex, cui dubium, quin illud ea dicat, quod vulgo omnes, nempe meliorem eſſe conditionem poſſidentis? *Bland.* Scite iſtuc, probo, & id pro nobis eſt; nam habitat in aedibus controverſis Dionyſius, & mercedem uſque ſolvit, ut nil prorſus contra ejus poſſeſſionem dici queat. At tandem evaſimus e ſcopuloſa iſta lege! tandem! At cujuſnam Imperatoris eſt, vide, *Palp.* Pomponii lex eſt. *Bland.* Novum ſane nomen, & inglorium! Hui pudet! Imperatoris Pomponii legem interpretati ſumus. Mallem Papiniani Imperatoris, aut Scaevolae; Sane gauderem. *Palp.* At quid hoc ad te? Hanc legem adverſarius proferet, non tu. Magnificum certe tibi fuerit, ab alio allatam legem ſtans pede in uno optime interpretari: quam vero legem ſeligant, ipſi videant. *Bland.* Recte mones. At jam rhedam mihi jungi volo, jubeſis: interea deambulatum huc in noſtram porticum exeamus: noſque magnifice iis, qui nos manent, oſtentemus.

II.

Vulpini, & Callentii.

Vulp. OCcurrimus paullo ante Albino, & pallere eum, atque aegre incedere conſpeximus, Callenti, tuſſique ab alto graviter concuti, & vix magno labore excreare, ut facile intelligi poſſit, aud diu vitam illum eſſe produ-

productlurum. Praeterea senex est jam, & nunquam prospera est usus valetudine. Itaque jam nunc serio agere, ac vigilare oportet, ejusque vestigare clientes, ne quis forte nobis diligentior tam copiosam haereditatem adeat. *Call.* Verum quidem est hoc. Nam & nos nudius tertius eum vix animam reciprocare posse vidimus, quum e foro pedibus, sequente rheda, ut mos est, se domum reciperet. Sapienter igitur mones; res jam sedulo est suscipienda, jam circumeundum, atque Albini ambiendi clientes. *Vulp.* Maxime vero pervidendum est, ne nos hoc agere populus intelligat, nolo enim me avarum, & rapacem credi, atque in amici, & collegae fatum vota suscipere, compendii ergo. *Call.* Veteres scilicet actores docendi suas partes sunt modo, Vulpine: nescimus nempe quo id pacto fiat, quum tot jam per annos id agamus, atque ita mehercule dissimulanter & cate, ut nescio an aliquis sit, cui hoc suboluerit adhuc, praeter Voconium. *Vulp.* At usque est cavendum: semel enim deprehensi... *Call.* Ah! ne verere quaeso; immo hoc potius age. Mercatores hos externos in tua vicinia praedivites Albini esse sat ego scio: his jam admovenda est machina, nam largi sunt, &, ut nostrarum rerum ignari, nullo negocio circumducuntur. *Vulp.* Hi enimvero jam prope in transennam inciderunt. Diu jam etenim est, quum rete in eos tetendi. Mihi tuto credi jampridem censent, felicemque me insuper in caussis esse, doctumque, & diligentem, ac probitate singulari. Habent jam, nostri sunt. Illud vero curandum, quod longe pluris est. Corpora aliquot consilio Albinus regit, haec praeter omnia trahere ad me velim. *Call.* Et e Principibus nonnulli etiam Albini sunt: sed res indagine, Vulpine, indiget: cras ego tibi exploratam hanc rem dabo. *Vulp.* Nec nos cessabimus, impigre rem geremus; ut nos antea Albini haeredes audiat Voconius, quam Albinum mortuum.

III.

Vulpini, Callentii, Ambrosii.

Ambr. SAlvete plurimum, viri optimi. *Vulp.* & *Call.* Salve, & tu Ambrosi. *Ambr.* Quomodo vales Vulpine, rectene dormiisti hac nocte? Nam tertium jam huc hodie advenio, nec tui mihi conveniendi fuit potestas; valde te enim occupatum ajebant, nec perbelle te habere. *Vulp.* Nec valeo satis, nec mihi somnum amicum efficere queo. *Call.* Quando tibi ipse magnus es inimicus, ut somnus amicus sit frustra edepol postulas. Prope ad auroram cum libris vigilas, & nondum exorto sole sub primum galli cantum surgis, & valere velles? *Ambros.* Ah! Quid agis, Vulpine. Nonne cogitas tot hominum salutem contineri tua? atque ex tui unius vita quamplurimorum pendere? respice te jam, & serio cave. Tua enim cautio nostra omnium cautio est. *Vulp.* Quid caveam, amabo, quum negociis obruar, nec me quotidiana turba respirare jam sinat? At quid tu, Ambrosi? Dic cito, sodes; minime etenim nobis ocium est. *Ambros.* Oratum veneram, quod potes meminisse, de pecunia illa scilicet. *Vulp.* At fieri nequit. *Ambros.* Cur nam istuc tandem, obsecro? *Vulp.* Rem plane eloquar: tibi enim amicus sum, sed amicior veritati. Cauta creditori pecunia non esset; plus nimirum aliis jam debes, quam vendi aedes possent hoc tempore. *Ambros.* Ah! Quid ais Vulpine. Dimidio profecto plus valent, quam debeo: & rus praeterea obligandum praebui. *Vulp.* Scis me neminem fallere, Ambrosi; nec si quenquam aliquando, clientes unquam fas esset fallere. Rus istud tuum propter maternarum dotium hypothecam quasi non esset, ne nomina. *Ambros.* Ut illud ego ne nominem? Quantacumque, obsecro, tanti fundi pars doti erit obnoxia? *Vulp.* Ita mihi quidem videtur Ambrosi, ne frustra sis, & incassum excandescas. Male tibi

tibi credi puto; nec ego tui compendj causa illum, qui bona fide me rerum suarum omnium moderatorem & arbitrum constituit, decipiam. Dehiscat mihi prius tellus, quam hoc faciam facinus. Visne me adversus animi mei conscientiam respondere, ut improbi isti faciunt vulgo: Et. ... *Ambros.* At quaeso te, Vulpine, rem melius perpende, vide... *Vulp.* Quid videam, sat vidi jam. At cras tecum, quanquam acta res est; modo ad bibliothecam propero: vale. *Ambros.* Cras redeam, ut jubes, vale. Quid tibi hoc negotii videtur Callenti? Nec domus, mihi jam, nec fundus sunt: abstulit omnia, & e divite repente pauperem me effecit Vulpinus. Vah! Quid hoc rei est! disrumpor miser. *Call.* At tu nimius profecto, & plane importunus. Nosti hominem; nimis probus est. & valetudo modo eum effecit morosiorem. Quid tibi vis dicam? non ita factum a te oportuit, ut factum est. *Ambros.* Hem! Praedixisses! At nihil mihi in te opis, Callenti? Lapsam rem, modo velis, potes restituere; scio. *Call.* Quid possim, quid audeam cum tam forti, & propositi tenace viro? *Ambros.* Aliquid cogita, aggredere, gratum me ac memorem senties, ipsique Vulpino aud male cedet haec res. *Call.* Novi ego largitatem tuam; sed difficile factu nimis est, quod postulas. *Ambros.* Age jam, centum illi, quinquaginta tibi aureos praesentes dabo; obsecro te, resecroque, Callenti, ne me deseras *Call.* Nimis me in arctum cogis, & prope vim affers. *Ambros.* Scis me nec obaeratum, nec decoctorem esse. Deûm bonitate, ac majorum virtute dives sum satis. *Call.* Novi hoc probe. *Ambros.* Pecunia modo praesenti, eaque haud permagna ad exsolvendam fidem meam, indigeo. Quid ais? Dabisne hoc perfectum mihi? *Call.* Quid dicam tibi aliud? Dabo: miseret me quippe tui; honestum semper, ac liberalem cognovi. *Ambros.* At ne quae in Vulpino sit mora. Nimis ego vereor ne... *Call.* Et hoc ego oneris in me suscipio: ego tibi eum malacissabo,

bo. Cras primo mane huc propera, at cum pecunia; audistine? abi modo. vale.

IV.

Nicolai, & Francisci.

QUò is, Nicolae, tamque propere? *Nic.* Sine me quò malus me vocat Genius ire. *Franc.* Non temere hoc quidem est. Age dic sodes, quidnam hoc malae rei est, quod te agitat? Jam te aut ope, aut opera, aut consilio juvabo. *Nic.* Ah! ne retine quaeso, valde mehercule occupatum. Nec ope, nec opera, nec consilio tuo modo opus est mihi. Linque per Jovem. *Fr.* Hoc ut tu a me impetres? Frustra tibi amicus fuero, & me inanem & inutilem prorsus appellare jure poteris, si modo te deseram. Dic age, certum me, & tui amantissimum dicas faxo. *Nic.* Enimvero odio me enicas. At quando aliter a te nequeo avolare, accipe rem, ac dimitte. Praesenti pecunia indigeo, si carcerem vitare volo: Laurentio illi mercatori, qui ad forum est, jamdiu debeo. Modo apud Judicem acta res est. Quid opus est verbis? Tercentum tantummodo praesentibus aureis nummis res confici potest; quos expedire nulla ope possum, etiamsi omnia, quae habeo domi corradam, & vendam. Satine est tibi hoc, an me ultra retinendum censes? *Fr.* Malum pol istuc est: sed cui mederi aliqua ope possimus. Ejus amicos adibimus, rogabimus ipsum:- rem aliquam demum cogitando, consulendo excudemus: quî aliquid aliquo pacto efficiamus; ne despera, neve animum despondе jam. *Nic.* Nae tu hodie me ad furorem adiges, Francisce. Quoties istaec me per triennium tentasse putas? Nec preces jam, nec amicos, nec Deos ipsos, si rogent, curet ille amplius; & merito quidem, argentum sibi solvi vult, nec, quid ultra sperem, est; At linque jam

me,

me, ſine abeam. *Franc.* Mane vero mane: & quando iſte tuus tam durus eſt, tam inhumanus, certum tibi ego conſilium dabo, ut eum, Judicemque eludere, & fruſtrari, vel aliud integrum triennium poſſis. Exporge jam frontem, ac moeſtitiam inde omnem ac ſeveritudinem abſterge, & me audi. *Nic.* Exſpecto quid dicas. *Franc.* Novi ego magnum quendam virum, & omnium quidem Juriſconſultiſſimum, qui me pluries iſtiuſmodi creditorum moleſtiis liberavit: innumeroſque etiam novi, quibus ipſe anguſtiſſimis in rebus plane Deus fuit. Quem hominem Dj immortales! ad hunc propere cauſam deferemus; Quid? ut virum aſpicies, te ſalvum illico credes: nam vultu admodum certo eſt, & te ultro bonum animum habere extemplo, ne audita quidem re, jubebit, cauſamque alacer ſuſcipiet, &... *Nic.* Quid tu mihi cauſam, & Jureconſultum memoras? nulla hic cauſa eſt. Argentum ille bona fide credidit, debere me, ac ſoluturum certo die ſpopondi: jamdiu eſt quum dies ceſſit; quid ergo magnus iſte vir tuus efficiat, etiamſi Solon, etiamſi Lycurgus alter fuerit? *Franc.* Ridere me cogis, Nicolae. Tune quid ille poſſit, ſuſpiceris? Summum eſt profecto ingenium hominis, incredibilis doctrina, ac diuturna experientia. Ignoras quippe tu leges, earumque miram his in rebus providentiam. Ille rem tibi tribus verbis expediet. Judicem ſtatim adibit, Deorum, hominumque fidem implorans, & nil debere te Laurentio, immo hunc tibi debere aliquid ſancte affirmabit, clamabit, te potentia adverſarii de tuo jure dejectum dicet, & rem dicto citius in vado collocabit. Age eamus. *Nic.* Eamus, at quid ſperem neſcio. *Franc.* At habeſne decem ſaltem aureos, quibus hominem nobis primo ſtatim congreſſu conciliemus? *Nic.* Habeo vel quindecim. *Franc.* Eamus ergo, eamus.

V.

V.

Blandidiani, & Palponii.

OPportune mones Palponi; jamque res gerenda gnaviter nobis est, ne status nos dies inparatos offendat. Sed quot Judices in Aurelii causa habituri sumus? *Palp.* Sex, ut opinor, nisi quid novae rei ingruat. *Bland.* Ex his duo jam pridem nostri sunt, Demetrius quippe, & Labanus, nonne & hi sedebunt? *Palp.* Quammaxime. *Bland.* De reliquis jam cogitandum: cujusnam moris tibi videtur Fabius? Is nam novus est, nec quicquam adhuc mihi rei cum illo. *Palp.* Superbus hercle est, nimisque iracundus. *Bland.* Nempe noster hic homo est, habeo virum: Cras aggrediar, atque ita tibi tres intra dies cicurem illum, & mansuetum reddam, ut non cognoscas eumdem esse. *Palp.* Mirum istuc: at quid inceptabis quaeso, magister: nec enim facile factu mihi videtur. *Bland.* Quod soleo. Palpo invadam, blanditiis obsideam, laudibus expugnabo. Quid ais? Ita illum magnificabo, caeterosque prae ipso contemnnam, ut neminem aeque ac me amet ille, tantique faciat. *Palp.* Prorsus mirifice, atque ut Blandidianum decet. Sed quando illum causam docebis? *Bland.* Tunc sane, quum ut me amet efficiam. *Palp.* Aenigmata loqueris. Amabit jam ille primo Congressu te, demus hoc: quid autem ad causam? *Bland.* Ut in meos incidet casses, ut me sibi certum, amicumque arbitrabitur, extemplo ego bonum jus fovebo, ac adversarios vel tacens pellam, ac fundam. *Palp.* At nihil in consilio dices, nec orationem scribes? *Bl.* Faciam utrumque, sed dicis causa, utque Aurelium pressius emungam: id vero non mea, sed Modestini curatio est. *Palp.* Quid ita? *Bland.* Nonne ei nudiustertius mandavi, ut quae sibi viderentur perscriberet? *Palp.* Memini: at ita contemtim, aliudque agens dixisti, ut verear, ne oblitus sit ille,

Bland.

Bland. Ut obliviſcatur ille! Cras eum videbis, de more, tranſacta huc omnia afferre. Ea deinde, & quae Aurelius ipſe ad nos primum ſcripta detulit, more noſtro commiſcebimus, ac conturbabimus, pauca quaedam huc illuc, tralatitiumque aliquod e noſtris exordiis addentes; ut nemo quantumvis malus animadvertere poſſit quid actum ſit. Atque ita & dicemus optime, & orationem edemus: Modeſtinum laudabimus, ut ſolemus, blandeque uſque excipiemus: ſed ab ipſa cauſa, a litigatore, a judicio, atque ab omni ejus rei curatione omnino, ut conſuevimus, removebimus. *Palp.* Sapientiſſime medius fidius. Nam & rem nullo labore expedies, & magiſtrum tetricum illum, & moleſtum peſſimam in rem ablegabis, ne obturbet, ſuaque te pro tuis ingerere divulget. Sapientiſſime medius fidius, ſapientiſſime!

Bland. Iſtuc autem ita fiet, Palponi: nunc reliquos Judices recenſeamus. Theodori quaenam indoles eſt? Humanus mihi, & non malus videtur. *Palp.* Eſt quidem ut praedicas, at cum uxore dies, noctesque litigat, id mihi amanuenſis ille ſuus retulit. *Bland.* Hinc ergo tragulam in illum conjiciemus: hâc ille ſine dubio apertus eſt, atque immunitus. Principio oſorem mulierum me praedicabo, multaque in eas maledicta ingeram; Te deinde, Palponi, me auctore, diſſidium jam cum Julia tua parare dicam, ita perpetuo obgannit, ita ſemper turbas ciet, ita male te excruciat. Hîc mihi ille lubens calamitates narrabit ſuas; teque uti ſocium ejuſdem miſeriae diliget ſtatim, & amplexabitur. Res mihi poſtmodum in proclivi fuerit, & nobiſcum jam ſentiet Theodorus. At quid Camillus, & Eugenius, qui ſuperſunt? Age narra mihi quae de iſtis habes. *Palp.* Hoc vero ſupervacaneum eſt, pace tua dixerim, Nam, quum e ſex Judicibus quatuor a nobis ſtabunt, quid ſolliciti de reliquis ſimus? Nimium quidem id eſſet: & plane, quod tu tantopere ſoles prudentiſſime reprehendere, ultra id, quod neceſſe

 eſt,

est, laborare. *Bland.* Id vero non nimium est, fili mi: si possem enim vel sellas ipsas mihi conciliare, libentissime facerem. Nam ea maxime, sive una potius vincendi certa via est, si Judices omnes, quique Judicum sunt amici, servosque etiam, & vicinos, ut ita dicam, efficias benevolos. En, ut id oblito tibi in memoriam reducam, en tibi Carolus, & Philippus, quorum in caussis meminisse porro debes quanta nos sedulitate gesserimus; quidve cum familiaribus, quid cum amanuensibus, quid cum amicis eorum, qui illis interesse cognitionibus debebant, egerimus. Multo equidem illis argento, at multo nobis labore stetit victoria; sed vicimus, quum victuros illos ne nos ipsi quidem sperare auderemus. Nos, qui sane quid clam actum esset nobis consciebamus, pauca quaedam in Consilio diximus, eaque haud valde per Jovem diligenter: ut valde stomacharentur qui aderant, nos tales caussas tam negligenter agere. Sed postea impense nos laudabant, manumque osculabantur, nosque in caelum ferebant, quod tacentes, & plane dormitantes Franciscum, & Caesarem fori, ut eruditculi isti dicere solent, columina, summosque oratores causa dejecissemus; quum illi summo opere adnixi essent contra, totiesque vehementissime dixissent. Hae mihi fuerunt artes, eaedem erunt tibi: ita plurimae nobis victoriae sunt partae, ita aeque multae & tibi parientur. Age ergo, age quod jussi, dic jam hilariter de Eugenio, & Camillo si quid habes. *Palp.* Quam te tam cate ejusmodi verba facientem audio lubens, praeceptor! Quae tibi sapientia, quae sedulitas, quod inigenum, Dj immortales! Plane Deus es. Edepol si nobis putida istorum jurisprudentia deest, si ventosam istam eloquentiam, caeteraque ejus generis, ut par est, parvipendimus: at praeclare stamus animis, roboreque ingenii, ut viros fortes decet, acriter pugnamus. Sed jam ad rem. Eugenius probus, atque apprime doctus perhibetur vulgo, nec eum ulla arte falli ajunt posse,

ita

ita cautus, & tectus est undique. Eum ego semper odio habui; contemnere enim nos videtur, & aculeatis dictis saepe lacessit. *Bland.* At ejus filius, qui in forum jam ventitat, nonne... *Palp.* Is profecto Fabricii gnati tui perquam est familiaris: habeo quid dicas: ea quippe recta semita est, venatum inde incipiemus. *Bland.* Optime Palponi: eja demum discipulum agnoscimus! superest Camillus. Hunc ego nihili facio: Nam is Poeta est, & Philosophus, & plerumque, dum maxime calet forum, caussasque defensitant vehementius Patroni, versiculos scribit, recensque scriptos haud raro vel Modestino nostro; vel alicui e suis asseclis ibidem recitat. Hunc vel per ipsum Modestinum aggrediemur; vel nos quasi aestro perciti, & attoniti, ac magnum aliquod, Poetarum ritu, sonantes, invademus. *Palp.* Habeo ego quosdam Camilli versus: hos memoriter homini recitabo, ita sponte noster erit: hoc enim pacto eum protinus dare praedicant manus, *Bland.* Euge serio istuc, Palponi. Hoc jam est magistrum, non discipulum se se gerere.

VI.

Laelii, et Caroli

Lael. Vidistine paullo ante Petrum hunc Joannis filium affinem meum in rheda cum Theodoro e principibus Civitatis? Sane ego rabie differor, qui illi repente indignus visus sum, cui ipse vel salutem redderet. Nam & cum primus salutavi, & magnopere ga visus sum, ipsum eò jam dignitatis pervenisse ut tali viro dexter sederet, & quasi pompa quaedam per frequentissima urbis loca in illius curru veheretur. *Carol.* Vidi equidem Laeli, & admiratus sum: Nam, quum rectus ipse & valde severo & occupato vultu sederet, ille alter precanti, & verenti similis totus in eum inclinatus, nescio quae ingerebat. Me

 vero

vero Petrus aut non vidit, aut non vidisse simulavit: quod mirum non fuerit, quippe ei extraneus ego. De te vero quid dicam, aut cogitem non habeo, qui consobrinam ejus in matrimonio habeas, ac illi semper affueris, ac omni eum ope juveris. *Lael.* Pol negliget ille me jam, nec pro affine habebit: Siquidem eum summates viri colunt, & observant: Nos scilicet Medici a tanto Oratore contemnimur. *Car.* Aufer istuc jam. Quid te ille contemnat, quaeso? Nonne & senior tu illo es, & doctior: &, si haec quoque aliquid sunt, ditior, & familia honestiore? *Lael.* Nihili ista sunt, o bone: nec enim uter doctior sit, aut honestior modo inspiciendum, sed cui rei demus operam. *Lael.* Ergo tu medicinae, ille legibus addicti, cur alterum alter dedignetur, ac despiciat, plane nescio. *Lael.* Hospes profecto mihi in nostra Civitate videris, Carole; qui ejus mores prorsus ignores. Nam cui obsecro ignotum est, cuicumque doctrinae, cuicumque, & quantaecumque virtuti, & quibuscumque moribus nunquam tantum apud nos tribui, quantum Jurisprudentiae? *Carol.* Scis me in hortulis meis pene semper delitescere, nec adire urbem nisi certis, statisque diebus officii ergo. Itaque rem ita esse, ut ratio ipsa monebat, putabam, utque mihi aequum rectumque videbatur: caeterum cur ita, ut autumas fiat, planissime ignoro. *Lael.* Caussam e Petro affini meo exquire, qui certe quare tantopere superbiat, non invenio: indoctus enim plane est, ut qui maxime, atque e forensi disciplina, Rapidiique praeceptis, quem secutus est, tantum hausit, quantum vix ad imum subsellium satis est. Novi ego hominem: & dejerare paratus sum, eum (ut majora omnia taceam) nec latine, nec hetrusce quicquam scire: infans plane est, & rerum omnium ignarus: ac si unum, alterumque e Pragmaticorum faece Scriptorem percurrisse eum dicam, plus ei tribuam, quam veritas postulet: & nos aspernatur jam, & quisquilias meras putat. *Car.* Et talis quum sit, tam ferociter tamen

tamen? & quod miremur magis, tanto hic in honore est? *Lael.* Cur non tumeat, nosque nihili pendat, quum hîc videat nec medico, nec musico, nec mercatori, nec philosopho, nec architecto, nec mathematico, nec, quod longe pluris est, honesto viro, nec alicui hominum generi eum haberi honorem, qui vel ignaro, vel inhonesto Jureconsulto? *Car.* Quando ita se res habet, Laeli, geminos natos meos, quos aliis in artibus erudiri jusseram, primo quoque tempore Jurisprudentiam doceri imperabo. *Lael.* Quod tibi faustum, felix, fortu natumque sit, quam primum impera.

VII.

Rapidii, et Lupi.

Rap. Quid ita malum nobis sub ipsam jam vesperam advenis, & quasi nil agendum sit, tarde etiam nunc incedis. Nimis hercle diu te hodie expectavimus, Lupe, quum hîc te illico post meridiem affuturum nobis pollicitus sis: atque id ego a te etiam atque etiam opere maximo petierim. *Lup.* Audi sane; nec me . . . *Rap.* Quid ego audiam. Noveras quanta nos rerum urgeret moles, & quae expediri necesse esset paucis hisce diebus negocia: & tam lente tamen! age jam quid stas? pallium cito, ac pileum pone, operique manum admove. *Lup.* Jure quereris, Rapidi; at me rusticus quidam properantem retinuit, qui ne avaro, atque illiberali locatori conducti fundi pactam mercedem solveret, me adiit flens, ac ob creditoris minas vehementer perterrefactus. Ova mihi miser, pullosque gallinaceos & pecuniae etiam aliquantulum apportavit. Hunc ut desererem ego? rem suscepi; dumque ei adsum, dum rem in vado sisto, coepit advesperascere: nec a Cornelii domo, quo mihi Judice convento opus fuit, quantum approperaverim, citius huc potui perve-

pervenire .. *Rap.* Jam te ulterius non culpo: laudo immo sedulitatem, & humanitatem tuam, qui & illi misero opportune adversus domini avaritiam subveneris, & aliquid etiam tu feceris lucelli. Agnosco in celeritate etiam tua. Rapidii discipulum: Euge, Euge! At non ista sibi modo tempus postulat. Nostra jam propere aggrediamur. Ubinam, Lupe, instrumentum illud est contra nautam illum Surrentinum, qui vitulinam solet adducere? *Lup.* Adest, eccum. *Rap.* Quid ei faciemus, Lupe? res inextricabilis videtur, nisi insigni aliquo commento eam reddimus explicatam. Sane disertis verbis sexcentos ab eo creditor stipulatus est, nullo nec pacto adjecto, nec conditione. Jam jam dies stipulationis cedet, & creditor lege aget.. *Lup.* Vel inter eos aliter post stipulationem convenisse, vel pecuniam, contra quam scriptum hic est, non intersuisse, vel aliud quippiam simile objiciendum censeo. Interea aliquid.... *Rap.* Vulgata istaec, nimioque usu trita; & quibus aegre jam a Judicibus creditur. Aliud excogitandum est, si nautam tueri volumus, nobisque ipsis, quod maxime curandum est, consulere. Num si aliud instrumentum producamus, quo satis sibi jam factum creditor solenni ritu affirmet, callide id tibi, & magnifice factum videatur? *Lup.* Optimum istuc quidem: sed haeret haec res; nam quo pacto solutam vere fuisse pecuniam, ut oportet, probabimus? *Rap.* Ohe! quid tam es timidus, satis fuerit si receptam a se praesentem pecuniam creditor stipulatione caverit debitori. Vel si tibi haec minus videntur tuta, quis vetat vel frumento, vel hordeo in stipulatione dicere, vel alia quapiam merce fuisse persolutum? *Lup.* Hoc hercle arridet magis, idque faciundum censeo. At undenam gentium ejusmodi instrumentum accersamus, quod nec factum unquam est, nec adeo fieri potuit? *Rap.* Nimis cito diffidis, fili; disce ex me virtutem veram; si factum id nunquam est, excudemus nos; hic distractus fiet, si alibi contractum est.

Sed

Sed ad hanc rem, quam paro, Falſirone propere accito eſt opus: age, Lupe, Soſiam mittito, qui illum cito ad nos: Factum non factum, non factum factum efficiam, Lupe, tibi hac aſtutia. *Lup.* O magnum & verſatile ingenium! O veram, & reconditam juriſprudentiam! en eo, ut tibi tanto hoc in ſtrategemate ſubſerviam. *Rap.* Miſiſtine jam? *Lup.* Factum. *Lup.* At dixiſtine ut cito? *Lup.* quippini. *Rap.* Bene habet. Jam pecuniam nauticam devorabimus, cras hominem probe emungemus. Nunc de mercatore illo: hoc diu jam me torquet. Decoquere is vult, ut noſti, Lupe: ſed leges veretur, neve ſe in capitis periculum creditores adducant. Nunc ſalſo ſale, nunc vere acido aceto opus eſt nobis. Quid tu inciperes, quid opis huic homini afferres? *Lup.* Nunc enimvero ſerio diffido Rapidi, nunc quid dicam, quid cogitem, plane non habeo. *Rap.* Excidit ergo tibi jam, quod in Veneto illo mercatore, tertius jam prope annus eſt, excogitavimus? *Lup.* Quid? non enim memini. *Rap.* Quum rationum tabulas ex integro ei conficiendas curavimus, eumque hoc pacto multorum late mercatorum, qui ſub idem fere tempus per Italiam decoxerant, creditorem iis tabulis ſcripſimus: ut quidem non dolo, ſuaque fraude, ſed aliena in eam illum calamitatem incidiſſe judicatum fuerit? Unde factum eſt, ut vix ſextula tunc creditores contenti fuerint. Meminiſtine an non? *Lup.* At at. Marcum illum fortaſſe dicis, qui inaures, armillasque uxori tuae dono dedit, tibique aureos quincentum? *Rap.* Illum ipſum. Quid ſi eoſdem & modo conſuamus doctos dolos? *Lup.* Sed nulli modo mercatores, quod quidem ego noverim, decoxerunt: baſis, praeceptor, deeſt, rei ſtabilimenta corruunt. *Rap.* At nos, ſi haec obſepta eſt, aliâ ingrediamur viâ. Nec qui patrimoniis eluerint jam foris quaerendi ſunt nobis; ſat multos apud nos decoctores habemus. *Lup.* At valde amicos hos oportet eſſe homines, ne nos prodant, & res

res fiat palam. *Rap.* Horum domi copia est, ne quaeramus foris; Albertum, inquam, Fabium, Marcellum, Clementem, alios quamplurimos, quibus nos quidem prora, & puppis sumus. His ego facile, ut illud se debere stipulentur, quod persoluturi sint nunquam, persuadebo. Eorum tantum nomine indigemus: nam & notissimi decoctores sunt, & nobiles, ac sumtuosi; nullo negocio ut quivis credat hos mercatore nostro indiguisse, pecuniamque, & exoticas merces ab illo accepisse. Tabulas scite conficiemus, ut omnia perbelle congruant: conquerique eum jam nunc de suorum debitorum fide palam faciemus, ut scriptum quod sit, testium quoque, si fuerit opus, auctoritate suffulciamus. *Lup.* Mirifice pol istuc, & quod omnem mentis captum superet; sed vide quaeso, ne nimis, ultraque istorum hominum fidem iis creditum videatur, resque inde labet nobis, & patescat fraus. *Rap.* Haud insulse mones: itaque praevidenda res est, ne nobis importune negocium facessat aliquando. Graphica modo aliqua nobis fallacia opus est, quî rite hanc expoliamus, atque explicemus rem; Quid si . . . non placet. Hoc fortasse erit callidius . . . Fiet ut . . . *Lup.* Haeres magister jam. Quid si mihi auscultes discipulo? *Rap.* Et lubens quidem. *Lup.* Si fures noctu ad eum venisse, magnamque abstulisse auri argentique copiam simulemus, atque inde fabulam hanc incipiamus, ecquid mali erit? *Rap.* Euge! consilium placet, at eo dolato parumper utemur, si videbitur. Unum quippe mutatum velim. *Lup.* Qu id? *Rap.* Nempe ut vel tu ipse, qui excudisti, verum id credas. Ligurem institorem illum suum, nostine, quasi clam domino, ut aufugiat facile data pecunia efficiemus; quod & creditum facilius fuerit, quam illud de furibus & praterea externum hominem, atque egentem . . . . *Lup.* Egregie vero egregie, ut nihil supra! *Rap.* Tunc demum noster Deûm hominumque fidem clamabit, omniaque illum sua fugientem abripuisse, flens gemensque affirmabit. Postea tabu-

las

las producemus, remque tribus expediemus verbis. Actum jam hoc porro est: paucos intra dies opiparae sane, lautaeque vindemiae nobis erunt, Lupe. *Lup.* Dii nos servatos volunt, qui tanto dant ingenio pollere. At vide sis hoc quod mi de Flaminio mandasti: en tibi Dionysii Judicis manum: quid tibi videtur? *Rap.* Ipsissima porro est: si hercle ipse viveret Dionysius suam omnino affirmaret. Hoc vero cras, quas in foro turbas! rem judicatam afferemus. Hoc vide, ut Scribae manum quoque mirifice prorsus imitatus sis! Papae! Quid autem illud, quod tolli de Pauli testamento jussi! *Lup.* Factum; illudque adscriptum quod volueras. *Rap.* Laudo: O factum diligenter! Demetrio, Laurentio, Petro scripsistine dicas jam? *Lup.* Eccas ut imperaveras: & sane ridiculum fuerit, quum debitores sese repente e creditoribus a te effectos cras audient. *Rap.* Ridiculum plane; at me, qui vir siem, cognoscent.

VIII.

Dionysii, Laurentii, et Leonis.

Dion. Salvus sis Laurenti; unde is? *Laur.* Prope hinc a Fabio Judice. *Dion.* Eò nos properamus. At multine mortales apud ipsum sunt? *Laur.* Plures pol quam opus esset. Si nemo sit, unus est ibi Voconius, qui pro sexcentis est. *Dion.* Probe hoc quidem, laetor; nam hunc ipsum quaerito. Haud parva res veteris amici illic mihi est agenda; centies jam condictus dies, at semper frustratus est Voconius; nunc teneo hominem, effugiet nusquam. *Laurent.* At tu si saperes, alium tibi adversarium quaereres, hunc nolles conventum. *Dion.* Nam cur, obsecro? *Laurent.* Hunc Leonem interroga: is tibi rem explanabit. *Leo.* Ego vero nec quid dicam, nec quid cogitem, nec quid audiam scio amplius, ita me

 elin-

elinguem, ita truncum, ita stupidum reddidit modo Voconius. *Dion.* Te ne ille! miror profecto: at, quicquid hoc rei est, narra sodes. *Leo.* Vereor ne tibi ominosum sit, amice, in nos hodie incidisse, qui pulsi, victi, fugatique ab illo paullo ante sumus. Itaque si me audies, in alium diem rem istam dilatam voles. Furit ille hodie, & plane tonat. *Dion.* Luditis vos hercle me hodie. *Laur.* Nec ludimus amicissimum hominem, nec jocandi modo nobis est ocium. Quid tibi vis dicam! Nulla sane aeque violenta unquam procella caelum miscuit, quam hic modo agit Voconius, qui nos ita modo magnis clamoribus obruit, ut nec causam dicere, nec adeo loqui datum sit. *Leo.* Humanam ego vocem nunquam tam valide non sonantem, sed tonantem audivi. *Dionys.* Novi hoc, & neminem in foro tam firmis lateribus, & majore pulmone esse jampridem scio. Caeterum indoctus apprime est, nec quid loquatur scit, linguaque utitur sane plebeja, & foeculenta; oblatrare solet, non dicere causam, aut quicquam ad rem. *Laur.* Quid tu mihi doctrinam, quid causam, quid linguam praedicas! In apertissima re ita facile elapsus est, ita magnis clamoribus, ita turbato, inversoque egit ordine, ut nec quid in controversiam veniret intelligi potuerit, nec qua de re quaereretur. *Dion.* Non liquere adhuc ergo pronunciatum est, remque amplius quaerendam. *Laur.* Immo contra. Nos caussa prorsus cecidimus, ille de nobis, immo adeo de justitia magnificum, & sane basilicum egit triumphum. Judicem probum illum quidem, & satis doctum, sed imbecillum parvique animi, ut nosti, plane obstupefecit. Tercentum adhuc tonat ingenti ore Scriptores, qui suam tuentur caussam, nostramque prosternunt; quum tibi vero, ac pro amicitia affirmare possim, omnia illum excudisse, integrosque auctorum supposuisse audacter locos, nec unquam nos meliore causa, ac firmioribus fundamentis Judicem adiisse. *Dion.* Pro more istud. Sed Scriptorum locos

cos falsos esse dictum oportuit; nam id quis non illico crederet, quum pluries jam in magnis ille judiciis fuerit mendacii convictus. *Leo.* Quid tu nos censes mutos, aut tardos? Clamavimus & nos valide, Judicisque fidem imploravimus, libri; oravimus, ut ex ejus bibliotheca proferrentur: at quid? Scine quid proficiebamus? Quasi quis, furente Austro, in litore cum valde strepentibus pelagi undis voce contenderet. Frustra semper fuimus; Itaque odio victi tandem discessimus, ne ramices pro cumulo rumperemus. Caussam in Consilio agendam denuo curabimus, eamque soli, ac sine adversario antea per domos Judices docebimus. At jam vales; Dionysi; alia nobis agenda. *Dion.* Abite jam, & valete: Ego quidem quò intenderam non eo jam: Nolo turbine hoc modo circumagi: cras rem alio pacto expediendam curabo.

IX.

Antonii, et Camilli.

Audistine, Camille, quod Mariae huic in vicinia accidit, cujus nuptias superiore anno tanto sumtu fieri meminisse debes? quippe ibi tunc mecum affuisti. *Cam.* Memini id quidem: at quid isti modo evenerit, nescio. *Ant.* Indotata repente effecta est, quum magna dote nuptum iverit: unde eam vir odio habere coepit, & quotidie maledictis incessit, nec amplius una cubat, licet ea sit ex ipso jam praegnans. *Cam.* Mirum profecto narras. Nam & amare eam ex animo videbatur, & sane liberalis aderat forma, ut id fieri facile crederes. Numnam ergo chasmate fundus dotalis periit, vel flumen aliò transtulit, vel alio quopiam majore casu est absumtus? *Ant.* At nihil horum, o bone, sed inopino, & insuperabili quodam fato. Nam nescio quo pacto ex improviso effectum est, ut nihil ei frater ex paterno testamento deberet. *Cam.*

Derides pol me Antoni. An hoc fieri aliquo modo poterat, ut ex paterno patrimonio nil gnatae deberetur, quum filius tantis opibus abundaret? Sane inauditum hoc & incredibile. *Ant.* Nec derideo, nec rem incompertam profero. Porro egomet heri medio in foro, quum plurimi adessent Patroni, Voconium audivi hoc nescio cui diserte ingenti voce narrantem: quum sua factum opera impense gloriaretur, quod Claudius iste Mariae vir, uxorem quidem haberet praesentem, dotem vero speratam, & pactam nec modo, nec unquam. Plaudebant qui aderant, hominemque admirabantur. *Cam.* Gloriosus quippe, ac ventosus est Voconius; & probabile est, ea illum sui magnificandi gratia effutiisse; nec enim id mihi videtur fieri posse. *Ant* Factum frustra infectum efficere cupis Camille. Res hercle ita se habet, idque Medicus etiam nobis Claudii dixit, atque omnia turbari perpetuis clamoribus in ejus aedibus propter eam rem. *Cam.* At quomodo id factum,nihil ne nosti, Antoni? *Ant.* Nescio, nisi quod ibidem in foro leviter inaudivi, nescio quod pervetus atavi, credo, aut abavi testamentum a Voconio repertum, ac prolatum, unde ille sororis actionem omnino peremerit, & paullulum quid a fratre ei dari debere dotis nomine contenderit. *Cam.* At tunc nos audiebamus, Patris testamento dotem filiae constitutam. *Ant.* Patris autem voluntatem nihili prorsus faciendam idem Voconius praedicabat, qui & ingens aes alienum vivus contraxerat, & nil ipse paraverat: indeque effici, ut nec dotem legare posset, nec adeo testamentum condere. Rationes, legesque ipse addebat, rectene, an perperam, ignoro. *Cam.* Leges istas & rationes apagesis a me; cui quidem satius fuerit in latrones, quam in Voconium, ejusque fatales porro inextricabilesque laqueos incidere.

X.

X.

Vulpini, et Lucii.

Vulp. HEus tu Luci Luci, jamne ades? *Luc.* Jam nimium diu adsum hic, here, ante ostium, ut quum expergiscereris praesto adessem. *Vulp.* Optime atque ex more hoc. At quid ais? Dies ne jam est? *Luc.* Dies! Immo meridies jam: ut aegre consultorum turba diutius in bibliotheca retineri possit. *Vulp.* Anne ii, quaeso, norunt dormire me? Vah! Stulte! Libris invigilare me dictum oportuit. *Luc.* Factum istud: & te integram insuper vigilasse noctem diximus, quo Theodoro probe meditatus ac paratus adesses, cujus cum Marcello res centum amplius millium paucos intra dies apud Judicem erit agenda. *Vulp.* Merito quidem amo te, mi Luciole: ita lepide, ita amanter, ita sapienter usque mihi operam praestas. At oh! oh! oh! somnus me etiamnunc graviter urget; quam vellem, vel solidum mensem obdormire. *Luc.* Quam rem agis, obsecro te, here? Plus jam decem horas dormiisti, & somniculosus es adhuc? Surge jam age, surge: non decet oraculum Civitatis tamdiu quiescere. *Vulp.* Recte mones. Cedo jam vestimenta. *Luc.* En tibi parata omnia. *Vulp.* At scine quid te modo velim, Luciole? *Luc.* Ni dixeris, nescio. *Vulp.* Age te propere modo ad bibliothecam: ter, quatuorve inde, ut tibi in manus temere venient, libros cape, quasi eos ego... *Luc.* Teneo; quasi iis tibi consultis opus esset. *Vulp.* Euge! *Luc.* Jam eo. *Vulp.* Scitus hic, & plane callidus est, meisque moribus, ac rationibus sane quam opportunus. Caeterum ego mihimet plaudo, & neminem in foro adhuc aeque, ac ego sum, nec fortunatum, nec catum simul & prudentem fuisse arbitror, cui tot simul bona deorum benignitate, ac industria mea obvenerunt. Pauper a paupere prognatus patre, diu inops, egensque, repente

te dives, orator, nobilis, ac magnus Jurefconfultus mea unius ope effectus fum. Alios quamplurimos vigilare, mifere laborare video, anxieque fefe gerere, ut vel oratiunculam concinnent, vel legem quampiam interpretentur. Ego vero ingenio fretus meo, ac probe futis futelis, fummus orator, graviffimufque Jurifconfultus dictum factum emerfi, nullo quidem labore; *Luc.* En tibi libros; vide quam craffos omnes, & corpulentos! at quidnam tecum ipfe folus? Sanus ne es? *Vulp.* Admirabar egomet modo fortunas meas, mihique plaudebam. *Luc.* Et merito id quidem: Nemo enim ex magnis iftis Oratoribus majore in admiratione eft, nec cuiquam magis creditur, quam tibi. At quid agis, furgefne hodie, an non? nonne tibi dixi ab innumeris expectari te? & modo, quum me libros ad te ferentem confpexerunt, quafi pafferum, aut columbarum pulli omnes ab ore pendebant meo, quidve ageres, & quando demum exires, folicite rogitabant. Ego nefcire me quid facturus effes, aut quid omnino facere poffes, dicere; nifi quod te vehementer occupatum viderem. *Vulp.* Optime quidem, & prudenter. I ergo jam rurfus ad illos, meifque verbis abeant jam nuncia; ocium mihi modo non effe: poft meridiem, fi lubeat, redeant, me tunc ipfis operam daturum: Id mihi quidem vehementer moleftum effe, fed invitum id facere: adde & tu fi quae vis, quaeque in rem videbuntur; Patriciis praefertim, ne fe contemni fufpicentur. *Luc.* At non belliffime hoc a te fieri arbitror: tribus poft horis dimitti homines, here! aegre id patientur, & fatis modo id frequenter a te fit, pene tertio quoque die. *Vulp.* Non iftaec tua curatio eft. Scio ego quam rem agam: Age jam abi, quod imperatum eft quam blandiffimis potes verbis exequere.

FINIS.

JANUARII PARRINI
J.C. NEAPOLITANI
BELVEDERIUS SIVE THEATRUM
AD MARCHIONEM
BERNARDUM TANUCIUM
SERENIS. FERDINANDI REGIS NOSTRI
In regendo Regno a Consiliis
VIRUM EXCELLENTISSIMUM.

Andreas Belvederius, *Janus Vincentius Gravina*, *Gregorius Calopresius*, *Xaverius Pansutus*.

Bel. IHI quidem porticus haec peropportuna videtur, ubi considamus: nam late Mergellinam oculis subdit, ac fere nihil ex amoenissimo prospectu detrahit, & adspirantem Zephyrum egregie una omnium excipit. *Grav.* Optime isthuc, Belvederi: quare si tibi idem videtur, Gregori, jam pulvinos accersamus. *Calopr.* Immo, ut anni tempus est, ipso in lapide sedere commodius arbitror; nam & serius incalescit lapis, & rusticari vere mihi videor, ubi urbanas consuetudines inverto. Gaudent enim homines, naturalem libertatem, unde societas eos deturbavit, quacumque tandem ex parte repetere. *Grav.* Jam prope necessarium nobis effecisti, ut super saxo sedeamus, ne soli aut homines non esse, aut priscae libertatis obli-

liti videamur. *Bel.* Me vero non ita parce servitutis taedet; ut solum tam parva hac in re eam contentus sim repudiare; sed, veluti communem illam servitutem numquam servierim, pro libero me hic omnino geram, urbis atque urbanorum oblitus. *Cal.* Quippe apud se unusquisque liber est: nemo enim vetat domi ut velis vivere, dummodo societati non officiatur. Assuescimus verò servituti adeo, ut ne soli quidem nos in libertatem asserere audeamus; sed veluti spectante populo loquimur domi ac gerimus pleraque. *Grav.* In longam nimis & difficilem quaestionem nos pertraxisti, frater, ab hoc saxo & sedilibus, cui explicandae nec tempus modo, nec locus satis opportunus est. Sinas quaeso prospectum hunc ociose nos contemplari, quo affirmare ausim neque amoeniorem, neque pulchriorem esse alibi. *Cal.* Isthuc tecum libenter faciam, Vincenti: nec enim oram facile invenias, qua aeque delecter; quam quoties contemplor, renovatur toties mihi atque redintegratur voluptas: & quum in plagam Olympicis olim ludis dicatam ingredior, unde ad haec loca apertus rectusque est prospectus, statim ex imo pectore suboriri sentio laetitiam, curasque omnes concidere. *Bel.* Unde plane prudenter nostri homines mihi videntur per aestatis calores Mergellinam & Pausilypum prae omnibus aliis locis habere: nam hic sub ipsum meridiem, quando ubique caletur maxime, collis hic superstans primo adumbratur, domos inde ac litora saluberrima umbra occupat. Opacae valles & facundissimi colles pone sunt, pomiferis arboribus quaquaversum consiti, unde umbra decidit, Zephyrique afflat levis aura, facilesque ascensus praebentur. Et mare domos leniter alluit, & quasi ante ipsa cubicula obstrepit: perque sinus, privatasque etiam piscinas se se abdens mirifice hominum voluptatibus inservit. Utque rem tribus verbis absolvam, nusquam hoc tempore anni tot simul opor-

portunitates ad suaviter agendam vitam invenias. *Cal.* Hinc mirari licet quid potissimum sequantur, qui, hac amaenissima ora posthabita, aestivis mensibus oppositas his circum Pompejos & Herculaneum villas incolunt. Ibi namque campestri situ aestuosae ac pulverulentae sunt viae, praedurisque lapillis infames. Sole quinetiam perpetuo tractus ille aduritur: nam orientem primo mane a dextera excipit, medium diei efficientem a fronte, vesperi demum usque ad occasum transversis radiis perpetitur. Ipse praeterea Vesevus, adustis rupibus imminens, minaci atq; horrido adspectu, fumumq; perpetuo emittens contristat oculos tam prope spectantium. Quid vero? nec sinus ibi, nec actas mare praebet, sed nudo atque infelici litore strepens vix sinit, quum malacia est, cymbas appellere. *Grav.* Nolim te, dum Mergellinam nimio studio persequeris, ineptos imitari oratores, qui haud satis suos sibi heroes videntur laudasse, nisi, instituta comparatione, complures prae illis posthabuerint. Stet quidem suus Mergellinae ac Pausilypo vetustus honos per aestatem praecipue; sed quis verno & autumnali tempore Pompejorum ac Herculanei salubritatem, & opportunitatem non admiretur? Mihi autem, frater, pulcherrimum hunc Cratera intuenti, quem merito delicatum Cicero vocat, sane non id potissimum in mentem venit, ut collium molliter assurgentium amoenitatem & prospectum, summamque ubertatem admirer, Vesevumq; bicipitem, qui veluti totius orae imperator longe super omnia caput extollit; verum quasi in magno quodam theatro humanarum rerum vicissitudinem, hominumque adeo ipsorum fatum considero. Haec etenim ipsa nova undique, ac recens aedificiorum facies, veterum admonet, atque ea omnia concidisse, & in nihilum esse redacta testatur, quae Graeci quondam, Orbisque dehinc terrarum domini Romani frequentissima, incredibili sumtu, ac regali prorsus magnificentia posuere.

re . Ut mihi non fortuito accidiffe videatur, sed sapienter comparante Natura, ut horum locorum adspectus ad theatri formam hinc atque hinc continenti litorum & collium complexu porrigatur . Prochyte autem , atque Inarime Typhoeo nobilis, & Virgilio Homeroque memorata, aud lato intervallo diffitae latius a meridie ostium praebent : & Capreae, quae nobis a fronte affurgunt, arcto freto a Minervae promontorio disjunctae, veluti orcheftrae ac scenae locum suppeditant . Et profecto magnae aliquando in hoc theatro fabulae tragoediaeque actae sunt . Unus nobis Tiberius plura ejus generis argumenta sufficiet , tantum ut vel saevitiae vel libidinum ejus recordemur . Illhinc praeclaras illas epiftolas conscribebat crudelissima illa vulpes, primoribus Romanorum extremas necessitates indicentes . Illhic cum spinthriis, & pisciculis egregius Imperator de Republica consultabat . Late per hasce istas oras explicabatur assiduc regius ille , atque adeo Sejani fastus , & salutantium atque ambientium turbae , iis ipsis qui colebantur , intolerandae . Quid si nos animo dextrorsum vertemus ? Nero statim subibit animum, feralisque illius imago noctis, qua infelicissima mater, vix fallacis navigii insidias elapsa, per Baulorum litora pavens animi , trepida atque incomitata pedibus villam petiit, ubi paullo post sanguine suo filii immanitatem explevit . Misenus autem celeberrimae stationis admonet, & Aniceti insimul & classis , magnorum Imperii motuum ac malorum aud semper expertis . Triumvirorum quinetiam foedus, & divisum tres inter homines terrarum Orbem eaedem illae cautes testantur .

Cal. Docta equidem , & vera loqueris , frater ; atque ardore isto tuo ac dicendi impetu prope effecisti , ut me modo non apud Mergellinam in Pansuti villa , sed in theatro quodam esse crederem . Sed nimis longe theatrum istud tuum capessis : quotus enim quisque est ,

qui

qui modo haec intuens in tantarum rerum recordationem delabatur ? Unam hic locorum pulchritudinem, crispatas undas, afflantemque Zephirum mirantur homines, plane nulla tam vetustarum rerum suspicione. *Bel.* Nec vero antiquis, & vetustate obliteratis indigemus : ipsa etenim vita hominum, urbanaeque vicissitudines, quae ante nostros oculos quotidie obversantur, nativum quoddam & Naturæ theatrum praebent, unde nobis tragoediae & comoediae affatim suppeditantur. Quid enim ? Nonne summatum ac principum virorum crudelitas, cupiditates, ambitiones, irae crebras tragoedias instruunt, iis quae in theatro docentur longe utiliores ? Quippe non Poetae industria, non scenarum illecebrae, non histrionis ars quicquam veritati addunt, sed ipsamet veritas sine fuco & fallacia conspicitur. Minuta vero civium negotia, amores, tricas, mutuasque fraudes, an quisquam inficias ire poterit, festiva ac omni ex parte absoluta praebere comoediarum argumenta ? Unde mihi historiae eo praesertim nomine utilissimae humano generi videntur, quod veluti collectio quaedam tragoediarum sunt, dum Regum & clarorum virorum facta cum bona tum mala referunt, unde innumera in utramque partem exempla possis colligere. *Cal.* Sapienter omnino Belvederi. Quum vero Philosophi summa negligentia haec homines plerunque viderent quasi inutilia praeterire, vel oscitanter & raptim veluti per transennam conspicari, egregium sane consilium amplexati sunt, ut per voluptatis illecebras ad tam utilem observationem illos converterent. Ideo cœperunt, informia illa ac rudia spectacula, queis delectari vulgo homines intelligebant, ad eam paullatim formam redigere, ut pro musto, plaustris, inconditoq; cantu ac tripudiis, seipsos, vitam, moresque suos graphice descriptos in qualicunque illo theatro conspicerent. Mirum vero est, quanta alacritate ejusmodi spectacula, cognita eorum dulce-

cedine, Graeci amplexati sint: nec ea in vulgus tantum laeta fuere, sed gravioribus etiam viris propter utilitatem accepta. *Bel.* Ex his vero spectaculis tragoedia proxime ab initio majestatis satis induit, Deosque ac Reges in scenam non indecore protulit, non sententiarum pondere, nec magniloquentia utique orbata, ut in Æschyli tragoediis, qui paullo post Thespim fuit, videre est. Comoedia aberravit aliquanto diutius a scopo, & vix Menandri demum atque Apollodori Diphilique aevo optimam, omnibusque numeris absolutam formam est assecuta. *Gr.* Non hoc tibi facile dederim, Belvederi; tu etenim antiquam comoediam, mediamq; simul adspernatus, ad novam continenti cursu nimis sane celeriter progressus es. Vetus autem comoedia vere comoedia dici meretur, nam veritatem ipsam in scenam referebat, non ea quae deinde nova dicta est, quae similitudine quadam, ac verborum fuco tantum valet, non veritate. Prodesse illa vetus quidem populo mire potest, quod corruptos uniuscujusque mores traducit ac notat, ut ad emendandos homines sola mihi vim habere videatur: quos neque admonent satis, nec excitant longe petita exempla, quae in nova comoedia proponuntur. *Bel.* Quid? Nostros modo mores priscam comoediam ferre posse arbitraris, Gravina, quum ipsa Graecorum libertas illam non tulerit? *Grav.* Modus quidam adhibendus esset, & publica authoritate in comoedia certorum hominum notanda essent vitia, levia illa quidem & modica, ne si crimina proferrentur, accusatoris ac delatoris vicem scena ageret. *Cal.* Enimvero nisi alias ob causas repudiandam veterem comoediam censerem, vel unum sane satis esset, ut diris omnibus devoveretur. Ea namque virtutem ipsam aggressa est, quum Socratem, cum perpetua Atheniensium infamia, ad cicutam adduxit. Proinde, ea posthabita, Belvederi, ut ingressus eras ad theatri

ini-

initia jam redi. *Bel.* Philoſophorum ſcilicet tecum laudabam prudentiam, qui ſpectaculorum dulcedine ad humanae vitae obſervationem populum converterunt, tragoedia & comoedia in urbem adducta. *Gr.* Serius id aliquanto, quod ad comoediam ſpectat, factum eſt. Nam comoediam multo poſt tragoediam in urbem adduxere Athenienſes: quum enim haec adulta jam floreret, illa pene in cunis vagiebat: idque ex utilitate factum eſſe reor, quum longe utiliorem jure exiſtimarent ſapientes tragoediam populo eſſe, quam comoediam. *Bel.* Athenis quidem ita actum eſt ut memoras; verum ſi ab Epicharmo, caeteriſque Siculis principia comoediæ velis repetere, coaevam hanc tragoediae fuiſſe fateberis: nam Epicharmus vetuſtiſſimus poeta fuit, & Theſpi aequalis, plurimaſque ſcripſit fabulas, quas ab Apollodoro Athenienſi in decem volumina redactas eſſe Porphirius teſtatur in vita Plotini. Utilitatem vero parem mihi utrique videtur ineſſe, & tantum pro populorum indole alteram alteri fuiſſe praelatam. Nam Siculi Regio imperio aſſueti comoedia magis gaudebant: Athenienſes vero in libera viventes Republica statuque populari tragoediam ſuſpiciebant, in qua Regum ac Tyrannorum interitus, graveſque calamitates, ſaevitiamque ſimul, & triſtia imperia conſpicebant; unde major uſque in eorum animos libertatis amor, ac tyrannici dominatus odium irrepebat. *Cal.* Si vero mihi libere quod ſentio inter nos dicere licet, longe majorem atque uberiorem fructum a comoedia, quam a tragoedia colligi puto. Non enim eodem nunc pacto animos hominum afficiant Tyrannorum ſaevitia, inceſtus, parricidia, hujuſque generis atrocia facinora, tranquille ſub Regio dominatu late quieſcentibus populis: quibus vix e Perſarum aliorumque barbarorum hiſtoria, Graecorumq; primorum temporum annalibus, tyrannicae impotentiae ſpecies ſuppetit; unde nullo

nullo acriore affectu circa ea homines modo stimulantur. Ubi vero privatorum quotidiana vitia, & domesticarum perturbationum, vitaeque communis species oculis obversatur, magnopere laetantur, indeque unusquisque sumit quae in rem suam sunt, & se meliorem alieno exemplo conatur efficere, *Exemplum ex aliis capiunt, sibi quod ex usu siet*, ut ait ille. *Grav.* Bene quidem haec a te frater dicta arbitror: nec inficiari possem, longe utiliorem apud Graecos liberosque populos tragoediam fuisse, quam apud nos eosque populos, qui sub Regibus vivunt. Attamen non ideo frustra fuerit mortalibus, summae fortunae mala, tristesque curas introspicere, queis assidue cruciantur isti rerum domini, quorum sors æque fortasse a privatorum sorte distat, ac a beatitudine. Si ergo minus hodie consequetur tragoedia, ut superbos Tyrannos odio prosequamur, quippe ea generis humani peste Dei beneficio caremus, fortes certe nos & magnanimos efficiet, purpuramque, & magnos comitatus, auratosque currus, & splendida illa omnia impedimenta, quae principum virorum fortunam ornant simul & onerant, tragoediæ beneficio non admirabimur; contra in obscuro pauperem vitam degere, nullum aut certe malorum minimum ex illa nobis comparatione videbitur. Tragoediam vero post comoediam ponere, quod tibi nescio quare arridere visum est, idem sane fuerit, mea sententia, ac prae ancilla reginam posthabere, aurumque & gemmas contemnere, merasque quisquilias sequi.

Cal. Sane decet tragoediarum authorem pro tragoedia dicere: at mihi, pace tua dixerim, stat eadem sententia. Difficile enim est, populum, quem praecipue respicit theatrum, a recepta atque insita opinione ad eam mentis sanitatem avocare, ut excelsum illud fastigium sollicitudine atque angoribus anxium arbitretur, & non potius ob potentiam, rerumque omnium affluentiam felix atque

que beatum. Nec tibi facile dederim, fortes, ac magnae fortunae contemtores a tragoedia homines effici, quippe potius frangi eos animisque dejici necesse est. Quid enim? Quum videat Philoctetem prae dolore ejulantem, mortemque expetere, omni publicae privataeque rei cura posthabita, nonne intolerandam quamdam rem esse dolorem sibi persuadeat populus, tantum virum imparem illi fuisse conspiciens? Quum Ajacem, propter erepta sibi Graecorum Principum judicio Achillis arma, furere videant, & errore mentis percitum pecoribus primo, deinde sibimetipsi manus inferre, nonne contumeliam, aemulique gloriam graviores quasdam ac acerbiores res esse vulgo homines affirment, quam quae ferri possint? Hercules ipse, quem omnium mortalium fortissimum fabulae perhibent, nimis sane dejectus, lacrimans, fractusque inducitur ab Euripide ob caedem conjugis ac liberorum: quod illum maxime dedecere videtur. Atque ita per prope omnium tragoediarum argumenta discurrens, graviter affici fortitudinem, spiritusque hominum minui ac cadere debere fatearis necesse est, quod perturbationes & calamitates ne magnis quidem viris tolerabiles esse videant. Quis etenim fuerit, qui tam de se ipso magnifice sentiat, ut animo se majore ac firmiore esse credat, quam Philoctetes, quam Ajax, quam Hercules, quam reliqui heroes, quorum aerumnas tragoedia explicat? Quum vero imperatores, ac summos duces auro gemmisque praefulgentes, ac pro arbitrio quicquid in mentem venerit imperantes & efficientes scena passim inducat, profecto qui Regiam potentiam, excelsumque illud fastigium propter tragoediam aversetur ac fugiendum existimet, nescio quam facile invenias, frater.

Grav. Humana omnia vertere in utramque partem possumus, Gregori; sed sapientis est, optimam semper interpretationem sequi, quod tu minime facis. Quum

enim funeſtas & atroces rerum converſiones proprie ſibi vindicet tragoedia, Herculiſque aliorumque regum ac heroum miſerabile ſpectaculum ideo inducat, ut ad moderationem & modeſtiam revocet eos, qui rerum ſuarum ſucceſſu elati ita res ſuas conſtabilitas arbitrantur, ut omnino mutari non poſſint; tu invertis omnia, & corrumpi ac deiji- ci mortalium animos hujuſmodi ſpectaculis affirmas. Praeterea ſatius eſſet, hoc potius pacto philoſophari, atque ita differendi initium ſumere, ut tragoediae utilitas appareat; Profecto vexari acrius quam te videas alios, ſuave tibi eſt, & tuorum certe malorum obliviſceris. Hinc ſi pauper quiſpiam in theatro ſedet, moerere deſinit ſimul ac Thelephum Herculis filium nudum ac projectum in ſcena intuetur. Lippum mire ſolatur Iſiphus, quod hic prorſus, ille nonnihil videat. In morte filii quem non ſedabit Niobe tot liberis ſimul orbata? *Bel.* Antiquum obtinetis morem: atque ego plane mirabar, tamdiu vos inter vos ſine contentione aliqua egiſſe. Mihi vero ambo, ut fit, contentionis ſtudio videmini praetergreſſi veritatem. Etenim, quod ingreſſus eram dicere, ſi tempora, nationumque indolem diligenter expendamus, maximaſque ſtudiorum, ſententiarum, atque adminiſtrandarum rerumpublicarum mutationes; non ipſam tragoediam inutilem aut noxiam modo eſſe intelligemus: verum aliqua ex parte populos in eam conditionem, vertentibus temporibus, adductos fuiſſe, ut delectari magis ab ejuſmodi ſpectaculis, quam juvari ac doceri poſſint. Comoediam vero eandem ſemper populo utilitatem attuliſſe in aperto eſt, poſtquam a Menandro & Apollodoro eorumque aequalibus (rejecta, quod felle, ac nigro ſale nimis redundaret, vetere comoedia, indeque media etiam expulſa, vix a vetere diverſa) in eam formam, quam admiramur adhuc & ſequimur, redacta fuit. Non vero ut his de rebus diſputaremus ad Mergellinam con-

convenimus, sed Pansuti salutandi, exhilarandique simul animi gratia, & curas, si quae sunt, amoliendi; quare arbitror, si vobis idem videtur, aliò convertamus orationem, ne pro ociosis negociosissimi hic agamus. *Gra.* Nequaquam sane; nam, quandoquidem ad hunc sermonem nos casus quidam detulit, non alienum reor, his de rebus potissimum nos inter nos, ut coepimus, loqui: præcipue quum sæpius ego te de tragœdia ac comœdia disputantem Belvederi audire frustra concupierim; Romæ namq; vitam ago, in patriam raro admodum remeo, & valde quidem brevi commoror. *Bel.* Nimis blande hoc Gravina; nam quid me audias, quæso, qui acutissime ac doctissime de tragœdia ipse scripseris, & gravissimas idem edideris tragoedias: quam ego ne literam quidem hisce de rebus unquam scripserim, & vix quaedam ab experientia edoctus ad usum transtulerim. Sed hæc omittamus. *Cal.* Nec ego tibi assentior: nam me etiam, qui a theatro sum omnino alienus, delectari hoc sermone fateor. Sed Pansutum reor expectandum, cui vel injurato, quae ejus probitas est, deferendam decernendi facultatem censeo, an incoepta sequamur, vel alia omnia.

Gr. At, ut diei tempus est, egredi ipsum e bibliotheca jam pro more aequum esset. Nimis jam causis datum & Foro, ut cras probe meditatus optimus Judex in XXIV. virûm consilium eat. Interpellemus jam hominem, ne villam potius visuri, quam dominum, huc advenisse videamur. At ipse jam commodùm egreditur: salve Pansute. *Bel. & Cal.* Salve & a nobis. *Pans.* Salvete & vos viri optimi, mihiq; amicissimi. Quam vellem quidem vos excipere venientes potuisse, & vestris sermonibus usque a primo mane interfuisse: sed lapis quem volvo utrumq; ademit, satisq; mihi fuerit, si reliquias excepero. *Gr.* Integra sane omnia tibi servavimus, nam vix quædam desultorio ritu delibata nobis sunt de tragœdia & comoedia. *Pans.* Papæ!

Optime, isthuc quidem, mihique acceptissimum: pergite igitur viri magni, me maxime attentum auditorem habebitis. *Grav.* Audiemus porro alternis & audiemur, nam hîc collatis symbolis res agitur, nec philosophorum more scholam est hodie nostrûm quisquam explicaturus. Tu autem quid ais Belvederi? Quid tibi velle Pansutus videtur? *Bel.* Mirum ni, & ipse tragoediarum scriptor, tecum sentiat. Obtemperabimus itaque, ut pro Gregorio quoque respondeam, vosque in Provinciam vestram sequemur, & quasi praetoria cohors vobis erimus. *Cal.* Recte ais. *Gr.* At nunquid post Horatiam tuam aliud quid commentatus es, Xaveri? Ne nos cela, quaeso, amantissimos tui. *Pans.* Est profecto quippiam, sed rude adhuc & impolitum; verum taceas ea de re, Vincenti, ne quis in Forum alterum hoc crimen nostrum adducat, & a Jurisprudentia ad Poeticam nos prorsus descivisse criminetur. *Grav.* An quod laudi tribui aequum est, quum subsecivas horas perire tibi non pateris, idne tibi vitio verti? Perversum hoc profecto & iniquum, nostrisque hominibus plane peculiare. *Pans.* Nostris nos legibus vivere oportet, tibi romanis licet, quae nullum in jurisconsulto respuunt ornamentum. *Grav.* Ne te vero indoctorum inepta maledicentia a proposito dimoveat: clament, reprehendant, quantum volent, nihili pendas: aequiores sane Judices, doctos & eruditos viros habebis, quorum hîc quidem ingens est copia. Sed quid hoc est quod te in manibus habere dixeras, obsecro? *Pans.* Quoniam omnes reip. romanae status, sive conversiones pro tragoediarum materia mihi sumsi, post Horatiam, Bruti facinus, nascenti reip. oppido necessarium, sibi domuique suae funestum pertractandum suscepi. Nam ni filiorum suorum sanguine nascentem libertatem ille sanxisset, orbitate sua posthabita, sane tunc Romani in Regum potestatem recidissent: Inutile fortasse his temporibus argumentum, sed mihi in roma-

mana republica, ob assiduam romanorum scriptorum lectionem, ut ita dicam, viventi, admodum jucundum.

Grav. Eodem nos reducis, Pansute, unde nos paullo ante tuus adventus abduxerat: nam Gregorius in tragoediam vehementer invectus, nullius illam modo utilitatis populo esse disseruit, mutato quippe rerum statu, regiaque potestate, gaudentibus populis, ferme ubique firmata. *Pans.* At modo non utique populo scribitur tragoedia, sed gravibus doctisque viris; potiusque ut fortibus exemplis adversus ingruentia firmentur animi, quam ut vel hunc vel illum reip. statum expetant homines; quod aggredi ineptum mihi & perniciosum etiam videretur. *Calopr.* Alia itaque erit nostrorum temporum tragoedia, penitusque ab antiqua illa laudataque diversa. Tunc enim communis populi utilitas Poetae proponebatur, nunc vix paucorum oblectatio. *Bel.* Nimium elevas, Gregori, tragoediae dignitatem, & immerito quidem: nam si quid est docto fortique viro dignum, id, meo quidem judicio, tragoedia est, quae magnarum nobis vicissitudinum, & perturbationum, magnarumque itidem virtutum exempla suppeditat, unde nobismetipsis majores efficimur, & mirifice adversus humana obfirmamur. Porro tragoediae nihil aliud sunt, quam imagines quaedam humanarum cladium, quibus subinde respublicae ac regna affliguntur, Deo hoc pacto ulciscente gravia & atrocia scelera, innocentes autem & indigne oppressos praesenti ope saepe eripiente: unde ad virtutem excitantur animi, & vitia execrantur: Quod vel sola bonarum tragoediarum lectione unusquisque nostrûm experitur: nam si probe agantur, tunc vero ita commoveri omnis generis auditores videmus, ut sane admiremur. Meministi enim, Gregori, quos gemitus lacrimasque Horatia Pansuti nostri excusserit, quum in scenam venit, utque animos omnium pupugerint tristes illi vereque tragici eventus.

tus. *Cal.* Id tibi fortaſſe potius debetur quam ipſi tragoediæ, qui actores ita affabre inſtructos in ſcenam miſiſti, ut quicquid dicerent aut agerent, non fictum eſſe & imitatum videretur, ſed ipsa veritas. Nec tamen abnuerim, Horatiam ipsam ita exornatam a doctiſſimo authore prodiiſſe, ut ſcenæ noſtræ ac theatro mirifice conveniret, excitandiſq; affectibus apta eſſet; quod in aliis vulgo tragoediis ſecus eſſe conſuevit. *Bel.* Italicarum tragoediarum omnium fere haec indoles eſt, ut magna quidem cum admiratione legantur, agi vero prorſus nequeant: nam dum noſtri Graecos adamuſſim imitantur, quid modo aures oculique requirant ignoraſſe videntur aut neglexiſſe. *Grav.* Omnes uno ictu a theatro detruſiſti noſtrorum hominum tragoedias, Belvederi, quod ab humanitate tua alienum quammaxime eſt: & praeterea tam adverſos ſuis, perverſique judicii Italos non reor eſſe, ut ſi quid forte eos in ſuorum poetarum tragoediis, offendat, repudient illico omnia: & ſimul veterem illam Græcorum ſuavitatem atque doctrinam, præ inſulſitate neſcio qua noviſque ac popularibus opinionibus, omnino poſthabeant. *Bel.* Legent & admirabuntur ſane Itali ſuorum hominum tragoedias, ſed his in theatro non plaudent; nauſeantes immo, in scena ſolos relinquent actores, graeco more tragoedias agentes. Omnium loco, ut uno exemplo rem expediam, tuae nobis erunt tragoediae, quae quidem graecas ita in omnibus imitantur, ut illis merito aequiparentur, ſeu rerum ac ſententiarum gravitatem reſpicias, ſeu ordinem & oeconomiam: at, dabis hanc amiciſſimo homini veniam, ſi quam illarum docere populum velles, cavea tibi extemplo vacaret; & vix paucos, qui graeca admirantur, auditores habiturus eſſes. *Gr.* Sed mihi tunc illud veteris tragici uſui eſſet, pluris ſe nimirum unius Socratis judicium facere, quam Athenienſium omnium. Adeſſent modo mihi docti ſapienteſque

viri,

viri , nil omnino de multitudine sollicitus essem . *Bel.* At illi & multitudo frequens aderat , & philosophi omnes duce Socrate . Sed quum tragœdia populum sive multitudinem præcipue respiciat , aud optimo consilio ille a theatro excluderetur , & ad paucos res referretur ; quod esset Gregorio manus vinctas dare . Omne punctum tulit , ut mihi quidem videtur , Pansutus noster , cui Horatiam docenti accepisti fortasse , omnes omnium ordinum frequentissime adfuisse , ita ut , quamvis plus vicies acta esset , Civitatis tamen desiderium non potuerit explere . Immo , ut quod paullo ante dixi experientia inniti videas , Horatiae chori , ad Graecorum scriptorum normam doctissime ac nitidissime elaborati , quamquam Carapella , qualis vir , Deum immortalem ! modos fecisset , eosque optimus cantor suavissima voce in actuum intervallis caneret , explosi a cavea fuerunt ac repudiati , ut postremo omitti illos prorsum necesse fuerit . *Grav.* Si scriptores etiam corrumpi , ubi mores populi in deterius labuntur , necesse est , frustra litteras colimus , & antiquitati , veterumque disciplinis incubamus . Doctos profecto viros decet , imperitorum erroribus obstare , non uno eodemque veluti flumine a vulgi opinionibus abripi . *Bel.* Optime isthuc quidem : sed modo non de ipsa agimus tragoedia , quae retinenda prorsus est , sed de eam scribendi disponendique modo . Ut si quis vestes nunc ad instar veteris Graeciae Italis , Gallisque sumendas suadendum susciperet , & ab his nationibus respueretur , huic sane objiciendi jus non esset , nudos hos populos vitam agere malle , quam priscis illis indumentis uti . Nam necesse quidem est , ut vestibus utantur homines ad frigus arcendum , ac tolerandum calorem : neutiquam vero æque necesse est ut Persarum aut Aegyptiorum morem servent , quum suus unicuique genti temporique mos sit , & vetustas nihil authoritatis circa hujusmodi habeat ,

quae

quae ab arbitrio hominum pendent, nihilque revera ad res ipsas pertinent. *Gr.* At mihi haec stat animo sententia, quantum in tragoedia scribenda a Græcis abscedimus; tantum ab optimo scribendi genere nos abesse. Ideoque ut popularem plausum omnino despicere me ac repudiare ostendam, jam in latinum e vernaculo sermone tragoedias meas coepi vertere, ut, si qui velint, doctis eas viris perlegendas præbeam, vulgus ab iis utique segregem. *Bel.* Optimo id quidem consilio; nam & jambis longe aptior latina lingua quam nostra, & nescio quid gravitatis inde tuis accedet tragœdiis. Ego quidem de nostri theatri consuetudine loquor, omniumq; modo cultarum nationum more. Nec is sum qui in omnibus rear populo obsequendum, immo obsistendum plerumque; ne vel mira quaedam & absurda admittantur, neve a priscis ac receptis tragoediæ legibus decretur ad vulgi admirationem captandam. *Pans.* Id si poetae omnes superioris praecipue seculi servandum censuissent, tragoedias modo aliquot non haberemus & comoedias tot monstris refertas, ut verisimile ab iis prorsus exulet, & naturalis rerum cursus negligatur. *Bel.* Hispanae pleræque hoc vitio fabulae laborant: nam si tragoediam Hispani non habent; in illis vero mera miracula earum authores sequuntur, ut auditores in admirationem conjiciant: unde fit, ut quantum acuminis & inventionis laude hujusmodi comoediae praecellant, tantum in Naturae veritate, communique sensu servando deficiant. *Grav.* At, qui tuus est erga veritatem amor, nullas unquam majore plausu acceptas in theatro confitearis necesse est, quam ejusmodi fabulas: ita scilicet est populus iste tuus, Belvederi, egregius, si Diis placet, fabularum judex. Cæterum ab hispanis ad gallos quosdam poetas morbus hic pervasit, atque per Italiam quoque aliquando vagatus est. *Bel.* Praeterito nempe seculo, quando omnis pene eloquen-

tiae

tiae laus a nostris regionibus absuit, corrupta prorsus antecedentis seculi eruditione, &, ut ita dicam, castitate. Modo vero etiam ab imperitis hujusmodi monstra damnantur, vetusque nostris ingenium rediit, qui nil modo nisi exquisitum & perfectum ferre possunt. *Pans.* Si defectum eloquentiae tantum praetergresso seculo tribuis, tibi maxime assentior: nam per centum prope annos nec poeta nec orator bonus apud nos floruit; qui tunc, Marino duce, id loquendi genus amplexati sunt ac schematum indolem, ut nemo hoc tempore eorum scripta sine risu, vel stomacho potius legere valeat. Non vero adeo egregiorum poetarum sterile seculum fuit, quin complures ejus generis Italia tulerit. Quis enim eo ab numero segregabit Marchettum, Redium, Chiabreram, Magium, Menzinum, Buragnam? *Cal.* Quoad doctrinas vero caeteras, nec acutiores profecto Philosophos unquam, nec clariores Mathematicos aetas ulla tulit, ac illa. Unus enimvero Galilæus pro omnibus est, quem Orbis potius ornamentum quam unius Italiae dicere jure possis. Quin etiam Borrellus, Turricella, Magalottus, Vivianus, compluresque alii, qui Galilaeum audierunt, ingentem sibi famam pepererе. A qua etiam disciplina physicarum experientiarum authores Florentiae, Mediceis principibus mire adjuvantibus, exorti sunt, viri plane omnibus numeris absoluti: ita ut si eadem diutius in Italia consuetudo tenuisset, nescio an aliquid Gallis, Britannisque inquirendum in physicis atque inveniendum reliquum fuisset.

Gr. Si hunc Calopresium sinetis in provinciam ingredi suam, jam longum vale theatro tragœdiæq; dicamus oportet, ita nos per latos philosophiæ campos spatiari coget, nec sinet ad inceptum sermonem revertere. Quare, Belvederi, quod nobis pollicitus es, exequere, meis mihi tragoediis relictis, qui eas eo ornatu quamprimum prodire satagam, ut eas

 ne-

nemo, præter doctos & eruditos, easdem esse omnino cognoscat. *Bel.* De iis vero ideo mihi aliquid dicendum censui, quia inter optimas ejus generis esse reor, easque praeterire, opus quippe doctissimi atque amicissimi hominis, piaculum duxi. Caeterum & complures tragoediae italico sermone a doctis sane viris conscriptae, atque ipsa adeo Trissini Sophonisba eodem ac tuae premuntur fato, nam theatrum ingredi vetantur, & lectioni doctorum solummodo virorum idoneæ sunt, non aliud equidem ob vitium, quam quod sunt nimis Græcae, & Graeco non nostro theatro opportunae. Immo ipsius Sophoclis, atque Euripidis tragoediae, quas principem inter omnes obtinere locum docti indoctique fatentur, mire nunc frigerent, si quis eas nostro in theatro docere vellet: unde minor illorum imitatoribus pudor sit, si ut praceptoribus eveniret suis, ita & ipsi a scena explodantur. *Calopr.* Linque igitur Graeciam, Belvederi, quandoquidem ea nihil ad nos; & ad scribendas nostro more tragoedias aliquid affer: ut si frater alias fortasse scribendas aggredietur (nam Pansutus ad meliora jam sponte sua accessit) ita novas tragoedias adornare possit, ut & populo placeant. *Grav.* Ne verere, frater, ne verere: nam me nunquam a proposito nec populus, nec cujuspiam authoritas absterrebit. Aveo quidem nosse quae Belvederius noster his de rebus sentiat, mirifice enim suavitate ejus & acumine delector: caeterum mihi emensum jam est curriculum, neque hoc aetatis decet ad nova instituta quacunq; de causa deflectere, mihique ipse adversari. At si lubet, Belvederi, jam ad ea, quae ex te audire cupimus, perge: nam Pansutum idem velle pro certo habeo. *Pans.* Rem, ut ajunt, acu tetigisti.

Bel Quid ego, quod vobis novum accidat, viri doctissimi, dicam? Sane vestrûm uterque (nam Calopresius aliò & fortasse ad majora vertit animum) quantum caeteros in

hoc

hoc gravissimo poeseos genere, quippe in tragoedia scribenda, antecellat, abunde ostendit, ut vos pro optimis authoribus, quos alii imitentur, jure merito proponerem. Proinde omittenda mihi prorsus ea censeo, quae vos docere alios soletis, ne vere vasa Samum inferamus. De veteri autem theatro tot jam summi viri scripserunt, ut nil prorsus dicendum supersit: cui non dictus Hylas! De nostro quædam dicemus, quandoquidem ita fert sermo, itaque vos velle animadverti. Theatro quidem, quo Graeci Romanique usi sunt, nos plane caremus: novumque hoc, quod publicum vocamus, inter inventa posterioribus temporibus reponendum aud immerito videri possit: quippe quod tragœdorum ac comoedorum vice cantores & cantrices tantum habeat, nec diurnum, ut olim, sed nocturnum spectaculum sit, nec ibi drama, nisi dicis causa, ut jureconsultorum formula utar, repraesentetur, sed unis cantionibus res transigatur. Privata vero theatra, quæ in civium saepe aedibus ad tempus excitantur, in quibus tragoediæ modo & comoediae aguntur, nullam musices mixturam habent, nec ipsae per histriones aguntur, sed a liberis, honestisque sæpe etiam viris, unde Atellanis ac Praetexatis fabulis similiores sunt, quam veteribus tragoediis, & comoediis, quae sine musicis adjumentis nunquam actae sunt: ita ut ars scribendarum Comoediarum ars musica apud veteres vocata sit. Id verumtamen ita fiebat, ut drama actores unice occuparet, musice vero actorum dicta suavi quadam & opportuna modulatione fulciret, atque adjuvaret, gravia nempe gravibus modis, tragica severis ac flebilibus, laeta dulcibus; ut pronuntiationis leges tantum suggereret musicus, verba autem ipsa nec frangeret, nec loco moveret, nec veluti turbine quodam involveret, ut modo fit. Tunc denique vere drama agebatur, & docebatur: nunc lusciniarum, ac passerculo-

 rum

rum ritu cantatur ; tanto insuper cytharatum , lyrarum , tybiarum , tubarumque etiam aliquando strepitu ac sonore , ut verba exaudiri non possint , versusque ac poetae sensa omnino evanescant . At , si vobis ita videtur , de publico theatro , tragoediisque quae in eo canuntur sint dicta satis : ad domesticum transeamus .

Grav. Profecto verissime a te dictum censeo , nos publico theatro modo carere : nam de quo locutus es , ad exercitationes musicas pertinet , non ad tragoediae comoediaeque theatrum . Vix in privatorum aliquando domibus tragoedia vel comoedia prope ad veterem illum morem agitur , sine socco quidem & cothurno, ac histrionibus , mediocrique sane apparatu ; verum ut ibi agatur fabula , non cantetur : quod quum in theatro fit , mihi absurdum admodum videtur ; nihil enim tam vero ac genuino docendarum fabularum mori adversatur , quam cantilenae istae , quae nec exaudiri verba sinunt , & satietate , ac perpetuis repetitionibus auditorem exanimant , non solum ut fabulae nexus ignotus usque sit spectatori ; sed ut prorsum sententiae , ipsaeque sermonis veneres , si quae sunt , suffocentur ac pereant . Unde magnum mihi operae precium facturus ille videatur , qui theatrum illud vetus modo apud nos excitaret , & per histriones , tragoedias ac comoedias doceret , ita tamen , ut nec tibia, nec lyra , nec aliud quid , quod ad musicen pertinet , in eo theatro ne pictum quidem conspiceretur : quod post Cornelium & Racinum magno plausu in Gallia fieri audio . Irent hoc pacto ad eunuchorum & cantricum illecebras hauriendas , quibus musica cordi sunt : prudentes autem viri ad theatrum accederent , ubi priscae sapientiae praecepta admirarentur , dignamque viro voluptatem haurirent a graphica morum imitatione , variaque hominum fortuna . *Cal*. Atque ego quidem , quid haec nostra praeclara scena caeterorum in animis pariat , adfirmare

non

non ausim : de me autem sincere fateor , nunquam hcc me theatrum ingressum esse , quin mollior inde atque infractior exierim . Hoc fortasse mihi propter senectutem accidit , reique insolentiam : verum nequeo satis in animum inducere , levius inde affici cincinnatos istos nostros adolescentes , matronasque , amores , & voluptatem vultu ipso spirantes : in quorum imis , ut ita dicam , visceribus theatralia illa pila , & venenata jacula penitus haerere admodum est verisimile .

Pans. Porro haec , quae Italiam invasit , theatri corruptela aud ita multo post dimidiatum superius seculum a Parmensibus , Mantuanisque Regulis orta est , qui talium spectaculorum novitate ac dulcedine pellecti , ultra omnem modum voluptates ejus generis incredibili sumtu amplexati sunt : unde praecipue Mantuanorum Principum perniciem profluxisse historiae testantur . Ab his initiis Veneti ac Neapolitani theatri principia invenias : quod annis vix quinquaginta ita invaluit , ut neminem e patriciis beatisque istis invenias , qui aliud aliquando fuisse , aliudque & modo esse debere theatrum ne somnietur quidem . Eunuchi interea , pudendum genus hominum , ac mulierculae , arcanorum scilicet musicorum callentes , maximis praemiis unde unde accitae ad theatrum conspurcandum accedunt , plebemque pariter ac patricios , matronasque praesertim vocum illecebris oblectant , nulla poetae & poeseos cura , quae musicis ubique loco cessit : & quæ olim musices domina fuerat & regina , nunc ancillae ipsamet subservit suæ , plurisq;aut minoris aestimatur , quantum ad musicen modosq; videtur aptior . Quod magnis viris scribendae ad veterem normam tragoediae curam omnem ademisse mihi videtur : quum vix intra domesticos parietes viderent aliquem tragoediae locum esse , nec unquam in publicum prodire posse . *Cal.* Non equidem temere

Pla-

Plato & veteres sapientes, musica re rempublicam contineri arbitrati sunt, & si quid in illam novi irreperet, mores inde hominum necessario affici atque converti. Hinc profecto fateamur necesse est, nostrorum morum corruptionem a praeclara ista musice, quae modo, nostrorum praecipue hominum labore & ingenio, suas omnes vires exeruit, atque a musico isto theatro prognatam esse. Nam venenatae musices illecebrae incidunt nervos virilis animi, praesertim in tam molli spectaculorum genere, quibus jam nil nisi meri amores exhibentur. Unde mirari licet, eos, penes quos earum rerum potestas est, id minime adhuc animadvertisse, frangiq; permisisse martios Italorum animos, quos ad majorum suorum imitationem per gravia & mere militaria spectacula excitare debuissent. *Grav.* Sapienter & vere id a te dictum, frater. Nam non omnia spectaculorum genera omnibus aeque civitatibus conveniunt. Persis, aliisque ad omnem servitutem dejectis per Asiam Africamque populis libenter dederim, ut mollibus atque effeminatis spectaculis acre servitium ac turpe ocium oblectent. Europae vero populos ad gloriam natos ad ea adhortarer spectacula, quibus Romani praecipue usi sunt, quibusque maxime hominum animi firmantur. Spectacula etenim, quae magnorum fortiumque factorum speciem praebent, paullatim in spectatorum animis robur quoddam, ac celsitudinem excitant, vitaeque contemtum prae laudis cupidine pariunt: unde scenicorum heroum aemulatione spectatores gloriae studio incenduntur, atque ad patriae regisque amorem excitantur. *Bel.* Id Romani vel per gladiatorum lanienas consequi aggressi sunt, Hispanique deinde per taurorum pugnas: quae omnia Dei O. M. ope ab universa jam Europa expulit humanitas: fortesque viros eadem docuit, ratione fieri, non cruentis atque inhumanis hisce spectaculis. Ideo ad tragoediam satis est si convertantur

tur

tur homines; unde & animi magnitudinis, & cujuſcunque virtutis ſemina hauriuntur. Verſent modo diurna nocturnaq;manu, ut Horatius ait, optimarum tragoediarum exemplaria homines, & ad fortium factorum imitationem eos ferri videbimus. Nec vero muſicen, quoad ipſos mores attinet, repudiandam omnino cenſeo: ſed ea eſſet adhibenda, qua Graeci uſi ſunt, virili illa quidem & gravi, quae homines erigeret atque excitaret, non molliret atque dejiceret. Haec vero extra noſtram aream ſunt: videant quibus ea curatio eſt.

Cal. Ejus igitur generis theatrum muſicis exercitationibus potius quam tragœdiis docendis dicatum merito dicere poſſumus. Ideo hujuſmodi ſeculo concedamus, noſq; eò referamus, ubi utilis ſimul & jucunda tragici poetæ opera eſſe poſſit: quod a Belvederio noſtro expectamus. *Bel.* Id porro illud theatrum conſequetur, quod e veteri tragoedia ingentium vitiorum ac virtutum exempla retinebit: caſuſque graves & repentinos, regiaeque fortunae mala, rerumque magnas converſiones in ſcenam inducet: ita tamen ſcenas actuſque temperet, ut uſui prorſus conveniant; vitamque moresque eo artificio moderetur, ut & perſonis congruant, & communi hominum ſenſui non adverſentur. *Grav.* Communis vero ſenſus omnium temporum eſt ac nationum, ut eadem apud Graecos olim & Romanos rationi conſentanea viſa ſint, quam Gallis modo Italiſque eſſe videantur. *Bel.* Et verum iſthuc eſt, & magno nihilominus indiget temperamento, Gravina: nec enim quae magno plauſu Græcum theatrum excepit, ferret modo noſtrum, quando mores nedum populorum, ſed et regum ipſorum immutati, ac ſane inverſi ſunt. Nam quis Peleum nunc ferret, ſceptro caput Menelai Regis ſe percuſſurum minitantem in ſcenam induci; vel Andromachen Hectoris uxorem vinculis in ipſa ſcena a Menelai ſatellitibus ita conſtringi ac trahi, ut

vix

vix modo cum ficariis & latronibus agi mos fit? Quæ Euripides, atque alia his fimilia induxit, quoniam Trojanorum temporum mores referebat; qui a noftris longe lateque diffentiunt. Quae ab ipfo poetarum parente Homero defluxiffe patet: apud quem, ne ad alia divertam, ifthaec ipfa Andromache, Hectoris viri fui necem flens, inter alia ad Aftianactem puerum conversa ait, nunquam pofthac, o fili, fuper Hectoris patris genua fedens, medullas ac adipem arietum comedes. Quae maxime decorum lædunt, & ridenda prorfus noftris temporibus. *Panf.* Quid? modo plaufum iri ipfi Virgilio cenfes, fi aliqua Regina in fimilem ac Dido cafum adducta, ea querelis admifceret, quæ fatis indecore Phoeniffam illam dixiffe Maro fingit?

. . . *Si quis mihi parvulus aula*
Luderet Æneas.

Temporum haec funt, nec imitanda. Sane pro certo habeo, aliter nunc locuturos fuiffe Euripidem, Homerum, Virgilium, ac tunc locuti funt; ut iis optime quadrare cenfeam quod de Lucilio dixit Horatius

. . . *Sed ille*,
Si foret hoc noftrum fato dilatus in aevum,
Detereret fibi multa, recideret omne quod ultra
Perfectum haberetur . . . .

Belo. Praeterea cui credis fpectatori apud nos probatum iri, fi ab uno eodemque actore integrum pene actum, quod factitatum in veterum tragoediis, abfumi videat? Immo ferio poetas noftros cavere moneo, ne quem actorem, qui folus fcenam teneat, diu folum loquentem inducant, fed admodum breviter, ne contra verifimile peccent, faftidiumque pariant fpectatoribus. *Panf.* Apud Gallos vero poetas alia confuetudo invaluit, ut quum duo pluresq; perfonæ in fcena fint, altera viginti vel triginta verfus proloquatur, altera dein prope totidem, fenfa fenfibus op-

po-

ponendo, reponat, atque ita; ut adversi oratores olim solebant, quasi ad clepsydram alternis dicant, quod declamatorium, ac nimis meditatum videtur. Quid in Rodoguna, quæ inter optimas Cornelii tragœdias? Nonne Cleopatra diutissime sola pluries declamat: & tam multa insuper loquitur, ut plus quingentos versus in ea tragoedia una pronunciet? *Bel.* Id scilicet communis sensus in Gallia fert, apud nos autem respuit. Sed ut ad Graecos redeam, quis libenter modo videat, chorum vel mulierum, vel senum, vel nautarum, inter reges principesque viros in scena versari, deque omnibus, quae eveniunt aut eventura sunt, modo inter se, modo cum actoribus ipsis loquentem? *Grav.* Sublato autem choro truncatur nobilissima atque utilissima tragoediae pars, nempe, qui sententiis densus esse debeat, & sapientum judicium de his quae eveniunt continere; qui si abest, muta quaedam & manca res erit tragoedia, in qua nec poetae loqui datur, ut in epico poemate, nec actores philosophari par est, satis in agendo occupatos, & a philosophorum studiis plerumque alienos. *Belv.* Parce admodum sententiis uti debere tragoediam reor, ne ideo chorum desideres, quod unum fortasse Sophoclem Euripidi praetulit; nam res ipsa docere nos debet & eventus, non conquisita verba, & flosculi, ut ita dicam, orationis: judiciumque de his quae evenerunt longe satius est a spectatoribus ferri, quam a poeta aut choro, ne auditorum ingeniis diffidere videare, aut declamatorium quid in scenam inducere, ubi actio ipsa regnare debet, eademque docere. Nam, ut aliquo e notioribus tragoediis sumto exemplo utar, quid in regnandi libidinem aptius quibuscumque verbis dixerit Philosophus, quam quum Agamemnonem in scenam Euripides inducit, propter imperandi Graecis nimiam cupiditatem, filiam mactantem? Aut quum Cornelius in Rodoguna Cleopatram proponit,

quæ alterum ex filiis primùm ferro ſuſtulit, deinde, quod alterum necare nequiverit, ſemetipſam hauſto veneno interfecit? Num quidquam hoc facto dici efficacius aut excogitari poteſt? Chorum vero, ut eo redeat unde digreſſa eſt oratio, ſi quis retinere velit, per me ſane licet, dummodo a ſpectatorum oculis auribuſque illum ſubducat, & in extremam actuum partem, veluti quid a dramate diviſum, conjiciat, legendum quidem, utique non conſpiciendum aut audiendum.

Illud vero in tragoedia quammaxime retinendum eſt, quo ipſa nimirum conſtituitur, ut bellorum calamitates, aularum perfidiam, diſcordiæ, peſtes, ingentiumq; irarum aeſtus, atque libidinum, odiorumque perverſitatem ſpectanda proponat poeta, regnandique deteſtetur injuſtam atque infinitam cupiditatem, idque horrendis exemplis ſanciat. Deterrendi quin etiam ſunt in tragoedia ab inſanis amoribus homines, quum nulla ex omnibus perturbationibus vehementior ſit, quam amoris furor, idque magnis cladibus doceri, atque inculcari debet. Atque huc veteres in Medaea praecipue reſpexere, cujus amor ad foedam demum perturbationem mentis delapſus, impudentiæ, flagitii, coedis furenti foeminae cauſam praebuit; quae, accedente inſuper ira, nullum denique exhorruit nephas. *Panſ.* At prorſus diverſa noſtri modo theatri indoles eſt, quod niſi drama amorum oblectamentis infarcias, friget, & omninò repudiatur. Amores autem ad bonum morem plerumque deflectuntur, ut ſaepius eos virtus, quam vitia comitentur, atque optima inde proveniant. *Bel.* Sane ita Gallorum praeſertim theatrum fert, in quo dum veteres hiſtoriae referuntur, recentes tamen illorum populorum mores proponuntur ſpectandi. Nec negaverim cuncta in eo modeſte, quod ad hoc attinet, ac pudice agi, ita ut delectationem amores habeant, impudentia atque obſcoenitate careant. Sed pravam diſci-

pli-

plinam auditoribus proponere haud ſapientis reor . Nam ſeſe amoribus dedent ſane homines , exemplis illis vehementer adacti ; virtutem vero ac moderationem minime ſervabunt , quae poeta in ſcena nullo negotio ſervat , atque exhibet ; at eadem in auditores minime transfundere poterit , qui transverſi agentur quò humana eos natura , perturbationumque impetus impellit. Satius ergo fuerit , omnes amorum illecebras a tragoedia exulare , ne , dum ea mortalibus magnis exemplis utilis eſſe conatur , eadem ſubvertat , moreſque corrumpat , quo quidem nihil abſurdius excogitari poteſt . Quod ita accipi velim , ut Poeta , ſi quando ita res ferat , hujus quidem perturbationis mala , inſanorumque amorum incendia patefaciat , ut perterrefacti, ab iis quantum poteſt abſtineant homines ; teneros autem affectus , amorumque doloſam dulcedinem omnino vitet , ne inducantur exemplis auditores , & parum in poſterum praevidentes , in eum adducantur locum , ut omni conſilio ac ratione deſtituantur . *Gr.* Vel inde tantûm , te Græcum theatrum admirari palam eſt : ab illo namq; amor prorſus exulat , niſi quatenus ad patefaciendum ejus furorem pertinet . *Panſ.* Hoc ab omnibus Graecae tragoediae ſcriptoribus eorumque deinde imitatoribus ſancte ſervatum eſt , quod patet nedum ab Euripidis tragoediis , qui , quod nimis ſeverus , mulierumque oſor habitus eſt , minus ea in re authoritatis habere videri poſſet , ſed & Aeſchyli , Sophocliſque itidem ; ut colligere inde poſſimus, illius theatri conſuetudinem amores non pertuliſſe ; quum paſſim a recentioribus poetis , quos theatri corruptores appello , perperam ſane in amoribus nodus ipſe ac tragoediae nexus conſtituatur . *Bel.* Caeterum , ne rejectis amoribus humanitatem ipſam a theatro expuliſſe nos videamur , optime parentum in liberos amor , horum in illos pietas , fratrumque praeterea mutuus amor a tragoedia

probatur , amicorumque praecipue fides atque constantia : quae, si a docto humanorumque affectuum perito viro tractentur, sane magnos animorum motus progignent, nec frigida & stataria quaedam res erit tragoedia . Addat , si opus fuerit , poeta uxorum in viros , sponsarum in sponsos amorem , sed parce ac prudenter , atque ita ut graves casus sequantur ; ejusmodi enim affectus nec bonis moribus adversantur , & non leves inde turbae possunt , animorumque commotiones, acerbique eventus provenire . Quod in Horatia videre est , quam sine lacrimis nemo legere, meo quidem judicio, potest, sine gemitu vero, animique aegritudine in theatro spectare nec sapientibus licet. Vera loquor , huicque Civitati notissima .

Cal. Expulsis vero a tragoedia amoribus , quid praecipue in ea sequendum a poeta dicis , Belvederi ? Nam aliquid potissimum eà comprehendi necessarium duco , ne vagetur , & quo consistat non habeat . *Bel.* Scopus hujus mihi poematis videtur Principum ac potentium virorum vita in conspicuo posita : unde in spectatorum animis magnae fortunae exsecratio, terrorque ac miseratio a repentinis cladibus suboriatur : quod mihi aliis verbis dixisse Theophrastus videtur , quum tragoediam definivit heroicae fortunae statum . Nam quum talium virorum , veluti in tabula , conspiciendam vitam proponit poeta , eam miseriarum , aerumnarumque ob aegritudinem , ambitionem , avaritiam, crudelitatem, refertam ostendit, incertoque fortunae aestu perpetuo jactari . Atque ita tamen tragoediarum scriptor hos aestus , immanesque ausus , ac saevas fortunae vices , malis regibus principibusque viris proprias, in scenam inducat , ut ostendat, & reipsa doceat , quocumque in statu magna vitia a summo numine acerrime vindicari . Praeterea non fortunam solum coecam , ut vulgo ferunt , esse ; sed magnis exemplis

plis patefaciat, & ipſos plerumque coecos eam efficere quos nimio favore complexa eſt: unde illi magno faſtidio & contumacia efferuntur, ceteroſque homines contemnunt*: porro ut nihil inſipiente fortunato intolerabilius fieri poſſit. Atque hinc etiam videre eſt; cur ii, qui commodis antea moribus eſſe videbantur, proſperis rebus, imperioque praeſertim ac poteſtate immutentur; unde, ſi quoad cetera inutilis tragoedia eſſet, vel uno hoc efficeretur utiliſſima, quod tales viros magnis malis, & calamitatibus plerumque affici docet. *Calopr.* Id quidem, Belvederi, in theatro fieri, quam in hominum vita conſpicimus; quum malos ſceleſtoſque rerum potentes omnem pene vitae curriculum inoffenſum feliciter emetiri ſæpiuſcule videamus, atque e caſibus iſtis tuis, repentiniſq; cladibus feliciter evadere. *Bel.* At infelices non exitus vitae, ſed vita ipſa efficit: ut satis ſit oſtendere, in angore ac moleſtia malos potentes viros vivere, & perpetuo graviſſimarum ſollicitudinum turbine agi, quod philoſophi omnes docent; ut eos non admirentur, nec beatos arbitrentur ii, quibus medicina tragici hiſce ſpectaculis eſt paranda. Quis enim, ut a tetra hac perturbatione iterum exemplum capiam, ambitioni ſanus inſerviat, atque ambitioſos felices putet, quum non ab umbratili aliquo philoſopho audiat, verum oculis ipſe ſuis videat, ſpe ſollicita, trepidoque uſque metu, veluti magnis vorticibus illos jactari? Aeque enim immodico & noxio affectu ob nimiam bonarum rerum expectationem mortalium torquentur animi, quum ad ſpem eriguntur: ac quum praeſentium malorum, aut imminentium formidine ad deſperationem dejiciuntur. Magnum igitur operae precium feret quiſquis haec mortalibus, ſpectaculorum voluptate condita, patefaciet, quos inanes rerum ſpecies obcoecant; illudque inſuper eventibus ipſis eos doceat, nempe quod, ut nihil eo homine miſerius atque infelicius eſt, qui magnis saeviſque iſtis affectibus ſervit, ita

ne-

nemo beatior illo, qui sævientem æque ac blandientem fortunam aspernatus; modicis contentus vivat, ac in quacunq; vitae conditione positus nihil plus nimio velit, atque omnibus humanis casibus paratus, cuncta sapienter moderetur. *Calopr.* Habemus jam quid praecipue in tragoedia sequamur, quod mihi mirifice arridet, nec jam Platonis sententiam magni facio, qui tragoediam, ne nimis hominum animos afficeret ac perturbaret, a sua republica eliminandam censuit. Sed cujus hominum generis, cujusque potissimum nationis facta, quove demum modo in scenam produci satius sit, aveo scire. *Bel.* Principes summatesque viros tantummodo respicit tragoedia, quae, sicuti comoedia privatorum hominum mores, ita illorum ipsa imitatur. Itaque ubi ejusmodi conditionis homines in scenam venient, tragoedia erit, ubi vero tenuiores, comoedia. Unde lepidissime Plautus in Amphytrione, quum Jovem, Mercurium, ipsumque Amphitryonem Thebanorum imperatorem in scenam induceret, atque una servos quoque mediocresq; viros, postquam illam tragoediam a præstantiori parte appellasset, spectatorum deinde gratia novum vocabulum procudit; ac jocose, & vere Plautine tragicocomoediam eam dixit, addita ut meministis, ratione, his si recte memini, versibus:

> *Nam me perpetuo facere ut sit Comoedia,*
> *Reges quo veniant, & Di non par arbitror:*
> *Quid igitur? Quando hîc servus quoque partes habet,*
> *Faciam hanc perinde, ut dixi, Tragicocomediam.*

Unde aperte docemur, personas tantummodo quæ tragoedia, quae comoedia sit definire. Mirum autem est, quam late erraverint quidam ob festivum hoc tragicocomoediae vocabulum, praesertim quum ita eas omnes tragoedias vocitarint, quae laetum exitum haberent. Dummodo itaq; Reges principesque viros in scaenam producat, tragoe-

diam

diam conficiet poeta, cui ceterum ad scribendum patent & tempora & nationes omnes; eaque ipsa ita immiscere ac invertere potest, ut nulla historicae veritatis ratione habita, gesta uti libet, utque magis dramati congruant referre valeat: nec enim ad historiam discendam in theatrum conveniunt homines, sed ad actionem spectandam. Ita Graeci poetae factitarunt, atque ita & nos agere aequum est. Raro enim in historia inveniet poeta quod per omnia sequi possit, ut immutare, addere, & demere de notissimis quoque factis plerumque debeat, siquidem cupit suis partibus drama constare, affectibusque ac eventibus spectatores afficere. *Grav.* Passim hoc apud Graecos tragicos invenias. Aeschylus enim, secus ac in recepta fabula est, Prometheum ad tartara fingit a Jove adactum; Sophocles Aemonem atque Antigonem fato fungi jubet: Euripides vero vitam iis reddit, & matrimonio insuper jungit; in quo, quod ad imitationem animadvertendum censeo, sibi ipsi adversatur, quum aliter finxisset in Phoenissis. Apud Sophoclem in AEdipo tyranno Jocasta vitam laqueo finit, apud Euripidem usque ad praelium gnatorum Etheoclis, & Polinicis vitam producit, ac tunc demum super filiorum corpora pugione se interficit. Inter Aeschylum, Euripidem, & Sophoclem de Electra ingens est discrepantia: de Oreste itidem, de Agamemnone, de Clytemnestra mira inter eosdem poetas varietas occurrit: quod sane nemo iis vitio vertit: immo & Seneca eos secutus est, quum in Oedipo Jocastam manus in se ipsam inferre fingit dum Oedipus excoecatur; at eandem postmodum reviviscere idem jubet in Thebaide ad filiorum certamina. *Pans.* At Graeci argumenti, illorumque praesertim temporum fabulam nemo modo aggredi, me quidem authore, volet: nec enim satis belle mores illi in scenam inducentur, & ab illis moribus omnino discrepare,

ut

ut in hiſtoria , neſcio an poetæ liceat. Nobis vero, apud quos hiſtoria certis conſignata eſt monumentis, atque omnibus nota eſt, negatum utique reor, facta contra receptam conteſtatamque veritatem proferre : namque id & veriſimile tolleret , cui nullus , cognita veritate , locus ; & a ſpectatoribus reſpueretur, qui pro certo habent aliter eveniſſe rem ac fert poeta . Quod Jano Vincentio noſtro in Claudio ac Papiniano apprime ſervatum eſt , immo & in ipſo Palamede , graeci argumenti Iliacorumque temporum tragoedia : & mihi praecipue , argumenta tragoediarum e Romanis hiſtoriis ſumenti, advertendum fuit, ne dum Graecorum licentiam, quibus obſcura fabuliſque referta hiſtoria erat , imitor , doctorum indoctorumque cenſuram merito ſubirem . Quicquid ego igitur ex ipſa hiſtoria ſumſi, ſincere retuli , reliqua ita finxi ut veritati congruerent , eique , moribuſque Romanis ne minimum quidem adverſarentur. *Bel.* Optime id ab utroque factum, ut & a Triſtino: nec enim ferendus eſſet qui Romam a Carthaginenſibus captam, Scipionem in Africa ab Annibale fuſum fugatumque , Sophonisbam volentibus Romanis Maſiniſſae nuptam , & hujuſmodi contra receptam veritatem fingeret, ut inde atrocem aliquem caſum tragicumque affectum eliceret.

Cal. Satius ergo fuerit, ut tragicus poeta totam ipſe fabulam cudat; nominaq; & tempora ad lubitum fingat, ut nec in hiſtoriam peccet, nec quædam neceſſario ſequatur, quae in notae fabulae ſtructura deberet. *Bel.* At ea fabula pene nihil auditores afficeret, qui totam rem prorſus ignorant, nec perſonarum indolem , mores , facta , immo nec nomen noſcunt. Quod minus plane offenderet ſi heros ipſe tragoediae ſaltem notus eſſet, reliquarum partium perſonæ ignorarentur, quarum caſus & calamitates parum auditores afficerent, ad herois caſum atque cataſtrophem unice reſpicientes. *Cal.* Quod ſane ſecutus videtur clariſſimus poeta Maffeius

in

in sua Merope, cujus vix nomen in vetere historia exstat, caetera ipse opportune finxit, atque ita adornavit, ut obscuram & ignotam historiam amplecteremur quasi notissimam; affectus praeterea aud contemnendos elicit; etsi omnium pene personarum notitia caremus. *Gr.* Non ignotum quidem tragoediae argumentum Maffejus tractavit, immo ab ipsa antiquitate notissimum. Meropen namque ab Euripide primum graeco theatro exhibitam aetas abstulit: Eandem vero tragoediam ab aliis postremorum temporum poetis instauratam nemo plausu prosecutus est. Exortus tandem est Maffeius, qui illam in Italicum theatrum adduxit mire exornatam, atque ab omnibus summis laudibus exceptam. *Bel.* Nam eo pacto scenam moderatus est Maffeius, ut & parum a Graecorum consuetudine discesserit, & illam prudenter ad populares receptosque apud nos mores accommodaverit. Ideo in privatis Cisalpinae Galliae theatris saepe illam instauratam audivimus, plaudentibus omnibus. *Grav.* Amicissimi viri meritas laudes audio libens, quibus & me vehementer fateor assentiri. Sed nec Romae, neque hic Neapoli eundem tragoediam illam plausum consecutam esse miratus sum, quum a nonnullis in scenam prolata fuerit.

Belved. Quid ego de ea tragoedia sentiam peculiari libello consignavi, quem vobis legendum dabo, ne modo ea res diutius nos moretur. Stylus profecto Maffei; ut id modo obiter dicam, humilior est tragica magnitudine, ut saepe eum comico ore loqui videas, raroque admodum paulisper assurgere; Quod & plerisque nostris poetis, qui tragoedias scripserunt, ipsique adeo Trissino, tragoediae, Epicique pariter poematis post Graecos Romanosque sine dubio parenti, objici jure potest. *Grav.* An tumidos esse, & meras ampullas ac verba sesquipedalia loqui jubes poetas, Belvederi, qui ter-

 sum,

ſum, politumque, & maxime naturae conſentaneum ſcribendi genus damnas? *Belv.* An in me cenſes dictum, *Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt*? A ſocco ego plurimum diſtare cothurnum debere cenſeo; ſed non fanaticos eſſe tragicos debere poetas, tumidoſque dico, ut me male inſimulas, Gravina. Tu vero cauſam tuam agis, ideoque excandeſcis, nam de te ipſo profecto narrabatur fabula, quum de Maffei caeterorumque ſtylo eſt facta mentio. Nam tu, qui longo intervallo omnes aequales tuos latina eloquentia ac puritate vincis, idem Hetruſcae linguae veneres, atque ornamenta contemnis, neſcio an recte. Quod ſi Sophocles, atque Euripides, immo ſi ipſe Plato aut Ariſtoteles aliique primarum gentium Graeci ſcriptores in ſua lingua feciſſent, AEgyptiorum aut Phoenicum linguam tantummodo admirantes, numquam porrò tam eos Graecia ſuſpexiſſet, atque ut optimos ſuae linguae authores commendaſſet. Nec in Sophocle, & Euripide (nam AEſchylus utroque grandior eſt) quidquam praefractum aut tumidum, & cothurni majeſtate indignum offendas, ſed electo ſemper, gravique ac ſublimi dicendi genere magnos illos affectus, horrendoſque caſus ab illis depictos videas. A quorum norma ſi qui deerrant, comoediam illos potius a tragoediae perſonis agi ac doceri velle contendam, quam vere, omnibuſque numeris abſolutam tragoediam ſcribere. An, amabo, aliud eſſe cenſes, pulchre ac poetice tragoediam ſcribere, quam optimis ſententiis, verbiſque lectiſſimis minimeque vulgaribus ſcribere? Horatiuſque ipſe, quem tu tanti merito facis, omnis fuci in ſcribendo inimiciſſimus, poetam ab eo, qui verſus tantummodo facit, ſedulo ſegregat, atque illi tribuit os magna locuturum, prae hujus ore, qui ſermoni propiora fundit: nec minus diſerte quid in hoc tragoedia a comoedia differat in Arte docet, atque ipſe quid

unaquaeque res requirat abunde ostendit, quum Odas longe aliter scripsit quam Sermones & Epistolas. *Grav.* Naturam ego cumprimis, immo unice sequendam reor, quae certe uno eodemque prope sermone Reges, ducesque uti docet, ac reliquos cultioris ingenii viros: nec ulla in gente principum virorum pecularis lingua exstitit a caeterorum linguà diversa. Pure, & emendate loqui sat est, planeque, ut intelligat lector aut auditor, caetera pueris & rhetoribus relinquenda. *Bel.* Si isthaec de latina lingua diceret te coram quispiam, sane serio excandesceres, & scutica horribilique etiam flagello insectandum arbitrareris; ac purum tantum sermonem, & perspicuum in tenui humilique scribendi genere sequendum merito diceres; eundem verò sine diligenti verborum & schematum electione, ambituque, verborumque sublimium circuitu, caeterisque ornamentis, quibus tu egregie quidquid latine scribis exornas, vel in oratione scribenda, vel in majori quacunque re exornanda prorsus non sufficere. Nunc, quia Etruscam linguam infra studiorum tuorum gravitatem usque a prima aetate ratus es, omnia in ea velles negligenter nullaque adhibita cura agi: quum contra, te dignum ac studiis tuis esset, quod tot jam magni viri effecerunt, satagere, tantundem elegantiae & splendoris nostrae linguae accedere a latinae majestate, quantam a graeca Latini ipsi consecuti sunt. Et, ut pressius rem agam, Bucolica porro ac Georgica longe aliter Maro est executus, ac AEneida, qua nihil majus ac sublimius ulla umquam natio vidit, quamvis extrema poemati acutissimi auctoris lima defuerit. Atque apud nos Dantes Aligherius facem praetulit primus, quo pacto magna graviter ac sublimiter scribi deberent: quem postmodum Jo. Casa in leviori argumento (liceat id mihi te coram, Gregori, dicere, qui Casam post

 Qua-

Quatuormanum tuum tantopere exornasti) & Galeacius Tarsia : ac Tassus postremo, horrore illo antiquitatis prudenter mollito, in magnis sane rebus secutus est : cujus poemate nihil rotundius, gravius, atque elegantius Etrusca lingua habet . *Gr.* Vulgi nobis . . . . *Calopr.* Taceas, Jane frater, precor, nec tu his de rebus in Belvederium nostrum dicam scribas : nam bene memini quoties contentionis aestu abreptus, Virgilium optime poesi litterisque consuluisse dixeris, quod testamento cremandam Aeneida jussit; ne scilicet inde ad Tassi poema ad illius imitationem, quantum quidem in Christiano poemate fieri potuit, efformatum, sustinendum, ac laudandum authoritas accederet : te unice Homerum admirante, atque Areostum, quem alterum Homerum appellare soles. Audiamus modo Belvederium, quod tu maxime cupere visus es. *Gr.* Uti rogas, frater. Caeterum in ea me sententia manere confirmo, quam voce ac scripto pluries dixi : nec enim calore quodam, ut quasi me excusares modo innuisti, ita aliquando sentire soleo, sed magnis pluribusque adductus rationibus. Modo vero, ut tibi obsequar, juri meo cedam ac silens, lubensque Belvederium audiam. *Bel.* Gratias tibi maximas habeo, Gregori, quod me a tam acri & pugnaci adversario liberaris, praecipue ne & ad Pansutum nostrum ea demum progrederetur contentio, quem ego, quum luculentissimis atque ornatissimis versibus Horatiam suam scripserit, ad sublimitatem vere tragicam pervenisse reor, tum graecorum & latinorum omnis generis authorum imitatione, tum Etruscae linguae elegantiis ac munditiis mira diligentia conquirendis. A qua laude cur Italos abstrahere Gravina noster, aliique complures docti viri tantopere satagant, plane nescio : nisi cum Graecos in caeteris tantum imitandos nobis proponat, in cothurno vero, ac sublimi dicen-

di

di genere, in quo tantum illi excelluerunt, omnino censeant deserendos. *Panf.* Ne me innoxium, quaeso, Belvederi, Gravinae nostri stomacho objicias, quem ego adeo impense veneror & suspicio, ut errore potius ductum me, quam ratione videar ad stylum, quem tu dilaudas, sequendum, quandoquidem tanto viro aliter videtur. Caeterum suum unicuique ingenium stylum efficit: & per omnes cultiorum temporum aetates, dissidentes inter se oratores ac poetas invenire est de optimo scribendi genere: ut sibi suoque ingenio quemque relinqui optimum sit. *Calopr.* Compendii ergo faciamus quicquid ea de re dici in utramque partem posset, & ad reliqua progrediamur. Dic age, Belvederi, aliquid de instruenda ipsa tragoedia, certoque gyro concludenda, quod auditoribus, ut nunc sunt mores, maxime probatum iri censes, ita tamen ut ab artis praeceptis non abscedatur. *Bel.* Quod unus interrogas, agnosco ingenii tui indolem, qui ab omnibus doceri te, etiam ignarissimis, non aspernaris. Verum, quod me, ut de tragoedia apud hos viros diutius loquar, incitas, id enimvero non pro amicitia nostra a te fieri arbitror: Quid enim? Doctos cumprimis vis doceam ipse quammaxime praeceptoris indigens. *Grav.* Nobis immo gratissimum accidet, Belvederi, nam pro Pansuto audacter idem affirmo, si quae te, theatri omnium consensu apud nos restitutorem, vel lectio, vel observatio, vel experientia docuit, ea nobis sane volentibus tuo more libere expedias; nec enim me acti sermonis poenitet, quamquam fuerit inter nos aud levibus de rebus saepe dissensio. Perge igitur; vere genialem mihi ac felicem hunc diem effice. *Bel.* Breviter, quando jubes, nulloque servato ordine, si quae mihi suppetent, dicam: sed rem ita aestimetis rogo, viri doctissimi, me potius, quod more receptum est, & cum plausu excipi ab auditoribus expe-

rien-

rientia docuit, referre, quam quid ego hisce de rebus sentiam, quasi Rhetor quidam aut Grammaticus, pronunciare.

Eligendam ante omnia historiam dico, quae theatro conveniat, quaeque commode agi & per scenas explicari possit. Nam quae spectatorum oculos subire, & ordine quodam per verisimilia temporum spatia explicari nequeunt, ea in theatrum numquam admittenda censeo. Unde ea argumenta prorsum proscribi debent, quae male produci ac ostendi in scena possunt; quantumvis enim tragica sit actio, tragicusque exitus, nisi quae fiunt per scenas & intervalla partiri, ac spectatoribus patefacere valeamus, nequaquam ea ad argumentum tragoediae seligemus. *Gr.* Quid igitur de Pompejo Petri Cornelii dicemus? In ea namque tragoedia nedum in scena historia non explicatur, sed prorsus omnia, quae ad heroem pertinent, extra scenam geruntur: ipsoque Pompejo, qui numquam a spectatoribus conspicitur, in ipso tragoediae initio in navicula interemto (ut nunciatur) caetera mire fiigere videntur, atque ad alios omnes potius spectare, quam ad Pompejum. *Parf.* Nescio quid de ea tragoedia dicam, Gravina: quae tamen, si isthoc & alio quopiam non levi vitio maxime laborat, gravissima tamen inter Cornelianas habenda est, quod vel prima scena abunde probaverit. *Bel.* Longioris otii esset & hanc, & alias Petri Cornelii tragoedias in trutina modo ponere, quod mihi non tribuo: vos hoc praeter omnes optime praestare, quum lubet, poteritis: Ego interea meum pensum exequar.

Electo argumento, electoque aliquo summmae dignationis viro, foeminave, quò cuncta in tragoedia referantur, illud ab historia sumemus, quod illi congruat, caetera ita fingemus, ut acta omnia quae personis affingimus, ab eorum recepta fama atque opinione non discre-

cre-

crepent . Quis enim ferret Achillem , qui formidinis expers perhibetur fuisse , formidolosum aliquando in scenam induci , aut Messalinam pudicam , caeteraque hujus generis ? At si minus nota erit , aut prorsus nova inducetur persona , qualem eam principiò esse finximus , talem ad imum usque servabimus . *Grav.* Aud laudandus itaque Euripides in Helena : quod eam inducit pudicam, & ob amorem conjugis Menelai, quem per summum notissimumque flagitium , hospitem secutura , deseruerat , Theoclymeni amorem aspernantem . *Pans.* At ibi poeta , ut meministi , Gravina , pro more a recepta historia recedit , fingitque , Helenam a Menelao non sua sponte , sed Junonis dolo abstractam fuisse , ut ita ibi Tyndaridis pudicitia , & conjugalis amor constare videatur . *Bel.* Id vero pessimum in Graecis tragoediis occurrit , quod Deos humanorum scelerum saepe ac flagitiorum authores inducunt, utque heroas suos excusent , impie Deorum numine abutuntur. Veluti apud eundem Euripidem , quum Pallas Minerva ad Rhesi necem impellit Diomedem, & Ulyssem , atque interim, se Venerem esse simulans , Paridem decipit, ne illos a caede patranda, excitato ad arma exercitu, prohibeat. Nec absimile facinus eadem Pallas apud Sophoclem admittit in Ajace flagellifero. Et Juno ipsa alibi aud leviter peccat , quum tetrum & lamentabilem illum furorem ultro in Herculem ob vetus odium impingit. Verum aliquid simile in nostro theatro moliri profecto nefas esset , idque quam longissime a nostra debet abesse consuetudine, atque in omnibus sive tragoediis, sive comoediis a poetis repudiandum.

Grav. Quod praecipue servandum in iis dramatibus reor , quae sacra apud nos vocantur ; ob summam enim supremi Numinis reverentiam, nemini hujusmodi sacrilega licentia danda est . Et , quando huc deflexit oratio , libe-

bere inter nos dicam, numquam aequo me vidisse animo Christianos heroes in qualicumque scena traduci: & porro plura quam opus esset hujusmodi argumenti dramata circumferuntur, non a doctis omnia viris conscripta. Mihi enim videtur, Christianam sanctitatem scenam non ferre, maximeque tantam virtutem abhorrere a levissima histrionum arte. *Pans.* Ad pietatem scilicet mortalium erga Deum excitandam accommodata talia drammata sunt. *Grav.* Sed infelici plerumque conatu ejus generis tragoedias (nam comoediam Christianam prorsus respuo) maximis etiam ingeniis viri, nedum poetarum vulgus, sunt aggressi. Una pro omnibus Theodora nobis Cornelii satis sit: quae, quod ad ipsam Theodoram pertinet, nive ipsa & glacie frigidior est, nec virtutem eam praesefert atque constantiam, quam sane admiremur; neque innocentis virginis fatum, ab inimicissima & furente muliere properatum, miserationis satis ac terroris parit. Quin etiam, ut Gallicis moribus nimis importune subserviret Cornelius, Christiani argumenti tragoediam amoribus (quibus profecto non erat illic locus) undique implicavit, ut vix Christianam eam esse una alterave scenâ agnoscatur. *Pans.* Atque illud in hac eadem tragoedia maxime offendit, quod ibi Marcella Proconsulis uxor inducitur, quae Theodoram, Dydimumque sua manu dicto citius singulis ictibus, quod vix validissimo Centurioni attribui potuisset, interficiat: deindeque, aud paucis Placidum allocuta, in semetipsam ferrum convertit, seque occidit, quod nescio an verisimile omnibus videatur, adstante praesertim cum armatorum globo ipso Placido, Theodorae ultra quam dici possit, amante: quem subito obstupuisse atque obtorpuisse in ipso dilectissimae virginis discrimine admodum videtur incredibile. *Grav.* Et ne aliquid in hac tragoedia, quod improbari possit, omittamus, vehementer videtur impro-

ban-

bandum ; quod Placidum repente expergefactum, sanguine undantem ob lethale vulnus sibi ipsi inflictum, ac tantum non animam efflantem in scenam invexerit Cornelius, patrique nonnulla acriter pluribus verbis exprobrantem. Quapropter jure merito pessime ab auditoribus quum acta fuit illa excepta est tragoedia. *Grav.* Quicquid autem ea de re sit, ego hujusmodi sacra dramata doceri nisi inter Sacerdotes, dicatasve Deo virgines neutiquam sinerem, si aliqua ejus rei potestate fungerer: nam caeteris, delectationem aut risum in theatro captantibus, hujus generis dramata offerre, indecorum, & fortasse non omnino a crimine alienum arbitrarer. At haec iis quibus a D. O. M. sacrorum cura demandata est, relinquamus. *Cal.* Addendum tamen huc censeo, quod maxime est consentaneum, ne somniis, auguriis, aut portentis nostras inquinemus tragoedias: quae omnia veteri theatro conveniebant, a nostro dissentiunt, in quo ne minima quidem suspicionis nota haerere debet; passim immitti a Deo somnia mortalibus, aliaque temere offerri, ut futura portendantur, praecipue in prophanis tragoediis, Regibusq; ac ducibus rem agentibus. *Pans.* At si quae tragoedia veterum temporum acta referat, aud absurdum reor hujusmodi parce proferre, quae illis temporibus & hominibus congruunt. *Belv.* Non vero a Deo immitti talia ac portendi (praesertim quum somnia ac prodigia eventus confirmat) fingi posse videtur illis ipsis temporibus, sine aliquo sapientissimi numinis contemtu, qui nil temere agit, nullaq; de causa. Ideo prudenter a te illud parce est additum, Pansute. *Pans.* Sed Deum ipsum O. M. somnia aliquando, futura vere praesagientia mortalibus immisisse sacrae literae docent: unde non omnino somnia a tragoediis, aliisque gravioribus poematis exulabunt. *Bel.* Acri sane judicio ista indigent, nec passim admittenda: nec quisquam modo (ut quicquid

ad divina pertinet hoc loco exhauriamus) in cujuscumque temporis & argumenti fabula Deum aliquem de machina ferret, desperatis jam rebus omnia in vado sistentem, Jovemque, aut Apollinem in medium repente existere; qui nodum inextricabilem poetae, solveret. Omnes itaque nexuum solutiones poeta in ipsa actione collocet, non divinum numen accersat, ut veteres aliquando factitarunt. *Grav.* Quod & ego ad illud aeque pertinere arbitror, quum fabulae subversio, ita enim catastrophen latine dici par est, in aliquo repentino casu ponitur, quem spectatores ne suspicari quidem possunt, quod sane Deos de machina alio pacto esset in theatrum inducere, & longe minus etiam ferendum. Hoc fortasse commisisse doctissimum Maffeium alicui videri posset, quum, jam elata securi a Merope ut filium Aegystum sibi ignotum interimeret, in ipsis interioribus regiarum aedium porticibus repente concubia nocte Polidorus a nemine expectatus supervenit, qui gnatum matri patefaciat, illumque subtrahat certae morti. *Bel.* Pluribus hoc ego etiam, quod innuis, Gravina, prosecutus sum in eo libello, quem de Merope scripsi. Ideo, ut hunc vitet scopulum, futurorum eventuum semina dissimulanter serere scriptorem dramatis oportet, unde ea progignantur, quae extremam afferant conversionem. Hinc imperite a quibusdam poetis quispiam in postremo actu inducitur, vel epistola aut anulus repente producitur, unde tricae omnes dissolvantur, & ad plaudite per ignotas nec praevisas vias perveniatur. Anulum primus in scenam ad egregie solvendum fabulae nexum intulit Plautus, sive potius Diphilus ille fuit, ut videre est in Curculione: quem deinde late imitati sunt boni, malique poetae, & Maffeius ipse in Merope, de cujus praecipue anulo plura dici possent, si tempus modo suppeteret. Interno omnia filo regere ac intexere opus est,

est, ut quum ad finem spectat fabula, necessariò, atque ex ipsis antea praeparatis eventibus nodus solvatur. Praeterea risu ac laetitia, nisi falsâ, carere debet tragoedia, sed omnia serio agenda, & ad luctum & moerorem trahenda, ita vero, ut vel post ingentem malorum formidinem dissipetur subito procella atque in tutum omnia redeant, vel, quod frequentius evenire velim ad scopum tragoediæ assequendum, omnia in fine prolabantur, ac veluti ruina quaedam consequatur: quae eò gravius spectatorem percellent, si, in laetum eventum falsò inclinantibus rebus, ex improviso, sed ex praecedentibus caussis, cuncta ruant, ac admirationem, lamentabilemque affectum progignant: ut lacrimans, animoque commotior spectator exurgat, domumque redeat. Nec probandi ii poetae videntur, qui, patefacto jam dramatis nexu, reque vel constituta, vel in praeceps deducta, aliis insuper scenis tragoediam onerant, quae toedium spectatoribus pariunt, nihil jam de ipso nexu sollicitis. Quod in Cornelii Pompejo, de quo paullo ante sermo est habitus, videre est. *Calopr.* Ad catastrophen, ut graecum verbum latine usurpem, nam latinum vix habemus, nos jam deduxisti, Belvederi, quum de inchoanda tragoedia ne verbum quidem adhuc dixeris, unde te initium ducere par fuerat. *Belv.* Nonne vides, verecundius me his de rebus loqui, quod adsunt viri in omni doctrinae genere excellentes, & in theatri præcipue veteris cognitione vere summi? Verum quoniam sententiæ & opinionis meæ voluere & ipsi esse participes, loquar, ac vobis exponam quoad potero, quid hisce de rebus sentiam. Profecto si aliis coram sermo hic mihi incidisset, nonnulla sedulo, quæ artem respiciunt, dixissem, quæ modo ne excidant mire satago. Sed, ut tibi monenti obsequar, Gregori, ita tragoediam inchoandam censeo, ut instare actionis exitus videatur, utq; ita jam a principio vereantur auditores,

 ne

ne illud accidat , quod imminere jam , aut potius videant adesse . Scenas inde consequi rationi est consonum , quibus praeterita cuncta , quae ad rem faciunt , explicentur , ut ne tempus quidem labi spectatores sentiant , & interim omnia tacito lapsu , ac reipsa ad conversionem sive catastrophen , quando eo vocabulo nos uti potius quam latino Calopresius author est , quæ meta est tragœdiæ , præparentur . Maxima quidem ejus poetae laus erit , qui a prima scena ad exitum , quamminimum temporis intervallum faciat , paucisque eventis rem concludat & finiat : quum interim per plurimas scenas (in quarum serie ac partitione praecipue ars elucet , maximumque est operae pretium , ac longe a nostro , quod ad hoc attinet , Graecum theatrum superatur) de præteritis pariter ac de instantibus per idoneas personas ad spectatores sensim docendos, eorumque praeparationem , quantum opus est , proloquatur . Quo fiet ut brevi & paucis res conficiatur , nec in extremo dramate properabunt frustra actores intempestive , atque agitabuntur , ut rem impeditam extricent atque expediant .

Calopr. At quum nonnulla ac fortasse majora in scena agi nequeant , quo pacto de iis docendos spectatores a poeta censes , ne quid ignorent , quod ad rei summam requiratur . *Belv.* Ea ipsi actores inter se dicent, prout res ipsa feret : & si quid ab eis ignorari debet , veluti si res sit referenda , quae extra Urbem , aut aedes ubi res agitur accidisse fingatur , tunc nuncios adhibere solet poeta , qui rem narrent . Sed , praeterquamquod semper hoc frigide & sine affectu fit , aud minimum ea in re peccari sæpe comperi a poetis , qui nimis multa nunciis narranda committunt , quique prudentius , ut mea fert sententia , se se gerant , si per ipsorum actorum aliquem opportune rem patefaciant . Quod quidem prope necessarium

rium eſt in comoedia, in qua res privatae nuncium non admittunt, & omnia ſunt ab actoribus exequenda. *Panſ.* Nullum ego nuncium plura majoriſque ponderis referre in alia tragoedia memini, quam refert Achoraeus in eodem Cornelii Pompeio: qui nec ipſi ſemper Cleopatrae refert, ſed & ejus pediſſequae aliquando, ut ſpectatorum gratia potius ea ultro illum referre, quam Reginae palam ſit. *Grav.* Profecto neces ipſa Gnei Magni tragoediae argumentum explere non poterat, nec in ſcena peragi: ideo omnia ibi per nuncios explicavit Cornelius.

Calopr. Verum ſi ita tragoediam ſcribere liceret, jam ipſa, Epos potius eſſet quam tragoedia, in qua vix pauca narrari, omnia autem agi oportet. Ideo, quando tot tantique ponderis obſtant quominus optima tragoedia efformetur, longe minus operoſum negotium comoediam exiſtimo quam tragoediam, in qua, ne tertio quoque verbo labaris periculum eſt, & tot praecepta tantaque cum cura ſunt ſervanda. Nec ideo quod operae precium, tantis exantlatis laboribus, conſequatur poeta ſatis perſpicio: qui ſi horrore ſimul, ac miſeratione, qui ſcopus tragœdiæ perhibetur, animos ſpectatorum perfuderit, omne punctum tuliſſe dicitur, quarum rerum nulla habet, ut mihi quidem videtur, utilitatem, ſed nonnihil etiam animorum tranquillitati fortaſſe officit. Unde ſi tragicum theatrum utilitate, ut decet, metimur, nihil quidem eo magis noxium mortalibus eſſe reor, quod perturbationes excitet atque accendat, quas ſedare, ac extinguere, ſi poſſibile fuerit, debet philoſophus. *Panſ.* Rurſus ad Platonis ſententiam relaberis, a qua merito diſceſſiſſe videbare. Sed, pace tua dixerim, magnum operae pretium eſſe poteſt in excitandis interdum perturbationibus. An, quaeſo, ut magni philoſophi, non poetæ alicujus, aut rethoris authoritatem in medium adducam, an damnandus tua ſententia tragicus ille

ille poeta, qui, ut Plutarchus refert, Alexandrum Phaereorum tyrannum tam vehementer ad misericordiam commovit, ut ille, qui tot innoxios cives crudelissime interfecerat, lacrimans propere sese a theatro proripuerit, ne, si diutius maneret, a saevitia credo desciseeret? Nulla profecto causa est, quamobrem cum Platone tuo tantopere exhorreas, Calopresi, si commoveri videas in theatro homines: nam affectionibus, ac perturbationibus vita hominum continetur, et si qui iis carere possunt, prorsus sunt ad societatem inutiles. *Grav.* A legislatore enimvero, iisque qui reipublicae praesunt, unaquaque in civitate ad bonum rectumque ordinandum est theatrum, ne futiles noxiasque perturbationes pariat, sed tales, quibus civitas indiget, unde mutuus amor, majorque ac flagrantior erga patriam Regemque, & demum inter omnes cives bonorum ac malorum consensus progignatur. *Belv.* Ad solam utilitatem si omnia trahas, Gravina, jam frigeat oportet theatrum, cujus prima, media, & extrema fortasse solà delectatione constant: qua deficiente doceri renuent homines, & incassum poeta Sophistas meros, ac Philosophos in scenam inducet. Laboribus profecto scatet vita hominum fastidiisque, a quibus si nulla per jocos, jucundamque cessationem relaxatio datur, nimis acerba ac prope intolerabilis erit vita: otii nam fructus, ait ille, non contentio animi est, sed relaxatio. *Pans.* Sane temperanda res est, ut dulci utile admisceatur: delectatio namque levis res est, si ab ea omnem utilitatem segreges, & utilitas sola contemnitur, ac praeterea populi captum excedit. *Cal.* Et delectari ego nolim & doceri, ubi periculum sit, longe plus detrimenti a vehementi commotione animi subnasci, quam ea sint bona, quae tragicus poeta pollicetur. *Gr.* Hoc eo nimirum redit, frater, ut tragoediam contemnas, quod consuevisti. Sed si ea vera sunt quae paullo

lo ante inter nos ſunt pro veris habita, fruſtra a te contemta fuerit tragoedia, quae certe poſt Epicum poema primum locum in univerſa poeſi obtinere nemo eſt qui inficietur.

Belv. Nec enim horrore tantum & admiratione utilitas tragoediae terminatur, ut Gregorius videtur ſuſpicari; ſed mirifice cumprimis quoque valet ad erigendos ad maxima quaeque animos, hominesque quodammodo ſeipſis majores efficiendos. Quid? quod in tragoedia ſeriò philoſophari decet poetam, non ut tanquam praeceptor doceat, nimis enim doctam tragoediam populus non probat, ſed ita ut ipſa quae eveniunt, quaeque e re ipſa dicuntur normam ac regulam vitae morumque praebeant. In conſerendis autem ſermonibus praeterea, qui ſane vires ac robur ſunt poetae, non affectiones ſolum tractantur, ſed & omnium magnarum rerum ſemina jaci poſſunt: ut non contemnendam inde domum ſupellectilem ſpectator adducat. Quot, quaeſo, ut quae in Graecorum tragoediis egregie dicta ad mores vitamque hominum regendam abunde ſuppetunt, omittam, quot, inquam, in Petri Cornelii tragoediis, graviſſimi ac lectiſſimi poetae, civilis ſcientiae, qua ille vir maxime antecelluiſſe fertur, documenta ad uſum colligere poſſunt ii, qui in aulis, Regumq; conſiliis verſantur? Et ſi Panſutus noſter Sejanum aliquando, ut diu jam meditatur, exequetur, nuſquam aularum corruptelae ac mala, propoſito Tiberianorum temporum exemplo, nitidius tamquam in ſpeculo conſpicientur. Nimius eſſem ſi quae in hoc poematis genere utilia occurrunt exequi vellem: illud tantummodo dicam, nec magnos viros, nec patriae amantes cives fieri, nec majorem aliam virtutem in gente ac populo aliquo aliunde aeque ſuboriri poſſe, ac a bonis tragoediis. E theatro enim ſive boni ſive mali mores facillime

lime in vulgus diduntur . Et merito Ludovici magni clarissimi Gallorum Regis effatum a doctis viris laudatur, qui se multum Petro Cornelio debere palam aliquando professus est , quod is a jocularibus rebus ac a scurrilitate Mulierii , aud contemnendi comoediarum scriptoris , Gallos ad virtutem bellicam , ad gloriam , ad fidem erga regem , atque ad amorem patriae , propositis tragoediis , revocasset . *Cal.* Recte istud : sed idem Cornelius tragoediae severitatem nimis mollivit crebris amorum illecebris , eoq; praeterea scribendi genere usus est , ut tumidus ac declamator potius , quam castus & elegans poeta videatur . *Bel.* Jam minora haec , & modica : sed sua cuique nationi indoles est tum quoad linguam & poesim , tum quoad mores : ideo nec Italos de Gallicis poetis integrum judicium ferre posse reor , nec Gallos , modo praesertim , de nostris poetis nisi male ac temere plerunque definire : quum post Menagii , Regnerii , aliorumque his similium aevum , linguae nostrae indolem veneresque prorsus ignorent . Sua cuique placent ; & ut bellicae gloriae tanta usque contentio est inter omnes prærogativam cultiores gentes , ita & magna propter literarum nomen aemulatio inter easdem semper exsistet . Ego omnes Europae populos pari caritate complector , nec mihi Italus Gallo acceptior , aut Gallus Hispano aut Britanno , & Germano . Stet interea , ut ad nos Gallosque redeam , duarum cultissimarum nationum laus. *Pans.* Italis vero tribuere nemo dubitet, & scripsisse , & invenisse priores prope omnia quam Gallos : atque eloquentiæ præsertim laude ante omnes Europae populos inclaruisse , ut & prope vagientes in cunis eloquentes eos esse vel ingratiis dixerit ipse Budaeus in opere , quod de Asse , post Leonardum Portium tamen , conscripsit . *Bel.* Cui vero laudis praerogativa debeatur , aliarum gentium judicium esto , & praeci-

cipue posteritatis. *Grav.* Britannos autem & cum Italis & cum Gallis multos jam per annos de poetica etiam laude bellum gerentes omittis Belvederi; at vellem . . . . . *Bel.* Britannice nescio, Gravina, ideoque poetas illos ignoro: docti sane & acuti illi quantumvis fuerint; linguae profecto barbarae & inelegantis sonum nunquam effugient. *Grav.* At tuae fuerit elegantiae & Britannorum linguam addiscere, ut jure merito de illorum poetis sententiam ferre posses. *Calopr.* At hoc, ut pro ambobus respondeam, prope infiniti laboris esset: nam si quomodo Britanni, ita pariter Suevi & Sarmatae, aliique populi poemata pangerent, aut alia ejus generis conscriberent, ita Italos Gallosque necessarium esset, earum quoque nationum linguas ediscere, summa quidem temporis jactura sequeretur: & dum barbare loqui disceremus, scientiae nobis prope omnes essent, doctrinaeque deserendae. Si quid ergo hoc in genere post tot saecula aliae gentes proferent, fruantur quidem ipsae quae protulerunt, quum nobis satis abundeque sit, ea tantum ex iis noscere si quae ad Philosophiam ac res Mathematicas, aut Historiam pertinent, in humaniorem aliquam linguam versa, caetera popularibus suis libentissime relinquentes. *Pans.* Valde tibi assentior, Gregori; dum enim in brevi hoc vitae humanae curriculo tot jam rebus linguisque nobis operam dare necesse sit, quid amabo fuerit, si tam ingens praterea ab externarum linguarum autharibus laboris incrementum accederet? Graecos Latinosque, qui supersunt, scriptores evolvere vix valemus, ac trium linguarum authores, quae a latina exortae, elegantiae nitorisque laudem meruere: ut aequo animo caeterarum gentium eloquentia ac poesi careamus. *Grav.* Quoad reliqua vobiscum sentio, quoad Britannos vero scio vos, qui vester in liberales artes amor est, de sententia decessuros, si

quaedam eorum poemata gustaretis . *Cal.* Adolescentibus, Jane , nostris ea curae erunt , nobis verò in hoc flexu aetatis non item . Sed jam nos idem , qui tragoediae amore incendit , Belvederius ad comoediam quoque ducat , ut exhilaretur tandem animus , tragicorum eventuum horrore satis perfusus . *Bel.* Ad delicias tuas nos vocas : & quasi de arcana quapiam re , me de comoedia disserere jubes . Omnium manibus Hispanae , Gallicae , atque Italicae teruntur omnis generis comoediae , quotidieque non in Urbibus solum , sed & in oppidis ac pagis aguntur passim , ita ut de iis loqui sane intemperantis hominis sit , qui male otio ac loquendi facultate abutatur . *Grav.* Verum si optimae tragoediae laus (si cui tamen debetur) cui potissimum recentiorum tribuenda sit in incerto adhuc est , nescio an comoediae scriptorem post Graecos Latinosque unum praecipuum optimumque seligere possimus , quem sequi ac imitari poetas nostros velimus . Innumeris prope comoediis Italia scatet , ut earum numerus vere iniri nequeat , & quotidie eduntur novae a doctis passim atque indoctis authoribus , sed cui palmam deferamus non liquet . *Belv.* Nec operae pretium est hoc definire , nullius enim interest . Sed , si quod sentio , dicere audeo , haud dubitem affirmare , Gallos Mulierio suo palmam delaturos , Hispanos Vegae , Calderoni , aliisque suae comoediae scriptoribus , nos Cecchio aliisque nostris : nam nemo ita aliarum nationum ac linguarum acquiescit authoribus , ut suos longe non praeferat . Cujus judicii causa illa videtur esse , quod in sua comoedia unaquaeque natio se ipsam veluti pictam in tabula conspicatur , in aliena non item : ideoque externas contemnit , quia (suorum scilicet morum gnara , alienos ignorat) parum eas Naturae retur ac veritati congruere . Historiam enim morum comoediam ego appellare soleo : atque inde factum ac fieri censeo , ut tot

co-

comoediae conſcriptae ſint , totque novae in dies conſcribantur ; nam ut late variae ſunt , quà pravae quà rectae , hominum conſuetudines , novique mores ſenſim quotidie in Civitates omnes irrepant , ita ingens inde ac nova uſque poetis comoedias ſcribendi materies ſuboritur . Atque illa mihi comoedia optima eſt , quae mores hominum melius deſcribit ac traducit, non enim aliò hoc poema ſpectat ; & ſi quod in vulgari vita ante omnium oculos agitur , graphice in ſcenam producat , prudentique nexu implicet , ac mediocribus affectibus condiat , elegantiaque ſermonis exornet , nihil ultra habet quò progrediatur . *Panſ.* Sed hoc vix artificis opus eſt , nec ſi id tantum praeſtabit poeta , optimam illum comoediam ſcripſiſſe dicam . Eſt porro aliqua comoediarum ſcribendarum ars , ut eſt ſane in tragoedia . *Belv.* Quidni , obſecro ? Sed tenui filo res lepide ducta , & veriſimili in omnibus ſervato , optima fiet Comoedia , in qua quidem omnes perſonas deceat quod agent . *Panſ.* In nimis pauca artem haud contemnendam conjeciſti , Belvederi , quam fuſius aliquanto explica nobis : nam dies theatro dicatus , non tragoediam tantum ornare , ſed & comoediam debet . *Bel.* Ineptire me vos hodie cogetis , quum quae omnes qui adeſtis plane calletis , dicere me unum imperatis , quaſi ſolus ſciam . Caeterum quamplura quae in conficienda tragoedia recepta ſunt , eadem in conſcribenda comoedia valent : unum enim idemque artificium eſt , & qui perſonarum & ſcopi (quae admodum diverſa ſunt) tragoediae ac comoediae memor erit , iiſdem praeceptis ambas affabre conficiet . *Grav.* Jam rectam ingreſſus es viam , Belvederi : quare ne gravere , quaeſo , deſiderio noſtro , ut occepiſti , uſque velificari . *Bel.* Pudet ſane me coram tantis viris notiſſimas res proloqui . Sed quo me vertam ? Obſequendum quidem eſt . Omnia quippe,

ut quae occeperam prosequar, in theatro ad sensus reducenda, quippe qui sunt optimi imperitorum magistri: nam cujuscumque generis drama agendo docere debet, non philosophorum more, praecipiendo. Quinetiam omnia in theatro ad fabulam referri debent non ad spectatores; nam hi, quoad rem quae agitur, perinde ac si non adessent, habendi: ut in tabula pictor omnia ad argumentum quod exequi statuit refert, nihil sane ad spectatores, quamvis & in tabula, & in theatro omnia eorum causa fiant. Quod non dixissem nisi Plautus saepiuscule ab hac regula recessisset risus captandi gratia, & ab actione fabulae ad auditores sermonem convertisset: ut aud raro eadem persona modo uti Amphitruo, modo ut histrio loquatur, nunc Thebis sit, nunc Romae. Quem errorem nonnulli posterius imitati sunt, satis se tutos esse rati Romani Comici authoritate. At ego quidem veteres comoediarum scriptores, nempe Aristophanem, qui porro sale nigro quidem, & acumine praecellit, immo Plautum & Terentium, diurna ac nocturna manu versare jubeo illos qui ad hoc studium appulere animum: non quia solam veterum authoritatem plurimi faciam, sed quod nemo quidem melius ac prudentius ea in re se gessit, ita ut illi mihi soli vere comoediam scripsisse videantur.

Cal. Quandoquidem te, Belvederi, ita sentire video, libere ego quoque affirmare ausim, mihi etiam semper visum fuisse, nunquam in aliquo sequentium temporum Comico tantum leporis & elegantiae immo & veritatis fuisse, quantum in Plauto, atque Terentio. *Grav.* Graecorum ea laus est, cujus participes illi fuere, qui rudi Latio Graecas artes intulere: praecipueque laudandus Plautus, qui aerumnas inter & paupertatem suopte ingenio principem locum inter Comicos tenuit: quum Terentius summatium virorum amicitia subnixus, & politissimis eorundem inge-

niis

niis aditus, ocio absurdarit. *Bel.* Valde a Danielis Heinsii judicio dissentis, qui Horatii authoritati innixus longe Terentium Plauto anteponit. *Grav.* Doctus ille vir, prout quisquam alius unquam, fuit, Belvederi; sed quum Terentius ederetur, rogatus ut aliquid ipse praefaretur, laudibus, accepta mercede, illum poetam cumulavit, eadem, & majora fortasse de Plauto dicturus, si ita res tulisset. Caeterum talia Plauto objicit, quae confutare cuicumque in promtu sit: aliquasque ejusdem sententias magno vix labore collectas protulit, quas ut frigidas traducit: quum quamplurimas ipse modo memoriter proferre possem, quae nedum Comicum, sed quemvis Philosophum decerent, ita aptae & graves sunt. Vellem, doctum virum ab hac comparationis alea abstinuisse; quod quum sit, nunquam sine injuria fieri censeo, dum alterum in caelum ferre, alterum dejicere quasi est necesse. *Pans.* Temporum rationem hisce ego in poetis habendam reor: nam aliter Plauti aevo Romani, aliter Terentii agebant: atque ideo acceptior tum ille suis civibus erat, praecipue quod quaedam de vetere ac media comoedia retinebat, quae libertatem, qua tum Populus Romanus fruebatur, praeseferebant, ac ideo magis erant popularia. Terentius vero quum maxime Optimates in Republica pollebant suas scripsit comoedias, ut Menandrum potius deberet, quam Eupolim, aut Aristophanem imitari. Mores quippe sedatiores intulit Afer in scenam, commotiores Plautus, & nativa quadam festivitate conditos, quod in Terentio frustra quaeras. *Bel.* Atque hoc eò redit, ut in comoedia privatorum, nationem omnium & temporum, mores inspiciamus: veluti varios quoque Reipublicae Romanae status in ambobus istis Comicis introspicimus, quantum in Graeci argumenti fabulis licet: quod magis manifeste appareret, si latini argumenti comoediam scripsissent, non Graecas bar-

ba-

bare , ut Plautus loquitur , vertissent . Profecto Graecorum mores undique in istorum comoediis emergunt , longe vero magis in Plauto , qui argumentorum varietate praestat , vitaeque quamplurima exempla proponit . Purior autem in Terentio sermo est , & ut dicam , defaecatior . *Pans.* Et hoc temporis est , non poetarum : loquebantur enim aliter Romani dum Plautus inter humanos ageret , aliter dum Terentius , ut suam quisque aetatem , quod ad latinitatem pertinet , optime referat , ut idem in Ennio & Virgilio, Lucilio , & Horatio deprehendimus . *Gr.* Origines vero latinae linguae , ac veluti radices in Plauto invenias , unde purior ille sermo sequentibus temporibus profluxit : ita ut qui Plautum calleat , meo quidem judicio , optime latine sciat, & si paullum advertat , sane ad puram Terentii orationem nullo alio adminiculo pervenire possit . *Pans.* Id quidem fieri videmus , ut qui Plautum funditus intelligat , nullo negotio in legendo Terentio versetur : qui vero a Terentio incepit , in Plauto haereat necesse est . *Cal.* Nimis diu eodem in vado haeremus . Erue nos hinc , Belvederi , & cursum tene , quem eras ingressus .

Bel. Comoedia autem aeque ac tragoedia mores & opiniones populi sequi debet, & sine antecedente notaque causa nihil factum inducere , Verisimile praeterea in omnibus sequitur poeta , tum qui regum facta memorat , tum qui mercatorum ac patrum familias . Maturas quoque res & magnam jam partem confectas comoedia etiam habeat, atque ad exitum ab ipso statim initio spectantes : simplexque fabula eligenda est , quam poeta variam multiplicemque arte sua efficiat . Videtis haec communia esse , ac comoediae & tragoediae tralatitia . *Grav.* Et videmus , & cupimus te nihilominus quaedam speciatim de comoedia effari , in qua perficienda apud nos tantum temporis tanto cum plausu insumsisti . *Pans.* Age tandem, Belvederi, se-

festina, nam prope jam meridiem praetergressus est Sol, & paucis nos contentos esse, pro caetero more nostro, probe nosti. *Belv.* Hoc quidem est pudori meo vim afferre: sed obsequar, & paucis quidem, nam hesternam coenam cum Calopresio omisimus, quicum domi meae superiori nocte vigilavi (nam quis somno locus inter dulcissima amicorum colloquia ?) lautioris apud te prandii expectatione. Jam praeter omnia moneo, praecepta comoediae alibi quaerenda, nam ego vix quaedam quae observando collegi, modo exponam. Comoediam primum omnium, risum, jocum, delectationem continere debere reor, atque omne nimis serium & acerbum respuere, quae est vel praecipua comoediam inter & tragoediam differentia. Unde culpatur a prudentioribus Plautus tuus, Gravina, qui in quadam fabula Alcesimarchum adolescentem inducit tragico ritu ob amorem ad mortem ruentem, gladioque seipsum jam jam transfodientem: quem perperam nonnulli postea imitati sunt, sive potius multi deinceps cum Plauto in hoc sunt decepti.

Comoedia autem pro cujusque Civitatis moribus conscribenda est: quod & poetae expedit, qui nota referet, & populum item cognitarum rerum imitatione magnopere delectabit. Quod maxime advertendum arbitror; atque ideo aliquo allato exemplo, cur cavere horter poetas dicam, ne vetustis aut alienis moribus nimis immorentur, nostros deserant. Romani Graecique amores meretricios nulla nota prosequebantur, immo in eos potius juventutem incumbere, alienis uxoribus omissis, aequum censebant: unde illa *sententia dia Catonis* apud Horatium. Servorum quinetiam apud ipsos maximus usus fuit, ut qui omnia per eos agere consueverint. Ideo Romani Graecique laeti in comoediis adolescentes spectabant meretriciis amoribus implicitos, ac lenones, qui puel-

lis

las meritorias domi habebant , quod receptum illis moribus erat , contumeliis insectantes , illasque ab ipsis per doctos dolos sine pretio saepe abripientes ; servulosque praeterea heros suos in theatro fallentes , & technis circumvenientes , ut revera in domibus passim eveniebat . Apud nos vero aliter se res habent . Nam quamvis meretrices persaepe amentur , obscoenum tamen modo atque inhonestum videtur (nam profecto legum nostrarum sanctitati adversatur) hujusmodi amores , lenonumque adeo execratam improbitatem in scenam producere : quod nihilominus ab Etruscis scriptoribus crebro factitatum videmus , & ab Amenta nostro , qui illos saepe ad verbum transcripsit , aud scite , ut arbitror , in comoediis , quas adhaec usque protulit , imitatum . Servorum praeterea nostrorum longe alia conditio est , ac erat apud veteres ; nam nunc mercede conducti liberi homines serviunt , qui ut nihi la temporariis suis heris mali metuunt , ita ipsos domo expellere ob quamcumque suspicionem in promtu heris est , qu- nullam , ut olim , in eos potestatem habent, nullaque jactura , si illos amittunt , afficiuntur . Inde nonnulla satis frigide modo per servos in scena fieri videas , quae salse quondam & jucunde fiebant , multaque in eos ab heris peragi , quae frustra nunc , repugnantibus moribus & veritate finguntur . Subreptitiorum quinetiam infantium casus , & liberorum capitum emtio venditio frequens apud illos populos erat , unde passim nexus , nobilesque nexuum solutiones in priscis fabulis , quum insperato servire agnoscerentur ii , qui liberi civesque essent , atque ex illis ipsis saepe familiis esse, ubi ignorati servitutem serviebant. Modo haec prorsus expulere mores nostri : unde ad alios casus convertendae fabulae : & quod accidere , etiamsi raro , consuevit , in scena spectandum proponetur . Ut mores itaque apud quemque populum sunt, ita in scenam

pro-

produci oportet ; nec Italus poeta Gallum debet imitari quoad certarum personarum indolem , moresque ; nec Gallus Italum , aut Hispanum : nisi de quibusdam agatur , quae sunt omnibus nationibus communia , & Naturae humanae ipsius potius , quam alicujus gentis . Praeterea ridebitur magis , ac jucundius excipietur in theatro externam quis personam gerens , nam varietate ipsa delectabit , & dissimilitudine linguae ac moris gratior erit spectatoribus : ut in Poenulo Plauti , aliisque quamplurimis nostratium comoediis , in quibus vel Gallum , vel Hispanum, vel Germanum inter Italos ad exhilarandam fabulam videmus inductum .

Calopr. At quando personas nobis tragicas indicasti ; comicas etiam indica , nam valde diversas esse eas debere suspicor . *Bel.* Planum hoc , & notum ; at quando petis brevi dicam , ad omne genus humanum comoediam spectare : nec si Reges , summatesq; viros ab illa amoveri nunc a peritioribus conspicimus , nunquam id factum esse , aut fieri posse concludendum est . Nam , ut Amphitruonem Plauti taceam , Praetextatas apud Romanos comoedias Regum & summorum magistratuum fuisse constat , qui quidem soli Praetexta utebantur . Ut non prorsus absurde ab Hispanis scriptoribus quaedam comoediae regales , ut ipsi vocare solent , confectae sint , in quibus Reges , Reguli , Duces , primoresq; aularum ac Civitatum cum servis mediaeque dignationis viris repraesentantur . Verum ut apud Romanos nullus Praetextatarum author vel modicum nomen adsecutus est , ita & nullam ex tot regalibus fabulis cum plausu acceptam novimus , nisi fortasse apud ipsos Hispanos , quorum theatrum superioribus saeculis talia mirifice probabat : nec veterum horunce errorum omnino expers illud invenimus , quum nos in Hispaniam ab admodum pio & clemente Rege Carolo acciti sumus . Has , sive comoe-

dias, ſive tragicocomoedias ; quod verbum Plautus commentus eſt, appelles, me quidem authore nemo ſcribendas adgredietur, quoniam, ſi decorum ſervare velis, riſus, jocusque inde exulare magnam partem debent, saleſque & urbanitas : niſi quis audeat, aut principes viros ridendos in ſcena proponere, quod abſurdum, aut e ſerio delectationem aucupare, quod inane eſt, nec poſſibile. Caeterum ad omne genus hominum, ut dictum eſt, comoedia pertinet : ut a quibuſdam doctis viris ad piſcatores etiam, paſtoreſque ac ruricolas producta ſit : quos profecto laudarem, ſi veram talium hominum vitam effinxiſſent, non aliam quamdam iis tribuiſſent vivendi rationem, quae nullibi gentium ſervatur, & quae ab aſpera ac dura illorum vita maxime abhorret. Unde Taſſi ac Guarini, aliorumque qui eos deinde ſunt imitati, hujus generis nitidiſſimas fabulas, alio quovis nomine potius admiratione proſequor, quam quod mores paſtorum (in quo alioqui parvum admodum operae pretium fuiſſet) ad veritatem expreſſerint. Civitatem praecipue atque urbanos, neque infimae conditionis reſpicit comoedia, a rure & agris, ubi ſua cunabula ſortita eſt, jamdiu in Urbes cum ejus germana ac majore natu ſorore tragoedia translata : & ſi quid ruſticum immiſcendum eſt, & agreſte, temperate id agendum moneo, ita ut ſumma rerum ſemper ad urbanos redeat. Sed hoc mihi non ſumo, ut comoediae conficiendae praecepta praeſcribam : ab aliis haec, qui doctiſſime omnia examini ſubjecerunt petenda ſunt : ego ſi quaedam dixero, ut vobis obſequar, obſervata mihi & ſola experientia notata, munus meum affatim impleſſe arbitrabor. Quid ego igitur vobis dicam ? Ineptus plane ſim ſi modo praecipere adgrediar, comoediam unicam actionem debere complecti, nec in plures ſcindi poſſe ; immo continuam requiri, quaeque unico tractu perficia-

ficiatur : unde duplices , quas vocant , fabulae damnandae , quaeque ita longo tempore indigent , ut necessarium sit , intelligere auditores , interrumpi per plures dies, menses , aut annos , quod quidam absurde factitarunt , actionem , ut ea quae poeta finxit , peragantur . Ne igitur otio vestro abutar, paucis reliqua , si quae memoria suggeret , complectar. . Primum omnium dico atque edico , enixeque pronuncio , neminem , cui Venus , lepos , Suada , Charitesque ipsae in ore ac labiis non sint, ad comoediam scribendam aggredi debere : inelegans enim atque ineptum est quicquid hoc in genere ars sola molitur , quam nec suavis risus unquam , aut vera voluptas sequitur . Temperabit quidem ars naturam & in certos fines coget , sed sola aut parum , aut nihil efficiet . A scurrilitate vero , immodicoque risu cavere serio debet quammaxime poeta , qui nunquam spectatori risum movere volet per turpia atque inhonesta . Verum subturpia quaedam admodum apta sunt comoediae , & si quae ambigue jaci possunt , ita ut in altera parte turpiculum aliquid habeant , in altera rectum & honestum . Nec video quid nisi putidum risum movere possit quorumdam hominum in scena imitatio , qui aut lingua impediti , aut distorti sunt & manci , aliove quo simili corporis morbo laborant . Quis enim bonus ex animo rideat quae vel Natura , vel calamitas quaedam afferre solet mortalibus ? Quaedam tamen ejus generis parce ad delectationem sumi possunt , quum vel amantem senem inter dulcia cum puella colloquia crebro tussi laborantem inducas , aut in gradiendo vacillantem : vel quum per doctos dolos claudum se quis ad decipiendum fingit aut blaesum : quibus a cavea mire plaudi solet .

Porro , quae summa est, ad L. Caesaris praecepta de risu ac jocis apud Ciceronem poetas rejicio ; vix enim est,

ut aliquid comico Poetae concedam, quod ille Oratori negavit. Populum enim uterque alloquitur, ideo nisi bonus vir atque honestus qui loquitur videbitur, aut odium ob corruptos mores, aut sibili ob ineptias & frigidos jocos consequentur. Denuo dicam, nam magnum est operae precium, mores cujusque gentis ac Civitatis comoediam debere complecti, non aliena sequi. Ita dum Gallus poeta Gallicos mores (non ab historia quidem petitos, sed recentes, & qui sub poetae oculis servantur) Italus nostros, Hispanus suae gentis affabre producent, perfectam, omnibusque numeris absolutam harum gentium morum historiam habebimus, qua nempe caremus. Qui etenim historias scribunt, bella, pacesque, variasque regendi populos artes, regum gesta, saevitiam, avaritiam, virtutem & hujusmodi posteritati mandant; quo autem pacto illo ipso aevo vixerint in Civitatibus homines, quibusque moribus ac consuetudinibus, nisi id comoedia efficiet, ignorandum utique est. Nec talis interior & urbana historia contemnenda mihi videtur, immo nonnihil jucunditatis & utilitatis quoque habere. Profecto si latinam comoediam haberemus (nam latina tragoedia prorsus caremus, & quam comoediam Plautus & Terentius scripserunt, ut nostis, graeca est) Romanorum nobis mores longe notiores essent; quum modo vix ab historiis publica nobis nota sint, domestica pleraque ac interiora vereque urbana ignorentur. *Gr.* Verum dicis, ita nam modo est. Sed duo praeclaros tragicos poetas vetus Roma admirata est, Accium nempe, & Brundusinum Pacuvium Ennii ex sorore nepotem, qui splendidissimis ambo versibus tragoedias conscripserunt, sive potius e graeco verterunt: quorum vix nunc laudes & brevia quaedam fragmenta supersunt. At dolendum sane est, id ita accidisse: quid enim in tragoedia posset latina lingua haberemus, quod male nunc quaeras a Seneca

qui

qui solus Romanorum tragicorum superest. *Pans.* Quando horum mentio facta est, consentaneum magis videtur iis quae a Belvederio dicebantur, etiam Comicos poetas memorare qui ante Plautum & Terentium ejus generis laude Romae claruerunt. Naevius quippe festivissimas comoedias scripsit, & Caecilius adeo eodem in genere excelluit, ut cum Cicero in principio operis de optimo genere oratorum summum comicum appellaverit, non Terentium aut Plautum. *Cal.* Quorum opera non exstant in medium adducere inutile quidem est: unde, ad coeptum sermonem revertamur. Age Belvederi. *Bel.* Quò me vertam nescio, ita nunc huc, nunc illuc vocor. Animi porro vitia feliciter theatrum ingrediuntur, immo vel sola scenam tenere debent: sed modus adhibendus, & ut mediocres in theatrum virtutes, ita mediocria etiam vitia inducenda, atq; haec nunquam sine aliqua nota, aut sine odio dimittenda. Nimia quinetiam vitia & receptum morem excedentia non exponet, me quidem authore, poeta, si aliquid prodesse vult spectatoribus. Nam si quis auditor ex iis est, qui aliquid eo in genere peccet, de se narrari fabulam aud sentiet, quum ipse modice & caute idem vitium exerceat. Plauditur totis theatris avaris senibus, sed nemo ab avaritia discedit; quis enim aut fumum e camino, aut unguium praesegmina, aut spiritum ex ore servandum curat ne amittat, ut lepidissime, sed non ad spectatorum utilitatem Plautus induxit? Idem de poedagogis, gloriosis militibus, parasitis, & de hujusmodi dicendum censeo, qui nisi temperate magnoque cum judicio ita inducantur, ut vera vitia, sed usitato modo pateant, vix ad brevem risum valebunt, proficient nihil. Utilissimum autem reor & probos saepe viros, sed hoc quotidiano more, fideique, & amicitiae servantes scenae dare, ut a vitiis absterriti ad virtutem & probitatem spectatores paullatim deflectant.

Nec vetera, nimisque obsoleta in scenam inducere pro-

probandum reor, ut qui iſtos ipſos milites glorioſos, paedagogos, paraſitos, qui in veterum comoediis ad ſatietatem uſque occurrunt, perpetuo obtrudunt; quod ſi exilem ipſis imitationis laudem parit, magnum inventionis decus auſert, theatrumque privat veritate, quae niſi a praeſentibus moribus hauriri nequit. In quo Amenta noſter, doctus quidem vir atque acer, lapſus mihi videtur, quum non modo tantùm veteres illas perſonas, verum etiam quod eaſdem pariter in cunctis ſuis comoediis adhuc induxerit, ut, quum unam earum legeris, omnes te legiſſe putes. Nec meum hoc judicium eſt, quod elevare fortaſſe apud vos poſſent ſimultates, quae nos inter jampridem intercedunt, ſed peritiorum omnium, qui tam doctum ac ſcientem virum mallent, ad inventionem potius quam ad imitationem animum appuliſſe. *Grav.* Romae quidem cum plauſu aliquando Amentae comoedias exhiberi in privatorum theatris memini: ſed quaedam in iis ab ejus artis magiſtris culpari, quod ſaepe parum pudicos mores induxerit, & praecipue veriſimile ab eo negligi in eo praeſertim, quod paſſim puellas adoleſcentium ſchemate, hos illarum ſubderet, ita ut ne apud amatores quidem veri ſexus & perſonae aliqua ſuſpicio oriretur. *Bel.* At doctum virum ſinamus populum ſuis fabulis oblectare, atque ea laude frui, quam aud modicam hac poematis genere eſt aſſecutus, & caetera percurramus. *Calopr.* An tu poema appellandum cenſes, quod ſoluta oratione conſcriptum eſt? *Belved.* Noſti doctorum virorum ea de re diſputationes, nec hoc tempus ſinit, ut & eò nos progrediamur. Mihi quidem ea ſtat ſententia, ſine verſu & numeris poetam & poeſim non poſſe conſiſtere, quanquam aliter aliquibus doctiſſimis viris nuper viſum eſt, dum inventionem omnes numeros in poeſi implere exiſtimarunt, verſum autem an ſolutam orationem ſequamur, ſuſque deque habendum: ita

ut

ut vel epica quoque poemata ; si dis placet, pedestri oratione quidam magni nominis viri ausi sint scribere. *Grav.* Fabularum scriptores potius istos appellandos censeo, quam poetas, etsi aliqua utilitate ac jucunditate fabulas suas condierunt. Caeterum Areosti comoedias versu perscriptas, jambico simile, notum vobis est, easque in Ferrariensium Dynastarum theatro regio sumtu exhibitas fuisse : sed hoc imitatoribus prope caruit exemplum, & nostri poetae soluta plerumque oratione comoedias scripserunt. *Pans.* Nescio an difficultas inveniendi versum, qui comoediae aptaretur, in causa fuerit, ut, abjecto versu, solutam orationem amplexati sint nostrarum comoediarum scriptores : quod mihi vel maxime improbatur, quoniam versum utique in comoedia ut in tragoedia requiro, nisi velimus a poematum albo comoediam delere. Obvium quippe ac facile opus est, ut loquaris ita perscribere ; & quod historiae, philosophiae, orationibus, epistolis datur, hoc negandum omnino est cujuscumque generis poesi, quae sine versu constare non potest. In arduo decus scilicet : ideo tentare varios numeros, eosq; varie quoq; miscere vellem illos, qui comoediam scripturi sunt, flectere eosdem & caedere, ut sermoni propriora essent quae scriberent, versus autem aliqua ratio constaret. Difficile id quidem, sed quid sine magno labore Natura nobis dedit, quaeso? Galli prope eodem usque versu in poematis suis utuntur, ac praecipue in tragoedia & comoedia : sed lectoris potius fastidium, ob eandem, a perpetua binorum versuum consonantia, cantilenam, subire maluerunt, quam soluta oratione comoediam scribere. *Belved.* Elegantiam quidem omnem ac veneres, & nitorem omittere (quae poeseos sunt propria) necesse est, ubi soluta oratione conscribitur comoedia, quod in antiquitate omni exemplo prorsus caret. Caeterum versus mirifice ad memoriam valet, nec alicujus co-

Comici locum memoriter retinere ac referre possumus, ubi versus abest; longe majorem praeterea in hominum animis vim habere certum est aptam orationem, quam solutam. Queis tu, Pansute, in tragoedia versibus usus es, uti quoque Comici possent, minore quidem apparatu & sono, sed profecto commode & eleganter. *Pans.* Guarinum potius & Tassum imitentur, qui elegantissimis ac nitidissimis versibus, qui per omnium ora feruntur, comoedias scripserunt, sane ut nihil fieri possit supra: quum nostrorum Comicorum ne unum quidem versum aliquis memoria retinere possit, ac istiusmodi comoediae vix lectae protinus effluant. Nec rei difficultatem ulterius objiciant, illorum proposito exemplo. Et sane turpe fuerit Comicis ita loqui, qui poetas sese haberi volunt: quoniam si oratori maxime advertendum est, ut numerosam orationem conficiat, & quasi canoram, eaque de re tot Ciceronis, Quintiliani, aliorumque rhetorum praecepta existunt: Comicum poetam sinemus extra numeros vagari, verbisque abjectis & vulgaribus dissolute uti, & infantiam in loquendo praeseferre? *Grav.* Id porro, Pansute, optandum potius est quam sperandum, quandoquidem Graecorum, immo & Italorum vetere consuetudine abjecta, huc scriptores omnes Italicae comoediae incubuere; & auditores facili illa ac populari elocutione contenti, jam nihil ultra expetunt, versusque fortasse etiam, ut modo hominum aures sunt, respuerent. *Cal.* Id scilicet nunc timendum, quum cantantes actores omnes exquisitis modis libentissime audiant homines. Immo ego longe magis gavisuros eos reor comico versu, quam quavis elegantissima soluta oratione: quod audentius affirmo (ut de toties instaurata apud nos Merope taceam, quae tota hendecasyllabis versibus constat) nupero Horatiae exemplo inductus, in qua non modo

non

non respui tam luculentos versus a cavea, sed summo etiam cum plausu excipi vidimus; quanquam, ut qui adfuerunt, quae maxima Civitatis pars est, meminisse possunt, nihil minus illo in dramate animadversum est ab auditoribus, quam versibus tragoediam constare. *Pans.* Egregia quidem ea in re Belvederii fuit opera, cui nescio an parem Civitas ulla tulerit. Ipse etenim omnium primus theatrum, apud nos ad pudendam ridendamque cantilenam ob actorum imperitiam adductum, ita ad Naturae veritatem revocavit, ut quo jam progrediatur, porro non habeat. *Bel.* Hoc, quicquid est, nam negare non ausim, assidua mihi ac diutina est observatione compertum: & quum ingredi adolescens a singulis paullatim incoepissem, ad rei summam vix senex perveni: quod etsi ludicrum totum sit ac leve, ad assequendum tamen, quantum quidem pro ingenii mei modulo anniti potui, difficile admodum expertus sum. *Grav.* Quandoquidem huc flexit oratio, pro veteri nostra amicitia rogo te, Belvederi, ut quid sequi soleas in docendis fabulis, instruendisque actoribus, quantum quidem fieri potest, nobis aperias. Audivi etenim & hic & Romae, qui judicium in hoc tuum effuse admirarentur, & in caelum ferrent: comoediam vero aut tragoediam te moderante actam nunquam vidisse contigit, quod sane doleo, teque iterum rogo, ut ejus rei me (nam hi tuis verbis non indigent, qui rei ipsi toties interfuerunt) qua parte potes participem facias. *Bel.* An haec tradi posse ac doceri, Jane, censes? quae experiendo ac errando per plures annos vix animadverti longo usu potuerunt, ut nova quotidie induci opus fuerit, quod a receptis discedere ipsa cavea cogeret. Verum ne quod tibi, quem tanti facio, praesertim in tantula re, negasse videar, ex iis expromam, quae stabiliora & firmiora in tam levi re mihi visa sunt: ut inde noscas, omnia pos-

se aliquando admirari homines, qui haec nullius nunc pretii tantopere magnifecerint.

Harum quippe rerum nec scientia, nec ars ulla esse potest, & vix favente Natura aliquam observationem recipiunt. Principio apparatum omnem scenamque ita construi ac disponi satago, ut omnia fabulae adamussim congruant, personisque, locoque ac tempori omni ex parte conveniant. Aliter enim tragicam scenam adornandam, aliter comicam intelligis: nam illa columnas, porticus, statuas, fastigia requirit: hae privatis aedificiis, modicis domibus, tabernis, moenianis constat. Qua in re me deceptum in ista ipsa Horatia memini, quum in quadam scenae parte equestrem statuam poni jussissem, quasi ad Romanae urbis ornatum: nec mihi in mentem venit, nullam ad illa usque tempora equestrem statuam Romae positam fuisse. Rite constituto theatro, quod una tantum scena, non pluribus, ut contra rationem modo fieri solet, constare debet: omnis mihi cura ad actores seligendos convertitur, eosque ita morose, ita diligenter verso & expendo, ut plerisque supervacaneum hoc, ac nimium videatur. Sed nisi actori persona, quam sustinere debet, conveniat, incassum caetera exequemur. Pueros ingenuos jam adolescentes (nam feminis privatum hoc nostrum theatrum non patet) deligo ad puellarum personas sustinendas; dummodo forma habitusque corporis, voxque ante omnia non adversetur. Ad caeterarum inde partium actores animum converto, & ita me comparo, ut vera persona cum ficta quam proxime conveniat: parasiti partes pallido, & macilento delego, gloriosi militis rubicundo & ingentis abdominis homini, senis, aut paedagogi gravi & incurvo: adolescentes juvenesque & servos ut revera sunt, ita esse satago. Praecipue vero omnes eos rejicio qui alibi comoedias egerunt: nam in agendo difficillime iis vi-

tiis

tiis abſtinent, quibus principiò inſueverunt, atque imbuti ſunt. Jam quantum hoc eſt, amabo? Dictu quidem facillimum, at, ſi opus incipies, quam ſit effectu difficile comperies. Quae perſonae riſum movere debent ridiculum aliquid vultu & corpore praeſeferant curo, ut rideantur magis: ſeveram & gravem perſonam gravi & perfecto viro commendo, atque ita per omnia me gero, ut ne quid in actore aſpectu ipſo dedeceat; quod praeceptum Roſcio, quem tantum Cicero Romanique omnes admirati ſunt, tribui poteſt; nam is omnia in actione eò referri debere dicebat, ut quicquid ageres, aut diceres deceret. Et ſane; ſi nihil magis in vita difficile eſt videre, quam quid deceat, in actione itidem magnam ea res habet difficultatem. Jam haec veluti materies eſt; cui forma deeſt: agere enim, incedere, ſtare, deambulare, loqui docendi ſunt actores, quod infiniti prope eſt laboris; nam quotuſquiſque eſt, quaeſo, qui ſuimetipſius oblitus, cum ſe credat eſſe, quem poeta voluit, & ſcena requirit? Sine hac tamen perſuaſione omnia putida & coacta ſpectatoribus videri neceſſe eſt. Iterum equidem, iterumque actoribus meis praecipio, ut ſe prorſus, tantiſper dum in ſcena verſantur, in eam perſonam convertant, quam iis attribui, namque ita vera & nativa videbuntur quae agent, quaeve loquentur. Difficile enim admodum eſt, ſola arte alienos mores & affectus ita effingere, ut ne aliquid ex proprio more ſaepius erumpat. Senem quis aget, vir ipſe & nondum ad ſenectutem provectus: ut ne hic pro forti & vigenti ſe, ſe in ſcena gerat aud modice eſt allaborandum; Natura etenim ſe ſe undique de improviſo exerit, vetatque ne is voce, vultu, inceſſu ſenem per omnia referat. Puer quis puellam refert: ingenti ſolertia is continendus eſt, ne quandoq; grandiores moliatur gradus, ne viriliter intueatur, ne conci-

tate nimis respondeat, ne denique brachia & corpus, uti extra scenam solet, liberius jactet; in quibus si vel semel peccarit, omnia concident, & ars convertetur in risum. At ne vos diutius morer, simulque ut aliquid dixisse videar, ad Naturam ipsam vos deferam, quam magistram unice sequor, atque inde arcanorum meorum eruam rationes. Omnium profecto aetatum & affectionum quidam status est, quo invicem & aetates & affectiones ipsae distinguuntur. Ira, amor, laetitia, formido, tristitia, quas habeant sedes in humano corpore, atq; unde, & quomodo oriantur Caloprefius noster a Cartesio suo edoctus nos docere potest: quidve simul in incessu, colore, vultu, voce, caeteroque corpore hae perturbationes varient in unaquaq; aetate ac conditione. His autem funditus perspectis, jam non difficile fuerit, actores ita instruere, ut irati, ut territi, ut tristes, aut laeti esse videantur: ita quidem ut gestus, color, incessus, vox perturbationi congruant; Atque isthaec variari usque necesse est, prout ætas, dignitas, locus, tempus, conditio uniuscujusque personae requirit. Aliter enim senem divitem, eundemque patremfamilias irasci, amare, pavere decet, ac adoloscentem: aliter servum flagra & lorarios timentem, aut dolo aliquo in herum consuto gestientem inducemus; aliter si amator aut ingenua puella timore aliquo correpti, aut aliquo perfusi gaudio producentur; aliter servi, aliter ingenui amant; atque, ut poeta non iisdem verbis diversarum personarum affectus effari solet, ita & actores pro suo quisque modo affectus effingent: non enim omnia omnes decent, ut ad illud Roscianum, quod dictorum omnium cardo est, revertamur.

Frustra vero incessum, motumque corporis affabre composueris, nisi pronunciationem ita moderetis, ut haec illis respondeat, & amice in unum conspiret: est namque pro-

pronunciatio; vocis insimul, vultus, ac gestus moderatio. Hic vero herculeus sane labor est; quum vulgo homines more suo loqui assueti, vix est ut in hoc doctorem ferant: & si quid insuetum ac novum moliri jubentur, ad ridendam plerunque cantilenam, aut ad declamandum deflectunt, quae vitia foedant omnia & corrumpunt, ut nequicquam caetera sis exsecutus. Temperandus itaque sermo pro persona, pro loco, pro tempore, pro aetate, pro affectu, sane ut deceat; quo verbo quid aptum sit, consentaneumque tempori & personae continetur: quod pariter in vultu, in gestu, in incessu valet, ut si aliter fiat, sane dedeceat. Nec loqui minus Comico difficile est, qua Oratori: nam uterque omnes tonorum persequetur gradus, modo, ut loquentibus nobis fieri sine arte consuevit, modo intendentes vocem, modo remittentes, aliter tamen ac musici solent, si vis auditorem quò lubet impellere, utque ea credat, dum audit, dum conspicatur, non fingi, sed prorsus vera esse. Hinc lacrimae spectatorum oriuntur, hinc gaudium, hinc moestitia, hinc plausus omnis. Et si maximus quondam Atticus orator omnia in una actione posita dixit in magna gravique oratoris arte: idem omnino in ludicra hac & levi dicendum: atque omne punctum laturum actorem illum affirmo, qui bene ac rite utetur actione, in qua & vox & gestus & omnia insunt. Continuato quaedam sermone, quaedam interrupto dicenda, aliqua concitate, sedate aliqua, nonnulla cum magno corporis motu pronuncianda, nonnulla, sive potius pleraque cum parvo aut nullo: magnos enim motus, magnosque affectus semper tragoedia, raro sane comoedia recipit. Quae cuncta prout res postulat exprimenda; utque homines affici extra scenam solent, ita eos affectos in scena producemus, solerter Naturam imitantes, a qua si vel latum unguem, ut ajunt, discesseris in cujuscumque rei imitatione, profecto exibilaberis. Incredibile enim est quanta vis

in

in Natura sit & veritate ; quamque commoveantur spectatores ubi vox, gestus, oculi, verba, color in unum congruunt, atque ubi rem vere fieri, non fingi, oculis, auribusque simul videtur. Ab his enim simul omnibus, quae dixi, vera imitatio oritur, quae rerum omnium dulcissima mortalibus accidit, ut quicquid recte quacumq; in re imitatum sit, vehementer omnibus arrideat; quod & pictura, & sculptura, & Poesis, ac denique haec, de qua loquimur, histrionum ars mire comprobat. Illud praeterea quam diligentissime animadverti, ne saepius in eadem comoedia eumdem gestum, commotionem, vocem actoribus in eadem perturbatione subderem, sed varie semper, quamvis semper itidem ad Naturae & veritatis imitationem: satias namque auditores capiet, si omnes eodem pacto irascentur, aut moerebunt actores, caeteraque etiam similiter agent: quod diligentius cavendum in eodem actore, nam tum omnis delectatio & admiratio evanescet. Ideo qui huic sive arti, sive industriae operam dabit, omni cura decet assidue in hominum societate & conventu, coetibusque versari, ut cunctos effingendarum perturbationum modos ac formas ediscat; & sic poterit, varietate veritatem comitante, quum res postulaverit, eosdem affectus in scena repraesentare. Colorem etiam varium unamquamque perturbationem comitari necesse est: quod etsi arte nulla consequi possimus, ipsa concitatio tamen saepe id, & affectuum vehemens cum gestu & voce imitatio assequitur, & iratum excandescere facit, amatorem rubore suffundi, paventem & tristem lurido ac pallido colore, quae plerumque sponte sua in actoribus meis fieri deprehendi.

Cal. Antequam tua praetervehatur oratio, quaeso, Belvederi, quo pacto apud veteres censes, omnia isthaec, quae de voce & colore scienter sane protulisti, fieri potuisse: apud quos histrio-

ſtriones larvati in theatrum prodibant ; & amplitudo ipſa ac laxitas theatri , ſane ad varias vocis inflexiones inopportuna ad clamorem neceſſariò hiſtriones redigebat , ſi exaudiri quae dicebantur, a cunctis vellent. *Bel.* Vel unum hoc valde imperfectum vetus theatrum effeciſſe mihi videtur : nam nec quomodo operto vultu , inque ampliſſimo theatro dici ex arte quicquam poſſet , intelligo : nec quo pacto eadem larvâ modo iram , modo gaudium, aut riſum , alioſq; affectus ab hiſtrione referri . *Gr.* At Cicero diſertis verbis teſtatur, in quadam tragoedia ardere ſpectatoribus viſos hiſtrionis oculos, nedum vocem ei perturbationi conſonam illum protuliſſe . *Belv.* Verba ipſa poetae potius concitatiora fortaſſe ac graviora auditorum affeciſſe animos crediderim , quam hiſtrionis artem , quae , ut mihi quidem videtur , nulla prorſus hac in re eſſe potuit , extra pronunciationem , quam quoque ad declamationem accedere prope fuit neceſſarium. Nam nullus falſis voculis, gravibuſq; aut ſubmiſſis in magno theatro locus. *Panſ.* Vix nos in modicis noſtris domeſticis theatris, quae latioris cubiculi modum raro excedunt, omnia advertimus quae ab actoribus fiunt aut dicuntur : nedum credam Roſcium , alioſve hiſtriones remiſſa voce ac tenui tragoediam in Pompeii , aut inde in Marcelli theatro , ubi tot hominum millia ſedebant, pronunciaſſe. *Grav.* Aud parum crediderim a theatri ipſius veteris architectura adjutos hiſtriones, ut quae remiſſe dicerent exaudirentur . Neque etenim in animum inducere poſſum , in perpetuo clamore , aut in ſaltationibus , quibus uſque utebantur , horum ſpectaculorum delectationem poſuiſſe veteres , qui omnium voluptatum illecebras , ultra quam credi poſſit , in omnibus confectati ſunt. *Bel.* Quod neſcias, neſcire te confiteri laudabilius eſſe reor, quam ſi, ut ſcire videaris , putida & inutilia confingas . Ego quidem , quod adhoc attinet , igno-

ignorare me fateor, nec ideo erubesco, nam plurima rerum ignoro etiam in his quae me scire profiteor. Demum, ut tandem oblaterandi finem faciam, apud vos excusatam importunitatem meam volo, qui de nihili rebus vobis coram diu locutus sum: & te, Jane, mihi advoco, ut defensionem meam, si quis accusator extiterit, suscipias; ut enim tibi obsequerer in has ineptias incidi. *Parf.* Me vero multa delectatione perfusum fateor oratione tua, in qua magnum porro acumen judicii tui perspexi in re minima, sed quae theatrum una perficit, quod satius esset mutum omnino esse, quam malis actoribus & ineptis summa cum auditorum nausea, personare. Sed, ut animadvertistis, diu jam est, quum nos coquus vocitat, identidem ipse huc usque progressus, quod a servis, talium hospitum respectu, timidius hoc fieri videbat. Exurgamus itaque, atque eamus, si lubet: atque in pomeridianas horas, si quid reliqui est, rejiciamus.

DIA-

DIALOGI

VARII ARGUMENTI,

RUSTICI METAMORPHOSIS.

Philippus, *Simplicius*, *Puer*, *Franciscus*

I.

Simpl. Alve Philippe: At quid te dicam agere? *Phil.* Lavo. *Simpl.* Itane vero lavas? Massa quadam subcandenti, luto persimili manus & vultum illinis, id foedari mihi potius quam lavari videtur. *Phil.* Ignoras haec tu, ita solent modo urbani. *Simp.* Bene habet: hei hei! Cecideram plane, dum sedere puto, vix me in pedes erexi. *Ph.* Ah, ah, ita sedemus urbani, mollicule, ne quid nates laedat. *Simpl.* Papae! At in scrobem crediderám me incidisse. Ut vero lectulus floret! Quae colorum varietas! accedam propius, Dj boni! quam in altum mergi oportet quisquis hic cubat, subfocarer equidem ego. *Ph.* Rusticitatis hoc est argumentum; in duro cubatis rustici. *Sim.* Aud nego. At cujusnam generis hoc esse dicam, quo lectulus stratus est, quaeso? ita lucet, ita floribus & frondibus refertum est, ut pratum merum me rear intueri. *Ph.* Gallia haec nobis mittit: nobiliores cives quantivis ejusmodi emunt; & sane vigilare satius esset, quam aliter cubare. Heus pueri, ohe, radite mihi barbam, properate, heus. *Puer.* Adsum. *Phil.* Male olenti s' pone mihine, hirce? *Puer.* At nardum olet.

Phil. Vulgare nimis ac plebejum hoc modo est, melius ac flagrantius in posterum, intelligisne? Hui! Calet nimis aqua: nonne ego vix tepida soleo? *Pu.* Scio, atque ideo tepidam adduxi. En, Simplici, digitum merge, nonne tepida est? *Simpl.* Sane tepidas rosas tetigi, ita suaviter manum simul & nasum demulsit. *Phil.* Tacesis, bone vir: non omnes omnia: quod tibi olet, foetet mihi, quod tepidum est Simplicio, fervens est Philippo. *Sim.* At in Patria quondam ambo equidem . . . . *Phil.* Ne obturbes me ineptiis, tace dum rador. *Simpl.* Obsequor. *Phil.* Age tu propera. *Pu.* Factum. *Phil.* Quid malum haec est novacula? Nonne e Tarraconensibus una? *Puer.* Quippe, immo omnium optima. *Ph.* Et tamen urit: age jam, age, accelera quantum potest. *Pu.* Nae mihi deest quod radam, nam vix subnatus pilus est, heri rasimus. *Ph.* Propera, inquam, loquax. Desine jam tandem me decorticare, fatue, sat tuli, sat perpessus sum: aquam adduc, qua abstergar: tepidam memento prius, qua saponem diluam, deinde frigidam. *Pu.* Sane ut jubes. *Simp.* Jam non raderis, loquar: quid, nonne modo lavisti? Jam iterum lavabis? At quid ad lavandum quaeso tam immani spongia? *Phil.* Risum moves, non aliter hoc fieri recte potest. *Simpl.* At nos, immo tuipse dudum, optime, quum nobiscum . . . . *Phil.* Non taces dum lavor? *Simpl.* Morem gero, at dic sodes quando tecum loqui potero? *Phil.* Scies. Heus vos, nemini hujus cubiculi aditus pateat, audistisne, pueri? *Puer.* Factum. At dudum est, here, quum plures majorum gentium viri te opperiuntur. *Phil.* Euge! Tu omnium es obsequentissimus: illico facesse hinc, bellua, quid hoc mea? I, & Franciscum huc statim. *Simpl.* An lavas adhuc, Philippe, nam silere diutius nequeo. *Phil.* Dic tandem dum abstergor. *Simp.* Miror equidem, tam te superbum & iracundum subito

hic

hic effectum, qui suavissimus olim apud nos ac lenissimus tuorum omnium semper es habitus. Immo, quod vix est credibile, te video ultra omne exemplum in deliciis vivere, ac delicias ipsas miris modis fastidire, ut nihil tibi iam satis molle videatur: quum durissima te paternae domus disciplina, domesticaeque angustiae, & ipsius patriae durities & paupertas fortem & laborum tolerantem debuerunt efficere, nunquam vero qualis modo es. Et si ante actam vitam meminisse voles . . . . *Phil.* Agnosco rusticorum morem: urbanis appiime invidetis; nec quid bonum, nec quid malum sit interea nostis. Heus, Francisce, Heus! *Franc.* Adsum. *Phil.* At te jampridem adesse oportuit, horam integram te expecto. *Fr.* Ignosce, domine, nam . . . . . *Phil.* Tacesis. Accipe hoc linteum; vestes affer. *Fran.* Quasnam vis afferam, quasne heri? *Phil.* Nunquando hesternis ego vestibus indutus processi, stultorum, quotquot sunt & fuerunt, stultissime? *Fran.* Nigras ergo vis afferam, an coccineas? *Phil.* Neutras, *Fran.* Virides fortasse an croceas? *Phil.* Abi, fungere aliud age, nam hoc plane ignoras. *Fr.* Dic ipse ergo: quas jusseris hic sistam. *Phil.* Argenteis malo hodie indui, proinde propera. *Simpl.* Ut occoepi dicere: non belle te geris, Philippe: Nam . . . *Phil.* Nonne vides, jam advenire Franciscum? Tace. *Fr.* En quas imperasti. *Phil.* At has omnino nolo, quid tandem has adduxisti, quis dixit? *Fr.* Jusseras, ni fallor, argenteas ut huc. *Phil.* Quippini, sed intextas argento, non has, age affer jam. *Pu.* Dyonisius adest, domine, magna, ut ait, de re tecum locuturus: maxima quinetiam patriciorum caterva te manet, ut scis. *Simp.* Omnibus dic, me valde distineri, & cum Simplicio esse: proinde ut morentur. *Simp.* Absurdum hoc, & plane inurbanum, nec nos inter nos nisi nugas: age jam jube admitti saltem Dyonisium. *Ph.* Ah ah! Rusticus me

urbanitatem decet, proh summe Juppiter! I puer, ut imperavi istis renuncia, & cave, si sapis, ne invocatus huc pedem inferas posthac, ni me vis... *Sim.* Hoc enimvero ferri non potest, tot tantaeq; dignitatis viros non admitti, de gerris interim germanis mecum, & cum Francisco agi, *Phil.* De satione, de occatione ubi sermo erit, de secandis segetibus, de boum cura tibi profecto primas deferam: de nostris his rebus, obsecro, ne hiscere tu quidem velis: ineptias meras effundis, mihi credas pervelim. At ubinam Franciscus? *Fran.* Adsto, quas jussisti vestes adduxi. *Phil.* Probe. Tunicam lineam intimam interea da mihi . . . . . At jungi jam mihi equos jussitne? *Fran.* Non. *Phil.* I modo, ut acceleret auriga jube. At mane; quos mihi equos jungi satius hodie est? Albos nolo, nam nimis sunt pusilli; giluvos vero, quis non jungit? I, Germanos mihi hodie lubet; illos Frisios maximos, nam minoribus vix est ut noctu aliquando utar. *Simpl.* Jam Franciscus abiit, dicam porro quod sentio, nam soli sumus, ni mavis me male disrumpi. Non decent mores hujusmodi. An dubitas, quin rodant te modo vehementer omnes, qui te manent, & quin rusticum, quin tuipsius oblitum simul & aliorum, inter se mussitent? Age, comem te & humanum praebe, ut te fortuna dignum dicant omnes, ut animi celsitudinem admirentur, qui secundis rebus se non efferat: An, si tu oblitus es, oblitos omnes etiam reris quo loco natus sis, quibus parentibus ... *Ph.* Ohe jam; desine tu isthaec mihi putida ingerere, Simplici. Rodant quantumlibet, maledicant: obmutescent statim ac me conspicient, & hos exosculari manum, alios supplicibus me compellare verbis, illos ad pedes etiam accidere flentes videbis. Quid mihi vetera & oblitterata obtrudis? Jam non idem sum: conversus orbis ille fortunae est. Mane dum, videbis uter nostrum melius ac prudentius. Timui-

mus

mus olim, & observavimus nos jam alios inviti, sine ut invicem timeamur modo nos ab invitis & observemur. At Franciscus adest, ne ista rursus cave. *Simpl.* Ne verere, taceam. *Fran.* Omnia jam parata: at turba instat, vix ut transire mihi datum sit, ita quisque enixe a me quaerere, ecquid ageres, ecquando adire liceret, quinam tecum esset, ut quid illis reponerem sane non habuerim. *Phil.* At mihi aliud quiddam opportune in mentem venit: deambulatum aliquantisper, ut mane eam jusserunt Medici; at si hos, qui studium meum mihi afferunt, audiam, ne pedem quidem domo licebit efferre. *Sim.* Quid ergo? Quid molitis? *Ph.* Postico expectantes fallam, & me clam domo surripiam, atque ita illos male mulctatos hinc hodie dimittam: ah, ah, ah. *Simpl* Jocari te puto, nam nemo sobrius hoc faceret. Jube jam pandi januas, & .... *Phil.* Dixine tibi, quum de colendo agro non agitur, ut taceres? Jam iterum, iterumque dico, ne excidat. *Sim.* Enimvero hoc jam ferri non potest: Amitini sumus, ambo eadem patria, eodem loco, eoque sat mediocri nati: simul pueritiae, adolescentiaeque annos rustici rustice viximus: fortunis, ac necessitudinibus omnibus omnino pares. Quid te putas modo, non eumdem esse, quod argentea te vestis operiat, me vulgaris, quod mollius tibi stratus est lectulus quam mihi, quod auro, argentoque prae me longe abundas? Falleris miser. Porro si te mores, si te doctrina, si honestus te ad hoc fastigium evexisset labor, dignus sane laudibus, dignus admiratione esses; & profecto tibi ipse modo constares. Nunc casu in altum evectus, & sat ancipiti ausu dives repente potensque effectus.... *Phil.* Agnosco fratris amantissimi suaves iras, & fervidum illud ac promtum ingenium. Deosculari profecto cupio millies ex animo virum fortem, & prisca severitate insignem. Periclitari sane volui an idem tot post

an-

annos esses, eumdemque numero inveni. Euge, Simplici! Te admonitorem nimis acrem expertus sum lubens, eumdem te edacem paullo post convivam simulque hilarem & facetum experiar.. Dum hic eris, ea lege eris, ut mecum quotidie prandeas, nec enim suavitate tua carere possum. *Simpl.* Habeo gratias. Age modo quod agendum est, admitti turbam impera: nos inter nos quicquid agere & loqui impune licet. Heus Francisce ... *Ph.* Tu manedum, Francisce. Per caput tuum juro, Simplici, male admodum me modo habere, ideoq; prorsus nequire negotiis operam dare; primo sane vespere omnes admittam. I, Francisce, ita istis renuncia: sed audi, propius accede; cras ut redeant jube, hodie non vacat.

Leonardus & Vincentius.

II.

Leon. Aiunt te, Vincenti, apud Judicem cum Laurentio patruele tuo litigare de illius gentilis vestri hereditate, qui nuper Capuae decessit, teq; damnant omnes, quod tam pio proboq; viro negotium injuste facessas. *Vinc.* Si spoliari me liberosque meos semisse hereditario a pio isthoc honestoque viro voluissem, nullae modo mihi cum eo lites intercederent. *Leon.* Tacesis; amice: injurius enim adversus illum es, qui sua tibi potius omnia condonaret, quam quicquam alienum ereptum iret. Novimus hominis fidem. *Vinc.* Hoc me acrius pungit, quam hereditas, qua carere possum lubens, si aliqua omittendi honesta sit causa. Verum quod me aviditate & avaritia impulsum in Laurentium temere ac injuste incurrisse vulgo credunt, id enimvero ferre non possum. *Leo.* Id autem inde con-

conjectant homines ; quod ille sanctissimis moribus atque integritate est singulari ; tu autem, unus e nobis. *Vinc.* Ego quidem pietatem erga Deum, virtutemque quam maxime revereor, Leonarde, & sequor, sed veram, non quae extrinsecus tantum ad decipiendos homines se se componit, animo prorsus nulla est. *Leo.* Recte id & sapienter a te actum, at quid ad Laurentium ? *Vin.* Cogis me jam domus meae mala proferre, ita lente me fodicas. Quid tu illum pium bonumque credas, qui parentem meum deposito fraudaverit, impudentissime acc ptum negando : qui matrem meam blanditiis, dolisque malis circumvenerit, ut illius liberos potius, quam e suo corpore natos heredes scriberet : qui pupillos Antonii uxoris suae fratris spoliavit, aurum, argentumque prope omne, pecuniamque hereditariam compilando, nam ille stultus moriens perscribi, ut moris est, res hereditarias a tam probo scilicet tutore vetaverat. Quid dicam amplius ? Hunc tu credas pium, probumque, tantum quod templa frequenter invisat, quod obtorto collo ambulet, quod occurrens omnibus placide renideat, quod verba parce & modeste faciat ? Sine taceam amabo ; nam qui ea, quae modo innui, patravit, nonnulla insuper ejusmodi patrasse suspicari potes. *Leon.* Iras cohibe, quaeso, & linguam comprime, ne quis sermonem aucupetur tuum, & in vulgus proferat, unde infamia tibi ac dedecus sane merito suboriatur ; ita optimum virum dilaceras. *Vinc.* Anne adhuc tibi optimus videtur vir, qui talia admisit ? *Leon.* Nec optimus vir ea fecerit, nec qui fecerit, optimus, immo nec bonus vir unquam erit. De Laurentio vero quis ea tibi credat ? Profecto is ultra omnes maledicentiae latratus est, nec egregiam famam, tot per annos insigni pietate morumque sanctimonia collectam, ob voculas quasdam ab inimico temere per iracundiam jactatas, amittet. *Vinc.* Calu-

lumniis igitur eum impetere, falsisque criminibus ejus fidem elevare tibi videor? Itane tibi sum cognitus, Leonarde? *Leo.* Fateor equidem, te nullius unquam flagitii compertum: sed te modo hereditas transversum rapit, & a consuetis moribus cogit deflectere. *Vinc.* Disrumpor profecto. Tu, qui me tot per annos, quibus conjunctissimi viximus, largum, veridicum, honestum expertus usque es, mavis de fide modo atque honestate mea dubitare, quam de prope ignoti tibi hominis, sola vulgi opinione subnixi? Quid si interiora & domestica sanctissimi istius viri vitia, seu scelera potius, falsa pietate contecta patefacerem? Etiamne tunc ego tibi, nullius unquam, ut ais, facinoris compertus, ero pessimus, ille vero utique optimus? *Leon.* Ne plura Vincenti, rogo: tacesis jam, nam nunquam efficies, alia quemquam apud homines opinione esse, quam ea, quam constanti vitae tenore adeptus est.

Fortuna & Simo.

III.

Fort. Heus Simo, Simo: ecquid audis, Simo. *Sim.* Cuja vox supra me sonat? Proh Dii immortales! Tune me vocabas, hera? *Fort.* Scilicet. Quid agis? Aurum, delicias tuas, assecutus tandem es? *Sim.* Ludis me quippe: nonne vides protritam hanc togulam, pallium prope ad militaris sagi imaginem contractum! porro non divitis haec, sed pauperculi sunt argumenta. *For.* Piget sane, & doleo, tot t[illegible] post annis, istis profecto moribus & sapientia, idem adhuc saxum volvere. *Sim.* Et dolet, & nihilominus te jubente illud volvo. Quin tandem pauperrimi senis te miseret, & ramento quopiam unde

unde

unde ablato , mihi condendi ſaltem teſtamenti facultatem impertis ? nam vivus frui datis jam ob aetatem nequeo . *Fort.* Delirus pariter es & pauper , ut quondam . Nonne tibi omnes erroris tui tenebras olim excuſſi , & cunctarum pene rerum cauſas explanavi ? Quid caecutis ergo , & ad exploſam & veterem rurſus naeniam redis ? *Sim.* Fabulas garris , Dea : at ſi mortalem miſellum ludos feciſti aliquando , nunc deſinas tandem rogo ludificare , & peſſimis deſpicatum habere modis . Sat ſcio quid poſſis , & , te maxime docente , ſcio . Quas in me procellas excitaſti , poſteaquam te ſtultiſſime dimiſi ! quas aerumnas , quos labores te immittente exantlavi , ſumme Juppiter ! Me primum ante omnes , meos inde affines , conſanguineos , amicos , vicinos crudeliſſime omni calamitatum genere affeciſti , quaſi capitalem , & inexpiabilem quandam noxam admiſiſſent, quod me vel cognatione, vel amicitia vel vicinitate contingerent . *For.* Mirum ecaſtor , tot a me tantaque prorſus ignorante atque alia omnia agente fuiſſe geſta ! At at , quid moliris , quò tandem trementibus iſtis & vacillantibus genibus conaris adſcendere ? *Sim.* In maceriam hanc quippe enitor , o domina , ut ad te propius accedam , & commodius colloqui poſſim: quid expaviſti ? Senem metuis ? *Fort.* Ridicule modo , nedum ſtulte incoeptas capularis jam ; quod , quum crudior & viridior aderat aetas , fruſtra te voluiſſe meminiſti : ſcis adoloſcentiae me favere vulgo dici , non ſenectuti . *Sim.* Manedum bella belle , quid tantum extimuiſti, quaeſo , ut te in altum ſubito proriperes ? Accedeſis ad me paullum , ut verba ſaltem tua exaudire poſſim , nec reſupinus nimis diu ſuſpiciendo collum , & oculos . . . . *Fort.* Ah ah ! Semel jam te experta , rurſus in forcipes iſtos tenaciſſimos inciderem ! Nae ſtulta fuiſſem ac blenna . Ut te ſtrenue in extremos pedum digi-

 tos

tos erigebas repente, manusque fortiter jactabas, ut me incautam scilicet exciperes! Ah ah! *Sim.* Quid malum! rides, omnium deorum dearumque, immo & mortalium, quotquot sunt, & fuerunt, & futuri sunt, saevissima! Audieram profecto, te sedentes & desides incassum expetere, sedulo autem rem agentibus & gnaviter molientibus favere solitam:; ideo ne & haec mihi elaberetur occasio, in te volui manus injicere, ut comam denuo apprehenderem, olim quidem, stulte satis dimissam. *Fort.* At quid tandem adprehenso capillo sperabas? Inanis porro apprehendisses, reliquisses rursus inanis. *Sim.* Disrumpor miser prae ira. Age dic ergo, cur ad me ultro advolasti, & cur, mea jam paupertate contentum, ab alto inclamitans denuo ad spem divitiarum excitasti? *Fort.* Oblitus etenim mei videbare, & me jam prope despicatam habere. *Sim.* Factum. *For.* Ut itaq; amicitiae nostrae subiret recordatio, ad te descendi. Jam vale, Simo, & nostri memor vive. *Sim.* Mane, mane, quaeso, paulisper, ut possim & ego vicissim officio tecum meo defungi. *For.* Quid ages jam? *Sim.* Palam dicam quod comperi, ne me calumniae damnent sapientiores, quod te nihil esse crediderim aliquando. Nam te Orbis terrarum reginam, humanarum rerum moderatricem & arbitram.... *Fort.* Haec verba compendi fac, Simo, nam nec palpo me, nec blanditiis capies; jam hoc frustra edito libello tentasti, me, ac sapientibus enixe inconstantiam tuam ridentibus. Ludere mihi tantum tecum libuit, nunquam serio agere; ideo nec eripui quae potui, nec quae concupisti dedi. *Sim.* At quid eriperes, pessima? Vix vitam traho, vix coepa & allio victito ac pane furfuraceo, quid eriperes tandem? *Fort.* Hoc ipsum, & nonnulla praeterea, quae habere te vel dissimulas, vel ignoras. *Sim.* Eripe dum, age jam, spiritum interclude, frange cervicem, magnum hoc opus ex-

exple : egregiam vero laudem tanto edito facinore feres . *Fort.* Quando ita jubes , cras .... *Sim.* Quam facile exoravi ut me perderes? Habeo gratiam , Regina: quod jussi , fieri jam nolo : abi hinc propere cum auro regiaque supellectile in pessimam malam crucem : abi hominum pernicies , scelesta . Jam me & desiderium tuarum rerum omnium defecit , nec jam apprehendere te si velis , nec videre ; immo nec audire te pati possum . *For.* Hui ! Nimis iracunde , mi Simo , & profecto sat inurbane cum Dea agis. *Sim.* Quid mihi numen istud tuum obtrudis , quod inimicum semper , & inexorabile expertus sum . Vel Dea , vel mulier vel quicquid esse tandem tibi lubet esse , abi hinc , abscede, avola . *Fort.* Ut ego Simonem meum linquam iratum mihi ! Propius accedam ad te , ut noscas quanti te faciam. Exporge frontem , severitudinem istam aufer , & dic , exquire , pete quod lubet . *Sim.* Nunc demum Deam agnosco , nunc veneror numen , nunc immeritò me confiteor excanduisse . Audi , hera ; nunquam a te avertere animum meum potui : te somniavi semper , de te vigilans locutus sum , nec quicquam mihi suavius , quam te cogitare . Quum talis fuerim te adversa , vides qualis futurus fuerim , secunda . Praebe igitur dexteram misero, & beneficentiae guttula pectus hoc ardens asperge . *Fort.* Laudo indolem ac costantiam : adsum ideo benigna: & tibi aliquid fortasse , alicunde , aliquo modo , aliquando.... *Sim.* Ohe , ohe ! Ex incerto me incertiorem reddis perplexis istis pollicitationibus tuis . Si quid impertire vis , dejice propere, matura, en palliolum extendo . Quid moraris , quid perplexaris ? *Fort.* Nimis aspere , quasi ex stipulatione mecum agis ; blandius , Simo , dona exquiri mos est. Dabo aliquid : sed perpetere aliquantisper , roga, obsecra , blandire . *Sim.* En in genua procumbo , en tuam ploro , atque imploro fidem ; cui venti , cui nubes,

cui mare paret velivolum, quam mercatores, quam duces metuunt, quam purpurei tyranni. Obſecro te, hera, domina, regina, ut meam ſortem tandem aliquando miſerata, extremam aetatem non in purpura, & auro ſinas degere, ſed extra egeſtatem. Satine pro tua te dignitate rogavi, an quid amplius expetis? *Fort.* Optime iſthaec quidem. Sed jam ad te redeam, Simo: nam vocat me modo vicinus hic tuus Phormio, quem ex animo diligo. *Sim.* Quemne? Phormionem! Proh Deûm hominumque fidem! ſceleſtum hominem, recti honeſtique inimiciſſimum! qui nihilominus divitiis jam affluit, in deliciis vivit, unuſque omnium in Civitate maxime potentiorum gratiâ pollet. Linque iſtum, Fortuna, jam ampliter ſaginatum; & me reſpice indigum, & benefactis tuis aud paullo digniorem. *Fort.* Vera dicis fortaſſe: ſed Phormio cordi carus eſt meo: te vero, ut dixi, ſemper ludificata ſum, &, ne fallaris, dum vita ſuppetet, ludificabor.

Franciſcus & Carolus.

IV.

Franc. Ecquando iſtum tu nihili librum de manibus depones, frater, atque illos ſumes, qui te demumq; noſtram ditare poſſunt? *Car.* Hic certe nihili liber non eſt, neq; aliquem, qui ſanus ſit, invenies, qui, ut tu modo magnum tam contumelioſe Cujacium appellet. Caeterum quos tu libros tanti videris facere, vere nihili & putidos Cujacius appellaret. Hos nihilominus ſtatis horis, quandoquidem neceſſe eſt, percurro. *Fr.* O virum magnum! qui illos authores non floccifaciat, quos tot ſummi viri admirantur, quos certos ad divitias & honores eſſe duces omnes affir-

affirmant . I, & magnum iſtum tuum Cujacium, quum eſuries, in menſa appone: dum aequales tui, qui Cujacium ignorant, & contemnendos illos ſcriptores aſſidue verſant, diteſcunt, & ab omnibus ſuſpiciuntur. *Car.* Non quid vulgo homines agant, ſed quid agendum ſit inſpici debere omnibus in rebus jubent ſapientes. Ego quidem, qui jureconſultus eſſe cupio, ita me comparare debeo, ut vere talis evadam; non autem ita me gerere, ut magna pars conſuevit, quibus fucum facere hominibus cordi eſt, non eos revera, quos praeſeferunt, eſſe. Itaque ego optimorum praeceptorum ſecutus eſſata, ſummorumque virorum exempla, pro ingenii mei modulo legibus & jureconſultis operam do, atque ita in forum pergo, ut quammaxime iis rebus inſtructus eò perveniam, quibus jureconſulto opus eſſe comperii. *Franc.* Quid tu mihi nugas meras blatis, & quaſi aliquid dicas, ſerio me, & pene iracunde intueris? vellem, ut tandem reſipiſceres, Carole, gerriſque iſtis germanis propere abjectis, piſtorem tibi amicum efficeres; quem nunquam profecto Cujacius tibi, ejuſque ſimiles conciliabunt; ſed Sarnus, ſed Roſa, ſed Muſcatellus. In hos, in hos incumbe, ſi ſapis; nec te ultra juvet oleum & operam, tanto cum malo tuo reique domeſticae, male perdere. *Car.* At ego ſpero, frater, me decumana porta tutius aliquando iſthuc perventurum, quò tu me per diverticulum vocas: admodum enim veriſimile eſt, indoctorum iſtorum ſatietatem capturam aliquando homines, & peritiores jureconſultos in honorem, & famam perventuros. Quot tibi indicare poſſem clariſſimos viros, qui modo facem hoc in itinere juventuti praeferunt, gloriamque ſimul & opes conſequuntur? *Fran.* Scilicet, dum tu conſulari via graviter & magnifice forum verſus, paucos neſcio quos ſequens, incedis, nos intere-

res senescentes in omnium rerum inopia jacebimus. Verum, ne te spe vana lactes, jam tibi modo praenuncio, prorsus nunquam te aliquid in foro profecturum. *Car.* Dii meliora. Quid enim? Censebimus, gravi honestoque viro, jurisque non leviter perito, aliisque insuper artibus satis instructo locum in foro, ubi consistat, defuturum? Num exempla desunt? Pessimus plane vates es, frater, & vere, ut Calchantem Agamemnon apud Homerum vocat, vates malorum. *Franc.* Nimis velim, me falsa tibi modo praedicere: at, si probe ego Civitatis nostrae mores novi, locus quippe tibi ubi sedeas, ubi deambules in foro fortasse non deerit, sed unde causam dicas, ubi a cliente consularis plane deerit.

Dorila, & Pamphilus.

V.

Pan. Ajunt te, Dorila, uxorem ducere Demaeneti illius divitis filiam, lepidam sane puellam: alba etenim est, recta, &, quod nonnihil ad rem pertinet, flavo capillo, oculisque flagrantibus, ut scias veneri paratissimam. Laudo equidem: verum admodum miratus sum, te, qui Bacchidem meretricem tertium jam annum perdite deperis, hoc repente consilium suscepisse. *Dor.* Nescis enim, Pamphile, quibus illa modis me pessime ludificaverit. Nam plures ante dies & in convivio apud Charinum aequalem nostrum nutare, nictare, & annuere cui lubuit usq; non destitit, & acceptum a me poculum vix summis labiis libatum Pistoclero subridens tradidit, tanto praeterea nostri contemtu, ut, quum ego ob id graviter indignatus a convivio recessissem, illa ad auroram nihilominus usque discubuerit, cantitans identidem, dicteriisque ac procacibus

bus jocis cunctos facessens. *Pamph.* Vix credibile est quod narras. Vidi ego namque pluries Bacchidem, quum domi apud te vel apud amicos coenaret, admodum modeste agere, atque in te unum oculos conjectos habere: suspirare quin etiam frequenter quum te intueretur, atq; e tuo nutu pendere: vereor ideo, ne quippiam ipse admiseris, cujus illa impatiens, ad ea quae narrasti, sui ulciscendi gratia, ut sunt mulieres contumeliarum in amore impatientes, excurrerit. Quid autem? Cur ploras? Jam age, Dorila, desine tandem: vides nos in frequentissimo loco constitisse. At quid te in lacrimas cogit, quid dolet, dic sodes. *Dor.* Heu me! Quis modo me vivit infelicior! Nam me aetatemque meam, atque illam miseram funditus perdidi, & quicquid tandem in utero gerit, gravida etenim quoque ex me est, Pamphile. *Pamph.* Quid tu autem, si apud illam amoris vinculis tenebare, uxorem ducturum te patri ultro affirmasti? Sane oportebat, tacitum mulieris levitatem ferre, donec res ipsa & tempus vel ignem prorsus extingueret, vel amorem post iras, ut fit, redintegraret. *Dor.* Ego vero, quasi regiam Attali occupaturus, sponte mea ad patrem veni ac rogavi uxorem daret, promptum me paratumq; ad omnia esse. Hei! Excidisset tunc mihi lingua, vel angina fauces has scelestas, unde vox illa impia exiit, invasisset. *Pamph.* Interea, ut videtur, cras sponsus eris, Dorila: ideo satius fuerit, animum a meretrice ad uxorem convertere, quam inani questu teipsum crudeliter excruciare. *Dor.* Ego ut illam deseram, quam plus oculis meis amo, quae me unice diligit! Irascatur pater, indignentur propinqui, omnes factum male dicant, non herede faciam. Illam ego animo expetivi, habui, nunquam a me segregabo. *Pamph.* Indignum facinus inceptas. Quid amicos, quid cives dicturos, quid Demaenetum ipsum censes? Praeterea, ut tumetipse modo me-

mo-

morabas, levis illa est, & fluxa fide, cras tibi Pistoclerum aliquem praeferet. *Dor.* O Pamphile, nescis quam ego ei justam causam praebuerim ea faciendi, quae fecit: quapropter desine dehortari, acta res est.

Juppiter & Mercurius.

VI.

Merc. AMabo te, Pater, consistamus hic paulisper, nequeo enim amplius prae lassitudine ambulare. *Jup.* At hic nec domus est, nec mapale saltem, quò divertamus, immo nec mortalium aliquis uspiam apparet, a quo opem speremus. Profecto durare satius est, illamque urbem, quam hinc prospicimus, petere, ubi nobis melius omnino erit, gnate. *Merc.* At ego nec quid sperem modo, nec quid timeam habeo: humi sedebo potius, & sub altae hujus arboris ramis, si aliter nequeo, aestum vitabo, qui me pene jam confecit, tercentum millia passuum paucis horis emensum: nec enim talaribus uti modo par est, ne te peditem ego supervolans nimium despicere videar. *Jup.* Ah surge, fili, surge. Portendit mihi animus, bene ac feliciter eventurum nobis hoc iter, & in proxima hac urbe, quam propter nobile quondam Ammonis templum, ut nosti, erat conditum, inventuros nos tandem aliquos, qui Jovis, & Mercurii numen adhuc venerentur. *Mercur.* Quid tibi hoc venit in mentem somniare? Tot jam secula erravimus miseri, inopesque, Asiamque & Europam peragravimus, & ubique frigescere nostram familiam, atque ab aula, ut ajunt, recessisse maximo cum dolore comperimus. Nunc, quum omnia circum a nobis omnino descivisse in aperto sit, idem & hic accidisse pro certo habeamus; ideoque, Africa proti-

tinus relicta, sapienter agemus situ in Idae rupibus, ubi tua sunt cunabula, ego in Atlantis avi mei vallibus delitescentes, nosmet, hominum inconstantiam & levitatem expectantes, secundis rebus servabimus. *Jupp.* Furum hoc consilium est, ut, ubi quid surripuerint, se in tenebras condant, non deorum; & sane quae Mercurium decent, deorum hominumque patrem vehementer dedecent. I, fur, quò lubet, ego jus meum tenebo, & si omnes Jovis obliti sunt, ego certe mei non obliviscar. *Merc.* Non satis tuae sortis memor mihi videris, nec fata tandem agnoscere, pater, quum talia loqueris. An te modo reris in summo Olympo, aquilae illi tuae insidentem, fulmina in sacras aedes, & excelsas turres jaculari? Vel in solio, quod tibi Vulcanus fabricaverat, mortalium vota arbitraris nauseantem excipere? Omnia isthaec quidem cum ambrosia & nectare evanuerunt; & vix modo ego tibi unus supersum, in quem imperium exerceas; & nihilominus superbus aeque es, ac antea: nec, te regno olim pulsum, nunc vero exulem, omniumque rerum egentem vitam degere ob superbiam atque injustitiam, meministi. Furem me insuper appellas, qui nihil mihi unquam furto quaesierim, sed ut jussis velificarer tuis semel iterumque, quum tuum maneret regnum, furatus sum; & nunc, retro relapsis nostris rebus, necessariò quicquid possum surripio, ut egestatem nostram aliquo pacto sustentem. Tu enim solum imperare, ac minari didicisti, ad alia omnia es ineptus. *Jupp.* Heus tandem! quò progrederis, nothe? nescine te cum summo Jove loqui? Scis, me tantum caput quassante, Terramque, Caelumque universum concuti; deosque omnes prae metu contremiscere? *Merc.* Enimvero somnias aperte, vel cum Homero tuo insanis: at ego non adeo contumeliarum sum patiens, ut te tuamque istam iracundam maledicentiam ferre

amplius possim. Tu, intolerandis sane moribus tuis, jamdiu est, quum teipsum, me, natosq; tuos, deosq; omnes perdidisti, dum, omnia apud homines male misceri gaudens, bonos infortuniis premebas, malos autem praemiis, indignantibus omnibus, afficiebas; stupra quin & rapinas tyrannorum more exercebas: quibus factis philosophos, pugnacissimum genus hominum, in te concitasti, qui te Caelo tandem detractum, quod nunquam fore suspicabare, ad peram & baculum deduxerunt. Caetera nostri, quae taceo, ideoque tacere & tu aliquando disce, *Jupp.* Quam nunc mihi vellem in manibus fulmen, ut quondam quum Aesculapium ad tartara detrusi! Te profecto dicto citius comminutum, ustulatum, praecipitem ad fratrem mitterem, qui te pro meritis exciperet, & vel cum Sisypho ad saxum volvendum damnaret, vel cum Titio supinum prosterneret, vulturemque edacissimum diligeret, qui tibi cor carperet perpetuo ac laceraret. Flagitium, scelus! *Merc.* Homerum istum, quem tecum semper, quasi authoritatis tuae maximum assertorem circumfers, tibi brevi me surrepturum polliceor, atq; in mare projecturum: ut tandem cum illo insanire desinas, teque respicias. Nunc, ne tecum muliebri ritu garriam, surgam, teque quò jubes sequar. At scisne quid tibi praesagiam, quando tibi Apollo deest, qui futura nosse consueverat? Signa quidem, ut in ipso Capitolio, atque alibi vidimus, Jovem, Mercurium, Martem, caeterosque deos referentia, nonnulla & hic fortasse offendemus, sed ob ipsorum signorum elegantiam, vel marmoris aerisve precium, non vero quod minor hic quam alibi nostri sit contemtus.

An-

Antonius & Camillus.

VII.

Cam. AFfuistine, Antoni, quum senex hic noster Campanus in Herculano Demetrii affinis tui de universa studiorum ratione disseruit? *Ant.* Nempe affui, & te, Camille, vehementer una adesse cupiebam, ut esses tam eruditi sermonis particeps, & quaedam contra communem nostrorum praeceptorum sententiam a sapientissimo viro disputata vel refelleres, vel adprobares. *Cam.* At quaenam tandem fuerunt isthaec, quae tibi admiratione digna visa sunt? *Ant.* Quamplurima, quae omnia tibi modo memoriter narrare possem, sed dicam tantummodo ex multis unum aut alterum. Acriter equidem invectus est doctissimus senex contra nuperum eorum institutum, quibus peromnes scientias artesq; pervagari mos est, eam institutionem encyclopaediam, graeco magnificoq; quidem vocabulo, sed re prorsus inani, appellantes. Sicuti enim, ajebat, nullius Civitatis civis esset, qui perpetuo quodam errore universas urbes peragraret, nullamque sibi praecipuam, in qua vitam ageret, selegisset; eodem pacto, errones istos, dum omnia scire cupiunt, nihil profecto scire. Singillatim dehinc ingressus est scientiarum atque artium singularum difficultatem, ut neutiquam dubium illi esset, neminem unquam extitisse, qui, quum in earum unam totis ingenii viribus incubuisset, ita eam mente memoriaque comprehendisset, ut nihil ei prorsus, quod ad illam attineret, defuisse affirmari posset. Quid ergo, subdebat, de iis pronunciandum, qui, delibata tantum hac vel illa scientia, ad aliam, deindeq; aliam convolarent? *Cam.* Scite hoc quidem: at quid praeterea? *Ant.* Nonnulla: sed ut paucis te absolvam,

vam, omnia ad Philosophiam, quae vero Physica respiceret, referenda & Geometriam, quasi ex Apollinis cortina, docebat, caetera, veteres, effoetasque linguas praesertim, (nam Gallicam & Britannicam summopere laudabat) pueris, tardiq; ingenii viris, & nihil in scientiis profecturis, relinquebat. Haec ille quidem, & pluribus prosecutus est, miroque quodam lepore, exemplorumque copia condivit. Posthaec, quum nescio quomodo de poetis incidisset sermo, mirum profecto est, quanta eloquentia, quantoque rationum apparatu poetarum nationem aggressus sit, ac pene contriverit: ut qui tunc poeseos studiosi forte fortuna aderant, ne hiscere quidem auderent. *Cam.* Magnus quidem vir noster hic senex est: verum mediocri quoque Orator ingenio mirificam, si nemo contradicat, orationem habuerit.

Sejanus & Terentius.

VIII.

Sej. Expectatus advenis, Terenti. *Ter.* Salve Sejane, gaudeo vehementer, omnia tibi pro voto feliciter obvenisse. Nunc sane specimen praebere potes Senatui Populoque Romano voluntatis tuae erga Rempublicam, bonosque omnes. *Sej.* Inania autumas nomina: nam neque Respublica usquam est, nec boni: sibi unusquisque bonus est, resque nostra familiaris rebus omnibus publicis anteferenda. *Ter.* Pauperis patrisfamilias quippe sermo hic est, & ratio, cui omnia intra fundi sui fines. Sejanum alia decet oratio, omniumque expectationem non implere modo debes, sed longe etiam supergredi. *Sej.* Risum moves. An ego quid cupiant, aut expectent alii curare debeo potius, quam quid mihi sit conducibile? *Ter.* Non quod tibi obsit a te expetunt homines; nam & prodesse simul tibi nimium quantum potes, &

ma-

maximis beneficiis Rempublicam demerere. *Sej.* Quonam id pacto assequi me putas posse, Terenti? *Ter.* Nullo negocio. Legum primo authoritatem confirmare tibi necesse est, ut omnino valeant: hinc Senatus dignitatem augere, unde Reges caeteraeq; nationes, omnia ab eo, ut quondam liberâ Republicâ, regi, amplissimiq; Ordinis consilio fieri intelligant. Populum deinde dulcedine ocii ita pellicere debes, ut tamen libertatis Romanique nominis non obliviscatur. Veteribus institutis omnia contineri satages: eosq; demum Consules, Praetores, Proconsules Aediles fieri tibi curae esse debet, quos virtute caeteros praestare constet, bonisque artibus atque amore Patriae longe praecellere. Hinc Tiberius tuus Augusti famam facile vincet, tuque nomini tuo longe majorem Moecenate & Gallo circundabis gloriam, clarusque ad posteros ibis, patriaeque habeberis amantissimus. *Sej.* Euge! Tribus verbis maximas res complexus es. At ego brevius dicam; Civilium rerum admodum mihi visus es rudis. *Ter.* Quid ita? *Sej.* Nam recte adversam ingressus es viam, qua me ire opus est, si aliquid esse cupio. Esto; leges, judicia, Senatus magna ut olim sint nomina, eaque revereatur & prorsus observari velit Princeps, quem mihi tunc locum in Republica, Terenti, linques? Vix tunc ego numerus ero, & Tiberii favor censum mihi fortasse adaugebit, atque aliquem forte addet dignitatis titulum, sed alii Rempublicam regent, non Sejanus. *Ter.* Non unum omnia usque moderari majoribus placitum, sed ad plurimos hanc curam pertinere, ut Rempublicam quasi suam unusquisque sedulo administraret, unde ingens in omnes utilitas. Nunc, quamquam Princeps veluti perpetuus summusque Magistratus omnibus praeest, nihilominus, ad veterem illam Reip. formam res nostras quam propius fieri possit accedere, optimum mihi videtur, ut quamminimum a patrûm sapientia, placitisque discedamus. *Sej.* Aliò nunc divertis: non ego modo Principis

ac Reipublicae caufam ago, fed meam; dicam planius: Si recte ac fapienter Senatum confulere arbitrabitur Tiberius, non mihi fed Senatui primas deferet.. Si omnia legibus fieri debere cenfebit, nihil tunc mihi extra ordinem & quafi novo jure permittet. Hùc illud etiam referendum eft, quod profecto inconfulte praecipiebas, ut optimos viros ad honores eveherem; nam id mihi authoritatis nervos ipfos incideret: nam quid mihi Tiberioq; opus eft Catone aliquo, aut Bruto? Contumacia ifthaec ingenia ne libertas quidem tulit. Ideo, quod mihi tibique, amicifque omnibus bene vertat, Senatum in ordinem quamprimum redigam, & inania ad ipfum curabo deferenda, interiora & maxima mihi feponam: ad exercitus, & Provincias regendas eos potiffimum mittendos fatagam, qui me unum, meamque authoritatem maxime fufpiciant. In Urbe neminem jus dicere, vel cuicunque jurisdictioni praeeffe finam, nifi ex intimorum amicorum cohorte; ita vere Principis amicum agam, Fortunamque in finum advolantem, ut par eft, excipiam. *Ter.* Quid ex te audio, Sejane? Aufer ifta, quaefo, quae non omnia modo late conturbarent, fed in te ipfum aliquando verti poffent: amicos ego quam honeftiffimos tibi parandos cenfeo, Curiam Equitefque demerendos, bonis omnibus favendum, Populoque Romano te Tiberiumque indulgentia, juftitia, aequitate, quam acceptiffimos efficiendos: hoc pacto firmum ac diuturnum Principi imperium præftabis, tibiq; perpetuus erit Principis favor, qui te plus in dies diligendum amplexandumque arbitrabitur, quum tua opera fe cariffimum Senatui Populoque effe confpiciet: atque ego ita cenfeo. *Sej.* Ego vero alia omnia; at Sylla adeft; cave mutias eo prefente his de rebus, poftmodum loquemur. *Ter.* Tacebo ut jubes; [illegible]

[illegible]

Se-

Sejanus, *Terentius*, & *Regulus*.

IX.

Sej. ANtequam caeteri convivae convenirent vos jussi hîc mihi praesto esse, ut vobiscum de rerum mearum ratione, maxime ut mihi quidem videtur ancipiti, deliberarem. Eò etenim me provectum sentio, ut Romanorum omnium florentissimus esse possim, omniumque itidem infelicissimus, prout vitae meae moderabor. Proinde vos amicorum praecipuos rogo, ut pro veteri nostra conjunctione demonstretis ecquid sequendum mihi censeatis quid fugiendum, ea tamen lege, ut quicquid nos inter hodierno sermone dicetur sacro prematur silentio. Agite ergo, viri amicissimi, de sententia vestra me certiorem facitote. Dic Terenti, nam major natu es. *Ter.* Credo ego, Sejane, ideo tibi nos modo huc sevocasse, ut scires quo pacto quam diutissime Caesaris favore frui posses, atque ita te gereres, ut tuto, & plaudentibus Romanis summae potentiae sis proximus. *Sej.* Rem ipsam es elocutus. *Ter.* Magnae quippe indaginis res est, & quae nequeat uno brevique sermone exhauriri. Alias tecum memini hisce de rebus me sane raptim locutum, nec quid modo dictis ex tempore addam, subit. Verum, quandoquidem aliquid dicendum est, brevi dicam, rectissimum ac tutissimum, mihi videri, ut quicquid velle & probare bonos compereris, facias, atque ita utrumq; punctum mea sententia feres. Hoc namque pacto & incolumitati tuae optime consules, & Tiberii amicitiam Senatus Populique adprobatione confirmabis. Quanti enim aestimabimus Caesaris amorem quem procerum, plebisque odium comitetur? Scis in Republica, summa quaeque temporis momen-

to verti posse : unde omnia tibi in tuto erunt , si ita te geres , ut una simul Principem retineas , Romanisque satisfacias . Quae Moecenatem, quae Gallum, quae Agrippam Augusto conciliarunt , tibi sequenda esse author sum: quae illum ab iisdem abalienarunt, prorsus fugienda. Utilia semper & grata Populo suadeas Tiberio, honorifica in Senatum: optimum quemque foveas, nullius maleficii sis unquam author, aut tristioris sententiae. Uno jam quid sentiam verbo expediam. Augusti aulam, post proscriptionem,& tot annorum imperium ante oculos habenda censeo, & quid tunc voluerint, quid noluerint homines, quidq; tu ipse probaveris. Alii jam Romanorum animorum periculum fecerunt , quod tibi ex usu esse debet . Num cariorem Augusto efficere Populo Senatuique tuum Principem postulas ? Tu ipse Moecenatis & Agrippae fastigium cupis transcendere ? Satis gloriae, potentiae , opumque satis erit , si illum Tiberius , tu illius amicos aequabitis . Caetera pro re nata expendenda esse puto , nec enim in tanta rerum mole uno oculorum ictu , omnia possis prospicere : summa quaedam & praecipua tenenda, reliqua, ut res tempusque feret , moderanda . *Sej.* Audistine , Regule ; quae dixerit noster Terentius? *Reg.* Audivi . *Sej.* Quid ergo? In ejus & tu is sententiam ? *Reg.* Non possum quin laudem quae Terentius sapientissime protulit: at ea, si isto quo tu es loco essem, plane non sequerer . *Sej.* Quid ita ? Dic nobis sodes quid sentias. *Reg.* Non ego omnia arbitror omnibus perpetuo, & ubique bona esse & conducibilia : verum prudentis esse hominis officium, pro re, pro homine, pro tempore promere & aptare consilium . Si a Moecenate , illo Reipublicae tempore, Augusto Principe, interrogarer,ut modo a te,Sejane, vix credo tria nunc verba a Terentii sententia commutarem , ita ab eo omnia optime provisa & explicata sunt . Sed quis modo adeo coecus est, quin videat , Tiberii indolem a paterna

lon-

longe distare, tempora Reipublicae, Aulamque admodum diversa? Aliter quum malacia est, aut leves ac secundi flant venti moderatur navi gubernator, aliter vero quum saevit pelagus, Austerque valide incubuit. Cum Tiberio tibi res est, Sejane: quem si mihi aeque ac tibi notum dicerem, merito irrideres. Sed dicam tamen audacter; aud ignota mihi penitus ipsius indoles, & occulta ingenii. Tot per annos exasperatus exilio animus, tot offensiones, toties repetita patientiae ac silentii necessitas acris viri animum adhuc stimulant, acerbumque mediusfidius, saevum, & actarum praecipue sub Augusto rerum osorem efficiunt. Quomodo igitur, amabo vos, quae Augusto probata sunt, Tiberium secuturum sperabimus? Mihi quidem fixum immotumque animo est, necessariò te, Sejane, debere illud praeter omnia serio animadvertere, ut quaecumq; poteris e veteri Urbis, & imperii consuetudine vel labefactes, vel penitus invertas, ut nova utique rerum facies sit, nihilque e prisco ac recepto more fiat. Ita tibi Tiberium devincies, qui si quid impense cupit, tunc maxime, ut nosti, vel dissimulat, vel inficiatur. Tu ejus animum diligenter introspicere debes, & quae illum suspicaberis velle, ea ultro facienda suadere, quasi tibi optima illa & rectissima videantur. Quem is odio habere comperies, odisse & te opus est; quem probabit, laudare: sed pervidendum, ut hoc nimis caute, ac parce facias, ne tuae quandoque id obsit potentiae. Quicquid, & quisquis sub Augusto enituit, in obscuritatem dabis; quicquid decorum & magnificum habenti tunc fuit, efficies, ut perniciem modo, vel dedecus saltem afferat: praecipue nobilitas, virtus, honores. Nec mihi objiciat quispiam, haec Senatum, haec Populum non probaturum: ita ut valde verendum sit, ne quid inde periculi in Principem, atque adeo in te talium suasorem,

 oria-

oriatur ; nam longe modo aliter ſeſe res Romanae habent, ac quondam: alius quidem Senatus, diverſus Populi equitumque animus. Servire jam didicimus Romani: atque hoc Auguſto debet praecipue Tiberius, quod primus priſcam illam ſive virtutem, ſive ferociam mavis appellare, penitus extinxit. Admurmurabimus fortaſſe paullulum quid, Deum hominumque nos inter implorabimus fidem, ſed juſſa exequemur, dominique placita venerabimur. At male oderunt te omnes, ait Terentius, male Caeſarem ipſum. Quid hoc ad vos? Oderint modo; metuant, eſt in veteri Proverbio. Quod ad nos attinet, ſi quae fient tacite feremus, feremus impune, ſi vel mutire audebimus, noſti quae homines in officio contineant, atque ad ſilentium cogant. Exercitus quam inſtructiſſimos eſſe neceſſe eſt: Provincias per certos homines, tibique addictiſſimos regi: Urbanum, Praetorianumque militem, unde major propiorque in Populum ac Senatum terror, una in caſtra collectum te ipſum ſemper regere, tibique largitionibus & humanitate devincire. Tunc in utramque aurem quieſcere poteris, atque ille vere Imperator, tu Imperatoris eris amicus....
Ter. Quid obtruderes aliud nobis, Regule, ſi leo te de exercendo in belluas imperio conſuluiſſet? Omnia ad vim refers, ſaevitiam Principis exacuendam ab amico ſuades, Rempublicam unius hominis arbitrio, non regendam & ordinandam, ſed eruendam penitus & affligendam pronuncias. Apage hujuſmodi conſilia: nec Juppiter pater, nec Juno Regina, nec Mars generis noſtri author, caeterique Dii ſinant, ut ea ſequi unquam velit Sejanus. Clementia, liberalitate, juſtitia, in Patriam civeſque amore, magnos effici Principes omnium temporum hiſtoria docet, nunquam ob iſthaec, quae ſuades & dilaudas, Regule. Mutari ac inverti cuncta jubes, etiamne

ne

ne bona, & Reipublicae utilia? Enimvero illud ferendum non est; quod in metu fundamenta dominationis poni debere praedicas: profecto absurdè; an, quaeso, si nos Caesarem timebimus, non & ille nos vicissim timere debebit universos? Quam societatem proponis, quam Civitatis & Reipublicae formam? Inter hostes versabitur Princeps; nosque, quasi bello capti, hostis mancipia erimus. Haec profecto diu fieri non possent; at si quo adverso fato diu fierent, oh miseros & infelices Romanos! &, sine dicam libere, oh miserum & infelicem Sejanum! *Sej.* Ne excandescas, oro, Terenti, neve vocem tollas, servi nam libertique huc illuc cursitant, aud difficulter posset aliquis verba nostra aucupari, quod minime est conducibile. Linguae ideo parumper moderari te jubeo, dum Regulus reliqua exequitur, post deinde quae videbuntur proferes. *Reg.* Nondum Reipublicae satis oblitus mihi videtur Terentius, & nomina pluris facere quam res ipsas. Senatum Populumque Romanum non inania jam retur vocabula. . . . *Sej.* At, at. Tacesis amice, adveniunt.

X.

Sejanus & Regulus.

Sej. Non inficior, Regule, admodum apta te, ac temporibus opportuna suadere: immo, quum te heri disputantem audiebam, mecum ipse magnopere tibi adsentiebar, Terentiique sermonem respuebam. Verum quaedam me tamen angunt adhuc, nec tranquille sinunt quiescere. *Reg.* Dic sodes: magnum enim aliquid esse suspicor, quod Sejanum sollicitat. *Sej.* Ingens quippe cura est, nec ab homine civilium rerum sciente contemnenda. Age, si forte, quae rerum humanarum est, vi-

 c.s-

cissitudo, Tiberium mei satias capiet; vel alium quem amplexabitur; nam raro vel nunquam favore subnixam potentiam sempiternam fuisse novimus: quid tunc me fiet, quaeso? *Reg.* Nec verisimile est quod metuis, nec possibile. Tenacissimus namque propositi est Tiberius, semelque placita constantissime sequitur. At quem prae te ille diliget, si in tua manu aditus sunt, & quos videbitur ab ejus alloquio potes amovere, immo & statim perdere? Aufer haec, Sejane, aliud age: in artes tuas, queis illum tam arcte unus omnium devinxisti, incumbe; nunquam ille e tuis cassibus elabetur. *Sej.* Esto: Tiberium obsequendo, notisque artibus devictum usque retinebo, nec quisquam ei me unquam erit carior. Quid si illi aliquid humanitus accidet? Senatum, equestrem ordinem, Populumque adeo omnem in me tunc unum conversurum odia atque arma, poenasque nec recte factorum expetiturum, nemo non videt: nec quod tunc mihi effugium futurum sit, cerno. *Reg.* Si vero nimis anxie quid crastinus feret dies quaeremus, nil agemus hodie, Sejane: nam quae res periculo caret? Fortiter occupandi gerendarum rerum aditus sunt, reliqua, quae provideri non possunt, Diis & fortunae permittenda. Caeterum, media viridisque aetas Tiberio, ut satis tibi temporis futurum augurer de successore cogitandi. Tu exercitus interea, urbanum militem, pecuniam, Provinciarum rectores, & quicquid in imperio validum sedulo retine, in omnem occasionem intentus. Fatorum nempe arcana ignoramus; sed ego aud temere tot tantarumque rerum tibi a Diis potestatem datam reor: proinde acriter insta; & tecum ipse reputa; magnos fortesque viros ingentibus ausis insistere, ignaviam & pavorem procul amovere. Post Julios, Octavios, Claudios . . . *Sej.* Audio lubens, sed longe me a via abducis, Regule, & necdum quò me vocas sequi audeo;

sat

ſat mihi ſuperque fuerit, ut modo ſe res habent, ſi incolumi licet eſſe. Age modo, alia inſpiciamus. Scis plurimos mihi eſſe amicos. *Reg.* Quorſum haec? *Sej.* Audi: horum alius ſibi aut Praeturam, aut Aedilitatem poſtulabit, alius Conſulatum, alia alii: nec quomodo cum iſtis me geram ſatis etiamdum conpertum habeo. *Reg.* Si tibi aedificanda domus eſſet, lapides, credo, eos ſeligendos curares, quos operi maxime aptos cenſeres, caeteros rejiceres. *Sej.* Quid haec ad rem? *Reg.* Accipe. Nec amicus nec cognatus modo quiſpiam tibi eſſe debet, Sejane, qui potentiae, & authoritati tuae aut inutilis eſt, aut noxius. Excute ſagaciter late omnes, & ſedulo inquire; & ſi quos in Civitate maxime egentes, nulla ſpe, nullo numero, nullis bonis artibus commendatos, ſed malos & audaces invenies, hos, hos, ſiquidem mihi auſcultare vis, habeas praecipuos, atque ad honores extollas, caeteros non flocci faciendos cenſeo. *Sej.* Prudenter ſane. At qua fronte veteres amicos, frugi homines, meique amantiſſimos repellam? *Reg.* Repellas? Neutiquam iſthuc. Immo amplexaberis maxime, deoſculabere, menſae pro more adhibebis, ut ſe intimos tibi eſſe adhuc vel ipſi credant. Interea alios fovebis, &, quò tendis, perges. *Sej.* At querantur amici neceſſe eſt, quum negari ſibi cuncta cernent, ignotiſque omnia procedere. *Reg.* Caeſarem tunc adverſari dices, cui te obſtare ſit nefas. Contemnendae autem ſunt proborum hominum querelae, ipſi blanditiis retinendi. Honeſti etenim viri, ut ſeſe iſti vocari ſtudent, parce iraſcuntur: nec genus aliud hominum eſt, cui facilius ac tutius illudatur. *Sej.* At de Terentio? Hunc ſane magnifacio, nam mei amantiſſimum ſemper ſum expertus, & a prima adoleſcentia quam conjunctiſſime viximus: is porro vir eſt quantaecunque fortunae capax, nec Tiberio ignotus.

tus. *Reg.* Optimus profecto vir Terentius, & quem tibi in privata fortuna amicum unum plane ex omnibus eligas: Verum jam non amplius privatus es, Sejane, cui optimorum virorum sit conjunctio expetenda. Quo tandem tu loco nunc Terentium habebis? Quicquid incoeptabis, quodcumque inibis consilium, tuis scilicet rationibus consonum, objiciet se se ille, & te, quasi in libera Republica, reprehendet, atque ab incoepto conabitur abducere. Si quid honeste, prout ipse putat, feceris, laudabit, alia omnia aspernabitur. *Sej.* Novi ego hominem, haud falleris, Regule; injuriae est etiam alienae impatiens: illi jus suum cuique reddi vitae regula, ac societatis columen videtur: praemiisque & poenis, prudenti ac justo temperamento adhibitis, omnem Reipublicae administrationem censet contineri. Millies ab ipso audivi, non dubia res est. *Reg.* Quid tu ergo hoc homine facias? Profecto, si rem recte aestimabis, puerum eum adhuc esse dices, & civilium rerum ignarissimum. Sedebis scilicet, eo authore, cum Tiberio merita cujusque sedulo expendens, & hunc praemio, illum poena afficies, certa nimirum lege, & quasi ex praescripto. Nae vos ociosi nimium, immo nimis quantum negociosi eritis, si quasi aurificis lance adhibita meritorum momenta expendetis. Praeterea quodnam iste jus uniuscujusq; autumat? Quamne vocat injuriam? Risum movet profecto. Omnia pro arbitrio agere, id vere magnificum ac imperatorium est. Puer ille est cano capite, crede mihi, nihil sani sapit, caecutit in Republica ut qui maxime. *Sej.* Bene quidem se hoc habet. At Tiberio de illo forte interroganti quid potissimum responsi dabo? *Reg.* Laudabis scilicet, sed ut Philosophum, ut Oratorem, ut Poetam. Addes, eum veterem Rempublicam animo fovere, & Catonem semper ac Tullium ferre laudibus. Nunquam vero quod prudens sit Senator, dices, quod Provinciae

ed-

administrandae ob integritatem aptissimus ; quod militaris rei maxime sciens . Haec (cavendum nam hoc maxime) & hujusmodi aeque de omnibus tacenda , & aliquando vertenda etiam in crimen . *Sej.* Si duo praeterea tales viros haberet modo Respublica , ut te esse sentio , quò se Romanarum rerum gloria attolleret ! Ut mihi dicto citius tenebras omnes despulisti animo ! Efficiam te , Regule , si vivo , ut honoribus & opibus omnes post te Romanos videas . *Reg.* Scio quid possis , nec quid velis ignorare patitur hodiernus sermo . Abeo , ut tempori ad coenam veniam . *Sej.* Abi , vale , te expecto lubens . Deum immortalem ! Nequam hominem , & penitissime sceleſtum ! At quae loquitur maximo mihi sunt usui. Faciam nihilominus , ut iste omnium primus sentiat , quae me docuit , ea me optime didicisse .

X I.

Jureconsultus & Medicus :

Jur. GAudeo , te jam eò divitiarum provectum , ut exundante pecunia paternas aedes exornes , & fundo dotali alium longe majorem addideris , & late continuaveris . Euge ! Galene , euge ! *Med.* Quasi non idem & ipse jampridem feceris , quum post urbanam domum , maritimam quoque villam magno sumtu aedificaveris , & ingentem insuper pecuniam foenore posueris : ut reponere tibi longe aequius possim , euge ! Justiniane , euge ! *Jur.* Injurium hoc , & maxime dispar , admodum enim diversa via imus : nam tibi morbi , morsque aliena lucro est , & quod maximos aliis luctus affert , tibi volupe est & utile , mihi non item . *Med.* Scilicet tibi a risu & choreis provenit pecunia , non è ci-

civium discordia, & e familiarum aerumnis. *Jur.* At mihi noctuque diuque est vigilandum, alienarumque rerum perpetuo satagendum, acriterque quotidie pugnandum, ac plurima etiam scribenda, ut aliquam tandem ab invitis plerunque tantorum laborum accipiam mercedem. Tibi vero pro circulatoria sane levique opera, & plerunque noxia aurum ultro affatim quotidie aggeritur. *Med.* Ne secreta artium aggredere: nam si levis opera tibi videtur nostra, mihi tua plane levissima; &, si verum loqui volumus, soli nam sumus, paria omnino facimus, verbis siquidem uterque pugnamus: &, contra quam Hercules ille gallicus solebat, ore auream catenam non effundimus, sed attrahimus. *Jur.* Quid tu mihi nugas vestras objicis & cantilenam tralatitiam! Semper eadem effutire soliti estis, ut nil praeter admodum mediocrem memoriam ars vestra requirat, os ad gravitatem compositum, ac ampullas praeterea, atque exotica verba & vere sexquipedalia. *Med.* Unicuique suum, ait Justinianus: ne vestram nobis, quaeso, provinciam invitis attribuas. An vos aliud praestare potestis, quam millies repetitam crambem identidem barbaro ac insuavi sermone consulentibus, ac Judicibus apponere, & supercilio interea, quasi magna quaedam loqueremini, audientibus imponere? *Jur.* At, obsecro te, Merdice, in tanta caussarum varietate quo pacto idem possemus omnibus obtrudere? iniquus porro es. *Med.* Sapienter quidem, Cucule. Sed nos unum, credo, usquequaque morbum curandum adgredimur, quod evenire oporteret ut iisdem usque verbis uteremur. Videne quo te abducat nimium contendendi studium? *Jur.* Quid tu audes modo homini simiam componere, Jureconsulto Medicum! servum quidem domino: nam vos servili admodum arti operam datis, nos vero plane imperamus. Delirare hoc quidem est, non, ut sani solent, loqui. *Med.* Meam provin-

ciam

ciam ne invadas : ego pro tribunali (nam mea haec est jurisdictio) pronuncio , te delirio graviter laborare , atque helleboro promte indigere, non me. Caeterum, ut insaniam tuam ipse fatearis , inficiare si potes, inter mortales, solos medicos vel ipsi Imperatori imperare. *Jur.* Nil hic Medici arte est opus; manifesto te intemperiae tenent, quicunque audierit , noscet. *Med.* Quorumvis hominum non refugio arbitrium , modo Jureconsultus Judex ne sit.

XII.

Craesus & Solon.

Craes. OMnia tibi patefieri jussi, Solon, & pecuniam & aurum, argentumque ac lapillos inspicienda exponi : nec non Armamentarium , naves , equos , elephantos, & quicquid denique praetiosius apud nos asservatur . Credo parem mihi regum neminem esse , aut magis beatum , & Graeciam tibi tuam pauperem , immo fine inopem posthac visum iri . *Sol.* Magnam hercle auri vim vidi , argentique massas , pretiosam vestem , arma, equos , atque hujus generis quamplurima ; sed nihil , Rex , eorum , quae beatos efficiunt mortales , quaeque ego serio inquirebam apud te , inveni , & maxime talia deesse admiratus sum. *Craes.* Quaenam isthaec sunt , hospes? Solus enim, aliquid in nostra fortuna deesse arbitratus es , quum reliqui mortales omnes , ingentem bonorum omnium redundantiam apud nos esse crediderint , ideoq;me beatum ac hominum felicissimum praedicaverint . *Sol.* Neminem profecto unquam ob aurum , argentumque ac lapillos beatum effici posse reor , quae & ipsa sensu carent , & meliorem ac sapientiorem nequeunt eum effi-

cere, qui ea possidet. Homines sapientia & virtute ad felicitatem niti decet, non divitiis aut potentia, quae inania sunt, & saepius nos in vitia praecipites agunt. *Craes.* Omnium scilicet mortalium vota reprehendis, atque unum te cunctis praestare ingenio autumas; qui desipere, sibique malum quaerere caeteros arbitraris, cui ea cordi sunt, quae Natura ipsa expetenda docet. *Sol.* Unus ego tibi forte, o Rex, veritatem eloqui non dubitavi, non autem unus haec sentio: quum innumeri Athenis, & Spartae, atque in universa sint Graecia, qui haec & sciant, & loquantur. Te vero aud mirum est, nunc primum haec audiisse, qui regia dignitate es praeditus. *Craes.* Fateor equidem nunquam antehac hujusmodi sermonem ad meas aures accidisse: at cur id ita evenisse censes, quod Rex sim, eloquere, quaeso. *Sol.* Quippe inter servos versaris, qui veritatem vel ignorant, vel tacent, & omnia spe aut metu ducti eloquuntur ac faciunt, nec sibi aliud in vita proponunt, quam tibi subblandiri, ac supparasitari. *Craes.* Omnes igitur mentitos putas qui mecum hactenus locuti sunt? meque ipsum adeo hebetem & sane insipientem, ut quid verum, quid falsum sit nequiverim dignoscere? *Sol.* Pene jam te mihi irasci video, quod pauca quaedam tibi elocutus sum: nam Graecorum libertatem ignoras. Tacebo itaque, & cito hinc abire satagam, quando nil tibi prodesse possum. *Craes.* At mane potius, Solon, audiam enim te deinceps aequo animo, nec quod a me dissentias vitio vertam. *Sol.* Parvum quid polliceris, sed satis id mihi est: si quis enim veritatem hodie audit tantummodo, cras fortasse poterit & illam amplecti.

XIII.

XIII.

Craesus & Solon.

Craes. NUdius tertius quaedam locutus es, hoſpes, quae nova mihi omnino acciderunt & inopina, nec adeo admodum grata. Nunc te ideo evocari imperavi, atq; in interius hoc conclave adduxi, ut libere mecum quicquid libuerit proloquaris: aveo enim aliquid de Athenienſium ſapientia deguſtare. *Sol.* Valde jam profeciſſe te reor, o Rex, quod me rurſus audire vis: ſed quid tibi ultro dicam neſcio, interroga ſi quid lubet. *Craeſ.* Me felicem heri negabas eſſe, ſi recte memini, licet divitiis, auro, gemmis, omnis generis voluptatibus, peditum inſuper equitumque ingentibus copiis, armis, navibuſque affluerem, quod in una virtute beatitatem ponere videbare. Nunc illud a te audire cupio, ecquaenam ſit tandem iſthaec virtus, in qua tantum te confidere animadverti. *Sol.* Maximum hoc eſt, o Craeſe, quod poſtulas: ſed Craeſo vis ego reſpondeam, an Regi? *Cr.* Quid autem hoc intereſt? *Sol.* Valde quidem: nam aliter privato homini de virtute loquerer, admodum aliter Regi: privatorum etenim hominum virtus vix ſeipſos egreditur; Regum virtus nationes integras populoſque complectitur. *Craeſ.* Num alia igitur natura regum eſt, alia caeterorum hominum? Nec quod bonum his, virtutique iſti tuae eſt conſonum, & illis itidem eſt? *Sol.* Non ita ſe hoc quidem habet, ſed una virtus eademque uſque eſt; differt tamen maxime uſu atque utilitate. Nam juſtitia, quam ſervat pauper, vix eſt ut juſtitia appelletur; cujus enim intereſt, hujuſmodi hominem juſtum eſſe, aut injuſtum? Prudentia pariter, liberalitas, clementia, tem-

perantia ; constantia ; nullius prope usus sunt ; quod ad humanam societatem attinet , in privatae fortunae hominibus : sed eaedem in Regum, principumque virorum moribus , veluti gemmae quaedam nitidissimae refulgent, summaeq; præterea sunt mortalibus utilitatis. *Craes.* Examen quoddam virtutum mihi obtrudisti, hospes, quum unam pollicitus esses . Semove , quaeso , reliquas , una mihi sat est . *Sol.* Ergo Justitiam seligam , hac etenim una virtutes fortasse omnes continentur . *Craes.* Portenti simile mihi est , quod loqueris , unam virtutem caeteras omnes complecti . *Sol.* Minime mirum hoc sane : nam , ut rem paucis explanem , qui in Deos immortales , in hominum genus , in se ipsum justus est, is verè perfectus atq; omnium virtutum cumulo optimus haberi debet. *Craes.* Deleri ergo a virtutum albo aequum esset reliquas illas omnes, quas modo praedicabas, nec jam virtutes appetendas dicemus posthac , sed virtutem , quando una virtus est ; non plures. *Sol.* Id sane verum est : & plura nomina non plures efficiunt virtutes , sed potius unius virtutis varia officia designant . Nam qui temperans est , erga se justitia utitur, quod corpori aeque ac menti consulit , voluptatibus ac ciborum redundantia abstinens , quae utrunque solent vehementer perturbare . Qui largus & liberalis est , is opis suae indigentibus justitiae legibus subvenit : admodum namque aequitati naturali consonum est , quibus abundes, ea quibus desunt impertiri . Pietas itidem in Deos & parentes justitia est : nam & illorum excellenti naturae , & horum beneficiis aequum quammaxime est , cultu & obsequio nos gratos ostendere . Atque ita de caeteris , quas nominavi , dicere possum . *Craes.* De una hac itaque loqui lubet , Solon : sed modo coenandi tempus instat , in crastinum hunc sermonem rejiciamus .

XIV.

XIV.

Craesus & Solon.

Craes. DEambulatum huc descendi, ut tecum semotis arbitris colloquerer: nam miro quodam desiderio afficior te audiendi. Age igitur, hospes, quae de justitia habes, deprome, namque hanc maximam virtutem heri appellabas, eamque magnifacere videbare. *Sol.* Difficile est cum Rege de justitia loqui: nam in summa potentia non quod aequius plerunque probatur, sed quod utilius ac jucundius. Absurda proinde tibi oratio mea videbitur, si regale fastigium ad aequitatem cum caeteris mortalibus conabor adducere. *Craes.* Quid hoc sibi velle dicam? Nec enim plane intelligo. *Sol.* Tribus hoc, quicquid est, verbis absolvam. Si justitiam vis colere, aequo te jure cum caeteris omnibus esse arbitreris necesse est: immo hoc amplius in tua fortuna esse, quod non tibi sit satis, ipsum justum esse, sed oportere insuper, ut alios ad justitiam exercendam compellas. Hoc nempe est Regem esse. *Sol.* Jam tu opificem me quemdam & fabrum ex Rege effecisti: & sane maxime durum atque operosum vitae genus proponis. At quid ita me dicis, aequo jure cum reliquis debere esse? Nonne aliquid interesse putas nos inter qui imperamus, & eos qui nobis parere debent? *Sol.* Sane interest; sed ut patrem inter & liberos. *Cr.* Cur non potius, ut servos inter & Dominum? *Sol.* Nequaquam istud. Caeterum credis, aliam dominorum, aliam servorum naturam esse? *Craes.* Ego vero non adeo malignam fuisse Naturam arbitror, ut omnes homines pares esse voluerit. *Sol.* Quod ad hoc attinet, non id quidem voluit Natura: immo quosdam homines servos nasci jussit, quosdam liberos. Sed hoc ma-

malus mos & potentiorum vis corrupit, ut saepenumero serviant liberi, servi dominentur. *Craes.* Eandem mihi Naturam modo omnes in aequo homines posuisse dicis, modo quosdam imperare aliis, atque hos illis obedire voluisse. *Sol.* Planius exponam hoc, ne in errorem incidas, o Rex. Pares sumus omnes, si homines, ut caetera animalia inspiciamus: ut enim omnium equorum, & canum eadem natura est, ita & hominum. Rursum, ut equus equo praestat, canis cani, si quod equorum & canum natura fert, praestantius in aliquo est cane aut equo: ita, quum homini homo mente, ingenio, moribusque longe praestare profecto possit, is qui talibus caeteros supereminet, utpote melior ac praestantior, praeesse caeteris aequum est. Haec ipsa docet Natura, atque haec prima sunt justitiae fundamenta. *Sol.* Bellum ita inexpiabile inter homines instituis, Solon: nam quum nemo velit aliis ingenio, moribusque cedere, ad arma & vim res perpetuo spectabunt, ut uter jure imperet, uter serviat, dignoscatur. *Sol.* Atque ideo apud nationes, qui Reges pati possunt, institutum est, ut omnium suffragiis unus eligatur qui imperet, ea lege, ut ei obediant universi. Optimus quippe eligi deberet, ut Naturae lex servaretur, quae optimos omnibus praeesse voluit. Verum utcunque res accidant, certe illum qui caeteris imperat summa ope niti decet, ut probitate, constantia, liberalitate, justitia omnibus longe praeniteat, iisque, quibus praeest, sit quam utilissimus. *Craes.* Mane, quaeso: nam tu Reges pro subditorum utilitate factos esse arbitrari videris, non contra. *Sol.* Profecto ita reor: nisi tibi aequius videtur, tot hominum millia propter unius hominis voluptatem, & compendium nasci. *Craes.* Servum ergo Regem efficis: quaenam haec tandem justitia est. Merito delirare Graecos vulgo autumant. *Craes.* Agnosco Lydi hominis, & Re-

Regis sermonem ? At ne quidquam taceam ; quod tibi possit prodesse, audi Rex, ut occoepisti, Graeci hominis deliramenta. Nil homine dignius, Graeci arbitramur, quam hominibus prodesse : adeo ut apud nos qui genus humanum magnis beneficiis affecerunt, inter deos sint relati, hanc scilicet meritorum suorum a gratis hominibus assecuti mercedem, qua nulla major a nobis dari,atq;excogitari potest. *Cr.* Doctum doces, quis haec non novit. *Sol.* Quid ergo, Cererem, Palladem, Vulcanum, Bacchum, Herculem caeterosque, servos hominum appellas, quod ad eorum utilitatem curas & studia converterunt ? *Craes.* Absurdum hoc equidem esset. *Sol.* Absurdum attamen tibi modo videbatur, quod praecipuum Regis officium dicerem, Populis, quibus praeest, prodesse. Proderit autem si juste imperabit. *Cr.* Revolvimur ad justitiam, cujus ego audito tantum nomine conturbor plane, hospes, & irascor : nam haec mihi maxime videtur præter omnia summae potestati adversari. *Cr.* Num adversari nauclero diceres artem, quae eum doceret, quo pacto is navis cursum quam rectissime moderaretur ? Hoc scilicet justitiae munus est, ut doceat quid agere, quid vitare debeamus. *Craes.* Debere autem aliquid regem agere, aliquid vitare, sane est injurium : nam omnino pro arbitrio agere id demum regium est. *Sol.* Regium ergo fuerit, passim saevire, ultro insontes occidere, omnia ad suas voluptates referre, bona civium diripere ? Nam haec & ejusmodi velle aliquando posses, o Craese. *Craes.* Quid velim, quid nolim, id enimvero me unum scire decet, alios inquirere nefas, nec tutum est. *Sol.* Satis pro imperio : at cum Satrapa aliquo modo loqui te censes, non cum Graeco homine, qui de justitia tecum verba facit. *Craes.* Aufer hinc celeriter, quaeso, hospes, incommodam istam, ne quid asperius dicam, virtutem : eamque tecum primo quo-

ris. *Cr.* Me autem ipſum prorſus negligere jubes? *Sol.* Minime vero iſtud, nam maxime eſſet abſurdum. Quum vero te ipſum recte curabis, tum optime ſubjectis conſules: unum enim idemque eſt Populi ac Regis commodum. *Cr.* Non hoc a te expetebam. *Sol.* Quid ergo? *Cr.* Prandere me ſinis, coenare, horum hortorum, ubi deambulamus, amoenitate frui, aliquid denique animi, corporiſque cauſa agere, an haec quoque me ad populorum jubes utilitatem referre? *Sol.* Ludere te mecum credo: nam & haec, & hujuſcemodi plurima agere te oportet, non tuae tantum voluptatis ac ſanitatis cauſa, ſed & utilitatis populorum. Nam filiis conducibilius nihil eſt, quam patrem bene valere, atque hilarem eſſe. Caeterum omnes tibi voluptates vileſcent, ubi maximam illam, quid ſit nempe ex animo diligi & amari a populis tuis, vel ſummis labiis deguſtabis: quum pro tua valetudine vota ſincere ab iis ſuſcipi cernes, quum vel hoc uno longe plura te in amantes populos poſſe, quam modo in paventes. *Craeſ.* Tace, Solon: Nam facilius ego tibi ſuadeam, ut ſervire alicui ex meis Satrapis velis, quam tu me a veteri mea ratione ad tam abſonam, & abſurdam abducas. *Sol.* Mane ergo in ſententia: ſed harum rerum, quae tantopere te modo juvant, finem eum videbis aliquando, cujus te vehementer & fruſtra poenitebit.

Ferdinandi & Januarii.

XV.

Jan. AUdivi heri e Lycida puero tuo, agellum te emiſſe ſuburbanum in ipſo maris litore amoenum ſatis, &, ut viſum eſt, litterario ocio nimis quam opportunum, illoq; te brevi traſmigraturum. Gaudeo plane,

ne, taedere tandem te Urbis ; & vitae hujus illiberalis ; quam omnes modo hîc vivimus . *Ferd.* Nec tibi falsum retulit Lycida , nec aliud hercle quam urbanae vitae taedium causa fuit , quamobrem praedium istud emerem , contra M. Catonis praeceptum , qui emacem patremfamilias negat esse oportere . *Jan.* Ut quietem vero , honestumque otium quis emat , nec Catonem , nec philosophos omnes , si contra niterentur , me authore , audiet: quamvis ille non de fundi emtione , sed de supellectile , instrumentoque ac ejusmodi rebus , si recte interpetror , loquitur . Tu vero , Ferdinande , quanam re potissimum adductus , repente secessionem paras ? Porro omnia tibi adhuc prospere evenerunt , nec ullum tibi Fortuna , ut assolet , vulnus inussit . *Ferd.* Num tu me velles meo periculo sapere ? Felix quem faciunt aliena pericula doctum, sapienter , dixit ille : ideo me satis aliena mala edocuerunt : nec sane prudentis hominis esset , quum vicini domum ardere videat , otiosum sedere dum & sua ardeat . Tot jam graves vidimus clarorum virorum casus , tot jam ipso in cursu , nihil minus timentes, inter negociorum turbines , vanasque spes morte interceptos , antequam quid vere vita ferret , quaeque libero homine studia digna essent , possent cognoscere . Quid ergo ? Nonne decuit , me tempestive ad vasa conclamare , nec florenti jam aetate , nec firma satis valetudine ? Relictis ideo , imo abjectis externis omnibus negociis , aliquod inter vitam & mortem intervallum mihi seponendum visum est , ut iter illud tandem ingrederer , quod unum ad se ipsum hominem , circa inania atque inutilia palantem , reducit . *Jan.* Macte virtute esto , vir optime : magnum sane opus aggressus es , & philosopho dignum . Quam vellem idem mihi domesticae rationes meae permitterent ! at de bibliotheca , quam ampiam comparaveras , quid cogitas ? *Ferd.* Ju-

Jurisconsultos omnes cujuscunq; generis propere distrahendos curavi, & quidquid insuper quisquiliarum erat. Doctorum virorum opera tantum retinui, & quae mihi deesse sensi, mercatus sum: aud magnus sane librorum numerus, sed, ut cernes, si eò me invises, quantivis precii. *Jan.* Ego te, Ferdinande, nunc primum vere sapere existimo: doletque ex animo, me in istud exilium, quovis consulatu praestabilius, te sequi non posse. At Dj faxint, oro, ut possim aliquando.

Caroli & Ferdinandi.

XVI.

Car. SAlve Ferdinande. *Ferd.* Dj te ament Carole. Quid te dicam huc traxisse solitudinis inimicum? *Car.* Tu ipse scilicet: nam paullo ante te hîc agere cognovi. Veni igitur ut amicissimum hominem inviserem. Tu autem, nam hoc quidem est, quod a te exquirere maxime cupio, quid tandem secutus solus hîc omnisque consuetudinis expers, moraris? *Ferd.* Ut genio indulgeam. *Car.* An cuiquam volupe esse potest, Urbes atque homines fugere, agrosque sequi ac tesqua deserta & inhospita? *Ferd.* Id ita Natura comparatum est, ut non omnes omnia delectent. Tibi Urbs maxime arridet, mihi ager hic & maris litus. *Car.* Quid te inanima ista, & muta, quaeso, juvant? *Fer.* Et ego a te vicissim exquiro, cur in Urbe commorari pergas, quod mihi nec suave, nec amoe num videtur esse? *Car.* Cur ita, amabo, censes? *Fer.* Urbs namque innumeris incommodis scatet, ut si quis quiete ac tranquille vitam agere cupit, id nisi urbe relicta assequi nequeat. Ibi enim, ut quae ab Horatio narrantur incommoda taceam, nequam homines ubi-

que circumcurſtant, & cum honeſtis hominibus bella gerunt. Hìc pauperes tantum agricolas videas, unumq; atque alterum ſervulum, quos mecum huc adduxi: qui ſi minutas aliquando fraudes moliuntur, vites facile, aut feras, nihili etenim ſunt. In Urbe potentiorum adſpectus aſſidue conturbat: niſi quis eſſet, qui libenter ab iis contemni ſe aequo animo videat, qui opibus, dignitate, majorumq; imaginibus praeſtant. Hìc tu Rex ſcilicet es, omniumq; ſublimior incedis, nec te potentiorem facile invenias. Denique, ut ad ſummam rei me referam, ruri ad naturalem libertatem proprius accedimus, nec alieno cogimur vivere arbitrio. Quid multa? Qui hìc degunt vivere mihi ſoli videntur & regnare, ſervire verum & pene mortuos eſſe qui in urbe ſeneſcunt. *Ferd.* Profecto tu nos ad ſemiferam illam vitam revocas, unde quondam a ſapientibus viris deducti homines, urbes coeperunt incolere, & in ſocietatem coire. Vide ne id dedecori ſit tibi, neve populo atra bili percitus videare. *Ferd.* Id curandum ſcilicet, quid de nobis ſentiat populus, qui rerum peſſimus Judex eſt. Nobismetipſis ſatisfacere, & e ſapientum praeceptis regulam nobis vitae proponere, id demum vere hominis eſt. *Car.* Tu certe ſtultos omnes viventes in urbe dicis, ſoloſq; qui ruri degunt ſapientes: quod vel ipſo philoſophorum exemplo damnatur; nam nullus fere eorum in agris vixit, ſed pene omnes in urbibus. *Fer.* Si illos tu ſolos, quorum nomina litteris ſunt conſignata, philoſophos appellas, falleris: nam longe ſapientiae amantiores illos ego reputo fuiſſe, qui omnibus ignoti vitam ad naturae normam in obſcuro degerunt. Caeterum ego infelices qui in Urbibus vivunt, non inſipientes reor, ſi qui tamen ſunt, qui inde evolare cupiunt, nec poſſunt. Sed tu huc tecum vel praecipuum ſocietatis incomodum attuliſti: nam me vetas meo arbitrio vivere. I jam ergo, facceſſe hinc quò lubet;

bet ; neque te hic teneo ; nec ab instituto dimovere conor . Me autem non adeo leviter servitutis pertaesum est, ut te, caeterasque servientium animas in urbem denuo sequi possim .

Marci & Lucretia .

Mar. SAlve mea mellitissima . Ut vales, ut me amas ? Iterum salve, immo χαῖρε χαῖρε *Lucr.* Unde ad me tam hilaris redis, bone vir ? Unde risus, & nova ista & ignota verba ? Sane latet aliquid. *Mar.* Jam vaticinaris, ut soles, sive potius somnias. Non me hilarem ad te venire decet, qui te medullitus amo ? Non ore, oculis, gestu laetitiam significare, quum dies jam adest, qui nostris fuit olim dictus nuptiis ? Profecto si possem non Graecis modo verbis, sed Arabicis, Aegyptiis, Indicis te salutarem: immo per omnem terrarum orbem tuas laudes, mea rosa, meus passer, disseminarem . *Lucr.* Nimius nempe es, & falsus, subolet nescio quid; aut me jam fefellisti, aut paullo post falles. *Mar.* Quis te fallat, quae non centum, ut Argus quondam, sed mille habes oculos: quae quicquid egi, quicquid dixi, quicquid cogitavi, planius ac melius scire soles me ipso . *Lucr.* Os durum : coges me ea proloqui, quae premere silentio decreveram . Scio equidem, bellissime, non quid cogitasti, aut dixisti, verum quae impudentissime patrasti. *Mar.* Saliebat mihi supercilium, quum domo ad te iter sum ingressus : hoc profecto praedicebat Venus, nesciebam antea cujusnam impendentis mali admonerer, nunc tu me ut plane scirem effecisti . At quid tantopere tumes ? Quid scis ? Eloquere tandem. *Lucr.* Apage a me viros hujusmodi, qui nec fidem, nec veritatem pensi habent . At ego stulta, plumbea, & sane

ex-

excors, quae advenam, ignotum coeco quodam impetu amare occoepi; me miseram! *Marc.* Quae te mala crux agitat, sciemus hodie an non? Disrumpor equidem, ita me lente, ita minutatim concidis. Hercules salva me, jam flet. Quid, malum, fles, ineptissima? *Lucr.* Id supererat scilicet, ut me contumeliose etiam appellares. Sane ego pessimis peream exemplis si talem diutius tyrannidem perpetiar: alium quemvis mihi virum illico optabo. *Marc.* Bona verba, quaeso, Lucretia: nec contumeliosus, nec tyrannus in te unquam fui, vel esse possem; si quid amoris impetu prolapsus incogitanter dixi, parcas rogo. Scis quanti te faciam, quam te depeream, quam vehementer tuas nuptias ambiverim. At age, vita, dic, obsecro, aliquando, quae tanta irarum moles, cujus me culpae, cujus sceleris insimulas. Porro ego per Jovem jurare paratus sum, nihil omnino mihi ipsi conscire, nec ulla culpa sollicitum esse. *Lucr.* Callum jam obduxisti, improbe, ideo nec sollicitus es, nec paves, quum tantum nefas admiseris. Ante, si ulla esset boni honestique cura, non totis artubus nunc contremiscere aequum esset, qui lupam illam triobularem . . . . ah! vox mihi haeret faucibus, nec amplius loqui queo, lutum hominis, fex mera. I propere, & aliam tibi destina, mei te ne meminisse quidem ulterius velim. *Marc.* Quam tu mihi lupam, quam ursam narras? Quis tibi fabellas istas venditavit, o bona? Non ego Junonem Reginam, non auream Venerem prae te floccifacerem, anima, lux, vita. *Lucr.* Abi hinc cum blanditiis istis, nugator. Nonne ego tibi rem totam ordine narrare memoriter possem, ni pudor obstaret? *Mar.* Quid narres? Quid hoc commenti est? *Luc.* Vale pudor, sine hunc mendacii manifeste redarguam. Nonne ego novi quod tibi Lucilius, senex ille corru-
ptis-

ptissimus, domum praebuerit; turpissimum lenocinium exercens, quod praerogativam ipse habuerit, quod tu impigre praelium exceperis: quod ego sim infelix, quod tu sis omnium hominum nequissimus. En tibi Juno, en Venus, quas ejiceres, en Juppiter, per quem dejerares. *Marc.* At ego neutiquam . . . . videne mea . . . Desunt equidem verba; quid vis respondeam mendacio? Dicam vero . . . *Lucr.* Tacesis potius, res palam est. Efficiam mecastor, ne nobiles puellas laeteris decepisse. Abi hinc dejerecte, impure, scelestissime.

AEacus, Armeninus.

AEc. COmprehendite hunc, & vincite, compedes ac manicas annectite: ita profecto; sternite rursum fortiter, atque affligite totis viribus. *Arm.* Heu me miserum! *AEac.* Scelerum caput! Vere te miserum dicis. Vide qualis homuncio ab inferis effugere, totque vigiles custodes fallere speravit! Verberate perpetuo, pugnis, calcibusque contundite. *Arm.* Hei, hei, hei, at tandem Aeace. *AEac.* Tandem! Nescis hoc ignotum hîc verbum esse? Caedite, calcate, distrahite. *Arm.* At saltem pauca quaedam ex te exquirere liceat, Judex saevissime, quae me paullo fortasse acrius excruciant, quam haec ipsa quae nunc fero. *AEac.* Audiam, eloquere: vos interea dum loquitur, acrius torquete. Pessimus hic, & nequissimus. *Armen.* At cessent saltem dum loquor. *AEac.* Et saltem hinc exulat: loquere si vis, siminus abripi te confestim hinc jubebo in interius Tartarum, quod tibi aeternum erit domicilium. *Arm.* Heu, heu! In quantas malorum voragines me praecipitem egit mors, quam merito tam anxie formidabam.

Ve-

Verum ejulans potius ac gemens loquar , quam utique taceam . Age ergo, Aeace , dic , aurum , quod ego tot laboribus tantaque bonae existimationis jactura paraveram , quis modo habet ? *AEac.* Ferdinandus : qui tibi adhuc vivo, sed vi morbi dejecto , claves , quas interiori veste diligentissime custodiebas , abstulit , scriniisque compilatis , abiit , teque semivivum reliquit . *Armen.* Quemne ego mensae quotidie adhibebam , quique mihi intimus, atque unicus erat ? *AEac.* Is ipse . *Arm.* Is ergo adeo me neglexit , ut spirante adhuc relicto , ad aurum convolarit ? At quid alumnus ille meus interea egit ; clamavit , credo , restitit , pecuniam eripuit . *AEac.* Nihil horum prorsus . Sed & ipse horologia aliquot ex auro , gemmasque, ac peristromata subripuit , & abiit . *Arm.* O rem incredibilem ! O indignum facinus ! Itane agi ! *AEac.* At mihi non vacat stultitias tuas audire : nesciebas , male parta male dilabi ? Agite jam , abripite hunc quò jussi .

F I N I S.

